

Ο
κ
τ
ω
β
ρ
ι
ο
ς

1955

10

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΕΧΝΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΝΙΚΟΣ ΣΙΑΠΚΙΔΗΣ

Γράμματα—'Εμβάσματα: Νίκο Σιαπκίδη, Γαμβέτα 6, 'Αθήνα

REVUE D' ART

REVUE MENSUELLE DES LETTRES ET DES ARTS

Directeur: ΝΙΚΟΣ ΣΙΑΠΚΙΔΗΣ Rue Gambeta 6 — Athènes - Grèce

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ 'Εσωτερικού: 'Ετήσια Δρχ. 120.—'Εξάμηνη Δρχ. 60.
'Εξωτερικού: 'Ετήσια Δολ. 8.—

ΕΤΟΣ 1 — ΤΟΜΟΣ Β'. — ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1955 — 'Αρ. Τεύχους 10

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ	28	'Οκτώβρη 40—12	'Οκτώβρη 44
ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ	Οι Γειτονιές του Κόσμου (ποίημα. 'Αποσπάσματα)		
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΒΟΥΤΥΡΑΣ	'Απο τὸ ἡμερολόγιό μου τῆς Κατοχῆς		
Σ. ΚΑΛΛΕΡΓΗΣ	'Η Τέχνη στὴν 'Αντίσταση		
ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ	'Ενας στρατιώτης μουρμουρίζει (ποίημα)		
ΡΙΤΑ ΜΠΟΥΜΗ - ΠΑΠΠΑ	'Η ἀδελφή μου (ποίημα)		
ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΠΑΣ	'Ο Γερμανὸς λοχίας Κράους (ποίημα)		
ΛΕΩΝ. ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ	Εἶδο μιά νύχτι τὸ Χριστὸ (ποίημα)		
ΚΩΣΤΑΣ ΘΡΑΚΙΩΤΗΣ	'Αθήνα (ποίημα)		
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΡΑΤΖΑΣ	Μάνα (ποίημα)		
	Λαογραφικὰ τοῦ πολέμου καὶ τῆς Κατοχῆς		
Β. ΔΑΜΙΑΝΟΣ	Πίστη (Χρονικὸ)		
Α. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ	'Η λογοτεχνία τῆς 'Αντίστασης		
ΤΕΥΚΡΟΣ ΑΝΘΙΑΣ	'Ορατόριο (ποίημα. 'Απόσπασμα)		
ΑΣ. ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ	Çarçeri mihiagi (ἡμερολόγιο)		
ΕΛΛΗ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	Στρατόπεδο προσφύγων (ἀφήγημα)		
ΒΑΣΙΛΗΣ ΡΩΤΑΣ	'Ο Κολοκοτρώνης (Θέατρο. Συνέχεια)		

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ

ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: 'Ανεξαρτησία—'Η ἑκατονταετηρίδα τοῦ Σολωμοῦ—Λαογραφικὰ τῆς Κατοχῆς.
ΗΛΙΑΣ ΕΡΕΜΠΟΥΡΓΚ: Συνέντευξη
Γ. ΒΑΛΤΙΝΟΣ: 'Ο πνευματικὸς κόσμος κι' ἡ 'Ανεξαρτησία.
J. ORCEL: Σκέψεις γιὰ τὴν 'Ιστορία.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

ΤΑΣΟΣ ΒΟΥΡΝΑΣ: *Ρόζας 'Ιμβριώτη* - 'Ανθρωπιστικὴ Παιδεία. D. Petropoulos: *La comparaison dans la chanson populaire grecque.*
Σπ. Ζήσης: 'Ανοιξιάτικη γῆ. Μ. ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ: *Νίκου Κάσδαγλη*: Τὰ δόντια τῆς μυλόπετρας. 'Αλεξ. Κοτζιά: Πολιορκία. Κ. ΚΟΥΛΟΥΦΑΚΟΣ: *Χρ. Κουλούρη*: 'Η τόλμη τῶν κυμάτων. *Νίκος Φωκᾶς*: Κυνήγια ἀπὸ σύγχρονα γεγονότα. 'Απ. Διανοῦ: Τὸ τραγούδι τῆς ἐφηβείας.

Η ΜΟΥΣΙΚΗ

ΒΑΣ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: Τὸ φεστιβάλ τῶν 'Αθηνῶν.

Ο ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

ΑΝΤ. ΜΟΣΧΟΒΔΚΗΣ: Τὸ κορμί μου σοῦ ἀνήκει—Μάρτυ.
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ — ΚΥΠΡΟΣ — ΕΠΑΡΧΙΑ — ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ κ.τ.λ.

ΕΙΚΟΝΕΣ'

Τὸ ἐξώφυλλο: ΚΑΠΡΑΛΟΣ: Φρίζες γιὰ Μνημεῖο τῆς Πίνδου. 'Εκτὸς κειμένου: ΟΡ. ΚΑΝΕΛΛΗΣ: Πείνα, ΒΑΣΩ: 'Απελευθέρωση. ΜΑΝΟΥΣΑΚΗΣ: Κρεμασμένοι τῆς 'Αθήνας. Ν. ΙΚΑΡΗΣ: Κατοχή. ΣΠ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ: Μεταφορὰ τραυματιῶν στὴν 'Αλβανία. Γ. ΣΙΚΕΛΙΩΤΗΣ: 'Αφίσσα τῆς κατοχῆς γιὰ τὴ σφαγὴ τοῦ Διστόμου. ΤΑΣΟΣ: 'Ο στρατὸς τῆς 'Αντίστασης. ΛΟΥΚΙΑ ΜΑΓΓΙΩΡΟΥ: Γυναίκες τῆς Κρήτης. Α. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΣ: Μπλόκο: ΜΑΝΟΥΣΑΚΗΣ: Βρέξε οὐρανέ. Ν. ΚΑΣΤΑΝΑΚΗΣ: Γράψιμο στοὺς τοίχους. ΒΑΛΙΑΣ ΣΕΜΕΡΤΖΙΔΗΣ: Τὸ χωριὸ ἀποφασίζει. ΤΑΚΗΣ ΜΑΡΘΑΣ: Οἱ Γερμανοὶ καίνε τὸ χωριὸ, ΑΓΝΩΣΤΩΝ: Θεατρικὴ παράσταση στὰ ἐλεύθερα βουνά (σὲ ἔντυπο ἀντάρτικης ομάδας), 'Αλβανία (ἀπὸ λεύκωμα τῆς Κατοχῆς)—Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ: Τὸ πηγάδι.

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ νόμῳ: Διευθυντῆς Νίκο Σιαπκίδη, Καλύμνου 34
Προϊστάμενος Τυπογραφείου: 'Ιωσήφ Προδρόμου, Ζωοδόχου Πηγῆς 81—'Αθήνα

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΕΧΝΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ

ΧΡΟΝΟΣ Α' ΤΟΜΟΣ Β'

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1955

ΤΕΥΧΟΣ 10

28 ΟΚΤΩΒΡΗ 40-12 ΟΚΤΩΒΡΗ 44

Η 28 'Οκτωβρίου είναι μιὰ ἀπὸ τὶς χρονολογίες ποὺ ὑψώνονται σὲ ὄροσημα δείχνοντας τὸ πέρασμα σὲ μιὰ καινούργια ἐποχή. Ἡ 28 'Οκτωβρίου προσδιορίζει τὴν ἔναρξη μιᾶς περιόδου ποὺ περικλείνει τόσο συγκλονιστικὰ γεγονότα καὶ τόσο σημαντικὲς ἱστορικὲς μεταλλαγές ποὺ μονάχα μὲ τὴν ἐποχὴ τοῦ 21 μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ στὴ νεώτερη ἱστορία μας. Ἐνας ὁλόκληρος λαὸς ξεσηκώνεται ἀπὸ τὴ μέρα ἐκείνη κι' ὁλόρθος ἀντιμετωπίζει τὸ χεῖμαρρο τοῦ φασισμού, διεκδικώντας τὸ δικαίωμα νὰ ζήσει λεύτερος μὲ τὴν ἐθνικὴ του ἀνεξαρτησία ἀπρόσβλητη, τὸ δικαίωμα νὰ διατηρήσει ἄθικτη τὴν ἀξιοπρέπειά του κι' ἀκόμα τὸ δικαίωμα νὰ ξαναφτιάξει τὴ ζωὴ του πάνω σὲ βάσεις δικαιοσύνης κι' ἀνθρωπισμοῦ. Βέβαια τὸ πνεῦμα αὐτὸ τῆς ἄρνησης τῆς ὑποταγῆς στὶς δυνάμεις ποὺ ταπεινωναν τὸν ἄνθρωπο δὲν εἶταν κάτι ποὺ παρουσιάστηκε αἰφνίδια καὶ ξεκομμένα. Στὰ χρόνια ποὺ προηγήθηκαν ἀπὸ τὴ φασιστικὴ ἐπίθεση, τὸ πνεῦμα τῆς ἀνυποταγῆς καὶ τῆς ἀντίστασης στὴ βάρβαρη βία διακηρύχτηκε ἀπέναντι στὴ Δικτατορία. Ὅμως αὐτὴ ἡ σπίθα ποὺ κρατιόταν ἀναμμένη, ὅταν τὸ Ἔθνος βρέθηκε μπροστὰ σ' ἕναν κίνδυνο θανάσιμο, φούντωσε κι' ἔγινε φλόγα ποὺ ἔλαμψε στὰ βουνὰ τῆς Ἀλβανίας, στὰ Μακεδονικὰ ὄχυρά καὶ στὶς ἀκρογιαλιές τῆς Κρήτης. Κι' ὅταν οἱ ξένοι ἐπιδρομεῖς πάτησαν τὸ κορμὶ τῆς πατρίδας, ἀποκορυφώθηκε σὲ μιὰ καθολικὴ φωτιά ποὺ διαπερνώντας ὅλο τὸν ἑλληνικὸ χῶρο ἔκανε κάθε σπίτι ταμπούρι, κάθε δρόμο πεδίο μάχης, κάθε βουνὸ κάστρο κι' ὁλόκληρο τὸν ἑλληνικὸ λαὸ πολεμιστὴ τῆς Λευτεριᾶς.

Μέσα στὸ καμῖνι αὐτὸ ἀναχωνεύτηκε ὁ λαὸς, ἀναχωνεύτηκαν οἱ συνειδήσεις, ἄλλαξαν τὰ πράγματα κι' ἡ ζωὴ, ἄλλαξαν οἱ ἄνθρωποι καταχτώντας τὴ ζωὴ τους καὶ τὸ μέλλον τους. Κι' ἂν ἄλλες δυνάμεις, ξένες κι' ἀντίρροπες, προσπάθησαν νὰ πνίξουν τὸ πνεῦμα τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Κατοχῆς, τὸ πνεῦμα αὐτὸ ὑπάρχει πάντα καὶ τὸ βλέπουμε νὰ μεταλαμπαδεύεται στὴν ἑλληνικὴ Κύπρο, ποὺ δίνεται σήμερα στὸν ἴδιον ἀγῶνα. Καὶ τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ ἐθνικὴ μας ἀνεξαρτησία δέχεται τόσα πλήγματα, μονάχα τὸ πνεῦμα αὐτό, τὸ πνεῦμα τῆς 28 'Οκτωβρίου καὶ τῆς Ἐθνικῆς Ἀντίστασης μπορεῖ νὰ ἐμπνεύσει καὶ νὰ ὀδηγήσει.

Στὸ πνεῦμα αὐτό, ὅπως ἐκφράζεται στὴν Τέχνη τοῦ τόπου μας ποὺ τὸ λαϊκὸ ξεσήκωμα κι' ἡ ἱστορία ἄφησαν βαθύτατα χνάρια, εἶναι ἀφιερωμένο τὸ τεῦχος τοῦτο.

ΟΙ ΓΕΙΤΟΝΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

(Άποσπάσματα)

Του Γιάννη ΡΙΤΣΟΥ

Τούτο τὸ καλοκαίρι σὰν καὶ πέρσι, μὰς ἦρθε θυμωμένο.
Εἶναι βαρὺ τὸ σακὶ τοῦ ἥλιου στὴν πληγιασμένη ράχη,
κ' οἱ καρποὶ μὲς ἀπ' τὰ φύλλα δείχνουν σφιγμένες τὶς γροθιές τους.
Δὲν ξέρεις κὰν τί μήνας εἶναι.
Κανένας δὲν ὀργωσε φέτος, κανένας δὲν ἔσπειρε.
Δὲν ξέρεις τί καιρὸ κάνει.
Τὸ καλοκαίρι ἔχει χάσει τὸ δρόμο του ἀνάμεσα στοὺς σκοτωμένους
κι' οἱ ἔποχές κάθονται ἀμίλητες μὲς στὸ βρομδαρδισμένο δάσος.
Ἐνα αὐτοκίνητο ἀνοίχτὸ στὸν πρωϊνὸ δρόμο.
Κουβαλάει στὴν πολιτεία κασόνια μὲ στραῖρες.
Ἐστριψε. Χάθηκε στὸ σκονισμένο φῶς. Ὅχι, δὲν ξέρεις.

* * *

Οἱ γειτονιές εἶναι λυπημένες.
Οἱ γειτονιές ἔχουν χώσει τὸ πηγούνι τους στὸν κόρφο τους.
Δὲ μιλάνε οἱ γειτονιές. Τὸ βράδι, σεργιανάει στοὺς λασπωμένους δρόμους
ἔρημο. μ' ἓνα παλιὸ ξεκούρντιστο φεγγάρι στὰ χέρια του
σὰν τὸν τυφλὸ διακονιάρη μὲ τὴ φουσαρμόνικα. Παίζει ἓνα τυφλὸ τραγούδι.
Κανένα παράθυρο δὲν ἀνοίγει. Ὁ ἐργάτης πρὸς γυρνάει στὴ φιλία του
δὲν κοντοστέκει, δρασκελάει ἀργὰ τὸ κατώφλι,
κοιτάζει χάμου. Τὰ παιδιὰ τὸν κοιτάζουν.
Ἡ γυναίκα μπαλώνει μιὰ κάλτσα. Δὲν τὸν κοιτάζει.
«Ὅυτε σήμερα» λέει, σὰ νάχει φταίξει.
«Δὲ βρῆκα μήτε σήμερα ψωμί», λέει.
Καὶ τὰ παιδιὰ δὲν ξέρουν κ' εἶναι λυπημένα
κ' ἡ πιατοθήκη εἶναι λυπημένη σὰ μιὰ μικρὴ σκάλα πρὸς δὲ βγάξει προυθενὰ
καὶ τὰ πῆλινα πιάτα εἶναι λυπημένα
σὰ φεγγάρια πρὸς δὲν ἔχουν τί νὰ φωτίσουν
καὶ τὸ ξύλινο αὐγὸ τοῦ μανταρίσματος μέσα στὴν κάλτσα
εἶναι σὰ μιὰ γροθιά σφιγμένη
εἶναι σὰ μιὰ γροθιά κρυμένη σὲ μιὰν ἄδεια τσέπη.
Οἱ γειτονιές δὲ μιλάνε
Οἱ γειτονιές θυμώνουν. Κρύβονται μὲς στὸν ἴσκιό οἱ γειτονιές
καὶ σφίγγουν τὴ γροθιά τους. Δὲ μιλάνε.

Θυμοῦνται οἱ γειτονιές. Πῶς νὰ ξεχάσουν ;
Εἶταν πικρὲς καὶ τότε οἱ μέρες μας. Θυμοῦνται.
Ἐξω ἀπὸ τὶς κλεισμένες πόρτες εἶτανε τὸ φῶς,
εἶτανε κ' οἱ νεκροὶ μέσα στὸ φῶς
εἶταν τὰ τράμ μέσα στὸ φῶς κ' ἡ φωνὴ τοῦ μανάβη
κ' ἡ φωνὴ τοῦ πλανόδιου τροχιστῆ, κ' ἡ φωνὴ τοῦ παλιατζῆ—
πέσαν οἱ παλιατζῆδες σὰν ἀκρίδες
χώνανε στὰ σακιά τους ὄλα τὰ πατρογονικὰ θυμητικὰ

—Ένα αλογάκι ξύλινο, μιὰ κεντημένη μπάντα
 —«κι αὐτὸ θὰ περάσει». Ἄχ, θὰ περάσει;— πότε θὰ περάσει;—
 ἕναν παλιὸ καθρέφτη, μιὰ σκαλισμένη κασετίνα
 ἕνα τετζέρι, ἕνα βιολί, μιὰ ραπτομηχανή τοῦ Σίγγερ—
 Τὸ ἀντικρινὸ σπίτι δὲν εἶχε πιὰ τὰ παστρικά του κουρτινάκια—
 ὅταν ἀνοιγαν τὰ παράθυρα δὲ φαίνονταν τὰ πόμολα τοῦ κρεβατιοῦ γυαλιζοντας
 [στὸν ἥλιο—
 ἄδειες οἱ κάμαρες—μονάχα ἕνα ἀχυρένιο στρώμα κατάχαμα
 κ' οἱ μεγάλες μύγες κ' ἡ ἐλνοοσία κ' ἡ φθίση.

* * *

Καθόμαστε στὴν ἄδεια κάμαρα καὶ μελετούσαμε ἀπ' τὴν ἀρχὴ τὴν ἱστο-
 [ρία μας.

Κάποιος ἄγγιζε τὸ χερούλι τῆς πόρτας. Ἕνας φόβος. Κανένας.
 Τὸ φῶς μπαίνοντας ἀπ' τὶς γριλλίες χαράκωνε τὸ γυμνὸ τοῖχο
 γραμμὲς γραμμὲς, σὰν τὰ πλευρὰ τῶν πεθαμένων,
 χλωμὲς γραμμὲς στὸ γυμνὸ τοῖχο. Ὡστε λοιπὸν
 δὲν εἶναι παρὰ ὁ θάνατος μονάχα; Ὡστε λοιπὸν
 δὲν ἤρθαμε στὸν κόσμον παρὰ μόνο γιὰ νὰ πεθάνουμε; Ὡστε;
 —Ἄ μὴ μιλάς.—Καὶ τότε τί εἶταν ἡ μυρουδιά τοῦ ζεστοῦ ψωμοῦ;
 Καὶ τότε τί εἶταν—μὴ μιλάς—ἕνα φιλὶ στὸ στόμα;
 Καὶ τί εἶταν—μὴ μιλάς, ἄ μὴ μιλάς—ἕνα χέρι μέσα στὸ χέρι σου;—
 μὴ μιλάς—κ' ἡ ἐλπίδα καὶ τὰ ποιήματα
 καὶ τὰ ὄνειρα τότε τῶν συντρόφων; Μὴ μιλάς.
 Μόνο γιὰ νὰ πεθάνουμε λοιπὸν; Καθόμαστε πίσω ἀπ' τὶς γριλλίες
 κι ἀκούγαμε τὸν ἥλιο ἀπ' ὄξω—ἀκούγαμε τὴ ζωὴ
 ἀκούγαμε τὸ δῆμα τῆς μὲ τὰ ξύλινα τσόκαρα
 καθὼς περνοῦσε τὸ σοκάκι τῆς γειτονιάς
 γυρεύοντας λίγο ψωμί, λίγο λάδι, ἕνα πράσινο φύλλο
 ἀναποδογυρίζοντας τοὺς πεθαμένους, ψάχνοντας τὶς τσέπες τους
 γιὰ κἀνα τάληρο, γιὰ κἀνα μπακιρένιο ρολοῖ—
 ἢ ζωὴ ψάχνοντας στὰ στόματα τῶν πεθαμένων
 γιὰ κἀνα δόντι χρυσοῦ—ψάχνοντας, ψάχνοντας
 νὰ μείνει ὀρθὴ μέσα στοὺς πεθαμένους—ψάχνοντας ἢ ζωὴ
 νὰ βρεῖ τὸ δίκιο τῆς ἀνάμεσα στοὺς σκοτωμένους.

* * *

Εἶταν πικρὲς οἱ μέρες μας. Πολὺ πικρὲς.
 Ὁ ἴσκιος ἐνὸς κυπαρισσιοῦ μετροῦσε μέτρο-μέτρο ὄλο τὸν κόσμον.
 Καθένας κουδαλοῦσε στὸν ὦμον του κι ἀπῆδαν πεθαμένο,
 κάθε στιγμὴ κουδαλούσαμε τὸ θάνατό μας στὸν ὦμον μας
 στὸ κάρρο τῆς δημαρχίας ρίχναμε βιαστικὰ τοὺς νεκροὺς μας.
 Δὲν προφταίναμε νὰ κλάψουμε. Πεινούσαμε.
 Χιόνιζε. Κρυώναμε πολὺ τὰ ξημερώματα.
 Ὡλο—ὄλο τ' ὄνειρό μας εἶταν μικρὸ καὶ στρογγυλὸ σὰν ἕνα ψωμί,
 ἡσυχὸ καὶ λυπημένο σὰ μιὰ σταγόνα λάδι σ' ἕνα σκουτέλι ραδίκια,
 μυστικὸ σὰν τὴν πρώτη λέξη ποὺ ἀλλάζουσε οἱ ἀνθρακωρύχοι λίγο πρὶν ἀπ' τὴν
 [ἀπεργία
 τ' ὄνειρό μας μικρὸ καὶ καλοκρυμμένο στὴν καρδιά μας
 σὰν τὸ χαρτάκι μὲ τὴν πολιτικὴ γραμμὴ κρυμμένο στὸ παπούτσι τοῦ προλετά-
 [ριου.
 Ἔτσι μικρὸ εἶταν τ' ὄνειρό μας.

Μὰ τοῦτο τ' ὄνειρο εἶταν τ' ὄνειρο
δλων τῶν πεινασμένων καὶ τῶν ἀδικημένων.
Κ' οἱ πεινασμένοι εἶταν πολλοὶ
κ' οἱ ἀδικημένοι εἶταν πολλοί.
Καὶ τ' ὄνειρο μεγάλωνε—σιγὰ-σιγὰ μεγάλωνε,
—πάντοτε τὸ ἴδιο στρογγυλὸ σὰν τὸ ψωμί
καὶ τὸ ἴδιο στρογγυλὸ καὶ σὰν τὸν ἥλιο
καὶ τὸ ἴδιο στρογγυλὸ καὶ σὰν τὴ γῆ
καὶ τὸ ἴδιο στρογγυλὸ σὰν ἔλο τὸν ὀρίζοντα,
ἐτοῦτο τ' ὄνειρο τῶν πεινασμένων
τ' ὄνειρο τῶν ἀδικημένων
ἔλου τοῦ κόσμου.

.....

* * *

Ἐρχόταν ἡ Ἄνοιξη—
καθόταν στὸ σκουριασμένο ντεπόζιτο τῆς αὐλῆς
καὶ κουνούσε τὰ πόδια τῆς.
Κ' εἶταν ἓνα χαμόγελο στὸν ἀέρα
ἓνα μεγάλο παράνομο χαμόγελο
ἀντιφεγγίζοντας ἀπὸ μάτια σὲ μάτια
ἀντιφεγγίζοντας ἀπὸ στόμα σὲ στόμα—
Ἐτοῦτο τὸ χαμόγελο τοῦ ἀγωνιστῆ.
Ἐνα παράνομο χαμόγελο
ἀντιφεγγίζοντας ἀπὸ μάτια σὲ μάτια
ἀπὸ στόμα σὲ στόμα—ἀπὸ ὄνειρο σὲ ὄνειρο,
ἓνα παράνομο χαμόγελο, σιωπηλὸ
πὶδ σιωπηλὸ ἀπ' τὸ σπέρτο ποῦ ἀγγίζει τὸ φυτλί.
Ἐτοῦτο τὸ χαμόγελο τοῦ κόσμου.

* * *

Δὲ θέλαμε νὰ πεθάνουμε. Κανένας δὲν ἤθελε νὰ πεθάνει.
Δὲν εἶταν εὐκολο—μὴν πεῖς—δὲν εἶταν εὐκολο
Μιὰ ὥρα μονάχα—μιὰ στιγμή μονάχα ἀκόμα
μ' ἓνα φιλί—μ' ἓνα δέντρο—ἓνα φιλί,
ἓνα ἄσπρο σεντόνι ποῦ μυρίζει σαπῶνι,
τὸ γυμνὸ σῶμα τῆς ἀγάπης,
τὸ μεσημέρι μὲ τὰ τζιτζίκια του στὰ γυμνὰ πόδια τῆς ἀγάπης,
ἡ μυρουδιά τοῦ πεύκου στὰ μαλλιά τῆς ἀγάπης,
τὸ μικρὸ περιστέρι τῆς βραδιάς στὴ φύχτα τῆς ἀγάπης,
ἡ μεγάλη κραυγὴ στὴν κάμαρα τὴν ὥρα τῆς ἀγάπης
καὶ τὸ μικρὸ ἄχ στὸ κουρασμένο στόμα τῆς ἀγάπης,
ὁ ζεστός ὕπνος στὴν ἰδρωμένη μασκάλη τῆς ἀγάπης
καὶ τ' ἀστέρια καὶ τὰ λουλούδια νυχτοπατώντας γύρω στὸ κρεβάτι τῆς ἀγάπης—
Δὲν εἶταν εὐκολο—μὴν πεῖς—δὲν εἶταν εὐκολο.
Κανένας δὲν ἤθελε νὰ πεθάνει.

* * *

Οἱ γειτονιὲς θυμοῦνται. Οἱ γειτονιὲς
δὲ θέλουν νὰ ξεχάσουν. Τὰ χαράματα
οἱ ὀμοβροντίες στὸ Σκοπευτήριο. Τὴ νύχτα
τὰ φῶτα τοῦ Χαϊδαριοῦ. Ἡ συσκότιση.
Τὸ φιλί εἶταν πικρὸ καὶ βιαστικό.
Ἵστερα πέφτανε τὰ χέρια στὸ πλάι.

Μιά πιστολιά στο δρόμο. Ἡ νύχτα. Κ' ἡ τρεχάλα.
Ἡ νύχτα. Κ' ἡ καρδιά πού χτυπάει δυνατὰ
ὅπως χτυπάει μιὰ γροθιά πάνου στο τραπέζι.
Ἵστερα πάλι ἡ σιγαλιά. Μονάχα
τὰ δεκανίκια τοῦ φεγγαριού στο πεζοδρόμιο
κ' ἓνα χέρι πού σφίγγει τὴ ράχη τῆς καρέκλας
κ' ἓνα χέρι πού λαδώνει τὸ παλιὸ περίστροφο
κ' ἓνα χέρι πού ράβει μιὰ σημαία
κ' ἓνα χέρι πού σφίγγει ἓνα ἄλλο χέρι
καὶ τ' ἄστρα πού δείχνουν τὰ σφιγμένα τους δόντια
πάνω ἀπ' τὸν κυρτὸ σταυρὸ πού ἀνεμίζει: στὴν Ἀκρόπολη
κι ὁ ἄνεμος πού ἀρχίζει τὰ μεσάνυχτα.

* * *

Ἄ πῶς φυσάει ἐτοῦτος ὁ ἄνεμος—δὲ θέλει νὰ σωπάσει—
ἀνοιγοκλείνει τὶς πόρτες, χτυπάει τὰ παντζούρια,
ἀναμαλλιάζει τὶς συνοικίες, βασανίζει τὶς μαῦρες φουστες τῶν μανάδων,
σκίζει τὰ προγράμματα τοῦ περσινοῦ καλοκαιριάτικου κινηματογράφου,
ἀνακατώνει τὶς χρονολογίες τῶν ἐφημερίδων στο περίπτερο τοῦ ἀνάπηρου,
ρίχνει κάτω τὸ κασκέτο τοῦ ἀστυφύλακα. Ὁ ἀστυφύλακας τρέχει
κυνηγώντας στὶς ράγες τὸ κασκέτο του. Πίσω του τρέχει καὶ τὸ τράμ.
Χτυπάει τὸ καμπανάκι ὁ τραμβαγιέρης. Μπερδεύεται
τὸ τράμ κι ὁ ἀνάπηρος κι ὁ μικροπωλητῆς κι ὁ ἀστυφύλακας
κ' οἱ μανάδες μὲ τὰ μαῦρα φουστάνια τους κι ὁ θάνατος,
μπερδεύονται τὰ σπίτια καὶ τὰ χρόνια καὶ τὰ σύγνεφα
καὶ τὰ τηλεγραφήματα. Ἐτοῦτος ὁ ἄνεμος
φυσάει, φυσάει, φυσάει
δὲ θέλει νὰ σωπάσει τοῦτος ὁ ἄνεμος στὶς γειτονιὲς τοῦ κόσμου.

* * *

Βασανισμένη πολιτεία δίχως φῶτα.
Πληγωμένη πολιτεία μὲ τοὺς πράσινους γλόμπους τῶν καταφυγίων.
Μονάχη μὲς στὴ νύχτα. Ἀγρυπνισμένη.
Μονάχα ὁ θάνατος περνοδιαβαίνοντας στὰ πεζοδρόμια
σκυφτὸς μὲ τὰ χέρια στὶς τσέπες τοῦ ἀμπέχωνου
μὲ τὸ κασκέτο χωμένο ὡς τὰ φρύδια του. Ὁ θάνατος—
μονάχα τὰ μάτια του κάτω ἀπ' τὸ γείσο
ψάχνοντας μ' ἓνα κλεφτοφάναρο τὰ νούμερα τῶν σπιτιῶν
ἐδῶ, ναί, ναί, σημειώνοντας σ' ἓνα χαρτί—τί σημειώνοντας
ποιὸ σπίτι; ἐδῶ;—ποιὸς θάνατος;—Ἡ πολιτεία
δίχως φῶτα, παγωμένη—κάνοντας πῶς κοιμάται
ἀκούγοντας τὸ βῆμα. Μόνο αὐτὸ τὸ κλεφτοφάναρο
καρφωμένο στὶς πλάκες μὲ τὰ ὀνόματα τῶν ἐδῶν
καὶ τὰ μεγάλα βουβὰ αὐτοκίνητα μὲ τὶς κουραμένες τῶν ξένων φαντάρων
μὲ τὶς κουλουῖρες τ' ἀγκαθωτὸ σύρμα. Οἱ πολυκατοικίες
δίχως φῶτα. Ὁ θυρωρὸς κοιμισμένος
πίσω ἀπ' τὴ μεγάλη τζαμόπορτα.
Τὸ κλεφτοφάναρο φωτίζοντας τὴν πόρτα. Τὸ φεγγάρι
κρεμασμένο πάνου ἀπ' τὰ σπίτια
σὰν κάποιον πού ἔμεινε μονάχος στο ἀσανσέρ
χτυπώντας τὸ κουδούνι τοῦ κινδύνου δίχως νὰ τὸν ἀκούει κανένας.
Βασανισμένη πολιτεία. Κανένας δὲν κοιμάται.
Κανεὶς δὲν εἶναι πού νὰ μὴν ἀκούει

τὸ παρατεταμένο αὐτὸ κουδούνισμα
μέσα ἀπ' ὄλα τὰ ἠλεκτρικὰ σύρματα τῆς νύχτας
μέσα σ' ὄλες τίς φλέβες τοῦ κόσμου.

* * *

Εἶταν πικρὲς οἱ μέρες μας. Καθόμαστε
σὲ κεῖνο τὸ σκοτεινὸ δωμάτιο μὲ τὸν πολὺ καπνὸ καὶ τὰ πολλὰ ὄνειρα.
Γύρω ἀπὸ τὸ μικρὸ παράνομο τυπογραφεῖο
οἱ σιγανὲς φωνὲς καὶ τὸ σούρισμα ἀπ' τὰ χαρτιά τοῦ πολὺγράφου
κι ὄξω στὸ πεζοδρόμιο ἢ μπότα τοῦ Γερμανοῦ
κι ὁ θάνατος κάτω ἀπ' τὴ σκάλα
καὶ τὸ συνωμοτικὸ χτύπημα μὲ διπλωμένο δάχτυλο στὸ παντζούρι
ἄ, κεῖνο τὸ χτύπημα τοῦ Ἀπρίλη στὸ παντζούρι
ποῦ σταματοῦσε τὴν καρδιά μας στὴ μέση τοῦ κόσμου.

.....

* * *

Κι ὁ Ἀλέκος εἶπε :

«Σκέψου ἢ ζωὴ νὰ τραβάει τὸ δρόμο τῆς καὶ σὺ νὰ λείπεις
νᾶρχονται οἱ Ἀνοιξες μὲ πολλὰ διάπλατα παράθυρα καὶ σὺ νὰ λείπεις
νᾶρχονται τὰ κορίτσια στὰ παγκάκια τοῦ κήπου μὲ χρωματιστὰ φορέματα καὶ
[σὺ νὰ λείπεις.

οἱ νέοι νὰ κολυμπᾶνε τὸ μεσημέρι καὶ σὺ νὰ λείπεις
ἓνα ἀνθισμένο δέντρο νὰ σκύβει στὸ νερὸ
πολλὲς σημαῖες ν' ἀνεμίζουν στὰ μπαλκόνια
ν' ἀνεβαίνει μιὰ παρέλαση τὴν ὁδὸ Σταδίου
χιλιάδες κόσμος κρατώντας στὰ χέρια του κόκκινες σημαῖες
κρατώντας ἐπιτέλους τὰ ὄνειρά του μέσα στὰ χέρια του
νὰ λένε δυνατὰ τὴ λέξη σύντροφος καὶ σὺ νὰ λείπεις
ὕστερα ἓνα κλειδί νὰ στρίβει—ἢ κάμαρα νᾶναι σκοτεινὴ
δυὸ στόματα νὰ φιλοῦνται στὸν ἴσκιο καὶ σὺ νὰ λείπεις
σκέψου δυὸ κορμιὰ νὰ παίρνονται καὶ σὺ νὰ κοιμᾶσαι κάτω ἀπ' τὸ χῶμα
καὶ τὰ κουμπιὰ τοῦ σακακιοῦ σου ν' ἀντέχουν πιότερο ἀπὸ σένα κάτω ἀπ'
[τὸ χῶμα

κ' ἢ σφαῖρα ἢ σφηνωμένη στήν καρδιά σου νὰ μὴ λυώνει
ὄταν ἢ καρδιά σου, ποῦ τόσο ἀγάπησε τὸν κόσμο, θᾶχει λυώσει».

* * *

Τότε ὁ Πέτρος πῆρε τὸ λόγον
κ' εἶπε μὲ τὴ βαθεῖά του τὴ φωνή: «Νὰ λείπεις,
δὲν εἶναι τίποτα νὰ λείπεις,
ἂν ἔχεις λείψει γιὰ ὄ,τι πρέπει
θᾶσαι γιὰ πάντα μέσα σ' ὄλα ἐκεῖνα
ποῦ γι αὐτὰ ἔχεις λείψει,
θᾶσαι γιὰ πάντα
μέσα σ' ὄλο τὸν κόσμον».

* * *

Καὶ μονομιᾶς τὸ βράδι γίνηκε παράξενο, λυπημένο.
Ὁ Ἀλέκος δὲ μίλησε. Κράτησε σκυμένο τὸ κεφάλι.
Βήματα ἀκούστηκαν στὸ πεζοδρόμιο. Θᾶτανε ἢ Ἀνοιξη.
Σκύψαμε ἀπ' τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο. Κανένας.
Μονάχα κεῖνο τὸ μεγάλο παράνομο χαμόγελο
κρεμόταν πάνω ἀπὸ τὴν πολιτεία ἀντιφεγγίζοντας στὰ τζάμια καὶ στὰ μάτια μας.

Εἶταν ἕμορφες κείνες οἱ μέρες. Στὶς πλατεῖες τῶν μαχαλάδων
κάτι παιδιὰ ξυπόλητα μὲ μπαλωμένα παντελόνια
θγάζανε λόγους, μιλοῦσαν γιὰ τὸ μέλλον
ἀνοιγαν μὲ τὰ νευρικά τους χέρια μεγάλα παράθυρα στὸν οὐρανό.
Εἶταν ἕμορφες κείνες οἱ μέρες καὶ μ' ἔλους τοὺς νεκροὺς μας,
ἕμορφες—δὲν προφτάσαμε νὰ τίς χαροῦμε—
μεγάλωναν τὰ βράδια πάνου ἀπ' τὰ κεφάλια μας
οἱ γριές ἀπολησμονάγαν τὸ τσουκάλι τους στὴ φωτιὰ
ἕνα ἄστρο καρφωμένο στὴν καμινάδα τίς κοίταζε συλλογισμένο
κ' οἱ γριές συλλογιόνταν μιὰ Κυριακὴ μὲ κεπτέδες καὶ γραμμόφωνα
συλλογιόνταν τὸ μεγάλο τους γιὸ νὰ ξουρίζεται καὶ νὰ λούζεται στὴν κουζίνα
νᾶχει ἕνα σιδερωμένο ἄσπρο προυκάμισο
νὰ φαίνονται, καθὼς ἀλλάζει, μὲς στὰ τζάμια τ' ἀνοιχτοῦ παράθυρου,
τὰ μούσκλα τοῦ μπράτσου του κ' οἱ νιόβγαλτες τρίχες τοῦ κόρφου του.
Ξεχνάγαν οἱ γριές τὸ τσουκάλι τους —μύριζε τὸ καμένο φαῖ στὴ συνοικία—
[ἔνε:ρεύονταν
ἄχ κ' οἱ ροδιές ν' ἀνάδουν κόκκινα βεγγαλικά στοῦ περβολιοῦ τὸ Πάσχα
καὶ τὰ χουνιά ἀπὸ γειτονιά σὲ γειτονιά
νὰν τὸ λαλᾶν νὰν τὸ λαλᾶν
γειὰ καὶ χαρὰ Δὲ —μωρὲ Λέ—, γειὰ καὶ χαρὰ σου Λευτεριά.

* * *

Τὴν ἴδια νύχτα πιάσαν τὸν Ἀλέκο.
Ὁ Ἀλέκος δὲ μαρτύρησε. Ὁ Ἀλέκος
ἔμεινε κρεμασμένος τρία μερόνυχτα. Δὲ μαρτύρησε.
Ὁ Ἀλέκος πέθανε σὰν ἀγωνιστής.
Πέθανε σὰν ἀληθινὸς σύντροφος. Τὴν τελευταία στιγμή
φώναξε : «Εἶναι χιλιάδες ἄστρα μέσα μας. Δὲν μπορεῖτε νὰ τὰ σκοτώσετε».
Ἐτοῦτα τ' ἄστρα τᾶδωσε ὁ Ἀλέκος στὴ σημαία τοῦ ἀγώνα.

* * *

Ἡ νύχτα κρατοῦσε πολὺ.
Μεγάλες εἰδήσεις χτυποῦσαν μὲ τίς γροθιές τους τίς πόρτες τὰ μεσάνυχτα.
Βοῦίξε σὰν ποτάμι ὁ οὐρανὸς μπρὸς στὰ κλειστὰ παράθυρα.
Τὸ αἶμα κυλοῦσε στὰ κατώφλια.
Ἡ μάνα κρεμοῦσε τὸ θασανισμένο της χαμόγελο στὸ πρόσωπο τοῦ γιου της
ὅπως κρεμάει ὁ στρατοκόπος τὸ ταγάρι του μὲ λίγο ψωμί
σ' ἕνα κλαδί ἀνθισμένο. Ἡ μάνα μουρμούριζε «παιδί μου»
κ' εἶχε μὲς στὴ φωνή της ἕνα σαῶδατόδραδο
κ' εἶχε μὲς στὴ φωνή της ἕνα παράθυρο
ποὺ δὲν ἤξερες ἂν θ' ἀνοίξει σ' ἕνα περβόλι μὲ λιακάδα
ἢ σ' ἕναν κάμπο λασπωμένο μὲς στὴ νύχτα.
Ἡ ἀδερφή μουρμούριζε ἀδερφέ μου»
κ' εἶταν σὰ νὰ σιδέρωνε στὸ σούρουπο ἕνα προυκάμισο
ποὺ δὲν ἤξερες ἂν θὰ τὸ φορέσει κάποιος ποὺ θὰ θγεῖ περίπατο
ἢ κάποιος ποὺ δὲ θὰ περπατήσει πιά ποτέ.
Ἡ ἀγαπημένη μουρμούριζε «καλέ μου»
κ' εἶτανε σὰ ν' ἀνέβαζε ἕνας πληγωμένος φαντάρος τὸ παγούρι του στὸ στόμα.
Κ' ἐμεῖς λέγαμε σύντροφε»

κ' εΐταν μές στη φωνή μας δλη ή ζωή κι δλος ό κόσμος.
Εΐταν τότε πολλές φυλακές. Κ' εΐταν γεμάτες οί φυλακές.
Τό Χαΐδάρι μές στη νύχτα με τὰ φῶτα του.
Τό Χαΐδάρι μές στη νύχτα. 'Ο Ίσκιος
ἀπ' τὸ σκοινί τοῦ κρεμασμένου τρέχοντας στους τοίχους τῶν σπιτιῶν.
'Όλα τὰ μάτια καρφωμένα στο Χαΐδάρι.
'Η πολιτεία τριγύρω στο Χαΐδάρι., ξαγρυπνώντας,
δαγκώνοντας τὸ δόλι τῆς σιωπῆς μέσα στα δόντια της. Ξέραν οί αγωνιστές. Δέ
[βογγούσαν.

Σκαλίζαν με τὰ νύχια τους στὸν τοίχο τρία γράμματα,
ένα παραβάκι, τ' ὄνομά τους, τὸ προφίλ τοῦ Στάλιν, μιὰ μικρὴ χρονολογία—
δὲν εἶχαν καιρὸ —μιὰ - δυὸ νύχτες μονάχα—
χαράζαν τὴν κληρονομιά τους στὴν καρδιά μας κ' ἔφευγαν,
ἔφευγαν με ψηλά τὸ κεφάλι, σκοτώνοντας τὸ θάνατο.
Κ' ἓνα χέρι δυνατὸ μέσα στη νύχτα, ἀπὸ θάνατο σὲ θάνατο,
περπάταγε πάνω στο χάρτη τοῦ κόσμου καρφιτσώνοντας τις σηματοῦλες
δλο καὶ πιὸ σιμὰ στη ζωή. 'Ένα χέρι πολὺ δυνατὸ με χοντρὲς φλέδες,
δλο καὶ πιὸ σιμὰ στη λευτεριά. 'Ένα χέρι ἐργατικό.
Τὸ δικό σου χέρι, σύντρωφε. Καὶ τὸ δικό μου.
Τὸ δικό μας χέρι, σύντρωφε, πάνου στο χάρτη τοῦ κόσμου.

* * *

'Α, ἐτοῦτος ὁ ἄνεμος δὲ θέλει νὰ σωπάσει
φυσάει, φυσάει, φυσάει
ἀνακατεύει τις φωνὲς καὶ τις σελίδες τῆς ἱστορίας
ἀνακατεύει τις σπίνθες ἀπ' τις πυρκαλές τοῦ κόσμου
τραντάζει ἓνα μεγάλο δάσος ἐλπίδες
ξεσκίζει τις σημαῖες τῶν ὑπουργείων
στέκεται μιὰ στιγμὴ νὰ δέσει τὰ κορδόνια του πίσω ἀπὸ τὴν καφαλισμένη
[μάντρα

καὶ φεύγει, φεύγει. Χρόνια τώρα
κι ἀκόμα νὰ σωπάσει. Δρασκελάει
τὰ παράθυρα τῶν καμένων σπιτιῶν
φοράει τ' ἄρβυλα τῶν σκοτωμένων—
τὰ βήματά του ἀκούγονται στὴν ἄσφαλο
ἀκούγονται στὴ γυμνὴ πεδιάδα τῆ σπαρμένη με κόκκαλα
ἀκούγονται στο ψηλὸ βουνὸ με τὰ κρανία καὶ τὰ κοράκια
ἀκούγονται στα χαρακώματα καὶ στους βραδινούς στρατῶνες
κι ὅταν οί σάλπιγγες στους στρατῶνες σημάνουν σιωπητήριο
ἀκούγονται πιὸ καθαρά τὰ βήματα.
Κ' ἡ κυρὰ Λένη σηκώνει τὸ κεφάλι της ἀπ' τὸ μπάλωμα κι ἀφουγκράζεται
κι ὁ ἴσκιος τοῦ χεριοῦ της με τὴ βελόνα γράφεται στὸν τοίχο
κι ὁ ἴσκιος τοῦ χεριοῦ τῆς κυρὰ Λένης εἶναι ἓνα μπιστόλι
ποῦ σημαδεύει πίσω ἀπ' τὸν τοίχο τὴν καρδιά τοῦ φασίστα.

* * *

Βούιζε ἡ πολιτεία ξεμαλλιασμένη μπροστά στα κάγκελλα τῶν ὑπουργείων
βούιζε ἡ πολιτεία μπροστά στα κάγκελλα τῶν φυλακῶν
βούιζε ἡ πολιτεία βούιζε. 'Ένα ζήτω
λυωμένο στὸν ἀγέρα, ἓνα μεγάλο ζήτω
ἐμπαινε ἀπ' τὰ παράθυρα, ἀπ' τις πόρτες
ἀπ' τις χαραματιές, ἀπὸ τὰ λούκια,

Ένα μεγάλο ζήτω — τὸ ἀνασαιίναμε —
φρουσκώναν τὰ πλεμόνια — ζήτω — ζήτω —
μιὰ διαδήλωση κατέβαινε ἀπ' τὶς γειτονιὲς
πλημμύριζε τὶς κεντρικὲς λεωφόρους, ἔσπαγε τὶς πόρτες τῶν μεγάρων,
φωτιά στὸ Ἵπουργεῖο Ἐργασίας — τ' ἀναμένα χαρτιά
φτεροκοπώντας πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τῶν διαδηλωτῶν
γυαλιζοντας τὰ κράνη — οἱ πυροσβεστικὲς ἀντλίες.

Κ' οἱ πολυβολισμοὶ μὲς ἀπ' τὰ ζήτω
Τὰ μαῦρα τάνκς, σιμώνοντας, σιμώνοντας
Ποιὸς θάνατος; Ποῦ θάνατος; Ζήτω.
Κι ὁ Πέτρος στὰ χέρια τῶν διαδηλωτῶν φωνάζοντας «σύντροφοι
δὲν εἶναι θάνατος ἐδῶ — δὲν εἶναι θάνατος.
'Ἐνὸς λεπτοῦ σιγὴ γιὰ τοὺς νεκροὺς μας».
'Ἐτοῦτος δῶ ὁ λαὸς δὲ γονατίζει
παρὰ μονάχα μπροστὰ στοὺς νεκροὺς του.
Καὶ τὰ τάνκς σιμώνοντας, σιμώνοντας
«πιὸ ψηλὰ τῆ σημαία, πιὸ ψηλὰ»,
τὰ τάνκς σιμώνοντας τοὺς γονατισμένους
— «ζήτω, ζήτω — ποιὸς θάνατος;
δὲν εἶναι θάνατος δῶ πέρα — ζήτω»,
τὰ τάνκς περνώντας πάνου ἀπ' τοὺς γονατισμένους
περνώντας ἄλλη μιὰ φορὰ πάνου ἀπ' τοὺς σκοτωμένους
— δὲν εἶναι θάνατος ἐδῶ, μονάχα ζωὴ καὶ μέλλον, ζήτω, ζήτω,
πιὸ ψηλὰ τῆ σημαία — οἱ φοιτητές,
Λευτεριά ἢ θάνατος
Λευτεριά ἢ θάνατος — κρατᾶτε τῆ σημαία
ἢ Ἀνθούλα κάτου ἀπὸ τὰ τάνκς
κρατᾶτε τῆ σημαία — ἢ Ἀνθούλα
κάτου ἀπ' τὰ τάνκς — ἔξω ἀπ' τὰ τάνκς τὸ χέρι τῆς
δίνοντας τῆ σημαία — Λευτεριά ἢ θάνατος
Λευτεριά ἢ θάνατος
Λευτεριά ἢ θάνατος — Ποιὸς θάνατος;
'Ἐδῶ δὲν εἶναι θάνατος μονάχα ζωὴ καὶ μέλλον
Ζήτω, Ζήτω,
Ζήτω.

* * *

'Ἐτοῦτος ὁ ἄνεμος δὲ θέλει νὰ σωπάσει
σφυράει, σφυράει, σφυράει
σφυράει σι' αὐτὴ τῶν σκοτωμένων «Ζήτω»
κ' οἱ σκοτωμένοι ἀνοίγουνε τὰ μάτια τους
σφυράει, σφυράει, σφυράει
περνάει κάτω ἀπ' τὰ σκέλια τῶν κρεμασμένων
ξυπνάει τοὺς κρεμασμένους
κ' οἱ κρεμασμένοι καβαλλᾶν τὸν ἄνεμο, τρέχουν γιὰ τὴν ἀθανασία
σέρνοντας πίσω τὰ κομένα σκοινιά τους.
'Ἐτσι ἔφυγε κι ὁ Πέτρος σὲ μιὰ δύση δλόχρυση
ἔτσι ἔφυγε κι ὁ Φούτσικ κι ὁ Περὺ κ' ἡ Ζόγια
βγάζοντας ἀπ' τὶς τσέπες τους χιλιάδες προκηρῦξεις
καὶ τοῦτος ὁ ἄνεμος στριφογυρίζει τὶς προκηρῦξεις
πάνου ἀπ' τὶς στέγες τῆς πολιτείας

πάνου ἀπ' τὰ καράβια
 πάνου ἀπ' τὰ κράνη τῶν ναζήδων
 μπροστὰ στὰ καμένα παράθυρα
 μέσα στίς πλατεῖες τῶν μαχαλάδων
 μέσα στὰ στρατόπεδα συγκέντρωσης
 καρφώνοντας ὁ ἄνεμος τίς προκηρύξεις στὰ συρματοπλέγματα
 ἀνεβάζοντας ὁ ἄνεμος τίς προκηρύξεις
 ὡς τὸ κελλὶ τοῦ Λαμπρινοῦ καὶ τοῦ Θέμου Κορνάρου
 κ' οἱ ἄνθρωποι κυνηγώντας τίς προκηρύξεις καὶ φωνάζοντας ζήτω
 σκουντουφλώντας πάνου στὰ τάνκς καὶ φωνάζοντας ζήτω
 Δευτεριά ἢ θάνατος
 Δευτεριά ἢ θάνατος,
 οἱ ἄνθρωποι πὸν πολεμοῦσαν καὶ πέφταν
 πὸν πέφταν καὶ χαμογελοῦσαν
 πὸν φιλιόνταν μὲ τὸν κόσμον καὶ χαμογελοῦσαν
 πὸν βγάζαν μὲ τὰ δάχτυλά τους ἀπ' τὸν κόρφο τους τὸ σφηνωμένο βόλι
 κ' ἔρχονταν πάλι ἀναμεσά μας καὶ πολεμοῦσαν
 καὶ πολεμοῦσαν καὶ χαμογελοῦσαν
 Δευτεριά ἢ θάνατος
 Δευτεριά ἢ θάνατος
 Δευτεριά ἢ θάνατος.

.....

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ

Σημ. Οἱ πρῶτες σημειώσεις γι αὐτὸ τὸ ποίημα κρατήθηκαν τὸ 1947 στὴν Ἀθήνα. Ἀργότερα, τὸ 1949, στὴ Μακρόνησο. Τέλος, τὸ ὀριστικὸ σχέδιο καὶ ἡ συστηματικὴ του ἐπεξεργασία ἐγίνε στὸν Ἄη Στράτη, ἀπ' τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1950 ὡς τὸν Ἰούλιο τοῦ 1951, ἰδίως τοὺς τρεῖς τελευταίους μῆνες, Μάιο, Ἰούνιο, Ἰούλιο, χωρὶς νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψη οἱ προηγούμενες σημειώσεις γιατί δὲν τις εἶχα μαζί μου. Στίς «Γειτονιὲς τοῦ Κόσμου» θέλησα νὰ δώσω αὐτὴ τὴν κρίσιμη δεκαετία, 1940—1950, τῆς νεοελληνικῆς μας ἱστορίας. Τί πέτυχα δὲν μπορῶ ἀκόμη νὰ ξέρω κι οὔτε εἶναι δυνατὸ νὰ τὸ δείξουν αὐτὰ τὰ χωρὶς ἐνότητα ἀποσπάσματα ἀπὸ ἓνα ποίημα 5.500 στίχων μὲ πολλὰ ἐπωδούς καὶ ἰντερμέτζα, ὅπου τὸ λυρικό, τὸ ἐπικό καὶ τὸ καθαρὸ ἀφηγηματικὸ στοιχεῖο ἐναλλάσσονται, συμπλέκονται καὶ σὲ κάποια μέρη σμίγουν κι ὅπου τὰ πρόσωπα ἐπανέρχονται κ' ἐξελίσσονται μέσα στὰ γεγονότα καὶ μαζί μὲ τὰ γεγονότα ὅπως, κατὰ κάποιο τρόπο, σ' ἓνα μυθιστόρημα. Τίς «Γειτονιὲς τοῦ Κόσμου» τίς γνώρισαν ἀπ' τὸ χειρόγραφο μερικοὶ φίλοι συνεξόριστοι στὸν Ἄη-Στράτη, τὸν Ἰούλιο τοῦ 1951, καὶ στὴ συγκίνησή τους δοκιμάστηκε, ὡς ἓνα σημεῖο, ἡ βαρῦτητα τῆς ἰδέας, τοῦ τόνου καὶ τῆς κίνησης αὐτοῦ τοῦ ποιήματος.

Γ. Ρ.

Θεατρικὴ παράσταση στὰ ἐλεύθερα βουνά
 (Δημοσιεύθηκε σὲ ἐντοπο ἀντάρτικης μονάδας)

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΜΟΥ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ

(Αποσπάσματα)

Του ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΒΟΥΤΥΡΑ

Α'. ΦΩΝΕΣ ΑΝΕΜΩΝ

Τετάρτη 21 Μαΐου του 41

Σήμερα είμαι άρρωστος. Ίσως θα κρύωσα που σηκώθηκα να δω φωτοβολίδες. Και είμουν σχεδόν γυμνός.

Και είχα δουλειά, θα πήγαινα απ' τη Δημαρχία... "Α! αυτός ο φιλογερμανός που δάλανε για Δήμαρχο. Μά αυτός είναι ένας κακούργος σαδιστής...

* * *

...Θέαμα διασκεδαστικό παρουσιάζουν οι έφημερίδες. Ένω στην Κρήτη μάχονται οι Έλληνες έναντι των Γερμανών επιδρομέων, οι έφημερίδες με γράμματα μεγάλα, όπως έκαναν όταν οι Έλληνες πολεμούσαν με τους Ιταλούς, αναγγέλλουν τώρα, τις έπιτυχίες των Γερμανών σαν οι Γερμανοί να είναι οι δικοί τους...

* * *

Στο σπίτι δλοι άρρωστοι από κοιλιακά. Κι' άλλος κόσμος το ίδιο. Πολλοί έχουν δυσεντερία δυνατή, επικίνδυνη. Είναι το ψωμί, λένε. Κι' αυτό το ψωμί, αν μπορεί να ονομαστέι έτσι, είναι ένα είδος κοπριάς υγρής, βαρειάς...

Είναι ένας τρόπος κι αυτός να ξεκάνουν τον πληθυσμό της Ελλάδας. Γερμανικός κι' αυτός, εξαλμένος απ' τον πολιτισμό τους!

* * *

Κυριακή

Ξημερώνει: ο Θεός την ήμέρα, τραβά δηλαδή την κουρτίνα όπως κάνουμε μετς το πρωί για να δούμε λίγο φως και να ή μέρα. Και ξημερώνει ο Θεός την ήμέρα για να αισθανθούμε το λυρί της πείνας. Μά γιατί τή φώτισε; Δεν άφηγε το βαθύ σκοτάδι;

Οι χριστιανοί στις εκκλησιές, όσοι ακόμα δε διαρέθηκαν και μένουν χριστιανοί μαζί με το πλήθος των γυναικών και των λαδικών, παρηγοριούνται πως όταν πάνε στον παράδεισο, θα τρώνε τα έκλεκτότερα φαγιά.

Και ο παράδεισος δεν είναι άλλο παρά ένα πλούσιο και άπέραντο ξενοδοχείο. Κι' εκείνος που πάει ή είναι μέσα, τρώει και δλο τρώει και δλο πεινάει και τρώει... Τρώει δηλαδή τον περίδρομο.

Έκει, όποιος πάει, και πάνε μόνο οι χριστιανοί, στην πόρτα πριν μπούνε μέσα, ο γέρο Πέτρος ο κλειδοκράτορας τους δίνει ένα στομάχι. Δίνει δηλαδή της ψυχής ένα στομάχι παραδείσιο. Κι' έτσι έπρεπε ή πρέπει γιατί το δικό τους, του σώματός τους, το ρίχνουν στο στομάχι τους τα σκουλήκια, στη γή την εύλογημένη.

Κι' έτσι όπλισμένοι με το παραδείσιο στομάχι και άπέραντη όρεξη, κά-

θονται στο τραπέζι του παραδείσου και τρώνε, τρώνε και όλο τρώνε... Και θά τρώνε στους αιώνας τους άπαντας!

* * *

...Οί έμποροι και οί σφάχτες έδωσαν χέρι και στους γαιδάρους. Ίσως στους γέρικους και στους ψόφους. Κι ένας πούχε αγοράσει κρέας και θάταν από γέρικο γάιδαρο και ψόφιο, δίχως άλλο παραπονιόταν κι έλεγε ότι ώρες έδραζε και δέν έδειχνε ένα μικρό μαλάκωμα, για να γίνει λίγο φαγώσιμο. Έπί τέλους ύστερα από ώρες έγινε κάτι και μπόρεσαν να τó φάνε.

Πού να τξερε ό γέρο γάιδαρος πώς άμα ψοφήσει θά του κάνουν τιμές μεγάλες. Τό κρέας του να ψηθει σε ηλεκτρικιά κουζίνα, να βράσει σε κατσαρόλα πλουτίων, έπειτα να βαλθει σε πολυτελέστατο τραπέζι κι ύστερα να γεμίσει τά στομάχια χοντρών κυρίων και ωραίων γυναικών!

* * *

...Νομίζω πώς λησμόνησα να γράψω ότι οί Γερμανοί μάς έχουν τιμωρία. Πρέπει τó βράδυ να μαζευόμαστε νωρίς άν και καλοκαιρι.

Στις 10 να μην είναι κανένας στους δρόμους. Έως στις 10 τó βράδυ. Κι έπειτα ούτε για γιατρό να τρέχει κανείς ούτε για μαμμή. Οί άρρωστοι να κρατιούνται ώσπου να ξημερώσει και οί έτοιμόγεννες ώσπου να ροδίσει ή μέρα. Και τότε να φωνάζουν γιατρό και μαμμή.

Λίγη ύπομονή πρέπει να συμβουλευούν τó μωρό, να βγει έπειτα πού θάσαι πιδ ωραίο, γιατί θά δει και τόν ήλιο να φωτίζει!

Τί να κάνουμε μετς; Περιμένουμε και περιμένουμε και τάλλο φως να μάς έρθει...

* * *

Ύπαρχει κι ένα άλλο άμάρτημα πού δε συγχωρούν οί Γερμανοί: Στην Ακρόπολη είταν ύψωμένη ή σημαία ή Γερμανική ή νέα, με τόν άγκυλωτό σταυρό. Η σημαία αυτή μια μέρα χάθηκε

Κάποιος είχε άνεξει άψηφώντας τή ζωή του και τήν κατέδασε. Ποιός;

Όρ. Κανέλλης:

Πείνα

Μ' όλα τὰ ψιξίματα τῆς ἀστυνομίας δὲ βρέθηκε ἡ σημαία.

* * *

Σάββατο 7 Ἰουνίου 1941

...Χόρτα δίχως λάδι, εἴκοσι δράμια ψωμί, γιατί τόσο μου πέφτει ἀπ' τὴ μοιρασιά πού κάνω μὲ τὰ διάφορα τοῦ σπιτιοῦ ζῶα.

Στὸ δρόμο βλέπω πολλοὺς χλωμοὺς ἢ κίτρινους. Ἄλλὰ βλέπω καὶ μερικοὺς ἀνθηροὺς. Μὰ μου φαίνεται καὶ οἱ μπακάληδες ἔχουν παχύνει.

Καὶ συχνά, συχνά, βλέπω τοὺς ἥρωες νὰ ζητιανεύουν. Αὐτοὶ εἶναι οἱ πιδὸ δυστυχησμένοι. Τὸ θάρρος, ἡ ἀντρεία τους, τοὺς εἶχε ἀνεβάσει ψηλά, ὅταν ξαφνικὰ βρέθηκαν κάτω πεσμένοι ἀπ' ἐκεῖνα τὰ ὕψη.

Τὴ βίαση τὴν εἶχαν ἀπὸ καιρὸ ὑπνομεύσει, οἱ διοικοῦντες. Ὁ πρωθυπουργός, οἱ ὑπουργοὶ του, οἱ στρατηγοὶ του καὶ πλῆθος ἄλλων ἀξιωματικῶν καὶ πολιτῶν.

Ὅλοι σάπιοι καὶ ἔλα σάπια εἶταν πίσω τους. Ἐβραζε ἡ σαπίλα καὶ τοὺς κύκλωνε κι αὐτούς. Καὶ ἦρθε ὁ καιρός, φούσκωσε κι ἔφερε τὸ κακό. Ἡ δόξα χτυπημένη, καμένη, ἀκρωτηριασμένη, ἔφυγε αἱματόβρεχτη. Οἱ ἥρωές της τώρα περπατοῦν μὲ σκυμμένα κεφάλια, σὰ νὰ φταῖνε αὐτοί, νάταν ἔργο τους τὸ χτύπημα πού τοὺς ἦρθε δολοφονικὰ ἀπὸ πίσω...

* * *

...Ἄκουσα νὰ λένε πῶς μοίρασαν οἱ δυὸ «σύντροφοι» τὴν Ἑλλάδα. Τὴν παλιά τὴν παίρνουν οἱ Ἴταλοι καὶ τὴ νέα οἱ Γερμανοί. Τί λένε ἐκεῖνοι ποῦδιναν ἐπάνω στὶς μάχες ἄδειες καὶ ἀπολύσεις στοὺς στρατιῶτες; Τί λένε ἐκεῖνοι, πολῖτες καὶ στρατιωτικοί, ποῦχαν χαλάσει τὸν κόσμον νὰ φυτέψουν τὸ σαράκι τῆς Γερμανοφιλίας καὶ τῆς Πέμπτης Φάλαγγας, στὴν Ἑλλάδα; Λένε ὅτι πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔχουν μετανοήσει! Μὰ τί θὰ πεῖ μετάνοια; Τὸ ἔγκλημα ἔγινε! Δὲν εἶναι κακὸ μπάλωμα νὰ τὸ ξηλώσεις.

Βάσω :

Ἀπελευθέρωση

Αὐτοὶ ἔμωσ, οἱ δυὸ κύριοι ἔκαναν τὸ λογαριασμὸ χωρὶς τὸν ξενοδόχο.

* * *

...Ἐμπρὸς ὁμῶς! Ἐμεῖς δὲν εἶμαστε μὲ κανέναν! Καὶ δὲ χτυπήσαμε δολοφονικὰ τὴ μητέρα πατρίδα, χάριν ξένου! Ἄπὸ κανενὸς τὰ λόγια δὲ συρθήκαμε. Ἐμπιστοσύνη σὲ κανέναν δὲν εἶχαμε. Κι ἔμπρὸς!

Μακρὰ εἰς μητραλοῖες ἀπὸ μᾶς ἔσο καὶ μετανοημένοι νᾶναι. Μετάνοια δὲ χωρεῖ σὲ τέτοιο ἔγκλημα. Ἐργαστήκατε γιὰ ξένον δολοφονώντας τὴν Ἑλλάδα.

Κι' ἔταν ἡ Λευτεριά πρὸφυγε ντροπιασμένη, ξανάρθει πάλι στὸν δύστυχο αὐτὸ τόπο κανεῖς πιά, πρὸ λέγεται ἄνθρωπος κι Ἑλληνας, νὰ μὴ πατήσῃ στὸς τόπους τῶν δῆθεν ἀνθρώπων πρὸ πάτησαν ἐχθρικά τὰ ἱερὰ τῆς πατρίδας μας χῶματα. Χέρι κανεῖς ἐντιμὸς Ἑλληνας νὰ μὴ τοὺς δώτῃ φιλικό...

* * *

Παρασκευὴ

...Χόρτα χωρὶς λάδι καὶ πικρὰ σὰν νᾶχουν κινίνο μέσα τους. Βιάζα τὸν ἑαυτὸ μου νὰ τὰ φάει, γιὰ νὰ ρίξω κάτι στὸ στομάχι μου.

Ἄπ' τὸ παράθυρό μου τώρα πρὸ γράφω καὶ βλέπω ἔξω, γιὰ μιὰ στιγμή, εἶδα δυὸ παιδάκια ἀδυνατισμένα καὶ κίτρινα τόσο, πρὸ δὲν ἔχω ξαναδεῖ. Μόνο νεκρὸ εἶδα ἔτσι ἓνα παιδάκι, κοριτσάκι, πρὸυχε βασανιστεῖ ἀπὸ ἀσθένεια, καιρὸ, τοῦ φίλου μου Κορδάτου.

Καὶ σκυμμένα αὐτὰ, ψάχνουν, ζητοῦν κάτι νὰ βροῦν νὰ φᾶνε στὸ δρόμο...

Πῶς τολμοῦν οἱ δικαστὲς Ἑθνῶν πρὸ δημιουργοῦν πολέμους, πῶς τολμοῦν καὶ δικάζουν κακούργους, ληστὲς :...

* * *

Οἱ δικτάτορες κι' ὄλοι οἱ παλιάνθρωποι πρὸ παίζοντας ἡ μοῖρα τοὺς ἀνεβάζει ψηλά καὶ διοικοῦν, ἐπιθυμοῦν νᾶχουν δούλους, ἀνθρώπους φοβισμένους, στὸ μέρος πρὸ κυβερνοῦν, ἀλλ' ἔταν ξεσπάσει κάποιος πόλεμος, γίνοι ἐπιδρομὴ, ἐπιθυμοῦν νᾶχουν ἤρωες! Μπορεῖ νὰ συμβῆδαστοῦν αὐτὰ τὰ δυὸ; Οἱ ξυλοδαρμένοι μποροῦν νὰ γίνου ἤρωες :

* * *

... Κι' ἔτσι περνοῦν οἱ μέρες. Μέσα σὲ μιὰ δυστυχία ὁ λαός, ὁ καλὸς λαός, σὲ μιὰ κόλαση φριχτή, κατατρώγεται. Ὄχρὸι, σέρνοντας τὰ πόδια τους, οἱ περισσότεροι, θαδίζου. Ἡ ἀπελπισία φαίνεται στὰ μάτια τους.

Καὶ μόνον ἔταν κάτι ἀκοῦνε γιὰ μιὰ χώρα πρὸ λέγεται Ρουσία, γιὰ τὰ παιδιὰ τῆς τὰ ἐλεύθερα, πρὸ πολεμοῦν χύνοντας τὸ ἅγιο τους αἷμα, προσπαθώντας νὰ συντρίψου τὶς ὀρδὲς τῶν βαρβάρων κακούργων, πρὸ ξεχύθησαν στὴν Εὐρώπη σὰ βρυκολακισμένοι Οὐννοι, Τάταροι, ζητώντας αἷμα νὰ πιου, τότε ἡ φευγάτη ἐλπίδα, ξανάρχεται σὰν ἀστραπή ἀπ' τὰ μέρη ἐκεῖνα, στὰ μάτια τους.

— Πῶς εἶσαι ;

— Καλά...

— Καλὰ μόνο ;

— Πολὺ καλὰ !

— Κι' ἐγώ, κι' ἐγώ !

Β'. ΜΕΡΕΣ ΜΑΥΡΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

20 Ἀπριλίου τοῦ 42

... Ἐνα γερμανικὸ φορτηγὸ, ξεφόρτωνε κάρβουνα κι ἓνα παιδάκι ὡς δώδεκα-δεκατριῶν χρονῶν, ἀδύνατο, γυμνόποδο, μάζευε τὰ καρβουνάκια πρὸ

πέφτανε. Ὁ Γερμανὸς ποῦ ἐπέδλεπε τὸ ξεφόρτωμα, στρατιώτης, ἀντὶ νὰ τὸ διώξει ἢ νὰ τοῦ πεῖ νὰ φύγει, βγάζει τὸ περιστροφὸ του καὶ τὸ πυροβολεῖ. Ἡ σφαῖρα τὸ βρῆκε στὸ κεφάλι καὶ τ' ἄφησε νεκρό.

Ὅσοι εἶταν ἐκεῖ, κανεὶς δὲν ἐκινήθηκε. Ἀλλὰ σὲ λίγο, φτάνει ἡ μάνα τοῦ παιδιοῦ, τρελλή ἀπ' τὸν πόνο της καὶ ὀρμᾶ πάνω στὸ Γερμανὸ νὰ τὸν ξεσκίσει. Τότε, ἄλλες γυναῖκες τὴν τράβηξαν μὲ κόπο, τὴν τράβηξαν βάζοντας τὰ δυνατὰ τους. Καὶ ἡ μάνα φώναζε, ξεφώνιζε :

— Ἀπὸ κακιὰ σφαῖρα νὰ πᾶτε κακοῦργοι, τὸν τόπο σας νὰ μὴν τὸν ξαναδεῖτε. Γιὰ καρβουνάκια, ὁ κακοῦργος ! Ἡ μάνα σου νὰ κλάψει, νὰ σκούξει ἡ σκύλα, ποῦ σὲ γέννησε, κακοῦργε...

Μέσα σὲ καμένο δάσος καὶ πάνω σὲ μισοκαμένο δέντρο, λαλεῖ πουλί, λαλεῖ ἀηδὸνι ;

* * *

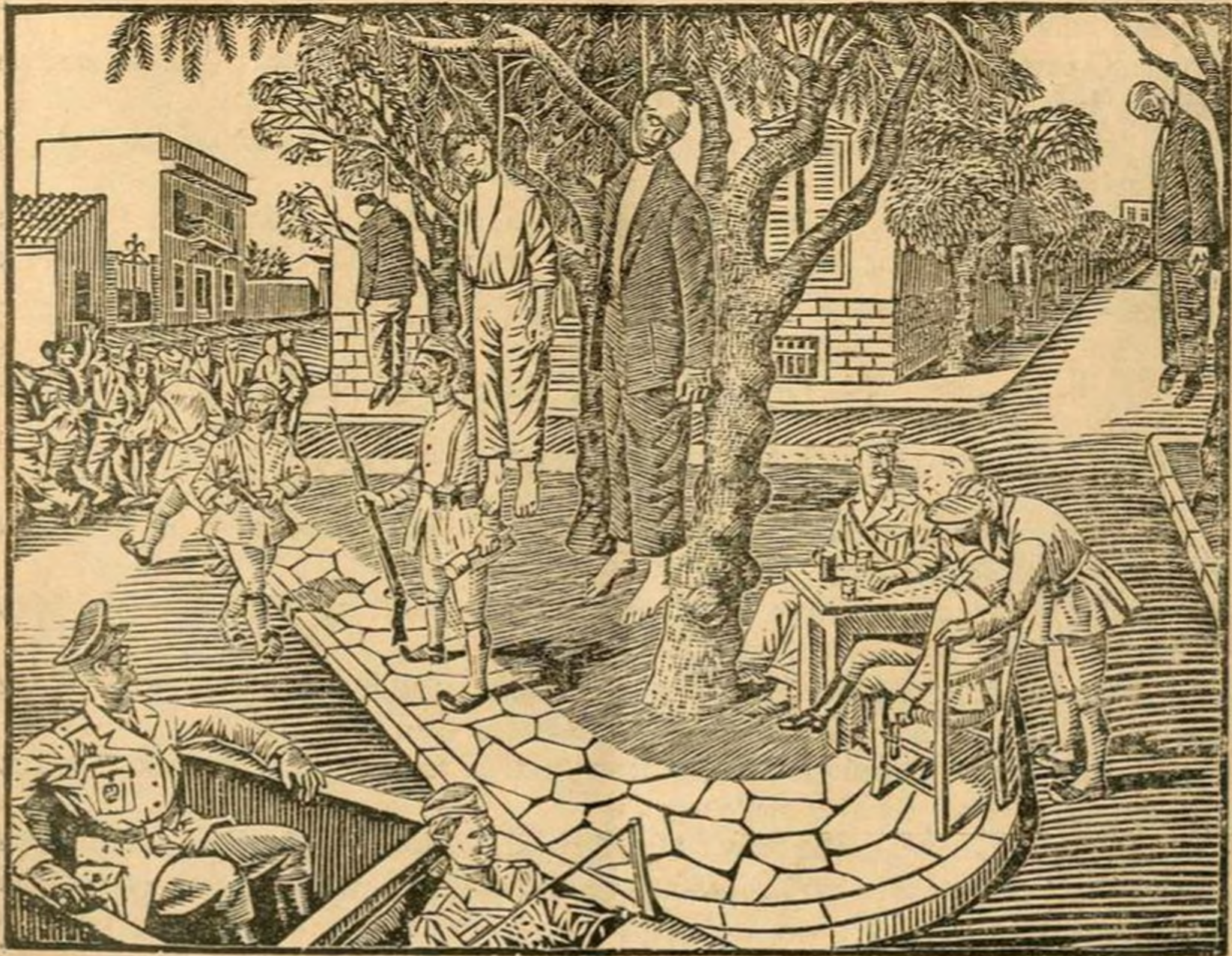
... Τὸ σκοτάδι ἐρχόταν. Ὁ ἥλιος εἶχε ἀπ' ὥρα δύσει. Τί εὐτυχισμένος ὁ ἥλιος !... Ἐνῶ σὲ τόσα καὶ τόσα ἀνακατεύεται, σ' αὐτὰ, σὲ τέτοια δὲν ἀνακατεύεται διόλου. Κοιτάζει θερμά, θερμότατα τὸ καλοκαίρι πρὸ πάντων, ἀλλὰ τῆ δουλειά του. Τί θὰ πεῖ κλαυθμὸς, τί θὰ πεῖ γέλιο ;

Ἦθελα νάμαι ἥλιος, ἀλλὰ νὰ σκέπτομαι ὅπως σκέπτομαι τώρα ποῦ δὲν εἶμαι καὶ ὄχι ὅπως θὰ σκέπτεται ὁ ἥλιος ἂν σκέπτεται.

Ἐγὼ ὅμως πιστεύω ὅτι σκέπτεται, ἀλλὰ σκέπτεται σὰν ἥλιος...

Σὲ κάτι τέτοιο εἶχα τυλίξει τὸν ἑαυτό μου, τέτοιο ποῦχε καὶ κάποια γλύκα, γιατί μέσα ἐκινεῖτο τὰ φίδι μυριοκέφαλο ἢ ἐκδίκηση.

... Καὶ πέρα στὴ δύση μιὰ μαυρίλα εἶχε πέσει μὲ τὸ ἐπάνω της μέρος μὲ χρῶμα αἵματος. Σὰ νάχαν βυθιστεῖ οἱ ἄκρες της πρὶν ὑψωθοῦν, σὲ λίμνη αἵματος, ποῦ ὑπῆρχε πίσω ἀπ' τὴ μαυρίλα. Καὶ σύννεφα ἀραιά, σὰν καπνοί,

Μανουζάκης :

Κρεμασμένοι τῆς Ἀθήνας

μέ τις άκρες αίματένιες άνέβαιναν ψηλά, δλο ψηλά κι έκουνιόντουσαν...

* * *

ΜΙΑ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΑΠ' ΤΙΣ ΑΠΕΙΡΕΣ ΕΚΤΕΛΕΣΕΙΣ

(Διήγηση κάποιας γυναίκας)

Φωνές, ζητωκραυγές μās έκαναν νά θυγούμε στο παράθυρο.

Μέσα σέ μεγάλο Γερμανικό αυτοκίνητο είδαμε νέους πολλούς που όρθιοι φώναζαν, και ζητωκραύγαζαν για την Έλευθερία. Γερμανοί όπλισμένοι τους συνόδευαν.

—Γειά σας, γειά σας, σās αφήνουμε γειά, έμεις πάμε νά χαθούμε!... Γειά σας!

Καταλάβαμε πώς τους είχαν για σκοτωμό και μās αποχαιρετούσαν.

Όλοι νέοι, πάνω στον άνθό της νεότητας, από δεκαοχτώ ή είκοσι, είκοσιδυό χρόνων!

—Έμεις πάμε, θα χαθούμε, νά ζήσετε, νά χαρείτε, τη Λευτεριά!

—Γειά σας! Έχετε γειά για πάντα... Έμεις θα χαθούμε.

Τό αυτοκίνητο σταμάτησε στην όδó Ανδρομάχης κοντά σ' ένα ρεματάκι. Κι εκεί ένας ένας κατέβηκαν και τους εκτέλεσαν με πολυβόλο. Οί νέοι είταν είκοσι δυό.

* * *

...Τήν άλλη μέρα στο ίδιο μέρος σκότωσαν άλλους δεκαοχτώ νέους. Δέκα όχτώ και είκοσι δυό μās κάνουν σαράντα...

* * *

...Άπό φίλο μου δικαστή έμαθα τούτο. Είταν μ' ένα φίλο του κάπου. Κι είχαν σταθεί για νά περάσουν δυό αυτοκίνητα του Δήμου, απ' εκείνα τά μεγάλα των σκουπιδιών.

Κλειστά τ' αυτοκίνητα όπως ήταν γεμίζουν σκουπίδια. Άλλά προχωρώντας εκεί άργά τ' αυτοκίνητα έγέμιζαν τόν τόπο αίματα.

Ό φίλος του δικαστή έγνώριζε τόν ένα όδηγό του αυτοκινήτου και τόν ρώτησε για τó αίμα.

— Δέ μου λές, του απάντησε κείνος, πώς στέκω έδω άπάνου! Είναι γεμάτο άπό σκοτωμένους και τους πάμε στο νεκροταφείο. Είναι και ζωντανοί μέσα πληγωμένοι ριγμένοι άνάκατα με τους σκοτωμένους!

Γ'. ΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΒΑΡΒΑΡΩΝ

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ

Όύτε σεισμός μεγάλος μαζύ με κυκλώνες δέν θάκανε τόσο μεγάλο κακό όσο τά ίπτάμενα τέρατα.

Πλήθος κόσμου όρθηκε τó θάνατο, άντρες, γυναίκες, παιδιά, σκοτώθηκαν ή θάρτηκαν απ' τά έρείπια σπιτιών, καταστημάτων, σχολείων.

Κλαυθμός και όδυρμός σ' όλη την πόλη και πρό πάντων στο πλήθος εκείνο που έχασε ή ζητούσε δικούς του και δέν τους εύρισκε.

Και φεύγουν, φεύγουν οί κάτοικοι, και οί περισσότεροι πέρνουν ένα μπογαλάκι μόνο, φεύγουν νά σωθούν...

Οί δρόμοι, οί πλατείες των Άθηνών, γεμίζουν απ' τους νέους πρόσφυγες. Κα! πολλοί απ' αυτούς κυκλωμένοι άπό Άθηναίους, γυναίκες και άντρες, διηγούνται για τó μεγάλο κακό που τους βρήκε, απ' τους φίλους, όπως τους έλεγαν, κακό τόσο μεγάλο που ένα κομματάκι του θάναι όμοιο με τó κακό όλο που τους έκαναν οί έχθροί.

Ἡ Ἀθήνα στεγάζει κι ἄλλους πρόσφυγες ἀπὸ καταστραμμένα χωριά.
Κι αὐτοί, οἱ νέοι, ποῦ θὰ στεγαστοῦν ;

— Στὰ σπίτια ἔλων !

Καὶ πάνω σ' αὐτὸ τὸ μεγάλο κακό, οἱ μαυραγορίτες τρίβουν τὰ χέρια
τους ἀπὸ εὐχαρίστηση. Ὅσοι γλύτωσαν θὰ πέσουν στὰ δικά τους τὰ χέρια,
τῆς ἀργῆς δηλαδὴ θανατικῆς ἐκτέλεσης.

Καὶ ἀγάλλονται οἱ ἀνθρωποφάινες, ἐορτάζουν καὶ μὲ μιᾶς ἀνέβασαν τὸ
λάδι κι ἔπειτα τᾶλλα τρόφιμα !

ΚΑΙ ΤΟ ΧΙΟΝΙ

... Τὸ πρῶτ' παχὺ χιόνι σκέπαζε δρόμους, σπίτια, δέντρα καὶ στύλους
στὰ πλάγια τους κολλημένο. Κι' ἔπερτε, ἔπερτε ἀκόμα πυκνό.

Ὁρατο θέαμα γιὰ τοὺς μεγαλομαυραγορίτες καὶ γιὰ τοὺς ἀναίσθητους.
Καὶ πέφτει, πέφτει πυκνό ..

— Τώρα πῶς σᾶς φαίνεται, φίλοι σύμμαχοι, εἶπα ἔτσι, χωρὶς νὰ θέλω,
δὲ χρειάζεται ἓνας μπομπαρδισμός ; Ἄ, ὅχι, θὰ σᾶς ἐνοχλεῖ τὸ χιόνι καὶ δὲ
θὰ βρῖσκετε τοὺς στόχους ! Μὰ κι ἔτσι χωρὶς νὰ ἐλέπετε, τοὺς βρῖσκετε σεῖς !

Καὶ πάλι ἀφροῦ εἶπα, εἶπα μόνος μου, λέω στὴν Τσαλίμη τὸ μικρόσωμο
σκύλο μου :

— Βρὲ Τσαλίμη, τί λὲς ἐσύ, αὐτὸ ποῦ ζητοῦν εἶναι τόσο πολὺ μεγάλο
ἀπὸ καταστροφή πόλης φιλικῆς καὶ σκοτωμὸ ἑκατοντάδων ἢ χιλιάδων ἀνθρώ-
πων ; Δὲν ἀπαντᾷς, Μὰ πῶς ν' ἀπαντήσεις καθημένε, ἢ πόρνη φύση δὲ σοῦ
ἔδωσε τὸ λόγο νὰ μιᾶς. Καὶ ἔμωσ ἡ καταπόνηρη, παιχιδιάρη καὶ σκληρὴ
φύση γελώντας σαρκαστικὰ ἔδωσε σὲ ἄπειρα χιτῆνη αὐτὸ τὸ δικαίωμα. Καὶ
αὐτὰ, στὴν ἐρώτησή μου, θ' ἀπαντοῦσαν ἔτσι :

— Γιὰ τὴν Ἐλευθερία !

.....
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Ν. ΒΟΥΤΥΡΑΣ

Ν. Ἰκέρης :

Κατοχή

Η ΤΕΧΝΗ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

Του Σ. ΚΑΛΛΕΡΓΗ

Με τη συμμετοχή τους στον έθνικό 'Απελευθερωτικό 'Αγώνα, οι εικαστικές μας τέχνες συνέχιζαν μια μαχητική πατριωτική παράδοση. 'Από τούτη την άποψη, το έθνικό παρελθόν άφηνε κληρονομιά αξιόλογη, που ή γνωστή πλαστογράφηση του την είχε θάψει. Μνημείο και παράδειγμα, ανάμεσα σ' άλλα, οι «ζωγραφίες του Μακρυγιάννη» στάθηκαν σταθμός σπουδαίος, με τα προβλήματα που έβαζαν και τα προβλήματα που έλυναν.

Οι ζωγραφίες αυτές, μάθαιναν στην έλληνική τέχνη πώς τα περιεχόμενά της και οι σκοποί της δεν ζέκοβαν από την προοδευτική κίνηση του έθνους. 'Η λευτεριά, ο γνήσιος πατριωτισμός, ή έθνική ανεξαρτησία, ή δημοκρατική ανάπλαση της έλληνικής ζωής, γίνονταν γι' αυτές περιεχόμενα κι' ιδανικά αξία να έμπνεύσουν έργα και ν' ανεβάσουν το ειδικό βάρος της ζωντανίας τους. Πολεμώντας την πλαστογράφηση του πιο μεγάλου και τυπικού γεγονότος στην εποχή τους, του 21, θελήσανε να το άποκαταστήσουν, δίνοντας την άληθινή του εικόνα, με σκοπό να βοηθήσουνε το έθνος να έπιβιώσει και να προκόψει.

Τέτοιοι σπόροι δεν πάνε χαμένοι. Κι' όταν ή λευτεριά σάλπισε πάλι έγερτήριο, ή έλληνική τέχνη έδωσε πάλι το παρών.

Οι ζωγραφίες της 'Αντίστασης, όσο λακωνικές κι' αν στάθηκαν, άποκατασταίνουν με τη σειρά τους στη συνείδηση των «γενεών» την άλήθεια γι' αυτή. 'Η εικόνα της 'Αντίστασης, προσωρινά σβησμένη, μίλησε με ομαδική, άπλή και δυνατή φωνή, γιά τους άγώνες και τις θυσίες του έλληνικού λαού, σε μιάν εποχή άλλης μεγάλης έξόρμησης γιά τη λευτεριά.

Κι' αυτή είναι ή μεγάλη της έθνική ύπηρεσία.

Όμως, ανεχτίμητη θα μείνει ή συμβολή του έθνικού άπελευθερωτικού άγώνα στον προοδευτικό μετασχηματισμό της τέχνης μας. Αυτός φώτισε τη μορφή των καλλιτεχνικών άγώνων γιά τη δημιουργία μιας προοδευτικής τέχνης στον τόπο μας.

'Η άπελευθερωτική άνάγκη άλλαζε και τα καλλιτεχνικά μας πράγματα.

Το πρόβλημα της ένότητας των καλλιτεχνικών δυνάμεων, της ένότητας των πλαστικών τους επιδιώξεων, ως τα τότε πραχτικά άλυτο, εύρισκε έπιτέλους τη λύση του. Οι άνταγωνιστικές ομάδες και σωματεία, που ως τα τότες ύπήρχαν, σβήνουν, άχρηστεύονται κι' ένας νέος οργανισμός γεννιέται, σαν οργανισμός ένότητας. Συγκροτώντας τον, εκείνο που ήθελαν οι καλλιτέχνες ν' άποφύγουν ήταν ο διασκορπισμός κι' ή διάσπαση των δυνάμεών τους, ή καταστροφή της συναδελφικής άλληλεγγύης, ο πλήρης άφοπλισμός τους μέσα στο κατοχικό σκοτάδι. Κι' εκείνο που έπιζητούσαν ήταν ή ένότητα κι' ή έπαγγελματική συναδέλφωση, γιά ν' άντιμετωπίσουν τον ύλικό, ήθικό και καλλιτεχνικό έξανδραποδισμό.

'Η ίδια ή άνάγκη της έπιβίωσης και της λευτεριάς τους οδηγούσε να τοποθετήσουν και την ένότητα στις πλαστικές τους επιδιώξεις στη σωστή της βάση. 'Η 'Αντίσταση έδινε στους ζωγράφους, γλύπτες, χαράχτες, διακοσμητές μας, σκοπό και ιδανικό και τους καλούσε, ανεξάρτητα από διαφορές τεχνοτροπίας και διαφωνίες αισθητικές, να τ' άφομοιώσουν και να τ' άμορφοποιήσουν. Οι άγονες εκείνες «καθαρές» άποσυνθετικές και προσχηματικά αισθητικές διαφωνίες κι' άντιθέσεις παραμερίζονται και μπροστά στα μάτια του καλλιτέχνη, προβάλλει πιά άνάγλυφα, ποιά είναι ή πραγματική άντίθεση, που καθορίζει και την αισθητική του τοποθέτηση : Συμφωνία ή όχι μ' αυτό που άναπτύσσεται μέσα στη ζωή, που συνοψίζει τώρα την προοδευτική της κίνηση, αυτό το φλογερό περιεχόμενο, που περνά από την έθνική πραγματικότητα μέσα στην τέχνη, αυτό άκριβώς που ζητά να πνίξει ο φασισμός.

Γίνονταν έτσι φανερό, πώς οι νέες εικαστικές μορφές γεννιούνται σαν μορφές αυτού του νέου περιεχομένου, κι' αυτή ή ένότητα μορφής—περιεχομένου άνταποκρίνεται στις αισθητικές άνάγκες των προοδευτικών έθνικών δυνάμεων, των λαϊκών μαζών. 'Ο ρεαλισμός ξεπηδούσε έτσι σαν άνάγκη καλλιτεχνική, σαν πρόσταγμα αισθητικό των άπελευθερωτικών δυνάμεων. Το πρόβλημα της μορφής και της σχέσης

της με τὸ περιεχόμενο, τοποθετιούνταν πάνω στὴ σωστή, ρεαλιστικὴ βάση κι' εὔρισκε τὸ δρόμο γιὰ τὴ συγκεκριμένη του λύση.

Δίνοντας περιεχόμενο, σκοπὸ κι' ἰδανικὸ στοὺς καλλιτέχνες ἡ Ἀντίσταση καὶ καλώντας τοὺς νὰ τὰ μορφοποιήσουν ἔβαζε καὶ στερέωνε τὸν ἄξονα ἐκείνου τῆς δημιουργικῆς συνεργασίας, ποὺ ἡ ἀποσύνθεση τοῦ κυρίαρχου αἰσθητικοῦ ἰδανικοῦ τοὺς εἶχε ἀπὸ καιρὸ στερήσει. Καὶ ἡ δημιουργικὴ ἀμιλλα μὲ τέτοιαν ἔννοια, ποὺ στάθηκε ἀνάγκη σ' ἐκείνη τὴν περίοδο, ἀπέτελεσε τὸ κύτταρο, ποὺ προανάγγελλε τὶς μελλοντικὲς, πλατεῖες μορφές καλλιτεχνικῆς συνεργασίας, γιὰ νὰ λυθοῦν ἄλλα, πῶς σύνθετα προβλήματα ποὺ σχετίζονταν μὲ τὴν δημιουργία μιᾶς νέας προοδευτικῆς τέχνης στὸν τόπο μας.

Αὐτὴ τὴν ἀμιλλα κι' αὐτὴ τὴ συνεργασία βλέπουμε ν' ἀναπτύσσεται δραστήρια μέσα στὶς σκληρὲς μέρες τῆς κατοχῆς.

Καλλιτέχνες, ἐπαγγελματίες, ἐρασιτέχνες, αὐτοδίδαχοι, συνεισφέρουν ἀνάλογα μὲ τὶς ἰκανότητές τους. Ζωγράφοι, γλύπτες, χαράχτες, διακοσμητές, σκιτσογράφοι, βγαλμένοι ἀπὸ διαφορετικὰ ἐργαστήρια τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν, «ἀκαδημαϊκοὶ» στὴν τεχνοτροπία ἢ νατουραλίστες, ἄλλοι μὲ προσανατολισμοὺς ρεαλιστικούς, ἄλλοι ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὸν ἐμπρεσιονισμό ἢ ἀπὸ τὴν «καθαρὴ» ζωγραφικὴ, μὲ καταγωγή ἀπὸ διάφορες παλιές «ὀμάδες» καὶ «σωματεῖα» συγκλίνουν τώρα στὶς προσπάθειές τους, γιὰ νὰ δώσουν τὴν εἰκόνα τῆς πάλης τοῦ λαοῦ καὶ νὰ μεταφέρουν παντοῦ τὰ πατριωτικὰ τῆς συνθήματα.

Αὐτὴ ἡ εἰκόνα, μὲ τὶς ἀπότομες ἀντιθέσεις τοῦ τόνου, τὸ βιαστικὸ σχέδιο, λακωνικὴ καὶ δυναμικὴ, πολλές φορές σὰν σύνθημα, ἄλλοτε ἄτεχνη καὶ στοιχειώδης, ποὺ θύμιζε ὡστόσο πάντα τὸ ρυθμὸ τοῦ ἀγῶνα, γίνονταν φανερὴ στὰ σχέδια καὶ στὰ χαραχτικά, στὰ ἔνσημα καὶ κάρτ-ποστάλ, στὶς ἀφίσες καὶ στοὺς διακοσμητικοὺς τίτλους, στὰ πανῶ καὶ στὶς μακέττες. Μᾶς τὴν ἔδιναν ἀκόμα μελάνια καὶ μολύβια καὶ μερικοὶ πίνακες τοῦ καβαλλέτου, ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τους δὲν μπόρεσαν νὰ κυκλοφορήσουν στὴν ἐποχὴ τῆς κατοχῆς.

Ἡ ζωγραφικὴ τοῦ καβαλλέτου, ἢ ἀκουαρέλλα, ἢ τέμπερα, ἄφηναν κι' αὐτὲς μὲ τὴ σειρά τους μιὰ σειρά ἀπὸ πίνακες, μερικοὺς δουλεμένους ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς κατοχῆς ἀκόμα, τῆς ἀπελευθέρωσης κατόπι καὶ τῆς μετακατοχικῆς περιόδου. Ζωγραφίζουν τὰ δεινὰ ἀπὸ τὴν κατάλυση τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτη-

σίας, τὴν πείνα καὶ τὸ μαζικὸ θάνατο τὴν βία τοῦ κατακτητῆ, τὴν ἐθνικὴν ἀμυνα κι' ἀντεπίθεση.

Οἱ κατοχικὲς συνθήκες ἦταν ἰδιαίτερα ἐχθρικὲς γιὰ τὴν ἑλληνικὴ γλυπτικὴ. Παρ' ὅλ' αὐτὰ, τὸ γεγονὸς πὼς φτιάχτηκαν λίγα ἔργα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν Ἀντίσταση, μέσα σ' αὐτὲς τὶς συνθήκες, εἶναι, γεγονὸς ποὺ πρέπει ἀνάλογα νὰ ἐχτιμηθεῖ. Σὰν ἀντιστάθμισμα εἶδαν τὸ φῶς, στὴν μετακατοχικὴ περίοδο, γλυπτικὰ ὀλόγλυφα καὶ ἀνάγλυφα, μὲ μεγαλύτερες αἰσθητικὲς ἀπαιτήσεις καὶ ποὺ μερικὰ τιμοῦν τὴν γλυπτικὴ μας.

Ἡ χαραχτικὴ, ἢ πῶς νεαρὴ ἀπὸ τὶς εἰκαστικὲς μας τέχνες καὶ ἡ λιγώτερο ἐπηρεασμένη ἀπὸ τοὺς φορμαλιστικούς πειραματισμοὺς, καὶ ποὺ ἡ ἴδια ἢ ἰδιομορφία τῆς τεχνικῆς τῆς ἐπέτρεπε νὰ προσαρμοστῆ καλλίτερα στὶς ἀνάγκες τῆς Ἀντίστασης, ἦταν προορισμένη νὰ ἐκπληρώσει τὴν ὑποχρέωση μιᾶς πλατεῖας συμμετοχῆς τῆς.

Πολύμορφη στάθηκε ἡ προσφορὰ τῆς διακόσμησης, στὶς πόλεις καὶ στὴν ὑπαιθρο. Γι' αὐτὴ, συνεργάστηκαν ζωγράφοι καὶ γλύπτες, χαράχτες, σκιτσογράφοι, ἐπιγραφοποιοί, ἐπαγγελματίες, αὐτοδίδαχοι, λαϊκοὶ τεχνίτες, γιὰ νὰ διακοσμήσουν χώρους κλειστοῦς κι' ἀνοιχτοῦς, ἐφημερίδες, περιοδικὰ, βιβλία, πανῶ, πλακάτ, λαϊκὰ λάβαρα. Ἰδιαίτερα στὴν περίοδο τῆς ἀπελευθέρωσης ἡ λαϊκὴ πρωτοβουλία φουντώνει καὶ ἡ συμμετοχὴ τῆς γινόταν ὀλοένα πῶς πλατεῖα, γεγονὸς μὲ ξεχωριστὴ σημασία, γιὰ τὴν εἰκόνα τῆς ἀπελευθέρωσης, ὅτι εἰδειχνε πὼς ὁ λαός, στὴν δραστηριότητά του νὰ πετύχει τοὺς δημοκρατικοὺς σκοποὺς του, ἦταν ἕτοιμος νὰ πάρει μέρος στὴν ὡς τὰ τότε τρομαχτικὰ κλειστὴ γι' αὐτὸν καλλιτεχνικὴ δημιουργία.

Στὸ χιουμοριστικὸ καὶ σατιρικὸ σχέδιο καὶ σκίτσο, ἔλαχε, στὴν μετακατοχικὴ περίοδο, ἡ μεγάλη εὐθύνη νὰ βρεῖ μιὰ πλατεῖα ἐπαφῆ μὲ τὰ λαϊκὰ στρώματα, ἰδιαίτερα τῆς Ἀθήνας, μέσα ἀπὸ τὰ χιουμοριστικὰ καὶ σατιρικὰ περιοδικὰ, μὲ σκοπὸ νὰ ἰκανοποιήσει τὴν βαθειὰ δημοκρατικὴ διάθεση τοῦ λαοῦ. Παρ' ὅλες τὶς μεγάλες ἀδυναμίες τῆς μεταδεκεμβριανῆς σκιτσογραφίας, ποὺ στὸ μεγαλύτερο τῆς μέρος ἦταν ἀκόμα πολὺ ἐπηρεασμένη ἀπὸ μιὰν εὐκόλη δημοσιογραφικὴ δεξιολογία κι' ἕνα εὐκόλο πνεῦμα, ἡ συμβολὴ τῆς στάθηκε θετικὴ.

Μὰ ἡ λαϊκὴ πρωτοβουλία ἦταν ἐκείνη, ποὺ τὴν ἀντιστασιακὴ σατιρικὴ εἰκόνα σὲ πλακάτ, πανῶ, μακέττα, τὴν ἔβγαλε στὴν ἐπιφάνεια τοῦ ἀγῶνα, τὴν ἐτόνισε καὶ τὴν πραγματοποιοῖσε

πρωτόγονα ξοτώ μὰ πηγαία στίς μεγάλες ἀπελευθερωτικές ἐκδηλώσεις. Οἱ λαϊκές συνοικίες ἔφτιαχναν μόνες τους σειρές ἀπὸ τέτοια πανῶ, μακέττες καὶ πλακάτ, ὅπου κοροΐδευαν τὸν καταχτητή, στιγμάτιζαν τὴν προδοσία ἢ τὴν πολιτική ὑποκρισία. Σὰν συνέχεια, καὶ σὲ μίαν ὀρισμένη περίοδο, οἱ χαράχτες τοῦ λινόλεουμ, ἔδιναν μιά πιὸ ἔντεχνη

μορφή σ' αὐτὴ τὴν πρωτόγονη μὰ πηγαία λαϊκὴ διάθεση καὶ τεχνοτροπία. Κι' ἀπὸ δῶ βγαίνει μιά ἀπὸ τίς ἀποχρώσεις ποὺ χαρακτηρίζει τὴν ἀντιστασιακὴ χαραχτική τῆς περιόδου ἐκείνης.

Ἄπὸ τὸ πολὺ γενικὸ αὐτὸ διάγραμμα γίνεται φανερό πὼς μέσα σὲ κείνο τὸ καμίνι τῶν ἐθνικῶν καὶ δημοκρατικῶν ζυμώσεων κι' ἀγῶνων ὅπου ἡ τέχνη τραβοῦσε πρὸς τὸ λαὸ κι' ὁ λαὸς πρὸς τὴν τέχνη, μιά νέα τάση μὲ χαραχτήρα ρεαλιστικὸ, πρόβαλε στὸ καλλιτεχνικὸ μας προσκήνιο, σὰν ἐνωτικὸς κρικός ἀνάμεσα στίς εἰκαστικές τέχνες καὶ στὰ ζωντανὰ περιεχόμενα κι' ἰδανικὰ τῆς κοινωνικῆς κι' ἐθνικῆς συνείδησης καὶ ζωῆς. Αὐτὴ ἡ συνεργασία καλλιτέχνη—λαοῦ, ἔκλεινε ἀναγκαῖα μέσα της τίς μορφές τῆς συνεργασίας, ἐκεῖνες, ποὺ τὸ κύτταρό τους, ὅπως δείξαμε, θὰ ἀναπτύσσονταν ἀργότερα, σὲ περίπτωσι ὁμαλῆς καλλιτεχνικῆς ἐξέλιξης.

Μὰ ἡ ἐξέλιξη αὐτὴ ἀνακόπηκε στὰ κατοπινὰ χρόνια, ὅπως καὶ γιὰ τὴν ἀνακόπηκε κι' ἡ ὁμαλὴ ἐξέλιξη μιᾶς δημοκρατικῆς ζωῆς στὴ χώρα μας. Οἱ συνθήκες ποὺ δημιουρ-

γοῦνταν ὀλοένα στὴν μετὰ τὴν κατοχὴ περίοδο, δὲν εὐνοοῦσαν τὸ ξεδιπλωμα τῆς ἀποχτημένης πολύτιμης πείρας καὶ τὴν πάρα πέρα ἀνάπτυξη τῶν νέων συνθέσεων ποὺ εἶχαν ξεπηδήξει μέσα στὴν καλλιτεχνικὴ μας ζωὴ. Ἡ χώρα, κάθε ἄλλο παρὰ ἔμπαινε στὸ δρόμο μιᾶς ὕλικῆς καὶ πολιτιστικῆς ἀνόδου καὶ τὸ καλλιτεχνικὸ πρόβλημα, ἀντὶ νὰ βρεῖ τὸ δρόμο τῆς λύσης του, σὰν ὕλικό, πολιτιστικό, αἰσθητικό, σκόνταφτε πάλι σ' ἓνα ἀδιέξοδο, ὅπου πήγαιναν ν' ἀνα-

βιώσουν οἱ προκατοχικοὶ διαλυτικοὶ ἀνταγωνισμοί.

Στὴν ἐρειπωμένη χώρα, ὅπου οἱ πολιτιστικὲς δυνάμεις καταστρέφονταν, ρίχνονταν στὴν ἀδράνεια καὶ στὴ δημιουργικὴ στείρωση καὶ βάθαινε ἡ βιοτικὴ ἐξαθλίωση τοῦ καλλιτέχνη, πηγαινε καὶ πάλι ν' ἀναβιώσει μιά φτηνὴ «ἀγορὰ» ἀπὸ καλλιτεχνικὲς συνει-

Μεταφορὰ τραυματιῶν

Σπ. Βασιλείου : Μεταφορὰ τραυματιῶν στὴν Ἄλβανία

δήσεις, σὰν λεία εὐκόλη στὰ σκοταδιστικὰ κηρύγματα, ποὺ ἄρχιζαν ν' ἀπλώνονται στὴ χώρα μας.

Μὰ γιὰ νὰ ἐπιτύχει αὐτὴ ἡ ἀπαλλοτριώσι τῶν καλλιτεχνικῶν συνειδησεων, θὰ ἔπρεπε νὰ σβῆσει ἀπὸ τὴ μνήμη ἢ πολύτιμη πείρα, ποὺ οἱ καλλίτερες ἐθνικὲς παραδόσεις κι' ἡ Ἀντίσταση κληροδότησαν, καὶ νὰ καταστραφούν τὰ ἔμβρυα τῶν νέων συνθέσεων ποὺ εἶχαν διαμορφωθεῖ. Συγκεκριμένα, τὰ περιεχόμενα κι' οἱ μορφές τῆς καλλιτεχνικῆς ἐνότητος καὶ συν-

εργασίας και ή νέα ρεαλιστική ροπή που πήγαζε από τη συμβολή της τέχνης στον απελευθερωτικό αγώνα.

Αντίθετα, ή προοδευτική Ιδεολογία καθόριζε τότε θεωρητικά τον χαρακτήρα της καλλιτεχνικής μας εξέλιξης σαν αναγκαία ρεαλιστικό και τονιζε το αναπόφευχτο της ανάπτυξης των νέων μορφών και περιεχομένων, ενώ σύγχρονα έδειχνε πως ο νέος ρεαλιστικός μετασχηματισμός δεν μπορούσε να πραγματοποιηθεί, παρά στο μέτρο που θα έρχονταν σ' αντίθεση με τις «καθαρές» φορμαλιστικές επιβιώσεις κι' έπιρροές στην τέχνη μας, στο μέτρο που αυτή θα άφομοίωνε την έθνική κληρονομιά και θα έμπλουτιζονταν από την πείρα, τη μέθοδο και τα ιδανικά του σοσιαλιστικού ρεαλισμού.

Ο καλλιτεχνικός σκοταδισμός, ωστόσο, που θεωρητικά και πρακτικά, στην αρχή αυτής της περιόδου, όχι μόνο σε μας έδω, παρά και στον διεθνή στίβο, δεν μπορούσε ακόμα να συνέλθει από το δυνατό χτύπημα που δέχτηκε από τις έθνικές αντιστάσεις και την τέχνη που τις συντρόφεψε όσο πλησίαζαν τα γεγονότα του 1947, αρχίζει να περνά, σε μας έδω, σ' ανοιχτή άντεπίθεση. Είναι ή περίοδο που ένας κοσμοπολιτικός φορμαλισμός πάει να έπεχταθεί και στη χώρα μας, πάει να δικαιολογήσει την ίδια του την τάση για μονοπωλιακή έπιρροή, διεκδικώντας την κάτω από τη μάσκα της «πνευματικής και καλλιτεχνικής έλευθερίας».

Οι συνέπειες τούτης της ύλικής, ήθικης και πνευματικής προπαρασκευής για ένα άτομικιστικό διασκορπισμό των καλλιτεχνικών δυνάμεων και ιδανικών, δεν άργησαν να φανούν, όταν, έπειτα από τον εμφύλιο πόλεμο, ή καλλιτεχνική μας ζωή έμπαινε σε μια περίοδο πιο βαθειάς κρίσης. Συμπτώματα αυτής της κρίσης ήταν ή νεκρανάσταση των «ομάδων» το φθινόπωρο του 1949, ή ένταση των διαλυτικών ανταγωνισμών, ή άδιαφορία για την τύχη του επαγγελματικού οργανισμού που γεννήθηκε για να ενώσει τους καλλιτέχνες στην περίοδο της κατοχής, ή κρίση μέσα στην τέχνη και στην κριτική της τέχνης, όπου οι φορμαλιστικές τάσεις κι' απόψεις καταχτούν, τουλάχιστο επιφανειακά, έδαφος. Μέσα σ' αυτό το κλίμα, ή πλούσια πείρα που ή

Αντίσταση είχε προικίσει τις εικαστικές τέχνες πήγαινε να ξεχαστεί και να θαφτεί, για να κυριαρχήσει μια χωρίς αρχές διαμάχη, παρά τους πόθους της μεγάλης πλειοψηφίας των καλλιτεχνών, και που θα κρατήσει ίσα με τις μέρες μας.

Στα σύγχρονα έργα της γλυπτικής, της χαρακτικής, της ζωγραφικής μας,

Γ. Σικελιώτης : Αφφίσα της κατοχής για τη σφαγή του Διστόμου

στα άρθρα και στις μελέτες των κριτικών μας, γίνεται φανερό ή έλλειψη ζωντανού προβληματισμού, ή ανεπάρκεια κι' ή χαλάρωση ενδιαφέροντος για να δοθεί απάντηση στα άπαιτητικά έρωτηματικά που ή σύγχρονη πραγματικότητα βάζει πάλι στις εικαστικές μας τέχνες. Για σύγχρονα αυτά προβλήματα είναι τώρα πιο σύνθετα και πιο πολύπλοκα από εκείνα που ή Αντίσταση έβαζε για λύση μέσα στις κατοχικές συνθήκες. Ο θεματικός κύκλος που έμενε και μένει ανοιχτός, ξετυλίγεται σαν σπείρα κι' άγκαλιάζει όλο και πλατύτερες περιοχές. Στο τοπίο, στο πορτραίτο, στις σκηνές από την καθημερινή ζωή, στην Ιστορική σύνθεση και θέμα, προβάλλουν πιο επίμονα παρά ποτέ, οι άπαιτήσεις να βρεθεί μιάν «έρμηνεία» άληθινή, μιάν άίσθητι-

κή μορφή, ποιοτικά πιό ύψηλη, ένω στή ζωή. τὸ ζήτημα τῆς συγκέντρωσης τῶν δημιουργικῶν δυνάμεων γύρω ἀπὸ ἓνα ἄξονα ἔθνικῆς, προοδευτικῆς, ἐκπολιτιστικῆς δραστηριότητος. γίνεται ἀνάγκη.

Ὅμως, κανένα ἀπ' ὅλ' αὐτὰ τὰ σύγχρονα προβλήματα δέν μπορεῖ νά βρεῖ τὴ σωστή του λύση, χωρὶς αὐτὸ τὸ κλειδί τῆς πείρας ποὺ ἡ Ἐπίστασις κληροδότησε, συνεχίζοντας τὶς καλλίτερες ἔθνικες παραδόσεις. Δέν μποροῦν νά λυθοῦν, ὅταν μπαίνουν ἀποσπασμένα ἀπὸ τὶς αἰτίες καὶ τοὺς σκοποὺς ποὺ τὰ γεννοῦν καὶ τὰ προβάλλουν καὶ ποὺ σχετίζονται τόσο στενά

μέ τὴν ἔθνικὴ πορεία καὶ τὴν κοινωνικὴ πρόοδο.

Ὅταν σήμερον ἡ Εἰρήνη καὶ ἡ Ἐθνικὴ Ἀνεξαρτησία γίνονται ἀνάγκες καὶ συγκινοῦν τόσο βαθειὰ καὶ σὲ τόσο πλάτος τὸ λαὸ τῆς Ἑλλάδος, ὅπως στὸν καιρὸ τῆς κατοχῆς ἡ ἔθνικὴ ἀπελευθέρωση, εἶναι τουλάχιστο μυωπία τὸ νά μὴ βλέπει κανεὶς πῶς αὐτὰ θ' ἀποτελοῦν κίνητρα, περιεχόμενα καὶ σκοποὺς, ὅπου μέσα τοὺς ἡ ἑλληνικὴ τέχνη θὰ βρῖσκει δύναμιν νά δημιουργήσῃ καὶ ἡ ἐνότητα τῶν καλλιτεχνικῶν ἐπιδιώξεων, βάση καὶ ἄξονα γιὰ νά στεριώσῃ.

Σ. ΚΑΛΛΕΡΓΗΣ

Τάχος :

Ὁ στρατὸς τῆς Ἐπίστασις

ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΑΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΕΝΑΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ ΜΟΥΡΜΟΥΡΙΖΕΙ ΣΤΟ ΑΛΒΑΝΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ

Του ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ

Ποιός θά μᾶς φέρει λίγον ὕπνο ἐδῶ πού θρῖσκόμαστε.
Θά μπορούσαμε τότες τουλάχιστο
νά ἴδουμε πῶς ἔρχεται τάχα ἡ μάνα μας
θαστάζοντας στή μασχάλη της ἓνα σεντόνι λουλακισμένο
μὲ μιὰ ποδιά ζεστασιά καὶ καντουφέδες ἀπὸ τὸ σπίτι μας.
Ἔνα φθαρμένο μονόγραμμα στήν ἄκρη τοῦ μαντηλιοῦ : ἓνας κόσμος χαμένος.

Δὲν μᾶς ἔμεινε τίποτα νὰ θυμίζει τὰ χέρια της,
κάτι χέρια πού ξεκλαδίζονται τὰ δάχτυλά τους τῆ νύχτα
καὶ σὰν βέργες μπλεγμένες σκεπάζουν τὸ στερέωμα πάνω μας.

Τριγυρίζουμε πάνω στὸ χιόνι μὲ τίς χλαῖνες κοκκαλισμένες.
Ποτὲ δὲν βγήκε ὁ ἥλιος σωστός ἀπ' τὰ ὑψώματα τοῦ Μοράβα
Ποτὲ δὲν ἔδωσε ὁ ἥλιος ἀλάδωτος ἀπ' τ' ἀρπάγια τῆς Τρεμπεσίνας.
Τρεκλίζω στὸν ἄνεμο, χωρὶς ἄλλο ροῦχο,
διπλωμένος μὲ τὸ ντουφέκι μου παγωμένος καὶ ἀσταθῆς

(Σὰν ἤμουνα μικρὸς καθρεφτιζόμουνα στὰ ρυάκια τῆς πατρίδας μου
δὲν ἤμουν

πλασμένος γιὰ τὸν πόλεμο.)

Δὲ θά μοῦ πήγαινε αὐτὴ ἡ προσβολή, περασμένη ὑπὸ μάλης
δὲ θά μοῦ πήγαινε αὐτὸ τὸ τουφέκι ἂν δὲν ἦσουν ἐσύ,
γλυκὸ χῶμα, πού νοιώθεις σὰν ἄνθρωπος,
ἂν δὲν ἦτανε πίσω μας λίκνα καὶ τάφοι πού μουρμουρίζουν,
ἂν δὲν ἦτανε ἄνθρωποι κι' ἂν δὲν ἦταν βουναὶ μὲ περήφανα μέτωπα,
κομένα στὸν ἥλιο μὲ τὸ σπαθὶ τοῦ θεοῦ.

Ἡ νύχτα μᾶς βελονιάζει τὰ κόκκαλα μέσα στ' ἀμπριά. Ἐκεῖ μέσα,
μεταφέραμε τὰ φιλικὰ πρόσωπά μας καὶ τ' ἀσπαζόμαστε
μεταφέραμε τὸ σπίτι καὶ τὴν ἐκκλησιὰ τοῦ χωριοῦ μας,
τὸ κλουβὶ στὸ παράθυρο, τὰ μάτια τῶν κοριτσιῶν,
τὸ φράχτη τοῦ κήπου μας, ὅλα τὰ σύνορά μας,
τὴν Παναγία μὲ τὸ γαρούφαλο, ἀσίκισσα,
πού μᾶς σκεπάζει τὰ πόδια πρὶν ἀπ' τὸ χιόνι.
Πού μᾶς διπλώνει στή μπόλια της πρὶν ἀπ' τὸ θάνατο.

Μὰ ὅ,τι κι' ἂν γίνει ἐμεῖς θά ἐπιζήσουμε.

Ἄνθρωποι κατοικοῦν μὲς στὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας, ἀμέτρητοι,
ἄνθρωποι, ὁμορφὸι μὲς στή θυσία τους, Ἄνθρωποι.

Ἔνας μεγάλος καταυλισμὸς εἶναι ἡ ἔννοια τῆς ἀρετῆς
Τὸ ὅτι πεθάναν, δὲν σημαίνει πῶς ἐπαύσαν νὰ ὑπάρχουν ἐκεῖ,
μὲ τίς λύπες τους, μὲ τὰ δάκρυα, μὲ τίς κουδέντες τους.

Ὁ ἥλιος σας θάνατι ἀκριβὰ πληρωμένος.

Ἄν τυχὸν δὲν γυρίσω, ἄς εἴστε καλά,
σκεφτεῖτε γιὰ λίγο πόσο μοῦ στοίχισε.

(Σὰν ἤμουνα μικρὸς καθρεφτιζόμενα στὰ ρυάκια τῆς πατρίδας μου
δὲν ἤμουν
πλασμένος γιὰ τὸν πόλεμο.)

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

Ἄπο λεύκωμα τῆς Κατοχῆς :

Ἄλβανία

Η ΑΔΕΡΦΗ ΜΟΥ

Στὴ μνήμη της

Τῆς ΡΙΤΑΣ ΜΠΟΥΜΗ ΠΑΠΠΑ

Στις βέργες τῶν ποδιῶν σου
σῆκωσες τὸ ζαρκαδάκι τῆς καρδιάς σου
πυροβολημένο ἀπὸ παντοῦ με σύγχρονα ἔπλα
γατζώθηκες ἀπάνω στὸν Ταῦγετο
τὸν οὐρανὸ πιὸ γρήγορα νὰ φτάσεις
δίχως φουστάνι καὶ παπούτσια
ζητιανεύοντας με ἀνοιχτὲς παλάμες
τὴν εἰρήνη πρὸ οἱ στρατοὶ σ' ἀρνήθηκαν.

Ποῖος ξέρει, νὰ σὲ γνώρισε,
Κεῖνος πρὸ σ' ἔστειλε γυμνή σ' ἐτούτη τὴν κοιλάδα ;

Στίς βέργες τῶν ποδιῶν σου
τὴν πετροβολημένη σήκωσες πατρίδα
μέσα ἀπὸ τρύπιες σημαῖες καὶ χαλάσματα
χλωμὴ σὰν τὸ λιθάνι τῶν νεκρῶν
μὲ τὰ κατὰμαυρα μαλλιά σου
ἀσπρισμένα μέσα σὲ μιὰ γερμανικὴ νύχτα !

Ματάκια ἡμερα ἀπὸ βελουδο καστανὸ
ἀνήμερα τοῦ ἡλιοτροπιοῦ ἀνοιγμένα,
ὕγρα ἀπὸ τοῦ "Αβελ τὸ παράπονο,
ἀσπρη κι' ἀγνή σὰν τουλουπάνι
μὲ τὸ θυμητικὸ χαμένο στὰ βουνά.

Τὸ γέλιο σου σοῦ τῶσφαξε ἡ πράσινη περίπολος
ὄχτῳ στρατιῶτες πρῶσοι μὲ πέτρινη καρδιά,
τὸ ντουφέκι ποῦ σημάδεψε τὸν ἄντρα σου,
τῆς πείνας τὸ μαχαίρι πάνω ἀπ' τὰ παιδιὰ σου.
"Αχ, ἤξερε ὁ θάνατος ποῦ τᾶκρυδες
κι' ἄς τὰ διπλοκουκούλωνες στὰ φύλλα τῆς καρδιάς σου.

Νὰ βράζει τὸ αἷμα στῆς Μάνης τὰ χαντάκια
κι' ἐσύ στη γῆ νὰ μπήγεις τὰ νύχια σου γιὰ ρίζες
ὄχι τριανταφυλλόριζες τὴν ὀμορφιά σου νὰ ποτίσεις,
γιὰ ἓνα ψίχουλο ἔσκαφτες ἐλπίδας
τὸ χασεδένιο σου τὸ σάβανο πρὶν ξεδιπλώσεις.

Τέσσερα χρόνια πίσω ἀπ' τὴν πόρτα ἀγρύπνησες
σὰν κουβαράκι νῆμα ἀπὸ τὰ περασμένα,
περίμενες τὸν κεραυνὸ νὰ σὲ λυτρώσει·
ἤσουν ἐκεῖνο τὸ πουλί τὸ παραπονεμένο
ποῦ ἴσκιο διψᾷ νὰ κοιμηθεῖ κι' ἓνα κλαρί δὲ δρίσκει.

Μεσάνυχτα ὄρασκέλισες τὸ σκαλοπάτι τῆς σκλαδιᾶς
ἀφήνοντας τὸ σπῆτι σου τίς φλόγες νὰ χορτάσει
νὰ πᾶς γιὰ κεῖ ποῦ ἡ αὐγὴ νωρίτερα χαράζει.
Σφιχτὰ κρατοῦσες ἔλα τὰ ἱερά σου,
δὲν ἦταν ἡ μεσοῦλα σου γιὰ νὰ ζωστεῖ σπαθί,
ἐσύ ζητιάνευες γιὰ μιὰ σταγόνα ὕπνο.

Πῶς μπόρεσες στὰ δάση νὰ πατήσεις
μιᾶς λευτεριάς τόσο πολὺ ἀκριδοπληρωμένης
ποῦ σοῦχε ἀρπάξει τρία παιδιὰ σου ἀπ' τὰ θρανία ;
Στὰ καρπούλια, ἐσύ, μ' ἄντρες ἀκούρευτους
κάτω ἀπ' τοὺς πολυέλαιους τοῦ πολικοῦ Γενάρη,
χιονόφορη πεταλουδίτσα τοῦ ζεστοῦ γιαλοῦ
ποῦ ἀφησες ἀφίλητη τὴν ἀψιθιά στὴν πίκρα τῆς
γιὰ νὰ σκεπάσεις μητρικὰ τοὺς σκοτωμένους μας ἀντάρτες.

Ἐμέτραγες τοὺς ἄντρες μὲ τὰ δάχτυλα
τίς μαυρομαντηλοῦσες μὲ τ' ἀστέρια
σὰν φυλλωσιὰ ἐσπάραζες ἀπὸ γερᾶκι
στὴν πέτρα τῆς ὑπομονῆς ἔτριδες τὸ ψαλίδι σου
ἔρραδες ροῦχα γιὰ τοὺς ἐλασίτες ποῦ κρύωναν τόσο

τὰ νηστικά χεράκια σου τούς τάρραβαν
τὸ κέντημά σου τὰ σταυροκοποῦσε.

Τ' ἀγόρια σου τάχε ξυπνήσει ἡ Πατρίδα
μιὰ νύχτα πρὸ τοῦ χιονιοῦ τὸ φάντασμα
ἐσφύριζε στὰ ἔλατα τῆς Σίτσοδας,
εἶδες τ' ἀχτένιστα μαλλιά τῆς νὰ τὰ στεφανώνουν
καὶ δὲν ξανακοιμήθηκαν.

Γονατιστὴ στὰ κέδρα προσευχόσουν
ἔξεσες τόξα λυγαριᾶς σὲ τρεῖς βροχὲς λουσιμένη
ράντισες τὰ στηθάκια τους μὲ τῆς χελώνας τὸ αἶμα
κατὰ πῶς σοῦπε μάγισσα ἀπ' τῆ Θράκη.

Τῆ λάτρευες τῆ λευτεριά
μὰ ἦσαν ἄρρωστη πολὺ καὶ ντελικάτη σὰν ἀράχνη
σ' ἀμυγδαλάκι τσακιστὸ τὴν εἶχες ζωγραφίσει
χλωρὴ καρδούλα κρεμασμένη στὸ λαιμό σου,
ἐκεῖ τὴν πρωτογνώρισαν οἱ γυιοὶ σου
ἀνάμεσα ἀπ' τίς βρύσες μὲ τὸ γάλα σου.

Κ' ἡ λευτεριά ἀργῶσε, τί τὴν ἀγάπησες πολὺ,
στὴν πόρτα τοῦ ἐρχομοῦ τῆς στήλωσες τὰ μάτια
γυμνὴ δῆτικες στοὺς λόγγους νὰ τὴν ἀνταμώσεις
καὶ ρώταγες ἂν ἴσκιωσε ἡ ἱτιά κι' ὁ γαῦρος:
«Μοῦπαν τὸ Μάρτη πῶς θάρθει μὲ τὰ χελιδονάκια...»
Μὰ ἦταν ἀκόμα μακριὰ τῆς ἀνοιξῆς τὸ λάβαρο.

Πάνω ἀπ' τὸ χιόνι σάλευαν οἱ κρεμασμένοι πατριῶτες
δίχως ν' ἀγγίζουν τὸ βραμπάκι του,
κι' ἐσύ, ὑπνοβάτισσα, δίχως ἐπίδεσμο καὶ λάδι,
νανούριζες τὴν κούνια τους καὶ τραγουδοῦσες,
κρεβάτια μαλακὰ νὰ κοιμηθοῦν τοὺς ἔστρωνες
χαϊδολογοῦσες τὰ κορμιά τους.
Πιασμένο ἀπ' τὸ φουστάνι σου τὸ στερνοπαῖδι σου ἔκλαιγε,
μὰ σὺ πιά δὲν τὸ γνώριζες,
τόσο μακριὰ εἶχες φύγει...

Τὰ δάκρυά σου γέμισαν ἓνα βαθὺ πιθάρι
γιὰ νὰ μουσκεύεις τὸ ψωμί τῆς διακονιᾶς
γιὰ νὰ δροσίζεις τὸ μαντήλι σου,
ἐσύ ἔχεις πέντε στόματα ἀναστημένα
γιὰ νὰ τιμήσεις τὸ Θεὸ τῶν πατέρωνμας
γιὰ νὰ φωνάξουν γιὰ τὸ δίκιο.

Φωτιά στερνὰ ροκάνισε δοκάρια καὶ παράθυρα
στὴ σκάρτα τους ψηθήκανε τὰ σωθικά σου
πετούμενα συνάχτηκαν νὰ κάνουν Πάσχα
τοῦ ταβανιοῦ κυλήσανε τὰ μῆλα καὶ τὰ ρόδια
μέσ' στὸν καπνὸ τῆς πυρκαγιᾶς πνιγόσουν δίχως ἄγκυρα
στὸ σπίτι σου καταμεσίς φύτεψε ἡ Μοῖρα ἓνα σταυρὸ
γατζώθηκαν εὐθύς μὴν πάρει ἄλλος τῆ θέση!

Δὲν ἄντεχες ἐσὺ Χριστοῦς νὰ δεῖς παλληκαράκια
νὰ στάζει χάμω τὸ λογιζόμενο τους παῖδι,

σ' ἔφτασε πούδες στὶς φλόγες τὰ ἕνειρά σου
δίχως νὰ σώσεις λίγη στάχτη γιὰ προσκέφαλο
δίχως ν' ἀνάψεις τὸ κεράκι τῆς θανῆς σου.
Στεγνή, σὰν τὸ σκουλήκι ποὺ ντύνει στὸ μετὰξι τοὺς ἀρχόντους
εἶχες τὸ μνήμα σου ἀπὸ πρὶν στολίσει
μὲ κυκλαδίτικες πετροῦλες
τὴν ὥρα ποὺ ἀνασταίνονταν σύγκορμη ἡ Καλαμάτα
καὶ ροβολοῦσαν τὰ ὄρεινά χωριά δίχως ἐσένα
μὲ τ' ἄρματα, τὶς πίπιζες καὶ τὰ κλαρίνα,
τ' αὐγὰ τὰ κόκκινα τῆς φθινοπωρινῆς Λαμπρῆς
καὶ σέρνανε χοροὺς τὰ πλατανόφυλλα κι' οἱ ἄνθρωποι
στοὺς δρόμους μὲ τὶς νερατζιές ποὺ πιᾶ δὲ θὰ πατήσεις.

1944. Ἀπ' τὸ βιβλίο «Ὁ παράνομος Δύχνος»

ΡΙΤΑ ΜΠΟΥΜΗ ΠΑΠΠΑ

Λουκία Μαγγιῶρου:

Γυναῖκες τῆς Κρήτης

Στόν «πειθαρχικό ούλαμό» οί Ναζί κλείνανε τούς αντιχιλερικούς στρατιωτικούς γιά... αποτοξίνωση. "Όταν νόμιζαν πώς αποκοῦσαν ἀξιόλογη «εθνικοσοσιαλιστική ἀντίληψη ζωής», τούς ἔβγαζαν καί τούς ἔστελναν σέ διάφορες στρατιωτικές μονάδες καί χῶρες τῆς γερμανικῆς κατοχῆς. Πολλοί ἀπ' αὐτούς μεταμορφῶνονταν σέ λυσσασμένους διῶκτες κάθε ἀντιφασιστικοῦ στοιχείου κι' ἀποτέλεσαν τὰ πιό ἐπίλεκτα στελέχη τῶν ἀπάνθρωπων νεαρῶν κτηνῶν τῶν "Ες-"Ες. "Άλλοι, βγαίνοντας ὄξω δέν μπορούσαν νά σβήσουν ἀπ' τήν ψυχή τους τόν ἀνθρωπισμό καί τὸ φιλελευθερισμό τους. Γι' αὐτό, μόλις τούς δινότανε μιὰ εὐκαιρία ἀντίτασαν ἀκόμα καί τὴν ἔμπρακτη βία σιούς τυράννους. Στους τελευταίους ἄνήκει κι' ὁ λοχίας Κράους, πού ἀνατίναξε δλόκληρο τὸ ἐπιτελεῖο τῆς μεραρχίας του τῶν "Ες-"Ες.

Ν. Π.

Λοχία τοῦ «πειθαρχικοῦ οὔλαμοῦ»
ἀντιφασίστα Αὐγουστε Κράους,
τάνθισμένο καλύβι τῆς καταγωγῆς σου συλλογίζεσαι,
στά κορφοδρόνια τῆς καταστροφῆς σου.
Μόλις σέ διώξαν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα,
λίγες ἑβδομάδες πρὶν πυροβολούσες ἑαμίτες στὴν Καισαριανή
κι' εἶσαι τῶρα λίγο δῶθε ἀπ' τὸ Στάλινγκραντ,
ὄξω ἀπ' τὰ ξένα σπίτια καί θὰ τουργουρίζεις
μὲ τὰ μάτια ὄγαλμένα ἀπὸ τίς κόγχες τους,
καθὼς ζητᾷς μιὰ χαραμάδα οἴκτου
σὲνα παράθυρο ἡλιόλουστο!
Μέσα στὴν Ἀθήνα μεθοῦτες μὲ τὴ σκλαδιά μας
ἤρτες ἐδῶ νὰ δυναμώσεις τὴν κτηνωδία σου
μᾶς φόρτωσες μιὰ μέρα στὸ καμiónι πρὸ διοικοῦτες,
γιατὶ φορούσαμε μπιστόλι γεμάτο ἀδιαφορία,
γιατὶ γελοῦσα γιὰ τὰ δυὸ λεπτὰ γαλόνια σου
κι' εἶχαμε κρατήσει ἀκόμα ἀξιοπρέπεια στὰ δῆματά μας.
"Όμως κεῖ κάτω ἔλλαξες σιγά-σιγά,
λοχία τοῦ «πειθαρχικοῦ οὔλαμοῦ» Αὐγουστε Κράους,
καί δὲ χτυποῦσες τίς μπότες σου
καί μοίραζες στὰ παιδιὰ πιᾶτα ζεστὰ χᾶδια,
κι' ὅταν ἔφυγες ἀπ' τοῦ Βόλγα τίς ἀκρογιαλιές
δὲ συνόδεψες ὅπως ἄλλοτε μελλοθανάτους,
σὲ συνοδέψαν οἱ συμπατριῶτες σου
ντυμένοι μπερτες ἀπὸ ἄγνωστο σκοτάδι,
κι' ἀργεῖς, ...κι' ἀργεῖς πολὺ νὰ πᾶς στὴ Γερμανία...

Τί ἔκαμες μὲ τὰ ντουφέκια καί μὲ τὰ ἐμβυτήρια;
Τί κατάφερες πρὸ κνηγοῦτες στίς ξένες πατρίδες
τὰ παιδιὰ, πρὸ δὲ συγχωροῦσαν τὰ ἐγκλήματά σας;
Αὐτὰ θὰ γυρίσουν μιὰ μέρα μὲ ἀσθήκωτα ὀνόματα,
μὲ δῆματα πρὸ βροντοῦν τὰ γιορτινὲς ἡμέρες,
κι' ἐσύ πάντα θὰ ζητιάνευες μιὰν ἐπιστροφή,
θὰ παρακαλοῦσες τὰ παιδιὰ νὰ σοῦ χαϊδέψουνε τὰ χέρια
γιὰ νὰ ξανάδρεις τὴν ψυχὴ πρὸ σ' εἶχαν κλέψει οἱ πατριῶτες σου...

Τὰ ρουσάκια εἶχαν καλή ψυγή, σοῦ δώσανε τίς μπότες τους
οἱ μικροὶ Ἕλληνες σὲ ζέσταναν μὲ τὸ χαμόγελό τους,
μὰ ἐσύ μὲ τοὺς ἀναλφάβητους Καίταρες ἔμεινες πολὺ
κι' ἔστειλες εἴκοσι χρόνια ἔξορία τὸ γείτονά σου
ἔρριξες μαύρους ἴσκιους σὲ στήθια γυναικῶν,
ἄνοιξες τάφους στὶς αὐλὲς τῶν πατρικῶν σπιτιῶν μας
δολοφόνησες ἀγρότισσες καὶ μαθητὲς σχολειῶν,
ἀπροσκάλεστος στὰ γώματά μας, ἀπάνθρωπος καὶ μεθυσμένος,
διάλεξες ἀπ' τὸ Χαϊδάρι τὸν ἀνθὸ γιὰ τὸ ἀπόσπασμα
σκότωσες μὲ τὰ χέρια σου τὸν Χάουζ Χόφφερ,

Α. Κοντόπουλος :

Μπλόκο

ποιητή σας στὸ ἀνάστημα τοῦ δημοκρατικοῦ Μπετόβεν,
κι' ὕστερα ;
Ὅταν εἶδες πὼς τὰ ντουφέκια καὶ τὰ ἐγκλήματα
δὲν ἀνοίγουν δρόμο πρὸς τὸ γυρισμό σου
κι' ἀπὸ τὴν παγωμένη στέππα στὸ γερμανικὸ χωριὸ
πέφτουν χιλιάδες μίλια χιονισμένα κι' ἀξημέρωτα,
ὅταν κατάλαβες πόσο βαρὺ εἶναι τὸ χῶμα σ' ἄλλους τόπους
κι' εἶδες τὰ δάκρυά σου ποτιστικὰ νὰ πέφτουν στὴν ἐρμιά σου,
τίς νύχτες ποὺ ὄλα τὰ παιδιὰ τὰ καρτεροῦν μανάδες
(ὅπως κι' ἐσένα κάποια μάνα
ποὺ δὲν γνώρισε τὰ χέρια σου ματωμένα),
ἄφησες ἓνα χαρτοφύλακα γεμάτο δυναμίτες
στὸ γραφεῖο τοῦ ἐπιτελάρχῃ σου

κι' ἀπὸ τὸ τίναγμά τους
λαβώθηκε τῆς Γερμανίας ἡ καρδιά.

Καὶ ἀκαθάριστος ἀκόμα ἀπ' τὰ θύματά σου
καλῶς ἤρθες.
Καλῶς ἤρθες Αὐγουστε Κράους πάλι στῶς ἀνθρώπους,
κάθισε κάπου σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς γῆς νὰ παρηγορηθεῖς...

Πιστεύω, οἱ τύραννοι δὲν μποροῦν νὰ σὲ ξανακερδίσουν!

ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΠΑΣ

ΕΪΔΑ ΜΙΑ ΝΥΧΤΑ ΤΟ ΧΡΙΣΤΟ...

Τοῦ Λ. ΚΟΥΚΟΥΛΑ

Εἶδα μιὰ νύχτα τὸ Χριστὸ
μέσα σὲ μιὰν αἰφνίδια λάμψη κι ἀπροσδόκητη.
Ἄν εἶταν στ' ὄνειρό μου ποῦ τὸν εἶδα
ἢ στῆς ἀγρύπνιας μου τὸ βύθος,
δύσκολο μοῦ εἶναι τώρα νὰ ὀρκιστῶ.
Τὸν εἶδα ὅμως μιὰ νύχτα τὸ Χριστό.
Σὰ νάχε ἀποκαθηλωθεῖ λίγο πρωτύτερα,
ἔσταζε ἀκόμα τὸ αἷμα ἀπ' τὶς πληγές του.
Τὸν εἶδα καὶ τὸν ἄκουσα μιὰ νύχτα.
Ἄν εἶταν ἡ φωνή του ποῦ μοῦ μίλησε
κι ὄχι τοῦ γείτονά μου ὁ πνιχτὸς θρῆνος
ποῦ τρία μερόνυχτα τὸν πόνο του ἔλεθε
γιὰ τὸ μοναχογιό του ποῦ ἐκτελέστηκε,
δύσκολο μοῦ εἶναι πάλι νὰ ὀρκιστῶ.
Τὸν ἄκουσα ὅμως τὸ Χριστὸ ποῦ μοῦ πε :

«Κι ἂν ἐπαύεις νὰ μὲ πιστεύεις καθὼς ἄλλοτε,
ἀκόμα ἀστράφτω σὰν κοχύλι μαγικὸ
στῆς παιδικῆς σου μνήμης τὸ ἀκρογιάλι.
Μὰ ἐγὼ δὲ σοῦ ζητῶ τὴν ὥρα ἐτούτη
νὰ ξαναφέρεις τὴν ξενιτεμένη σου ψυχὴ
στὰ πράσινα λιβάδια τῶν ὄχτῶ σου χρόνων
δπου σὰν αὔλο χερουδίμ πάντα σου μ' ἔδλεπες
κάτασπρα ἀρνάκια καὶ σγουρὰ νὰ βόσκω.
Ἔτσι ὅπως τώρα σοῦ ζητῶ νὰ μὲ κοιτᾶς,
ἄντρα θλιμένο, μὲ σφιγμένα δόντια,
μὲ τρυπημένα χέρια ἀπ' τὰ καρφιὰ τοῦ σταυρωμοῦ,
μὲ λογχισμένα τὰ πλευρά μου,
μὲ πληγιασμένο μέτωπο ἀπ' τ' ἀγκάθια.
Τὸ ξέρω, ναι τὸ ξέρω πὼς πονεῖς
καὶ σὺ κι ὁ γείτονάς σου ποῦ τοῦ σκότωσαν τὸ γιό του.
(Πρὶν ἔρθω ἐδῶ, στὸ σπίτι του σταμάτησα.)
Ἄκούω τὶς μάνες ποῦ παρακαλοῦνε
νὰ ξεψυχήσουν πρὶν ἀπὸ τὰ βρέφη τους.

Βλέπω τὸν κόσμον ποὺ ζητώντας λυτρωμό,
 εἶτε θερίζεται ἀπ' τὸ σίδερο,
 εἶτε σὰ λύχνος δίχως λάδι ἀργοπεθαίνει.
 Μὰ ὅλοι ὅπως εἶμαι τώρα ὅταν μὲ εἰλέπετε,
 χνούδι θὰ νιώθετε τὸ βάρος τοῦ σταυροῦ σας.
 Γιατὶ τοῦ μύθου μου τὸ νόημα εἶναι τοῦτο:
 πὼς δίχως σκότος δὲν ὑπάρχει φῶς
 καὶ πὼς καρπὸ δὲ δένει τῆς ζωῆς τὸ δέντρο
 ρίζες στὸ χῶμα τῆς ἐδύνης ἂν δὲν πιάσει.»

Ἔτσι θαρρῶ μου μίλησε ὁ Χριστός.
 Ἔτσι τὸν εἶδα καὶ τὸν ἄκουσα μιὰ νύχτα.
 Κι ὅταν σὰν ἴσκιος πάλι χάθηκε ἀπιαστός,
 ἀνθίσε ξάφνου μέσα μου ἕνας κρίνος.
 Βαρεῖά τῆς νύχτας γύρω μου ἔγινε ἡ σιωπή,
 βαρεῖά ἀπὸ προσδοκία,
 κ' ἔπαψε πιά τοῦ γείτονά μου ὁ πνιχτὸς θρήνος.

ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ

Βρέξε ἄρανε φέτος πολὺ
 νὰ καν' ἡ ἀφανισμένη γῆς χορτάρια
 κι' ἀπὸ τῆς ποταμένης πρὸ πληθύνδνε
 νὰ ὠφεληθῶν οἱ ζωντανοὶ
 τὸ πικροράδικο, τὴ βρῶβα, τὸ βλαστάρι

(Σχέδιο Μανουσάκη,

στίχος Ἐλ. Παπαδημητρίου)

Α Θ Η Ν Α

Ἐκ τῶν θρύλων σου καὶ μέσα στοὺς αἰῶνες,
 τὰ πεντελίσια μάρμαρα γενῆκαν κρίνα
 τῆς ἑμορφιάς. Σοφὲς Ἴωνικὲς κολῶνες,
 χάσμα τοῦ μενεξένιου σου οὐρανοῦ Ἀθήνα.

Μ' ἀπ' τὴν ἀρχαία σου δόξα καὶ τοὺς Παρθενῶνες,
 κάλλιο ἀγαπῶ τις μέρες ποῦζησα μὲ κείνα
 τὰ χτυποκάρδια στοὺς πικρούς, σκληροὺς χειμῶνες,
 σὰν διάβαινε περήφανη ἡ σκλαβιά κι' ἡ πείνα.

Τί κι' ἀν[θερί]ζει γύρω σου τ' ἀστροπελέκι ;
ἄτρομη ἢ δόξα πλάϊ σου παραττέκει.
Μές στῶν αἱμάτων δὲν λυγᾶς τὴν ἄγρια πάλη

κι' ὀρθὴ σὰ φλάμπουρο ὑψώνεις τὸ κεφάλι.
Μὲ σένα ἢ Λευτεριά γεννήθη κι' ἡ θυσία
ποῦ στεριωμένη ζεῖ μὲ τὴν Ἀθανασία.

ΚΩΣΤΑΣ ΘΡΑΚΙΩΤΗΣ

Μ Α Ν Α

Στεγνά, παράταιρ' ἀντηχεῖ
στὸ καλντερίμι, ἀπ' ὄξω, ἢ μπότα.
Στὴν πολιτεία σδησμένα φῶτα
καὶ σιγανή, ψιλή βροχή.

Διπλὴ ἀγωνία τὴν τυραννᾶ,
καθὼς καμώνεται πῶς πλέχει.
Μὲ τὰ παιδιά ἢ καρδιά της τρέχει
κι' οὔτε κρυώνει, οὔτε πεινᾶ.

Τὸν τενεκὲ μὲ τὴ μπογιᾶ
σὰν παίρνει ὁ γιὸς της, γιὰ νὰ γράψῃ,

πόσο τῆς ἔρχεται νὰ κλάψῃ.
Μὰ τὸν φιλάει χωρὶς μιλιᾶ.
Τρέμει ἢ ἀδύναμη καρδιά
στὴν τόση τόλμη τοῦ παιδιοῦ της !
Τὸ στερνὸ δάκρυ τοῦ ματιοῦ της
στεγνώνει ἀπάνω στὴν ποδιά.

Μ' ἀπὸ τὸ σπίτι δταν θὰ βγεῖ,
ρόδο ἢ ἐλπίδα της θ' ἀνθίσει
δταν στὸν τοῖχο συλλαβίσει :

ΘΑΝΑΤΟΣ ΣΤΟΝ ΚΑΤΑΧΤΗΤΗ.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΡΑΤΖΑΣ

Ν. Καστανάκης :

Γράψιμο στοὺς τοίχους

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ

Τὸ μεγάλο ἐθνικὸ ξεσήκωμα πὸν μὲ τὴν κήρυξη τοῦ πολέμου τοῦ 1940 συνεπῆρε τὴν Ἑλλάδα, μὰ καὶ τὸ πένθος πὸν ἀπλώθηκε ὕστερ' ἀπὸ λίγους μῆνες στὴ σκλαβωμένη χώρα, μαζὶ μὲ τὴν ἀτσαλένια διάθεση τοῦ λαοῦ μας γιὰ τὴ λευτεριά, ἦταν φυσικὸ νὰ συγκινήσουν τὴν ποιητικὴ λαϊκὴ ψυχὴ, καὶ νὰ τὴν ὀδηγήσουν σὲ λυρικές συνθέσεις, ὅμοιες μ' ἐκεῖνες, πὸν καὶ σὲ παλιότερες ἐποχὲς εἶχε ἐμπνευστεῖ.

Τὰ λαϊκὰ τραγούδια τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς, ὅπως καὶ τῆς ἀντίστασης ἀπὸ τὸ 1940 ὡς τὸ 1944 εἶναι πολλὰ καὶ ἀξιόλογα. Ἀπὸ τὸν φαντάρο πὸν ξεκίνησε γεμάτος ἐνθουσιασμὸ νὰ πάει στὴν Ἀλβανία νὰ πολεμήσει, καὶ ὕστερα ν' ἀνέβει στὸ βουνὸ νὰ χτυπήσει τὸν κατακτητὴ, ὡς τὸ γέρο τοῦ χωριοῦ καὶ τὴν κοπέλλα πὸν τοὺς περίμεναν, ὅλοι ἐσκάρωσαν κάποτε ἓνα τραγούδι καὶ τὸ εἶπαν συντροφεύοντας τὸν ἐνθουσιασμὸ ἢ τὸν πόνο τους.

Τέτοια τραγούδια φτιάστηκαν πολλὰ, μὰ δὲν ξέρουμε ἂν μαζεύτηκαν ἢ ἂν ἐξακολουθοῦν νὰ σώζονται στὴ μνήμη τοῦ λαοῦ μας. Ἐπιτυχῶς κυκλοφόρησαν τὰ πρῶτα χρόνια ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση μερικὲς ἐντυπες συλλογές, πὸν πρόσφεραν σημαντικὴ ὑπηρεσία στὸν τομέα αὐτὸν τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ. Μιὰ συμπληρωματικὴ συγκέντρωση καὶ δημοσίευση ὁσων ἀκόμα διατηροῦνται στὴ μνήμη ἢ σὲ χειρόγραφα, θὰ ἦταν πολύτιμη προσφορά.

Ἡ «Ε. Τ.» ἀναδημοσιεύει μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἐφετεινῆς 28 Ὀκτωβρίου μερικὰ τέτοια τραγούδια, παρμένα ἀπὸ τὶς συλλογές : 1. Νίκο Β. Σφουρδέρα «Ἀπεραθίτικα πολεμικὰ τραγούδια» (Ἀθήνα 1946) καὶ 2. Μ. Δημητρίου «Τραγούδια τῆς Ἀντίστασης» (Ἀθήνα 1946), καὶ ἀπὸ τὸ «Ἀρχεῖο Ἐθνικῆς Ἀντίστασης» (Τεῦχος Α'.—Ἀπρίλης 1946) (*).

Α'. ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ 1940

1. Βοήθα Παναγία μου, βοήθησε θεέ μου,
οἱ Ἕλληνες νὰ πάρουνε τὴ νίκη τοῦ πολέμου.
Ὡ Παναγία Ντηνιακιά, τῶν Ἰταλῶν ὀργίσου,
πόπνιζανε τὴν «Ἑλλη» μας τὴ μέρα τῆς γιορτῆς σου.
Κατάστρεψε τοῖ Ἰταλοῖ, νὰ φύγουν ἀπ' τὴ μέση
πὸν καῖνε γυναικόπαιδα χωρὶς νάν τῶνε φταῖσι.
Ρίξε, θεέ μου, μιὰ φωτιά, κάψε τὸ Μουσολίνη,
πὸν θὰ γλυτώσωμεν ἐμεῖς καὶ θὰ σωθοῦν καὶ ἐκεῖνοι.
Λυπήσου τὴ λεβεντουριά, π' ἀθῶο αἶμα χύνει
καὶ ρίξε πύρινη φωτιά, κάψε τὸ Μουσολίνη
γιατί ν' αὐτὸς ἢ ἀφορμὴ καὶ κλαῖν πολλές μανάδες,
καὶ λεβεντιές στὰ σύνορα σκοτώνονται χιλιάδες.
(Ἀπεραθίτικα, σελ. 25)
2. Σ' τσῆ Ἀρβανίας τὰ βουνά, τὰ καταχιονισμένα,
μὲ τσ' ἀδερφοί μου, πὸν ν' ἐκεῖ, νὰ παίρνασιν καὶ μένα.
Νὰ τ'ονε νὰ μὲ παίρνασι καὶ μὲν' ἀπὸ κεῖ πάνω,
νὰ τῶνε κουβαλῶ φαῖ, ζεστὰ νὰ τῶνε κάνω.
(Ἀπεραθίτικα, σελ. 26)
3. Πρέπει νὰ βοηθήσωμε μὲ ὄρεξη, κοπέλλες,
νὰ ἐτοιμάσωμε τῶν πολεμάρχων μας φανέλλες.
Πρέπει νὰ βοηθήσωμε τὸ ἔργο νὰ τελειώνει,
γιατί τὰ φανταράκια μας κοιμοῦνται μὲσ' στὸ χιόνι.
Ἐκεῖνοι πολεμοῦν γιὰ μᾶς, πρέπει καὶ μεῖς καὶ κεῖνοι
ὄ,τι περνᾶ ἀπ' τὰ χέρια μας τσῆ γάθο μιᾶς, νὰ γίνει.
(Ἀπεραθίτικα, σελ. 27)
4. Στράβωσέ τονε, θεέ μου, καὶ ἄς εἶμαστε καὶ μιὰ χεριά,
πὸν ν' αἰτία τοῦ πολέμου. πὸν τὸ δίκιο μᾶς ἀνήκει
Οἱ τσολιάδες μας, Φρατέλλοι, καὶ δική μας θὰ ν' ἢ νίκη.
σᾶς ἐγάμασιν κουρέλι.
Θε νὰ τοῖ φᾶμε σὰ θεριά
(Ἀπεραθίτικα, σελ. 29)

* Στὴ διατύπωση ἀποφύγαμε τὶς λεκτικὲς δυσκολίες τῶν πρωτοτύπων τους.

5. Τὰ παιδιά πού 'ναι στή μάχη,
 ὁ Θεός καλά νά τά 'χει.
 Πού πολεμοῦνε τὰ παιδιά
 νά φέρουνε τή λευτεριά.
 Φέρε μᾶς τηνε, θεέ μου,
 μέ τὸ τέλος τοῦ πολέμου.
 (*Ἀπεραθίτικα, σελ. 28*)

Χιλιανάθεμα τσι ἐκείνοι,
 πού δέ θέλουν τήν εἰρήνη.
 Βάλ' τὸ χέρι σου, θεέ μου,
 δῶσε τέρμα τοῦ πολέμου.
 Ἄγγλε, Γερμανέ καί Ρῶσε,
 τοῦ πολέμου τέρμα δῶσε.
 Τῶν κρατῶν διοικητάδες,
 λυπηθεῖτε τσι μανάδες.

6. Ἀνάθεμα τὸν πόλεμο
 τοῦ κόσμου τὸν καταστρεμό,

(*Ἀπεραθίτικα, σελ. 29*).

Β'. ΤΗΣ ΠΕΙΝΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ

7. Τὰ πράματά μας τὰ καλά εἶν' ὅλα πουλημένα,
 κι' ἐφέτο πῶς θενά ξεχειμωνιάσωμε, καμένα ;
 Τὸ σπίτι μας ἀπόμεινε χωρίς ψωμί καὶ λάδι
 κι' ἐπήγαμε καὶ ὅλα μας τὰ ροῦχα στὸ Λιβάδι.
 Μὴ μοῦ γυρεύετε ψωμί, γιατί μπουκιά δὲν ἔχω,
 κι' ἐσεῖς ἀκόμ' ἀντέχετε, μὰ γὼ πλιά δὲν ἀντέχω.
 Δὲν ἀντέχω πλιά τὴ γρίνα
 τῶν παιδιῶ μ' ἀπὸ τὴν πείνα.

(*Ἀπεραθίτικα, σελ. 42*).

8. Ὠχου, θεέ, καὶ πῶς βαστῶ
 μέ τὸ ψωμί τὸ μοιραστό.

 Νευρασθένεια καὶ φτίση
 ἢ κατάσταση θ' ἀφήση.
 Θὰ περάσωμεν ἀκόμα

ἕναν ἔρημο χειμῶνα.
 Σ' τὸ Ἄξᾶς τὸ ἔρημο νησί
 δὲ θ' ἀπιμείνουν οἱ μισοί.
 Θὰ θυμούμεστα τὰ χρόνια,
 πὸ δειπνοῦμα μέ λεμόνια.

(*Ἀπεραθίτικα, σελ. 47*)

9. Πάλι, γλυκειὰ πατρίδα μου, θὰ δεῖς τὴ λευτεριά σου,
 γιατί καρδιές ἡρωϊκὲς ἔχουνε τὰ παιδιά σου.
 Καὶ δὲν τὸ καταδέχονται, πατρίδα δοξασμένη,
 νὰ χαίρουνται τὰ κάλλη σου ἐχτροὶ φαρμακωμένοι.
 Μὲ τὰ μηχανοκίνητα μέσα μᾶς πολεμοῦνε,
 μὰ τσι ἡρωϊκὲς καρδιές πῶχομε δὲ νικοῦνε.

(*Ἀπεραθίτικα, σελ. 34*)

Γ'. ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

10. Ἀητός στὸν ἥλιο πέταξε μ' ὀλόχρυσες φτεροῦγες
 ἀπάνω ἀπ' τὸν Ταῦγετο κι' ἀπάνω ἀπὸ τὴ Μάνη,
 τ' ἀποβραδὶς ἐκούρνιασε στὸ δόλιο Μονοδέντρι.
 Ἐκεῖ πού πέσαν οἱ ἑκατὸν δεκαοχτῶ λεβέντες.
 Βάγια σούρνει στή μύτη του κι' ἀστέρια στὰ φτερά του,
 φωνές καὶ χαιρετίσματα σούρνει στ' ἀκρόνυχά του.
 Πάψτε, μάνες, τὰ κλάμματα, τί σείστη ὁ ἀπάνω κόσμος,
 τί πέφτουν τ' ἄνθια τῶν δεντριῶ, σκίζονται τὰ λιθάρια,
 τί ἀπάνω στὸν Ταῦγετο εἶν' κι' ἄλλα παλληκάρια.

(*Τρ. τῆς ἀντίστασης, ἀρ. 49*)

11. Τῆς Καστανίτσας οἱ ξανθιές, τ' ἄη-Βασιλιοῦ οἱ ροῦσες
 κι' οἱ μαυρομάτες τοῦ Κοσμᾶ οἱ γαϊτανοφρυδοῦσες,
 τὰ σπίτια σας κι' ἂν κάψανε, κι' ἂν πῆραν τὰ προικιά σας,
 ἢ ἀνταρτοσύνη νὰ 'ν' καλά καὶ πάλι θὰ 'ν' δικά σας.
 Τὰ ροῦχα σας μὴ βάψετε καὶ μὴ φορέστε μαῦρα,
 κι' ἂν τὰ χωριά σας ἐγιναν καινούργια Ἅγια Λαύρα,
 γιὰ πάρτε δίπλα τὰ βουνὰ νὰ βρεῖτε τοὺς ἀντάρτες
 νὰ τοὺς μοιράσετε ψωμί, ξανθιές καὶ μαυρομάτες.

(*Τρ. τῆς ἀντίστασης, ἀρ. 47*)

12. Ξύπνα, καημένε μου Μωριά,
 σήκω και μὴν κοιμᾶσαι πιά.
 Σήκω κοντεύει ἡ χαραυγὴ
 σιμώνει ὁ ἥλιος γιὰ νὰ βγεῖ.
 Τὰ ντουφέκια'σας στὸ χέρι
 πάρτε τώρα νοῖοι καὶ γέροι.
 Τὰ ντουφέκια σας στὸ χέρι
 πάρτε τώρα καλογέροι.
 Σήκω ν' ἀκούσεις τὴν αὐγὴ
 τῆ δίκια μας κατακραυγὴ
 γιὰ τὴ γλυκειὰ τὴ λευτεριά,
 θὰ γίνουμ' ὅλοι μας θεριά.

(*Τρ. τῆς ἀντίστασης, ἀρ. 43*)

13. Ποιὸς εἶν' ἄξιος καὶ γλήγορος νὰ πάει στὴ Στερνίτσα,
 πικρὸ μαντάτο γιὰ νὰ πει στὴ μάνα τοῦ Τρεμπέλα;
 Τὸ Γιώργη πιάσαν Γερμανοί, τὸν πιάσανε Ναζήδες,
 τὸν πᾶν στὴ Μεγαλόπολη, στὴ μέση στὴν πλατέα
 κι' ἐκεῖ τότε κρεμάσανε ἀπ' τὸ μεγάλο πεῦκο.
 Πικρὴ τοῦ ρίξανε θηλιά, μαύρη φαρμακωμένη,
 ἡ γῆς ἀναταράχτηκε καὶ τὰ πουλιὰ λουφάζαν
 κι' ὁ πεῦκος τριζοβόλαγε κι' ἡ πλάση ἀγκομαχάει.
 Θηλιὰ τοῦ ρίξαν στὸ λαιμό, μὰ ἡ θηλιὰ 'νεκόπη,
 καὶ ξαναδευτερώνουνε καὶ πάλι ματαπέφτει.
 Κι' ἐβγαλ' ὁ Γιώργης μιὰ φωνὴ σ' ἓνα πουλι π' ἐδιάβη:
 —Πουλί μου ταξιδιάρικο, πουλι ταξιδεμένο,
 νὰ πᾶς τὰ χαιρετίσματα στὴ δόλια μου τὴ μάνα,
 χαιρέτα κι' ὅλον τὸ Μωριά καὶ τὴν ἀνταρτοσύνη...

(*Τρ. τῆς ἀντίστασης, ἀρ. 44*)

ΟΙ ΑΗΒΑΣΙΛΙΩΤΙΣΣΕΣ *

14. Τ' ἀκοῦτε ἀηβασιλιώτισσες καὶ σεῖς κοσμοτοποῦλες
 τὸ Μᾶη κρασί μὴν πίνετε κ' ἔξω μὴν κοιμηθεῖτε,
 γιὰτὶ περνάει Παρασκευᾶς μὲ ὅλο του τ' ἀσκέρι.
 Σέρνει λεβέντες διαλεχτοὺς κι' ὁμορφα παλληκάρια,
 τὸ Ντάρμο Δῆμο τὸ θεριό, τοὺς δυὸ Κονταλωναίους
 καὶ τὸ λεβέντη Πρεζεζὲ μαζὺ μὲ τὸν ὑγιό του.

(*Ἄρχ. Ἐθν. Ἄντ.*)

ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΗ*

15. Ἡ λευτεριά εἶν' ἓνα σκολειό
 καὶ ποιὸς θὰ τὴ σπουδάξει
 καλαματιανὴ
 ρούσα καὶ ξανθὴ

Πῆγα κ' ἐγὼ καὶ σπούδαξα
 καὶ βγῆκα ἓνας ἀντάρτης
 καλαματιανὴ
 ρούσα καὶ ξανθὴ

Ὅ,τι κι' ἂν εἶχα τᾶδωσα
 γονιούς, γνωστοὺς καὶ φίλους
 καλαματιανὴ
 ρούσα καὶ ξανθὴ

Καὶ πῆρα νὸ ντουφέκι μου
 καὶ στὰ βουνά μας βγῆκα
 καλαματιανὴ
 ρούσα καὶ ξανθὴ

(*Ἄρχ. Ἐθν. Ἄντ.*)

* Τὰ δυὸ τελευταῖα τραγούδια «Οἱ Ἄη-Βασιλιώτισσες» καὶ «Καλαματιανὴ» εἶναι τονισμένα σὲ μωραϊτικὸ χορευτικὸ ρυθμό. Τὸ «Ἄη-Βασιλιώτισσες» ἀναφέρεται στὸ ξεκίνημα τοῦ ἀντάρτικου στὴ Λακωνία, στοὺς πρώτους μῆνες τῆς κατοχῆς, ὅταν μιὰ ομάδα πατριῶτες μ' ἐπικεφαλῆς τὸν Παρασκευᾶ Λεβεντάκη χτύπησαν τοὺς Ἰα-
 λούς καὶ βγῆκαν στὸ κλαρί.

Δ'. ΤΗΣ ΕΛ - ΝΤΑΜΠΑ

16. Θα σās πῶ μίαν ιστορία
ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία.
Κάποια μέρα τοῦ πολέμου
—δὲν τὸ πιστεῦσα ποτέ μου—
οἱ Ἑγγλέζοι μās κυκλώσαν
μὲ τὰ τάνκς καὶ μās τσακώσαν.
Μās ἐπῆραν τὰ ρολόγια
μὲ τὸ ξύλο, μὲ τὰ λόγια,
στ' αὐτοκίνητα μās βάλαν
καὶ τὴν πίστη μās ἐβγάλαν.
Στὸ Γουδι καὶ στὸ Χασάνι
κι' ἀπὸ κεί γιὰ τὸ λιμάνι.
Μās ἐβάλαν στὸ βαπόρι
καὶ γιὰ τὸ Πόρτ - Σάιντ πλώρη.
Μās ἐφέραν στὴν Ἑλ - Ντάμπα
καὶ στὴν πλάτη μας μιά στάμπα.

Μās ἐδίναν τὴ βδομάδα
δύο κουτάλια μαρμελάδα·
μās ἐδίναν καὶ φιστίκια
πού 'τανε γιὰ τὰ κατοίκια·
μās ἐδίναν καὶ μιά στάλα
συμπεπυκνωμένο γάλα.
Δὲν ξεχνοῦσαν οἱ Ἑγγλέζοι
τὸ ἐλληνικὸ τραπέζι
καὶ μās δίναν τακτικά
καὶ μπιζέλια ἀρακά.
Δὲν τὸ θέλουμε τὸ γάλα,
οὔτε καὶ τὴ μαρμελάδα
μόνο θέλουμε νὰ πᾶμε
πίσω στὴ γλυκειὰ Ἑλλάδα.
(Τρ. τῆς Ἀντίστασης, ἀρ. 61)

Ε'. ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

17. Τὰ κόκκαλά μου ἀνοίγουνε
ἐτούτηνε τὴν ὥρα
βλέπω τὸ μπόγια κι' ἔρχεται
ἀπὸ τὴ μέσα χώρα.
Καὶ μοῦ λέει «κόμ - κό (μ)
ἔλα - ἔλα νὰ σοῦ πῶ,
ἔλα πᾶμε στὴ δουλειὰ
μὲ λάχανα βραστά».
(Σατιρικὸ τραγούδι Ζακύνθου)

Βάλια Σεμερτζιδη :

Τὸ χωριὸ ἀποφασίζει

Π Ι Σ Τ Η

(Ἀπόσπασμα ἀπὸ χρονικὸ)

Τοῦ Β. ΔΑΜΙΑΝΟΥ

Σήμερα γνωρίσαμε καὶ τοὺς Ἴτα-
λοὺς!

Εἶτανε μιὰ σπάνια, μιὰ πολὺ σπά-
νια εὐκαιρία γιατί μπορεί νὰ πολεμᾶς
μὲ δαύτους χρόνια ὀλόκληρα κι' ὁμως
νὰ γυρίσεις σπιτάκι σου—ἂν γυρίσεις—
καὶ νὰ μὴν ἔχεις ἰδέα τί λογιῆς πράμα-
τα εἶναι αὐτοὶ οἱ ζευζέκηδες.

Τότε γιὰ νᾶσαι ἐντάξει μὲ τὴ συνεί-
δησή σου πρέπει νὰ λές πὼς τοὺς Ἴτα-
λοὺς δὲν τοὺς ξέρεις κι' ἄς σὲ ἀναγελᾶν
ὅσο θένε.

Τὸ πολὺ - πολὺ πὺν μπορείς νὰ καυ-
χιέσαι εἶναι πὼς εἶδες κάτι γυαλιστερά
κράνη πὺν κρύβονταν βιαστικά πίσ' ἀπ'
κάντερεϊσματα, κάτι φωτιές πὺν σπίνιζαν
μπροστά στὰ χαρακώματα, κάτι σκιές
πὺν σέρνονταν σκυφτὰ - σκυφτὰ παίρ-
νοντας τὸ δρόμο τοῦ γλυτωμοῦ.

Τὸ πολὺ - πολὺ πὺν μπορείς νὰ καυ-
χιέσαι εἶναι πὼς εἶδες κάτι ὄρθια σκια-
γμένα πουλιά, ἀξιολύπητα καὶ κουρα-
σμένα, μὲ τὰ χέρια κρεμασμένα, ἴκε-
τευτικά κι' ἄτονα, ἀπ' τὴν γκρίζα ὀμί-
γλη τοῦρανοῦ.

Ὅμως καὶ πάλι γιὰ νᾶσαι ἐντάξει
μὲ τὴ συνείδησή σου πρέπει νὰ λές πὼς
τοὺς Ἴταλοὺς δὲν τοὺς ξέρεις ἐξὸν κι'
ἂν ἀνήκεις στὴ διμοιρία τοῦ Βαρουχά-
κη ἢ τὴν παρέα τοῦ ὀπλίτη Μαρίνου.

Αὐτὸ μᾶς ἔτυχε στὴν περιπολία, τ'
ἀπομεσήμερο, ὅταν φτάσαμε στὸ φυλά-
κιο τῆς τρίτης σκοπιᾶς...

Ὁ ἀέρας εἶχε πέσει γιὰ λίγο καὶ τὸ
βασανιστικὸ παραπέτασμα τῆς θύελλας
στρώθηκε στὰ πόδια μας ἀφήνοντας γυ-
μνὸ μπροστά μας τὸ χιόνι σημαδεμένο
ἐδῶ καὶ κεῖ ἀπ' τὶς σκοῦρες τελείες
τῶν νεκρῶν.

Ἡλιος δὲ φάνηκε σὲ μᾶς μὰ τὸ μά-
τι βρῆκε κάποιες γρήγορες στιγμοῦλες
νὰ γλυστρήσει ὡς κάτω τὸν κάμπο καὶ
τὸ ποτάμι καὶ νὰ πάρει τὸ χαρούμενο
μήνυμα τῆς ζωῆς πὺν κυλιότανε παιγ-
νιδιάρικη πάνω στὴ λαχταριστὴ λαμπό-
κοπη πρασινάδα.

Ἀπέναντι, ξεθαρρεμένοι ἀπ' τὴν ἀνα-
πάντευχη ἠρεμία τοῦ τοπίου, ὄρθοι μπρο-
στά στὰ χαρακώματα οἱ Ἴταλοί, κού-
ναγαν ἀνάερα τὰ ντουφέκια, σημάδι
πὼς δὲν εἶχανε κακιές διαθέσεις.

Χρειάστηκε κάμποση ὥρα γιὰ νὰ νι-
κηθεῖ ἢ πιερὴ ὑποψία πὺνχανε τρυπώ-

σει στὶς ψυχές τῶν πολεμιστῶν οἱ σκλη-
ρὸς δοκιμασίες τοῦ πολέμου.

Χρειάστηκε κάμποση ὥρα ὡσπου νὰ
λυθεῖ ἢ γλῶσσα τῶν καρδιῶν μὲ τὴν
ἄγια παντομίμα τῆς θαυμαστῆς κι' ἄ-
πλῆς ἀγάπης τῶν ἀνθρώπων.

Μὰ σὰ γίνηκε κι' αὐτὸ καὶ πέσανε
μὲ σημασία τὰ ὄπλα μπροστά μας καὶ
γιουχαῖσαμε καὶ τὸ Βαρουῆγο πὺνχε τὴ
γνώμη νὰ τοὺς στείλουμε χαιρετίσματα
μιὰ ὑπουλη δεσμίδα ἀπὸ σφαῖρες κι' ἄ-
κριβῶς ὅταν ὁ Μαρίνος μὲ τρία παγού-
ρια στὸ χέρι πῆρε, πηδώντας τὸ συρ-
ματόπλεγμα, τὸ δρόμο τῆς πηγῆς, ὀλό-
χαρο, ἀπλὸ καὶ καλωσυνάτο, πέταξε
ἀπ' τὴν ἐχτρικὴ κορφὴ, τὸ τραγούδι

Σοὺλ μᾶρε λούτσικα

ἄστρο ντ' ἀρτζέντο...

Νοιώσαμε ὅλοι μιὰ πρωτόγνωρη καὶ
βαθεῖα συγκίνηση καθὼς ἢ γλυκειὰ με-
λωδία ἀπάλαινε τὸ τραχὺ μεγαλεῖο τοῦ
φαραγγιοῦ.

Κι' ὅσο ἀκόμα ὁ ἀντίλαλος γλύκαι-
νε κι' ὀμόρφαινε τὸ ἄγριο βουητὸ τοῦ
ποταμιοῦ, πὺν κυλοῦσε βαθεῖα τὰ θο-
λά νερά του... Κι' ὅσο εἶτανε ἀκόμα
καιρὸς, δόθηκε αὐθόρμητα, ἀπ' ὄλους,
μ' ἓνα στόμα γιομάτη ζωντανὴ θέρμη
καὶ χαρούμενη δύναμη ἢ καλόκαρδη, ἢ
τίμια ἀπάντηση :

Ὁ Διγενῆς, ὁ Διγενῆς ψυχομαχᾶ

Ἐἰ κι' ἢ γῆς τότε τρομάσει...

Ἐνα Ἴταλικὸ καπέλλο πῆγε τ' ἄ-
ψήλου, ἀνέμισε στριφογυριστὰ καὶ σκόρ-
πισε πᾶν' ἀπ' τὴ χαράδρα καὶ τὸν κου-
ρασμένο βοριά τὸν ἄδολο ἐνθουσιασμὸ
τῆς καινούργιας κι' ἀπίθανης αὐτῆς
γνωριμίας...

Τὰ χέρια, καὶ στὶς δυὸ κορφές, ὑ-
ψώθηκαν ἐκφραστικά καθὼς φούντωνε
τὸ γλυκὸ τραγούδι κι' ἄπλωνε τὰ κλα-
ριά του πάνω στὸ γυμνὸ βυζὶ τῆς τρί-
της σκοπιᾶς κι' ἢ γαλήνη κι' ἢ ξε-
γνοιασιὰ ἀνακούφισαν τοὺς κατάκοπους
μαχητὲς καθὼς τέλειωνε ὁ ἐπιβλητικὸς
λεβέντικος σκοπὸς.

Νὰ δώσω σῆ, νὰ δώσω σῆμα τοῦ-
[ρανοῦ

τῆ γῆς, εἰ τῆ γῆς νάναταράξω...

Μὰ ἴσα - ἴσα στὴν τελευταία στροφὴ
κάτι παράξενο γίνηκε στὸ ἐχτρικὸ φυ-
λάκιο.

Ἡ παρέα σκόρπισε μὲ τὶς ἀραβίδες
στὸ χέρι καθὼς ἓνα μαῦρο πηλίκιο ἄ-

ξιοματικού ἔχαμε τὴν ἐμφάνισή του πῖς' ἀπ' τὸ τεχνητὸ προπέτασμα τοῦ πολυβολείου τους.

—Μπαμπεσιά, στὰ ὄπλα! φώναξε ὁ Βαρουχάκης.

—Τοὺς ἔχαμε τσακωτοὺς ὁ μαυροσκούφης, πετάχτηκε ὁ Κατσιγκρας.

—Φυλαχτεῖτε, εἶναι φασίστας, θὰ τοὺς βάλει νὰ μᾶς χτυπήσουν, πρόσθεσε κι' ὁ Μάρκος ὁ σκοπευτὴς καὶ πῆρε θέση στὸ πολυβόλο του.

Κι' ὅταν οἱ πρῶτες ριπὲς σχίσανε ἀπειλητικὲς τὴ γαλήνη καὶ τὴν ἤρεμη ἀπανεμιά, ὁ Βαρουχάκης μουρμούρισε περιπαιχτικά.

—Τὸ λοιπὸν θέλατε ρεβεράντζες καὶ γλέντια. Πάρτε τῶρα καὶ τὰ κουφέτα σας.

Κι' ὁ Μαρίνος πῶς θὰ γυρίσει κοντά μας, ὁ πατερούλης μας ὁ Μαρίνος;

Εἴμαστε ἀνήσυχοι κι' ἀπελπισμένοι πὺ πάει νὰ τελειώσει τόσο ἄσχημα αὐτὸ τὸ πανηγύρι. Ὁ Νταλιάνης εἶν' ἔτοιμος ν' ἀρχινήσει τὰ κλάματα κι' ὁ Γιωργῆς τὰ βάνει μαζί μου πὺ τὸν ἄφηκα τόσο ἐπιπόλαια νὰ κάμει μιὰ τέτοια κουτουράδα.

Σ' ὄλο τὸ φυλάκιο ἔχει ἀπλωθεῖ μιὰ βουβὴ ἀνήσυχη θλίψη πὺ τὴ μεγαλώνουν ἀδιάκοπα τ' ἀργὰ δευτερόλεπτα κι' οἱ γοργὲς σφαῖρες πὺ πυκνώνουν, ὄλο πυκνώνουν.

Μὰ ξάφνου, ἀργοπατώντας, ὀρθός,

κουνώντας φιλικὰ τὸ χέρι κατὰ τὴν Ἴταλικὴ ομάδα, ἀνεβαίνει τὸ δρόμο ὁ Μαρίνος πηδώντας γελαστός τὰ σύρματα, γιομάτος πίστη στὴν ἀγάπη τῶν τραγουδιστῶν τῆς σάντα Λουτσιᾶς.

Οἱ σφαῖρες σφυρίζουν δαιμονισμένα μὰ κείνος δὲ βιάζεται καθόλου νὰ κρυφτεῖ. Στὰ μάτια του καὶ στὸ φωτεινὸ γελαστὸ πρόσωπό του λάμπει αὐτὴ βαθειὰ πίστη. Ὁ Μαρίνος πιστεύει σὲ ὅσα λέει. Ὁ Μαρίνος εἶναι σίγουρος γιαντὰ πὺ πιστεύει.

—Δὲ θὰ χτυπήσουν στὸ ψαχνό, νὰ τὸ ξέρετε, λέει καὶ πετᾷ ἀπόνα παγούρι στὴν κάθε παρέα.

Κι' ὅταν ἐμεῖς τρομαγμένοι, μὲ τὴν ψυχὴ στὰ δόντια, ἀπ' τὸ φόβο μας γιὰ κείνον, τοῦ φωνάζουμε νὰ φυλαχτεῖ αὐτὸς τὸ ρίχνει στ' ἀστεῖο.

—Κι' ὕστερα ἔφερα κι' ἀθάνατο νερό. Τὸ λοιπὸν, ἄντεστε νὰ πιούμε γιὰ τὴν ἀδερφοσύνη καὶ τὴ φιλία ὄλων τῶν ἀνθρώπων, νὰ πιούμε γιὰ τὴ φιλία καὶ τὴν ἀγάπη τῶν Λαῶν πὺ θάρθει σύντομα, εἶπε καὶ σήκωσε τὸ παγούρι...

Πάτησε στέρεα μ' ἀνοιγμένα τὰ πόδια καὶ καθὼς σμίγανε στὰ χαμηλωμένα μάτια οἱ δυὸ κορφές, πέρα, στὸ οὐρανό, πρόβαλε πελώρια, γιγάντινη ἰφιδούρα τοῦ συντρόφου μας, κι' ἔμοιαζε νὰ στέλνει ἀπὸ κεῖ ψηλά, μὲ τ' ἀνεμιστὸ χέρι, καὶ τὴ σφιγμένη γροθιά μιὰ θερμὴ χαρούμενη ἐλπίδα πάντοτε στὴ ματωμένη ξέρα τῆς γῆς...

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

(Ποίηση—Πεζογραφία)

Η Ἀντίσταση, μὲ τὴν ἔννοια τῆς καθολικῆς μέθεξης τοῦ λαοῦ μας στὸν ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ κατακτητῆ, εἶχε σοβαρότατο ἀντίκτυπο στὴ νεοελληνικὴ τέχνη τοῦ λόγου. Ὁ πόλεμος, ἡ κατοχὴ μὲ τοὺς σκληροὺς, λαϊκοὺς ἀγῶνες, ἡ διαρκὴς προβολὴ τῆς ομάδας κι' ὄχι πιά τοῦ ἀτόμου στὸ προσκήνιο τῆς πολὺπλευρῆς ἐθνικῆς, πολιτικῆς καὶ πολιτιστικῆς δράσης, ἡ ὀλοένα συγκλίνοσα εὐθύνη τῶν μαζῶν πρὸς τὸ ἐπίκεντρο τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τῆς χώρας, ἔφερε καὶ τὴν τέχνη τοῦ λόγου κοντύτερα στὸν προορισμό της, στὴν ὑπηρεσία δηλαδὴ τῶν μεγάλων ἰδανικῶν τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τοῦ ἀληθινὰ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ, μὲ κύριο ἄξονα στήριξης τὴν προοδευτικὴ δημοκρατικὴ μας παράδοση καὶ τὶς μεγάλες ἀναγεννητικὲς ἰδέες πὺ ριπίζουν τὴν ἐποχὴ μας.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι τὸ νόημα τῆς Ἀντίστασῆς μας δὲν ἀξιοποιήθηκε φυσιο-

λογικά. Οἱ ἀνώμαλες συνθήκες πὺ ἀκολούθησαν τὴν Ἀπελευθέρωση ἐμπόδισαν τὴν ἐξέλιξη τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς μας ζωῆς πρὸς τὶς ἀμεσοῦς ἀπαιτήσεις μιᾶς νομοτελειακᾶ καθορισμένης ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἱστορία μαρτυρηθείας πρὸς νέες μορφὲς συμβίωσης. Ἡ πραγματικότητα τούτη εἶχε ἀμεσοῦς ἀντίκτυπο στὴν τέχνη τῆς ἀντίστασης καὶ τὴν ἔπνιξε σχεδὸν στὸ λίκνο της.

* * *

Ἡ νεοελληνικὴ τέχνη τοῦ λόγου στὴ διάρκεια τοῦ μεσοπολέμου, πιεσμένη ἀπὸ τὸ δικτατορικὸ καθεστῶς τῆς χώρας καὶ τὸ σκοταδιστικὸ πνεῦμα πὺ κυριαρχοῦσε ἀπὸ ἄκρη σὲ ἄκρη, ἀρνήθηκε τὸ μεγαλύτερο μέρος της, τὴν κοινωνικὴν ζωὴ, κλείστηκε στὸν ἑαυτὸ τῆς ἀσχολήθηκε ἐξαντλητικὰ μὲ τὸ πλεγματοειδὲς ἀτομικὸ ἄτομο, ξέγραψε τὸ ἀντικείμενο καί, δεμένη ὅπως εἶταν στὴν οὐρὰ τῆς δυτικο-εὐρωπαϊκῆς τέχνης τῆς παρα-

μῆς, ἐπιδόθηκε στο κνηγιτό τῆς μορφῆς καὶ περιφρόνησε τὸ περιεχόμενο, διαλύοντας τὸ υποκείμενο σὲ ἀναρίθμητες καὶ χῶδεις λεπτομέρειες.

Ἡ ἀλλαγὴ ποὺ ἔφερε ὁ πόλεμος στὴ ζωὴ καὶ τὴν ψυχολογία τῶν λαῶν, ἡ σταθερὴ προβολὴ τῆς μάζας στὴν πρώτη γραμμὴ σὰ δημιουργικοῦ κρῖκου μὲ τὸ παρελθόν καὶ φορέα τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ ἔθνους, γέννησε νέα καθήκοντα καὶ στὴν τέχνη. Ἡ λογοτεχνία προσανατολίζεται σταθερὰ πρὸ τὸν ἐξωτερικὸ κόσμο, τὸ υποκειμενικὸ υποχωρεῖ καὶ φανερώνεται ὀρηκτικὴ ἢ ἔφεση πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ὁμαδικῆς ζωῆς. Οἱ συνέπειες τοῦ πολέμου (ἐθνικὴ υποδούλωση, πείνα, στέρση), ἡ ἀντίσταση καὶ τὰ μεγάλα παθήματα τοῦ ἐθνικοῦ συνόλου, ἡ δίψα γιὰ μιὰ νέα δικαιοτέρα ὀργάνωση τοῦ κόσμου καὶ γιὰ μιὰ ἀληθινὴ ἐλευθερία ἀποτελοῦν τὴ φλεγόμενη περιοχὴ ἀπὸ τὴν ὁποία ἡ τέχνη ἀντλεῖ πιά τὸ ὑλικό της. Ἡ τραγικότητα, τὸ μεγαλεῖο καὶ ὁ ἠρωϊκὸς χαρακτήρας τῶν λαϊκῶν ἀγῶνων στέκονται τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἕνα πρώτης τάξεως ἔναυσμα γιὰ τὴ λογοτεχνία, ποὺ προσπαθεῖ νὰ συντονίσει τὰ βήματά της μὲ τὴν τιτανικὴ πραγματικότητα. Ἀπὸ τοῦτο τὸ φλογερὸ καμῖνι ξεπήδησε καὶ ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα, ὅπως καὶ σ' ὀλόκληρη τὴν Εὐρώπη, ἡ λογοτεχνία τῆς Ἀντίστασης.

* * *

Παρὰ τὸ δυσμενέστατο κλίμα ποὺ δημιουργήθηκε στὸν τόπο μας, ἐξ αἰτίας τῶν ἐιδικῶν συνθηκῶν ποὺ ἀναφέραμε γιὰ τὴν ἀντίσταση ἢ λογοτεχνία ποὺ ἐκπροσώπησε τὸ πνεῦμα της δὲν ἔμεινε ἕνα ἀπλὸ δεοντολογικὸ σχῆμα. Ἀντίθετα ἔκανε γενναῖα πρῶτα βήματα, ποὺ πείθουν ὅτι κάτω ἀπὸ ὀμαλὲς συνθήκες θὰ σημείωνε ἀξιόλογες ἐξελίξεις.

Μεγαλύτερο μέρος στὴ λογοτεχνία τῆς Ἀντίστασης κρατεῖ ἡ ποίηση. Πλήθος γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοι ποιητὲς ἔγραψαν ποιήματα ἀπὸ τὶς πιὸ ἀπλὲς μορφές (θούρια τοῦ ἀγῶνα) ὡς τὶς πιὸ συνθετικές. Ὁ Ρίτσος, ὁ Βρεττάκος, ὁ Ἐλύτης, ὁ Λουντέμης, ὁ Καρβούνης, ἡ Ρίτα καὶ ὁ Νίκος Παπᾶς, ὁ Βασίλης Ρώτας, ὁ Πανσέληνος, ἡ Σοφία Παπαδάκη, ὁ Νίκος Καρύδης, ὁ Γιάννης Σφακιανάκης, ὁ Νίκος Πολίτης, ὁ Μανώλης Ἀναγνωστάκης, ὁ Θανάσης Φωτιάδης, ὁ Χρ. Κουλούρης, ἔδωσαν λίγὸ πολὺ τὴν συνεισφορὰ τους. Στὸν τομέα τῆς ποίησης ποὺ βγαίνει μέσα ἀπὸ τὴν ἀντίσταση πρέπει νὰ μνημονευθεῖ καὶ ἡ παραγωγὴ ποὺ ἀκολούθησε τὰ χνάρια τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ καὶ ἔφτασε ὡς ἐμᾶς ἀνώδυμη, σφυρηλατημένη μέσα στὴ φωτιὰ τῆς μάχης. Τέτοια τραγούδια φάνηξαν στὸ Μωριά, τὴ Μυτι-

λήνη, τὴ Ρούμελη καὶ ἀκόμα μέσα σὲ τμήματα μαχητῶν τῆς Ἀντίστασης συγκροτημένα ἀπὸ Πόντιους.

* * *

Ἀλλὰ καὶ ἡ πεζογραφία ἔχει νὰ ἐπιδείξει στὸν ἀντιστασιακὸ τομέα ἀξιόλογες πρῶτες ρίζες. Τὸ μυθιστόρημα τοῦ Θανάση Χατζῆ «Φωτιὰ» εἶναι ἡ πρώτη συγκροτημένη προσπάθεια καθολικῆς παρουσίας τοῦ πνεύματος τῆς ἀντίστασης τοῦ λαοῦ μας, ποὺ ἐκπλήρωσε κατὰ τρόπο ἄρτιο ἀπὸ αἰσθητικὴ πλευρὰ τὶς προθέσεις της. Ἀκολουθοῦν τὰ ἔργα τῆς Μ. Ἀξιῶτη «Ἀθήνα» καὶ «20ὸς αἰώνας», τὰ διηγήματα «Ματωμένα χρόνια» τοῦ Σωτήρη Πατατζῆ ποὺ τὸν ἐπέβαλαν σὰν πεζογράφο πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις. Ἀξιόλογες φωνές ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς προσπάθειας νὰ παρουσιαστεῖ συνθετικὰ ὁ ἐνοπλος ἀγῶνας τῆς Ἀντίστασης εἶναι τὰ ἔργα τοῦ Λ. Μωραίτη «Ἀπὸ τὸ ἀντάρτικο τῆς Ρούμελης» (διηγήματα) καὶ τοῦ Δ. Βρατσάνου «Βροντᾶει ὁ Ὀλύμπος», λογοτεχνικὰ ἀφηγηματικὴ ἐκθεση τῆς δράσης τοῦ μηχανικοῦ τοῦ Ὀλύμπου, ἡ συλλογὴ διηγημάτων «Αὐτοὶ ποὺ ἔφεραν τὴν καταχνιά» τοῦ Λουντέμη, τὸ ἐξαίρετο βίωμα τοῦ Κορνάρου «Χαϊδάρι», τοῦ Γιάννη Μπεράτη τὸ «Ὀδοιπορικὸ» καὶ τὸ «Πλατὺ ποτάμι».

Ἀλλὰ καὶ τὸ σύνολο περίπου τῶν πεζογράφων μας δὲν ἀρνήθηκε τὴ συμβολὴ του στὴν ἀντιστασιακὴ λογοτεχνία. Σημειώνουμε τὸ διεξοδικὸ ἀφήγημα τοῦ Κοσμᾶ Πολίτη «Τὸ ρέμα», τὰ διηγήματα τοῦ Βενέζη, τοῦ Τερζάκη, τοῦ Κατηφόρη, τοῦ Καστανάκη, τοῦ Ἀλ. Γιαννόπουλου, τοῦ Ράπεση, τοῦ Λυβικοῦ, τοῦ Λώλου, τοῦ Σούκα, τοῦ Ἀγγέλου κ. ἄ., ὅλα δημοσιευμένα στὰ «Ἐλεύθερα Γράμματα», 1945—1947.

* * *

Ἡ σταδιοδρομία τῆς ἀντιστασιακῆς μας λογοτεχνίας στάθηκε ἄτυχη καὶ ἀνακόπηκε βίαια ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματά της. Ὡστόσο ἂν ἔλειψε ἡ περίλαμπρη φλόγα της, στὴν ἐστία ποὺ τὴν ἔθρεψε ἔμεινε ἡ θράκα διατηρώντας ἄσβηστες τὶς σπίνθες της. Καὶ ἀπ' αὐτὲς τὶς σπίνθες κρατᾶει τὴν πύρα της ἡ σύγχρονη προοδευτικὴ μας λογοτεχνία, ποὺ, ἀφιερωμένη στὸν ἄνθρωπο καὶ τὸ παγκόσμιο εἰρηνιστικὸ ἰδανικό, πραγματώνει μιὰ νέα ἐξόρμηση μέσα ἀπὸ τὰ ἐρείπια καὶ τὸ αἶμα, προάγγελος καὶ σύμβολο τῶν νέων ἡμερῶν ποὺ ἔρχονται. *

Α. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ

* Τὰ ὀνόματα ποὺ ἀναφέρθηκαν πιὸ πάνω μπῆκαν ἐνδεικτικά. Δὲν ἐξαντλοῦν τὸν κύκλο τῶν ποιητῶν καὶ πεζογράφων ποὺ ἐμπνεύσθηκαν ἀπὸ τὴν Ἀντίσταση.

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΟΡΑΤΟΡΙΟ(*)

(Ἀπόσπασμα)

Τοῦ Τεύκρου ΑΝΘΙΑ

Κι' ἂν δὲν εἶχα βλαστήσει στ' ἄγιο χῶμα σου
—σὰ χλόη καὶ σὰ θυμάρι,
σὰν κυπαρίσι καὶ σὰν πλάτανος—
πάλι θὰ τραγουδοῦσα μὲ τὴν αὔρα καὶ τὸν ἄνεμο
τὸ ἄγνό σου κάλλος, τὴν πολύπαθη ψυχὴ σου.

ΚΥΠΡΟΣ! Μικρὴ σταγόνα αἱμάτου στὴν ὑδρόγειο.
Ἡλιόλουστο διαμάντι στοῦ πελάγους τῆ γλαυκῆ ἀπεραντωσύνη.

Κύπρος, ἀγαπημένη τῶν κυμάτων,
πρὸ σοῦ φιλοῦνε τὰ πόδια μὲ τὰ χεῖλη τῆς γαλήνης
ἢ σμίγουνε τὸ δόγγο, τὴν κραυγὴ τους,
μὲ τὴ δικιά σου ὀργὴ καὶ μὲ τὸ θρῆνο σου.

Μαρτυρικὴ πατρίδα, δέξου ἀπόψε
νοσταλγικὸ τὸν ὕμνο τῆς ἀγάπης μου,
σὰν ὀρατόριο τὴν πολύφωνη στοργὴ μου.

* * *

Γέροι μὲ κυρτωμένο τὸ κορμί περνοῦν οἱ αἰῶνες
στοῦ χθὲς τὴν πολυδαίδαλη πορεία.
Βαριὰ τὰ δῆματά τους.
Τὴ σκλαβιά,
σὰν ἓνα μαῦρο ὀγκόλιθο σηκώνουν.

Ἐπηξε τὸ σκοτάδι. Ἐγινε πέτρα.
Καὶ τοὺς μάτωσε τὴν πλάτη.
Τὸ φῶς: Μιὰ πείνα καὶ μιὰ δίψα δίχως τέλος.

Κ' ὑποχωροῦνε κυρτωμένοι οἱ γέροι αἰῶνες,
στοῦ χθὲς τῆ σκοτεινῆ, βαθιὰ κοιλάδα.

Λεβεντοκόρες οἱ μέρες, μὲς τὸν κύκλο τῶν ὥρων,
κάτω στοῦ χρόνου τὸ μεγάλο πανηγύρι,
σέρνουν τὸν ἀνυπόταχτο χορὸ
τοῦ Σήμερα καὶ τοῦ Αὔριο.
Οἱ μῆνες τοὺς κρατᾶνε τὸ μαντήλι,
καὶ παλαμάκια χτυπᾶνε ἄλλοπαρμένοι
οἱ χρόνοι ἐνῶ προσμένουν τῆ σειρά τους.

Εἰν' ὁ χορὸς τῆς Λεβεντιάς.
Γιορτὴ πυρίπνοη,
πρὸ συνοδεύει τοὺς ἀλαλαγμούς,
τὰ ἐμβατήρια καὶ τὰ θούρια μιᾶς μάχης.

Οἱ σκλάβοι δλόρθοι—γίγαντες στὴ σκέψη

* Τὸ ποιητικὸ βιβλίο «Ορατόριο» ἐκδίδεται προσεχῶς στὴν Κύπρο.

ήφραϊσθεια στὴν καρδιά —

ξεγράφουν τὴν πικρὴ ἱστορία
τῆς ἄφωνης ὑποταγῆς.

Δὲν ἔρπει, δόελα καὶ σκουλήκι, στὸ μυαλό τους
ἡ νάρκη πρὸς τὰ βλέφαρα σκοτώνει
κι' ἀπονεκρώνει τὰ νεῦρα τὰ ὀπτικά.

Ἦταν καιρὸς καὶ πέρασε. Οἱ τυφλοὶ
στοῦ Σιλβάμ τὴ δρῦση τὴν ἀστείρευτη
— μὲς τῆς Ἀλήθειας τῆ φωτοπηγῆ —
νιφτήκανε κι' ἀνοίξανε τὰ μάτια.

Κοίτα πῶς τρεμοπαίζουν τὰ ματόκλαδα
κάτ' ἀπ' τὸ πλούσιο χᾶδι τῶν ἀχτίδων!

Κοίτα πῶς οἱ βολβοὶ τους στὸ σκοτάδι φωσφορίζουν
καὶ προβολεὶς τοξεύουσι τὸ δρόμο
μὲ μύρια βέλη φωτεινά!

Χαρὰ στὴ Γῆ πρὸς ὠρίμασε τοῦ λογισμοῦ τὸ δέντρο.

Χαρὰ σὲ σένα, ἡλιόλουστη κατρίδα
— μικρὴ σταγόνα αἱμάτου στὴν ὑδρόγειο —
πρὸς σέρνεις τὸ χορὸ τῆς Λεβεντιᾶς
στῆς Νέας Ζωῆς τὸ μεγάλο πανηγύρι.

ΤΕΥΚΡΟΣ ΑΝΘΙΑΣ

Τάκης Μαρίας:

Οἱ Γερμανοὶ κκίνε τὸ χωριὸ

CARCERI MILITARI*

(ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΝΟΣ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΟΥ)

Τοῦ Α. ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΥ

Δευτέρα 28-7-1941

Βρίσκουμαι τώρα απομονωμένος στις φυλακές 'Αβέρωφ, στο κελλί Νο 152, και θέλω νά ταιριάξω τὰ γεγονότα, ὅπως ἦρθανε, γιὰ νά ἐλέγξω τὸ λογικό μου. Στὴν ἀρχή, ὅταν μ' ἔσπρωξαν μέσα καὶ κλειδώσαν τὴν πόρτα, νόμιζα πὼς ἦταν βραχνὰς κι ἔκανα μιὰ κίνηση νά συνέρθω. Ὑστερα μοῦρθε νά χτυπήσω τὸ κεφάλι στὸν τοῖχο. Νοιώθω τὸ στῆθος νά μὴ χωρᾶ τὴν ἀνάσα, νοιώθω τὰ χεῖλη μου νά παγώνουν. Κάνω νά κάτσω σὶδὸ ξυλοκρέββατο καὶ πετιέμαι ἀπάνω σὰ νᾶταν αὐτὸ ἡ ἀποδοχή μιᾶς κατάστασης, ποὺ τὴν ἀποκρούουν ὅλες οἱ ἴνες τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Πλησιάζω τὸν τοῖχο καὶ διαβάζω μιὰ ἐπιγραφή ἐνὸς καταδίκου πῶς μείνει 10 χρόνια ἐκεῖ μέσα. Ἐνα ψιλὸ κῦμα φρίκης ξυλιάζει τὰ δάχτυλα. Γιὰ νά κυριαρχήσω στὴ σκέψη μου βγάζω ἀπὸ τὴν τσέπη μου ἕνα τεφτεράκι καὶ σημειώνω : « Ἄν δὲν τρελλαθῶ σήμερα, ποτέ δὲ θὰ τρελλαθῶ ». Σκέφτουμαι ὕστερα τὸ σπίτι μου, σκέφτουμαι ἀκόμα πὼς παρά λίγο νά τοὺς εἶχα ξεφύγει κι αἰσθάνουμαι ὅτι σταματᾶ τὸ μυαλό μου.

Ὅλο τὸ ἀπόγευμα πηγαινοερχόμουν σὶδὸ κελλί μου, ὡς ποὺ κοπήκαν τὰ πόδια μου. Κόλλησα τὸ μάτι στὴν τρύπα τῆς πόρτας καὶ σὶδὸ μικρὸ ὀπτικό πεδίο εἶδα μιὰ τζαμαρία καὶ πίσω ἀπ' αὐτὴ μιὰ στέγη ἐκκλησιᾶς κι ἕνα δέντρο. Ὅξω ἀπὸ τὴν πόρτα εἶναι δυὸ σκοποὶ ποὺ πηγαινοέρχονται, ὁ ἕνας ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη κι ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴν ἄλλη. Προσπάθησα πολὺ νά μὴ σκέφτουμαι ἀλλὰ κάθε τόσο ἡ σκέψη ξυπνοῦσε ἀπότομα σὰ ν' ἀνακάλυπτε αὐτὴ τὴ στιγμή τὴν πραγματικότητα κι ἐνοιωθα ἕναν ἰλιγγο. Ἡ φυλακὴ μοιάζει μὲ παραλογισμό ποὺ πρέπει νά τὸν χωρέσει ἡ λογικὴ σου. Τὸ βράδυ ἄνοιξαν γιὰ ἕνα λεπτὸ τὸ κελλί καὶ μοῦ δῶσαν μιὰ караβάνα μὲ φρέσκα φασόλια βραστά. Εἶναι σκοτάδι καὶ δὲ βλέπω τίποτα, δὲ μὲ ἀφήνουνε νά μιλήσω, ἀλλὰ τὸ ἄνοιγμα τοῦ κελλιοῦ εἶναι ἕνα κάποιο μέτρο ἐλευθερίας κι αὐτὴ τώρα μετριέται μὲ ἀσήμαντα μέσα. Ζήτησα ἀπὸ τὸ φρουρὸ ἕνα πηροῦνι καὶ μοῦπε νά φάω μὲ τὰ χέρια. Ἐδωσα πίσω τὴν караβάνα μου μὲ ἀγανάχτηση. Ἐνας Ἴταλὸς πάει καὶ μοῦ φέρνει ἕνα κουταλάκι τοῦ γλυκοῦ ! Τρώγω καμπόσο. Μὲ ξανακλείνουν, εἶναι σκοτάδι ἀπόλυτο, ψάχνω καὶ βρίσκω τὸ κρεβάτι, δυὸ στρίποδα μὲ σανίδες, βάζω τὰ ροῦχα μου μαξιλάρι καὶ ξαπλώνω. Τὸ σκοτάδι πέφτει ἐπάνω μου καὶ μὲ πιέζει μὲ βᾶρος ὑλικό.

Τρίτη 29-7-41

Ξυπνῶ στίς 4 τὸ πρωῖ. Κάνει ζέστη ἀνυπόφορη. Ὅλη τὴ νύχτα ὄνειρευόμουν πὼς εἶμουν ἔξω, ἀλλὰ σκεφτόμουν κιόλας σὶδὸν ὕπνο μου πὼς

* Ἔτυχε νᾶμαι ἀπὸ τοὺς πρώτους Ἕλληνες ποὺ πιάστηκαν καὶ φυλακίστηκαν ἀπὸ τὸν κατακτητὴ γιὰ πολιτικούς λόγους. Τὴν ἐπεχὴ ἐκείνη δὲν ὑπῆρχε ἀκόμα σὶδὸν ἑλληνικό λαὸ ἡ ἔξαρση ποὺ εἶχε ἀργότερα μὲ τὴ δημιουργία τῆς ἀντιστασιακῆς τοῦ ὀργάνωσης. Φαινόμενα αὐθόρμητης ἀντίστασης ὑπῆρχαν καὶ τότε πολλά. Μὲ τὰ ἀποσπάσματα ὁμως ποὺ δημοσιεύω σήμερα, θέλω περισσότερο νά δώσω τὴν ψυχολογία τοῦ φυλακισμένου γενικά.

αυτό είναι όνειρο, ξυπνοῦσα κι ἔβλεπα πῶς εἶμωνα μέσα. Ἄλλοτε πάλι σκεφτόμουν μέσ στ' όνειρό μου, πῶς δέν εἶναι όνειρο καί πῶς εἶμαι ἔξω πραγματικά καί συνέχιζα τόν ὕπνο. Ξύπνησα ώστόσο αποφασισμένος ν' αὐτοκυριαρχηθῶ.

Στίς 5.30' μᾶς ἀνοίγουν. Εἶναι μιὰ σκούπα καί τήν παίρνουμε ἕνας ἕνας μέ τή σειρά. Σκουπίζει καθένας βιαστικά τὸ κελλί του καί βγάζει τὰ σκουπίδια μπροστά στήν πόρτα. Δίνει κατόπι τή σκούπα στόν ἄλλο χωρίς μιλιὰ, σκουπίζει καί κείνος, βγάζει τὰ σκουπίδια, τὰ ἐνώνει μέ τοῦ γείτονα καί τὰ σπρώχνει πιδ πέρα. Κατόπι πρέπει νά πᾶς, μέ συνοδεία τοῦ ἐνός σκοποῦ, στό ἀποχωρητήριο, νά χύσεις τὸ χωματένιο οὐροδοχεῖο τοῦ κελλιου σου καί νά τὸ πλύνεις, νά γεμίσεις νερό τὸ κανάτι σου ἀπό τή βρύση ποῦναι ἐκεῖ μέσα κι ὕστερα νά πᾶς πίσω καί νά κλειδωθείς. Τό ἀποχωρητήριο ὁμως εἶναι βουλωμένο καί στό λοξὸ πάτωμά του εἶναι μιὰ πιθαμὴ οὔρα ποῦ μέσα πλένε ἀκαθαρσίες. Χύνω τὸ οὐροδοχεῖο, καί κάνω νά φύγω.

—Acqua φωνάζει ὁ σκοπός!

—Μου volio λέω. Ἡ βρύση εἶναι στό βάθος, δέν ἔχει τρόπο νά τήν κοντέψεις καί ν' ἀποφύγεις τὸ τσαλαβούτημα. Ὁ σκοπός μέ σπρώχνει μέ τὸ κοντάκι καί βλαστημᾶ. Προσπαθῶ νά περάσω τή σκατολίμνη πατώντας στίς ἄκρες τῶν τακουινῶν, γλύστρησα, χῶθηκα ὡς τόν ἀστράγαλο μέσ στή βρῶμα καί γέμισα τὸ κανάτι.

Ἡρεμος τώρα μέσ στό κελλί μου σκέφτομαι ὅτι χτές τέτοια ὥρα εἶμωνα ἀκόμα ἐλεύθερος ἄνθρωπος, κάτω ἀπ' τόν ἥλιο τοῦ Θεοῦ. Μέ πιάσαν, μέ φόρτωσαν σ' ἕνα αὐτοκίνητο στρατιωτικὸ καί μέ γύρισαν στίς πιδ ἀπίθανες γειτονιές τῆς Ἀθήνας. Γυρέψανε κι ἄλλους πολλούς, ἀλλὰ βρήκανε μόνο, τὸ Χαράλαμπο τόν Ψαρρό, τὸ Γιομπρέ καί τὸ Μάξιμο. Μᾶς φέραν ἐδῶ, μᾶς ἀφαιρέσαν τὰ χρήματα, τίς ζῶνες ἀπὸ τὰ παντελόνια καί τὰ κορδόνια τῶν παπουτσιῶν καί μᾶς κλείσαν καθένα ξεχωριστὰ σ' ἕνα κελλί, ποῦ χωρίζεται ἀπὸ τ' ἄλλα, μέ δυὸ τρία κελλιά. Σ' ὄλο αὐτὸ τὸ σεργιάνισμα προσπαθοῦσα νά δῶ στοὺς δρόμους τήν κίνηση γιὰ νά καταλάβω ἂν ἔγινε τίποτα τὸ ἔκτακτο ποῦ προκάλεσε τίς συλλήψεις, ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι εἶταν ἥρεμοι καί τραβοῦσαν στὰ σπίτια τους, μεσημέρι, φορτωμένοι μέ φροῦτα, χωρίς ὑποψία γιὰ τόν πόνο ποῦ νοιώθαμε ἐμεῖς. Πρέπει ὅπωςδῆποτε νά μπορέσω καί νά ἐπικοινωνήσω μέ τοὺς ἄλλους. Τὸ πρωτὶ ποῦ μᾶς ἄνοιξαν τὰ κελλιά, ἀνταλλάξαμε βλέμματα φιλικὰ χωρίς νά μιλήσουμε.

Πέμπτη 31-7-41

Ἡ συνέχεια τῆς χτεσινῆς μέρας εἶταν ὀδυνηρὴ καί ἀπροσδόκητη. Μᾶς ἀνοίξαν στίς 8. Ἐλεγα πιδ πῶς ποτέ δέ θ' ἀνοίξει ἐτούτη ἡ πόρτα καί πῶς θὰ πεθάνουμε ξεχασμένοι κι ἀπὸ φίλους κι ἐχτρούς. Μᾶς ἄνοιξαν ὡστόσο. Εἶδα τοὺς ἄλλους ἀπὸ μακρὰ καί τοὺς χαμογέλασα. Ὅμως τήν ὥρα ποῦ γέμισα τὸ κανάτι κι ἔβγαινα ἀπὸ τ' ἀποχωρητήριο, γλύστρησα κι ἔπεσα κάτω φαρδὺς πλατύς. Ὅταν συνῆρθα, βρέθηκα ξαπλωμένος σέ δυὸ σανίδες μπρὸς στό κελλί μου, εἶμουν βρεμένος μέ ξύδι καί μέ κολώνια, κι ἀπὸ πάνου μου ὁ Γιομπρές μοῦκανε ἀέρα.

Παρασκευή 1-8-41

Εἶμαι πάλι κλειστὸς κι ὀλομόναχος ἀλλὰ τώρα πιδ τὸ κελλί δέ μοῦ φαίνεται τόσο ἀχώρετο. Σὰ νά περιοριστήκανε σέ λίγες μέρες μέσα οἱ ψυχικὲς διαστάσεις μου, δέ χτυπῶ πιδ στοὺς τοίχους καί δέν πληγώνομαι. Ὁ κόσμος μου μίκρυνε τώρα καί προσαρμόζεται, ὅπως ζαρώνει κανεῖς.

δταν βρίσκεται μές σέ άγκάθια. Πλησιάζω τούς τοίχους μέ οικειότητα. Μόνο τὸ θολωτὸ ταβάνι μέ τὸ φεγγίτη έξακολουθοῦν νά μου κάνουνε φρίκη. Τὸ πρῶτο αἶσθημα πού δοκιμάζει κανεῖς εὐθύς μόλις κλείσει ἡ πόρτα, εἶναι ἓνα αἶσθημα άδυναμίας καί έγκατάλειψης. Νομίζεις ὅτι καμιὰ δύναμή σου, καμιὰ σου Ικανότητα δέ μπορεῖ πιά νά σ' έξυπηρετήσσει. Αἰσθάνεσαι πῶς αὐτὸ δέ μπορεῖ νά βαστάξει, καί λές πῶς σέ λίγο θά ξανανοίξει ἡ πόρτα. 'Ακολουθεῖ ἓνα αἶσθημα άδιέξοδου, ὅπως στὸν έφιάλτη, μιὰ άπόλυτη άδυναμία νά προσαρμοστεῖς στὸ νέο περιβάλλο, κάτι πού μοιάζει νά σ' ἔχουνε θαμμένο ζωντανό. Αἰσθάνεσαι ἓνα μούδιασμα στὰ δόντια καί σοῦ φαίνεται πῶς τρελλαινεσαι. Κουράζεσαι καί πέφτεις σέ μιὰ νάρκη, χάνεις τὴν αἶσθηση τῆς πραγματικότητας, άλλὰ μέ τὸν παραμικρὸ θόρυβο ἢ καί χωρὶς έξωτερική άφορμή, πετιέσαι έντρομος, σὰ νά δαγκάνει κάτι ξαφνικά τὴν καρδιά σου καί βρίσκεσαι πάλι στὸ ἴδιο άδιέξοδο.

Αὐτὰ ὄλα μέ τίς μέρες άδυνατιζουν. Μικραίνεις σιγά σιγά, χωρᾶς κι άνασαινεῖς, ἐκεῖ πού δέ χωροῦσε ὁ άγέρας μιᾶς άναπνιᾶς. Εἶναι μιὰ έξοικείωση άναγκαστική καί ψυχρή, ὅπως μέ τὸ θάνατο. "Ένα μικρὸ μολυβάκι πού οἰκονόμησα χτές μέσ στὴν ταραχὴ τῆς άρρώστειας μου εἶναι ὄπλο σπουδαῖο γιὰ νά νικήσω στὸν πόλεμο τοῦτο μέ τούς τοίχους πού μέ κυκλώνουν.

Σήμερα μου άνοίξαν καί βγήκα δυὸ τρεῖς φορές γιὰ τὸ άποχωρητήριο, δυὸ τρεῖς φορές ξεκλειδώθηκε ἡ πόρτα μου, ὅπωςδὴποτε κι αὐτὸ ἐδῶ μέσα λογαριάζεται.

.....

Κυριακὴ 3-8-41

Σηκώθηκα, ντύθηκα καί περίμενα νά μ' άνοίξουν. 'Ο μικρὸς αὐτὸς χῶρος εἶναι κλεισμένος μέ δυὸ κλειδαριές, μιὰ χωνευτὴ καί μιὰ κρεμαστὴ καί μέ σύρτη, έξωτερικό. Οἱ κλειδαριές, δέν εἶναι γιὰ νά σέ μολοδίσουν νά φύγεις εἶναι γιὰ νά μολοδίζουν τὴ φαντασία νά πλαταίνει τὸ χῶρο. Τὸν κρατοῦν στὰ καθορισμένα αὐστηρά ὄρια του, ὄσο χρειάζεται γιὰ νά οἰγοκαίει ἡ ζωὴ χωρὶς καί νά σβῆνει, ὅπως ἡ φλόγα στὸ λαμπογυάλι. Ξαφνικά άκούστηκαν οἱ κρότοι τοῦ άνοίγματος. "Ὡς πού νά ξεκλειδώσουν οἱ κλειδαριές καί οἱ σύρτες, περνοῦνε πάντα δυὸ τρεῖς λεφτά. "Έκρυσπα τὰ χαρτιά μέσ στὸ ράντζο καί πετάχτηκα ἔπάνω. 'Αντὶς γιὰ τὸ φύλακα παρουσιάστηκε ἓνας άξιωματικός. "Ἡθελε λέει νά συμπληρώσει τὸνομα τοῦ πατέρα μου σέ μιὰ καρτέλλα πού κράταε. 'Επάνω μποροῦσε κανεῖς εὐκόλα νά διαβάσει δυὸ λέξεις γραμμένες μέ κεφαλαῖα: **SOSPETTO DI COMPIOTO**. Μ' ὄλο πού κατὰ βάθος μέ καθησούχαζε ἡ πληροφορία, ἄρχισα νά διαμαρτύρομαι ζωηρά. Τί σημαίνουν αὐτὰ τὰ **SOSPETTO**, πού βασίζονται; Γιατί μᾶς πιάσαν χωρὶς στοιχεῖα καί γιατί δέ μᾶς πᾶν σ' ἓνα άνακριτὴ; 'Ο άξιωματικός εἶναι ἤρεμος κι άπαντάει Ιταλικά, άλλὰ δέν καταλαβαίνω τί λέει. Φωνάζει τότε ἓνα νέο άξούριστο καί διερμηνεύει. Τὸ **SOSPETTO DI COMPIOTO** εἶναι ὄρος νομικό πού δικαιολογεῖ τὴ σύλληψη. Δέν πρέπει άπ' αὐτὸ νά ταραζομαι λέει. Καί νά ξέρω πῶς ἡ φυλάκιση ἐδῶ μέσα, μπορεῖ νά εἶναι καί προσωρινὴ (Μὴ σέ νοιάζει, κ. Πανσέληνε, χαμήλωσε τὴ φωνή, του ὁ διερμηνέας, κι ἐγὼ κρατούμενος εἶμαι, ὄλοι θά βγοῦμε μέ τὸ καλό). 'Ἡ πόρτα πάλι κλειδώνει. 'Ο κρότος τῶν κλειδιῶν πού γυρίζουν, ἤχει σ' αὐτιά μου άπαῖσια ὄσο καί ἡ παρηγοριά τοῦ άξιωματικοῦ πῶς ἡ φυλάκισή μου, μπορεῖ νά ναι καί προσωρινὴ. "Ὡστε, "Ὄμως αὐτὴ τὴ σκέψη δέ θέλω νά τὴ συνεχίσω. "Ας πάει νά μὴν εἶναι καί προσωρινὴ ἡ φυλάκιση. Φτάνει πού τώρα τὸ κελλί, γίνεται πάλι πιὸ μικρὸ κι άπὸ πρῶτα.

.....

Δευτέρα 4-8-41

'Ἡ άπομόνωση έξακολουθεῖ αὐστηρὴ,—μᾶς ἔχουν δηλαδὴ κλεισμένους ἓναν

Ένα μές στα κελλιά όλημέρα. Άλλά τίς ώρες πού άνοίγουν γιά μοιρασιά του φαγιοϋ και γιά σκούπισμα, βρίσκουμε λίγο καιρό και τά λέμε στα πεταχτά. Έχτός από τή δική μας ομάδα, είναι άκόμα κρατούμενες δυό παρέες, ό Μπααραγκās με τούς φίλους του και ό Δαούτης με τούς δικούς του. Οί πρώτοι κατηγοροϋνται γιά «δπλα», οί άλλοι γιά «Έγγλέζους». Τό Μπααραγκā, τόν πιάσανε στο λεωφορείο πού έφευγε γιά τήν Άρτα, μαζί μ' αυτόν κι άλλους τούς έπιβάτες. Τους άλλους τούς πιάσαν στη γειτονιά πού κρυβότανε ό Έγγλέζος. Θεός ξέρει τώρα ποιοί είναι ένοχοι και ποιοί άθωοι. Ό Μπ. Έκανε γράμμα στο Ιταλικό φρουραρχείο, λέει πώς οί άλλοι ειταν άπλοι έπιβάτες του λεωφορείου και παίρνει έπάνου του τήν ευθύνη. Ό Έγγλέζος με δυό χαστούκια, λέν πώς τά ξέρασε όλα και τώρα πιάνουν όσους τόν ξέρανε και τούς κουβαλάν έδω μέσα. Τόν Έγγλέζο τόν έχουν κάτω στην κοινή φυλακή και καπνίζει όλημέρα σουλατσάροντας στην αύλή. Είναι άκόμα μερικοί σκόρπιοι φυλακισμένοι, καθένας με τή δική του ιστορία. Τό παλληκάρι πού μουκανε χτές τό διερμηνέα με πλησίασε μιá στιγμή και με ρώτησε αν ειμαι έγώ ό Πανσέληνος, πδγραφα άλλοτε στους «Πρωτοπόρους». Τόν κοίταξα στην αρχή με ύποψία, ύστερα όμως σκέφτηκα πώς δέν ειχα κανένα δφελος νά τό κρύψω. Τονε λένε Ευταξία, είναι, λέει, δικηγόρος από τήν Άρτα κι ειχε έρθει στην Άθήνα γιά νά ταχτοποιήσει μιá παράβαση άγορανομική. Τόν πιάσανε με τό Μπααραγκā, στο λεωφορείο. Ξέρει όμως Ιταλικά και τόν βάλανε σαν έπιστάτη νά ποϋμε. Υποσχέθηκε νά με βοηθεί.

Τρίτη 5-8-41

Σήμερα δέ μās άνοιξαν καθόλου. Παρακολουθοϋσα όλημέρα τήν κίνηση των φρουρών με τό μάτι κολλημένο στην τρύπα τής πόρτας. Θέλω νά μαντέψω από ποϋ έρχεται ένα υπόκουφο κλάμα πού γεμίζει τή λόζα τίς μεσημβρινές ώρες κάθε μέρα. Κοπήκαν τά γόνατά μου, ξάπλωσα και κοιμήθηκα.

Τετάρτη 6-8-41

.....

Ή ζωή μας τώρα έδω μέσα παίρνει όπωσδήποτε κάποια τάξη. Τό πρωι μās άνοίγουν στις 5 γιά σκούπισμα. Οί σκοποί πηγαινοέρχονται άλλά στ' άποχωρητήριο πāμε πιá μόνοι. Έκει περιμένοντας ό ένας τόν άλλο κάνουμε τίς συνεννοήσεις πού θέλουμε. Ό Ευταξίας μουδωσε έτσι τήν «Άργώ» του Θεοτοκά.

.....

Ή λόζα έχει σχήμα γάμα και στην άλλη πλευρά της κρατοϋνται φυλακισμένοι των Γερμανών. Άλλο σύστημα βασιλεύει εκεί πέρα. Είναι κάτι άκόμα πιό άπάνθρωπο και στυφό. Τά κελλιά είναι όλημέρα κλειστά και άφρούρητα και ποτέ δέ μιλάει ό ένας κρατούμενος με τόν άλλο. Μόνο κάθε δυό ώρες άκριβως, ανεβαίνει ένας Γερμανός, γυμνός από τή μέση κι έπάνω, τούς βάνει στη γραμμή και τούς κάνει ένα γϋρο στην αύλή, άκριβως ένα τέταρτο. Αυτό γίνεται με μιá όρισμένη διαδικασία, πού δέν έχει παρέκκλιση. Ό μισόγυμνος νταγκλαρās, ανεβαίνει στην ώρα του άοπλος μ' ένα περιστροφο μόνο στην κωλοτσέπη, κι άνοίγει τούς σύρτες των κελλιων, με κινήσεις μηχανικές. Τσάκ, τσάκ, τσάκ. Οί κρατούμενοι ξέρουν πώς άνοιξε ή πόρτα τους, μά άκόμα δέν κάνουνε τίποτα. Ό φρουρός στέκεται τότε μπροστά στο τελευταίο κελλι και βγάνει ένα μουγγρητό. Οί πόρτες άνοίγουνε με μιās και στέκουνται μπρός τους οί φυλακισμένοι, βουβοί, μ' ένα τενεκεδάκι γιά τό νερό, ή με τήν караβάνα του φαγητου, ανάλογα με τήν ώρα, στο χέρι. Πάλι ξαναμουγκρίζει τό χτήνος και γυρίζουνε προς τ' άριστερά κι ύστερα πάλι τά ίδια και ξεκινοϋν. Περπατοϋν ένα βήμα έλαφρύ σα νά χορεύουν. Βγαίνουνε στην αύλή και γυρνοϋν ένα κύκλο περίπου 15 λεφτά. Γυρίζουν και μπαίνουν με τήν ίδια διαδικασία μες στα κελλιά τους. Τίς άλλες ώρες στέκουνται όρθιοι πίσω απ' τίς πόρτες τους, και βλέπεις πίσω από τίς

τρῦπες τοῦ κελλιού, ἓνα μάτι ἄγνωστο καὶ φοβισμένο νὰ ἐρευνᾷ. "Ὅταν νυχτώσῃ σκοτάδι ἀπόλυτο βασιλεύει καὶ σέ μᾶς καὶ σέ κείνους. Οἱ ὧρες τοῦτες πού ὅλα ἡσυχάζουνε μές στή φυλακὴ, εἶναι ἀφόρητα βασανιστικές κι ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωση πὼς τὸ σκότος εἶναι μιὰ ὕλη μαύρη πηχτὴ καὶ πέφτει ἀνένδοτη νὰ σκεπάσει τὰ πάντα, νὰ μὴ σηκωθεῖ πιὰ ποτέσ ἀπ' τὴ γῆς.

Πέμπτη 7-8-1941

Στὸ κολλητὸ μὲ μένα κελλί, ἀριστερά, μένει ὁ Ν. Σ. ἓνα καλὸ παλληκάρι ἀπὸ τὴν Ἄρτα καὶ τοῦτο. Ἔχει μπλέξει μὲ τὰ ὄπλα τοῦ Μπααραγκᾶ, ἀλλὰ εἶναι φανερό πὼς δὲν ἔχει ἰδέα. Σωπαίνει καὶ δὲ γκρινιαίνει καθόλου, ὑποφέρει μὲ ἀξιόπρέπεια καὶ τρώει ὅσο μπορεῖ περισσότερο, χωρὶς καὶ ποτὲ νὰ γυρεύει.

— Πάλι τρώς, Νίκο ; τοῦ φωνάζει συχνὰ ὁ πατριώτης του ὁ Εὐταξίας

— Ἡ φυλακὴ σὰ δὲν τρώς σέ τρώει, ἀπαντᾷ, καὶ ξαναγεμίζει τὸ στόμα. Στὸ διπλανὸ μὲ τὸ Ν. Σ. κελλί, μένει ὁ Γιώργος Τζελίκος, χασάπης, ἢ κάτι τέτοιο, πῶχει ἓνα μεγάλο καημό, τὸ μοσχάρι του. Τῶχε ἀγοράσει καὶ τῶρεφῃ στὴν αὐλή του γιὰ νὰ τὸ σφάζει τῆς Παναγιᾶς. "Ὅταν φέρνουν καινούριο φυλακισμένο, ὁ Γιώργος πρώτη δουλειὰ του, τὸν πλησιάζει καὶ ρωτᾷ, πόσο πουλιέται τώρα τὸ κρέας. Κι ὅσο βλέπει πὼς ἡ τιμὴ του ἀνεβαίνει, τόσο τοῦ φαίνονται ἀσήκωτοι οἱ τοῖχοι τῆς φυλακῆς. Ὁ Γιώργος Τζελίκος, εἶναι καλὸς σὰν τὸ μοσχάρι του. Ὁ Εὐταξίας τὸν ἔχει πάρει βοηθό του, γιὰ τὶς χοντρές τὶς δουλειές. Ὅσο τόσο κι ὅλη μέρα πηγαινοέρχεται στὸ μπαλκόνι καὶ μᾶς ἐξυπηρετεῖ, ὅσο γίνεται, τὶς ὧρες πού εἴμαστε κλειδωμένοι. Κυρίως μεταφέρει φωτιὰ καὶ τοιγάρᾳ ἀπ' τὸνα κελλί στ' ἄλλο, ἢ τίποτα ἐντυπα περιοδικὰ φύλλο φύλλο καὶ περιμένει νὰ τὰ διαβάσει ὁ ἓνας γιὰ νὰ τὰ πάει τοῦ ἀλλουνοῦ. Τὴν πνευματικὴ πάλι τούτη τροφή τὴν κουβαλοῦν οἱ Ἴταλοι τῆς φρουρᾶς στὸ μικρὸ Ι. Λ. πού λένε πὼς εἶναι τέτοιος. Αὐτὸ εἶναι ἄλλη ὑπόθεση. Ὁ Γιώργος Τζελίκος πού λέγαμε, εἶναι ξεκλείδωτος ὅλημέρα, τραγουδάει, ἀστειεύεται καὶ βρίζεται μὲ τοὺς Ἴταλοὺς μὲ ἀφάνταστη ἐγκαρδιότητα. "Ἐλα ρέ Ἐνρῖκο, γαμῶ τὸ μιλέτι σου καὶ φέρ' τὸ ψωμί νὰ μοιράσουμε, στὰ παιδιά. Γκειὰ σου Γκιόργκο γκαμῶ τὸ ντικὸ σου, λέει ὁ Ἐνρῖκο καὶ κουβαλάει τὸ πανέρι μὲ τὸ ψωμί.

Μόνο τὸ μεσημέρι ὁ Γιώργος μετὰ τὸ φαί, σκουπίζει καλὰ καλὰ τὸν ἐξώστη, ποῦναι μπρὸς στὰ κελλιά, καὶ τραβάει κι αὐτὸς θεληματικὰ στὸ κελλί του ν' ἀναπαυτεῖ. Τὴν ὥρα τούτη συμβαίνει κάτι παράξενο στὴν ψυχὴ του. "Ὅλη ἡ θλίψη τῆς φυλακῆς πού τὴν παραμερίζει τὶς ἄλλες ὧρες, ὀρμάει ἀκάθεκτη καὶ τὸν κυριεύει. Θυμᾶται τὴ μάνα του, πού τρέχει γι' αὐτὸν ὅλημέρα καὶ τίποτα δὲ μπορεῖ νὰ κάνει. Θυμᾶται τὸ μοσχάρι του πού δὲν ξέρει κᾶν ἂν ὑπάρχει ἢ ἂν τοῦ τὸ πήρανε οἱ Ἴταλοί. Θυμᾶται ποιὸς ξέρει τί ἄλλο,—καὶ μπηίζει ἓνα κλᾶμα γοερό.

— Ἄχ μανούλα μου, κράζει, τί μοῖρα εἶναι τούτη πού μ' ἔχει ρίξει ἐδῶ μέσα καὶ ποιὸς ξέρει πότε θὰ βγῶ.

Τὸ κλᾶμα του αὐτὸ ὑψώνεται ἀέναο καὶ γεμίζει ὅλη τὴ στοὰ μ' ἓνα αἰσθημα βαθύτατου σπαραγμοῦ,—σὰ νᾶναι ὁ θρήνος πού βγαίνει ἀπὸ τοὺς τοίχους τῆς φυλακῆς. Τῶχουν μάθει καὶ οἱ φίλοι του καὶ ἡ φρουρὰ καὶ σωπαίνουν. Δὲ βαστάει ἄλλωστε καὶ πολὺ. Γρήγορα γίνεται κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του ὁ Γιώργος. Ἀνάβει ἓνα ἀπὸ τὰ τοιγάρᾳ πού τοῦ πετᾶνε οἱ φρουροὶ τὴν ὥρα τοῦ θρήνου, σκουπίζει τὰ μάτια μὲ τὸ μανίκι του καὶ ἀρχίζει πάλι ὑπηρεσία.

— Γιατὶ ἐκλαιγες, Γιώργο ; τότε ρωτᾷ κάπου κάπου κανένας νεόφερτος.

— Κλαίγω γιατί ξαλαφρώνω !

— Θὰ κλάψεις καὶ σήμερα ; τὸν ρωτᾷ κάποιος ἄλλος.

— Βέβαια, ἀποκρίνεται ὁ Γιώργος, θὰ κλάψω καὶ σήμερα.

Α. ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ

ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

(Αποσπάσματα από το «Συνοδοιπορικό»)

Της ΕΛΛΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Στην Ἀλεξάντρεια ὁ Γέρος βρέθηκε σέ νοσοκομεῖο. Τὸ νοσοκομεῖο ἦτανε τοῦ Δήμου αἰγυπτιακό. Κι ἡ γλῶσσα ποῦ δέν καταλάβαινε τὸν ἀνάστησε σὰ νερό τρεχοῦμενο καὶ τὸν ἔγιανε ἡ ὁμορφὴ ἀραβικὴ γλῶσσα σὰ βρύση ἐφτάκρουνη. Κι ὁ κόσμος ποῦ ἔμπαινε μέρα παρά μέρα γιά ἐπίσκεψη πρόσωπα καὶ χέρια μελαχροινὰ καὶ στόματα καὶ μάτια ὅλα μιλούσανε. Δυὸ ξασπρισμένες νοσοκόμες ἐγγλέζες μπαινοβγαίνανε καὶ κόβανε τὸ ἀσώπαστο βουητό· «Ἀνάθεμα τῇ βουβῇ κι ἀκριβοπληρωμένη πάστρα σας», ἔλεγε ὁ γέρος. Καὶ συλλογίστηκε πῶς θ' ἀγαπήσει πολὺ τὴν Αἴγυπτο. Ἔτσι κι ἔγινε.

Σὰν ἦβγε ἀπ' τὸ νοσοκομεῖο ἦβρε καταφυγὴ σέ φτηνὰ ξενοδοχεῖα ἐλληνικά. Πότε μὲ ὑποψία τὸν κρατούσανε καὶ πότε μὲ ὑπόληψη σὰν ἔλεγε τὴν ἱστορία του καὶ τὸν βλέπανε χωρὶς μπαούλο. Ἐτρωγε καὶ δέν ἔτρωγε. Μιὰ μέρα φορτώθηκε μιὰ κόφα ἐνὸς ἐμπόρου ἕλληνα κι αὐτὸς τοῦβγαλε εἰσιτήριο γιά Κάιρο, γιά παρέα. Τοῦ εἶπε πολλὰ ὁ Γέρος γιά τὴν Ἑλλάδα. Κι αὐτὸς πολλὰ τῆς δουλειᾶς του καὶ τοῦ τόπου, ἦτανε ροβιθέμπορος. Ὁ Γέρος θυμήθηκε τὴ μικρὴ καμπάνα τῆς Περίθαλψης στὸ προτελευταῖο νησί τοῦ Αἰγαίου ποῦ ἦτανε δωρεὰ ἐνὸς ροβιθέμπορου ὅπως τοῦ τῶπε ἡ ὀμιλιτικιά Γριά. Μιὰ ψιλὴ ψιλὴ θλίψη τὸν ἔπιασε σὰ μεταξωτὸ δίχτυ, τὸν τράβηξε πίσω καθὼς ἔτρεχε τὸ τραῖνο μπρὸς, τὸν ἔφερε στ' ἀποκλεισμένο νησί, ἄχου καὶ πῶς θ' ἀντέξουνε, τί θὰ πρωτοπαλέψουνε τόσα νησιά, τόσα κορμιά. Μπρὸς - μπρὸς συντρόφοι διαλεχτοί, ἀκατάλυτοι μὰ νηστικοί, νηστικοί, ὦχ τί νὰ φᾶνε ; Κοντὰ τους ἔκαμε πέντε χρόνια, πέντε χρόνια οἱ ἐξορίες του, τόσο τὰ λογάριασε... Ἦρξε στ' ἀκρινὸ παράθυρο τοῦ βαγονιοῦ καὶ ἔξερσε ὅ,τι ἔφαε, ποῦ τοῦ πρόσφερε ὁ ροβιθέμπορος.

Στὰ ἐλληνικὰ καταστήματα ἡ φασαρία πληθαίνει καθὼς κι ἡ διχόνοια. Ἔρχονται κάθε μέρα πρόσφυγες, ἄλλοι γυρεύουνε καὶ βρίσκουνε συγγενεῖς, ἄλλοι γυρεύουνε καὶ δὲ βρίσκουνε, ἄλλοι ξένοι μέσ' στοὺς ξένους, ἄλλοι καταριοῦνται τοὺς ἕλληνας στρατηγούς κι ἄλλοι τοὺς ἀγγλους. Στὶς γειτονιές, στὰ σπίτια, στὰ γραφεῖα, παντοῦ ἀγωνία καὶ διχόνοια. Καμιὰ ὑπόθεση, καμιὰ συζήτηση δέν προχωρεῖ ἴσια. Τὰ προξενεῖα πιά φανήκανε ὀλωσδιόλου ἄχρηστα, κλειστὲς οἱ πόρτες. Τὴν ἡσυχία τους προφυλάγανε. Λίγοι, λιγοστοὶ φιλότιμοι, μιὰ κλαῖνε μιὰ φωνάζουνε, οἱ φωνές δὲ γνωρίζονται ἀπ' τὴν ἀγωνία. Οἱ σπλαχνικοὶ τρέχουνε, ρωτοῦνε δῶ καὶ κεῖ μὰ καὶ τρέμουνε μήπως φανερωθοῦνε κι ἄλλοι γλυτωμένοι ἀπ' τὴν Ἑλλάδα.

Τέλος ἔπεσε κι ἡ Κρήτη, δέν ἀπόμεινε μέρος πιά ἐλληνικό.

Δέν πῆγε στὴν κάμαρή του τὸ βράδυ, ἐδῶ καὶ κεῖ ἀπόμεινε. Πείνασε. Τέλος ἡ ἄδεια του κοιλιὰ τὸν ὀδήγησε σωστά, πῆγε γράφτηκε κι αὐτὸς σ' ἓνα στρατόπεδο προσφυγικό.

Ἐκεῖ στὸ στρατόπεδο τοὺς ταῖζανε καλά· τοὺς ταῖζανε τροφοδότες ποῦ ξέρανε γλῶσσες, Μαλτέζοι καὶ ἄλλοι ἐμπιστοὶ τῶν Ἀγγλων. Μὰ δέν ξεδιάλυνε καὶ δέν καταλάβαινε κανεὶς ποιοὶ ὀρίζανε τὸ στρατόπεδο καὶ πῶς,

μέ τὸ καλὸ ; μέ τὸ ἄγριο ; Τοὺς ταιζανε κρέας κάθε μέρα, σὰ θηρία στὸ κλουβί. Στὶς ψάθες ποὺ πλαγιάζανε τοὺς φέρανε τρόμπες καὶ γιαιτρικά γιὰ τὴ μυίγα καὶ γιὰ τὰ κουνούπια. Μὰ στὶς πόρτες φρουροὶ μ' ἐφόπλου.

· · · Ὑστερα οἱ Ἄγγλοι ξεχώρισαν τοὺς ἐγγράμματους καὶ τοὺς πιδὸ μὸρφωμένους, τοὺς πήγανε σὲ ξενοδοχεῖα. Γιά ποιανοῦ καλὸ ; Γιά νὰ μείνουνε μπουλούκι ὁ ἀπλὸς κόσμος. Δέν πήγε πουθενὰ ὁ γέρος κι ὁ τελωνιακός. Ὑστερα ἦρθαν στὸν κάμπο (στρατόπεδο) δυὸ Σαμιῶτες ναυτεργάτες. Περνούσανε πρόσφυγες σὲ κλεισμένα βαγόνια φορτηγά, σολτάρανε αὐτοὶ μέσα, γυρεύανε συγγενεῖς τους, μὰ τοὺς Σαμιῶτες τοὺς εἶχανε ἀλλοῦ. Μείνανε δυὸ βραδιές στὸν κάμπο σὲ μιὰν οἰκογένεια Καριῶτες, φωνάξανε κι ἄλλους δυὸ τρεῖς, φωνάξανε τὸν τελωνιακὸ καὶ τὸ γέρο, τοὺς εἶπανε νὰ συνάζουνται ταχτικά καὶ ν' ἀποφασίζουνε τὸ πιδὸ δίκαιο, τὸ πιδὸ καλὸ γιὰ ὄλους. Καὶ νὰ γυρέψουνε ἄδεια ἐξόδου. Βγάλανε καὶ προσωρινὴ ἐπιτροπὴ.. Εἶπανε συναμεταξύ τους καὶ τὰ νέα τῆς πατρίδας, πῶς ἔπεσε πείνα. Κλάψανε.

Ὑστερα γυρέψανε νὰ βγαίνουνε μέρα παρὰ μέρα ἐλεύθερα, γυρέψανε συσσίτιο χόρτα δυὸ φορές τῆ βδομάδα. τοὺς φανήκανε πιά σὰ γραμμένα μέ γράμματα πάνω στὸν οὐρανό, τόσο καθαρά καὶ σωστὰ τοῦτα ποὺ ζητούσανε, δέν κάνανε πιά ὑπομονή, ἀποφασίσανε καὶ νὰ μὴν πάρουνε συσσίτιο μεχρικότου γίνανε δεχτὰ τὰ δίκαιά τους. Πήγανε σιὸ Διοικητὴ ἐπιτροπὴ. Αὐτὸς πουθενὰ. Πήγανε, ἦρθανε, τέλος ξαπλώσανε στὶς ψάθες ὄλος ὁ κάμπος παιδιὰ καὶ γυναῖκες. Ὁ Μεγάλος Διοικητὴς δέν ἦρθε, ἦρθε περίπολο κι ἕνας λοχίας στρατονόμος, χτυπᾷ ἕνα βούρδουλα στὸνα χέρι καὶ τᾷλλο στὴ μέση, φοβερίζει.

—Φτοῦ σου Ἄγγλε Καλαματιανέ, νταῆ, φτοῦ σου κι ἐδῶ, εἶπε ὁ γέρος κι ἔφτυσε σάλιο φαρμακερό.

Μπρὸς στὸ περίπολο δύο τῆς ἐπιτροπῆς στυλωθήκανε σὰ μετανοιωμένοι καὶ τὸ στρίψανε. Ξοπίσω κι ἄλλοι.

—Ποῦ πᾶτε ; ποῦ πᾶτε ; φωνάζει ὁ τελωνιακός, ἀδέρφια σταθῆτε, μιλήστε.

Στὸ συσσίτιο δέν πήγε ὅμως κανεῖς. Τῆ νύχτα πεταχτήκανε ἔξω ἀπ' τὰ σύρματα δυὸ παιδιὰ, πήραν ἄσβέστι ἀπ' τοὺς ἀποπάτους, γράψανε πάνω σὲ πισσόχαρτο «Ἐλευθερία—Ἐξοδος», τὸ στήσανε ψηλὰ σ' ἕναν τοῖχο. Καὶ στὸ σύρμα πάνω κρεμάσανε ἄρμαθιές τὶς караβάνες.

· · · Τώρα στὸ Στρατόπεδο εἶχανε φύγει ἀπ' τὴν πύλη πιά οἱ σκοποῖ, πληθήνανε ρουφιάνοι μυστικοί. Ἄλλο ἕνα εἶδος χρῆμα γίνηκε ἡ ρουφιανιὰ καὶ μέ τῆ ρουφιανιὰ κερδίζουνε μερικοὶ πρόσφυγες μπύρες, ἄδειες γιὰ ὄξω, ροῦχα, τσιγάρα, δὲ βλέπουνε καὶ καμιὰ ἀπὸ τὶς γνώριμες ἀγριάδες. δέν τοὺς ἀγριοφωνάζει κανένας, κανένας δέν τοὺς χτυπᾷ μέ ὑποκόπανο, μέ βούρδουλα (ἦρθε ἡ ὥρα νὰ φανεῖ ὁ βούρδουλας, ὁ ὑποκόπανος πιδὸ ἄβλαβο κακό...) Μὰ ποῦ βρεθῆκανε, τριγυρίζουνε τόσοι νὰ μιλοῦνε κουτσὰ στραβά —μὰ καὶ ἀρχαῖα καὶ μέ τὸ σᾶς καὶ μέ τὸ σεῖς— τὴν ὄρφανή μας γλώσσα ; Μὲ χακί, μέ πολιτικά, μέ καστορένια παπούτσια, μέ κοντὰ καὶ μέ μακριὰ βρακιὰ μπαίνουνε βγαίνουνε ἀλογάριστοι Ἑγγλέζοι καὶ μισοεγγλέζοι, γι' αὐτοὺς εἶναι ὁ κάμπος. Καὶ πῶς ἐτοιμάζουνε οἱ ψαράδες μέ γνώση τὰ σύνεργα γιὰ κάθε εἶδος ψάρι λογαριάζουνε καὶ τὸν ἀέρα ποὺ φυσᾷ, τὸν τόπο, τὸν πτό τῆς θάλασσας ὡς καὶ τὸ φεγγάρι γιὰ τὸ καλύτερο ψάρεμα, πῶς μιὰ καλὴ νοικοκυρὰ διαλέγει τὸ ψούνο, τὸ μαγεῖρεμα καὶ καθεμέρα ξοδεύει, καθεμέρα οἰκονομᾷ γιὰ τὴ χόρταση τοῦ σπιτιοῦ, ἔτσι ἐτοῦτοι μ' ἀνάποδη τάξη ἐτοιμάζανε καὶ κανονίζανε τὸ κάθε τί καὶ μηχανεύουνταν τὸ μπέρδεμα τοῦ ἄλλου κόσμου καὶ τὸν ξεφτελισμὸ του.

ΕΛΛΗ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

Ἡ

Η ΝΙΛΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

ΔΡΑΜΑ ΗΡΩΙΚΟ ΣΕ ΤΡΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ Ἡ 20 ΕΙΚΟΝΕΣ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

Καὶ τὸν Μωριά σου, τὸ σκληρὸ καρῦδι, ἐγὼ
 τὸ σπασα μὲ τὸ πόδι μου. Θὰ πάω ἐμπρός,
 νὰ πάρω τὴν καρδιά του, τὴν Ντρομπολιτσά.
 Ἐκεῖ ἔναι τὸ κονάκι μας κι ἀπὸ κεῖ πέρα
 θ' ἀκούγεται ἡ φωνή μας σ' οὔλον τὸν Μωριά,
 πρὸς θὰ τὸν ἀλωνίζουσαν τὰ προστάγματά μας.
 Πᾶμε γιὰ γάμους τώρα καὶ γιὰ φαγοπότι,
 ἐδῶ, ἀπ' τὴν Κόρθο, ἀρχίζει ἡ καλοπέρασή μας.

(Ἀλλαγὴ)

ΕΞΗΓΗΤΗΣ : Τώρα κινᾶ ἀπ' τὴν Κόρθο τὸ μεγάλο ἀσκέρι
 γιὰ τὸ Ἄργος, μὲ πεποιθήση στὴ δύναμή του
 κι ὄλοι ἔναι βιαστικοί, πασάδες καὶ στρατιῶτες,
 κι ὄλοι εὐχόνται καὶ λίγη ἀντίστασι νὰ βροῦνε,
 γιὰ νὰ ἔχουν ἀφορμὴ νὰ πέσουν ττὴ ρεμούλα,
 νὰ πάρουν αἰχμαλώτους κι ὄλοι νὰ χαροῦνε
 τὴ γλύκα τοῦ πολέμου, τοῦ βιασμοῦ τὸ γλέντι.
 Κεφάλι τῆς πορείας μὲ τοὺς δερβι-sάδες
 προχώραγε ὁ πασᾶς ἀπὸ τὴ Μαγνησία
 Γιακούπ ἀγᾶς Καραοσμάνογλους, μὲ χίλιους
 καβαλλαραίους Θρακιῶτες καὶ πολλὰς γκαμηλές.
 Πίσω του μισοτσάρουχοι πεζοὶ Ἄρβανίτες
 μὲ τὸν Χασάν πασᾶ Κασάμπαση, τρισχίλιες
 λιμάρικες ψυχές γιὰ φάει, γιὰ πιεῖ, γιὰ φόνο.
 Κατόπι μὲ δισχίλιους καψαλοὺς Κονιάρους
 καβαλλαρία κι ἄλλους τόσους πεζοπόρους
 Δερέμπεης Ἐμίναγας ὁ Κισπροουλῆς,
 σκυλὶ στὶς μάχες, στὸ φαῖ καὶ στὶς γυναῖκες,
 ποῦσερνε πάντα πίσω σὲ ὄλους τοὺς πολέμους
 καὶ τρεῖς γκαμηλές μὲ χαρέμι γιὰ τὴ χρεία του
 κι ἄλλες σαραντατρεῖς γιὰ χρεία τοῦ χαρεμιοῦ του.
 Κοντὰ ὁ Ἐρίπ Ἀχμέτ—πασᾶς Καστοριανός,
 σκληρὸς καὶ σθέλτος σάν τὸ δαμασκί σπαθί του
 μὲ τέσσερες χιλιάδες βλάχους καὶ Βουλγάρους
 μουλαροκαβαλλάρηδες μὲ τίς χατζᾶρες.
 Ἰστερα μὲ ρουσότριχους κρεμανταλάδες,
 ἀρκουδοκυνηγούς ἀπ' τὰ βουνὰ τῆς Κρέσνας,
 Ἰσούφ—μπεης ἀπ' τὸ Νευροκόπ, ἓνα θεριὸ
 πρὸς μὲ τὸ βᾶρος του ἔσκαζε στοὺς ἀνηφόρους
 μουλάρια καὶ γκαμηλές. Ἰστερα ὁ Ἐμίν—μπεης,

ὁ παραλῆς τῆς Ξάνθης, πού ἀτραφτε στὸν ἥλιο
καλαντισμένος μὲ μαλάματα καὶ σμάλτα,
μὲ τὴν ξανθὴ γενειάδα τοῦ πλεχτὴ κοτσίδες.
Κι ὀλόστερνος ὁ Δράμαλης, μὲ τοὺς πασάδες
τοὺς ἄλλους, τὸν ἄλλοτινὸν ἀρχιβεζύρη
Τοπάλ Ἄλῃ πασᾶ θησαυροφύλακά του,
τὸν Τσαρκασῆ Μαχμούτ πασᾶ, τὸν ἑμορφάντρα,
πεζοὶ καὶ καβαλλάρηδες βάρβαρο πλῆθος
λογιῶ λαλιές, ντυσιές, κοψιές, ἄρματοσιτόλια,
Κονιάροι, Κακλαμάνοι, Βούλγαροι, Ἀρβανίτες,
μιὰ παρδαλὴ σουρμὴ, κακοσυνταιριασμένη
μὲ τὴ μαυροψυχιά καὶ τὴν αἰμοβορία.
Καὶ πίσω γυφτομάνι, σκυλολόι, κατσίδελοι,
πού αὐτοὶ ξεκαθαρίζουν τ' ἀποράγια τοῦ Ἄρη
καὶ ξετελειώνουν τὸ ἔργο τοῦ χαμοῦ, κλεμένα
καὶ χαλασμένα κλέβοντας κι ἀποχαλώνοντας.
Κι ἀπάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τοὺς φτεροκοπώντας
κοράκια κι ὄρνια σύγνεφο τοὺς ἀκλουθοῦσε.
Οἱ δύστυχοι οἱ ραγιαδες στὸ Ἄργος τί νὰ κάνουν ;
Προσπέφτουν, προσκυνᾶνε οἱ δόλιοι, ἢ ξαφνιασμένοι
σκορπίζονται ὅπως ὅπως κι ὅπου φύγει φύγει
ἢ γνώμη ἀντρεϊᾶς καὶ γδικιωμοῦ τοὺς δίνει θάρρος
νὰ συνταχτοῦνε κι ἔλοι μιὰ καρδιά ἐνωμένοι
νὰ πολεμήσουν ; Ὅλοι χάνουν τὸ κεφάλι
κι ἔλοι προγκᾶνε, φεύγουν στὰ ἔρη σὰν ἀγρίμια
οἱ ἀδύνατοι, γυναῖκες τὰ παιδιὰ κι οἱ γέροι
φεύγουνε φορτωμένοι τ' ἀκριβώτερά τους
νὰ βροῦνε καταφύγιο σὲ σπηλιές καὶ δάση.
Ἄπ' ὅλες τίς ἀρρώστειες τοὺς λοιμοῦ ; πού λέμε
χολέρες καὶ πανοῦκλες κι ἀπὸ θεομηνίες
πού μονομιᾶς ξεκάνουνε χωριὰ καὶ χῶρες
τὸ φοβερώτερο εἶναι ὁ πανικός : ὁ φόβος
πού πιάνει τοὺς πολλούς, κολλάει ἀπὸ ἕναν σὲ ἄλλον
καὶ τρέχουν σὰν τρελλοὶ χωρὶς νὰ βλέπουν μπρὸς τους
τέτοια κακιὰ ἀρρώστεια δέρνει τώρα τὸ Ἄργος.

ΣΚΗΝΗ 9η. Ἡ κεντρικὴ πλατεῖα στὸ Ἄργος.

(Σπηλιωτόπουλος, Μπουμπουλίνα, Τσόκρης, Κανακάρης, Ἄγγλος ἀξιωματικός, Σέκερης, Παλαμῆδης, Ἀχιλλέας, Μπλατσάρας, στρατιῶτες, ναῦτες κ.λ.π.).

ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ : Κυρὰ καπετάνισσα Μπουμπουλίνα, τὸ γράμμα τοῦτο εἶναι ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸ τὸν Κολοκοτρώνη. Μοῦ ἔπε νὰ τὸ δώσω στὰ χέρια σου. Καὶ τοῦτο στὰ δικά σου τὰ χέρια, στρατηγὲ Τσόκρη.

ΤΣΟΚΡΗΣ : Γιὰ διάβασέ μου τί μοῦ γράφει ;

ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ : (Διαβάζει) Ἀγαπητέ μου καπετάνιε Δημήτρη Τσόκρη, καὶ ἀδερφέ μου σὲ ἀσπάζομαι. Ὅπως νὰ κάνεις νὰ κάψεις τὰ γενήματα ὅσα δὲ μπορεῖτε νὰ κουβαλήσετε, νὰ μὴ βρεῖ ὁ ἐχτρός τροφή καὶ νὰ ἐμψυχώσετε τὸν κόσμον καὶ φτάνω τὸ γληγορώτερο.

Ὁ ἀδερφός σου
Θοδωρῆς Κολοκοτρώνης

ΤΣΟΚΡΗΣ (Μιλάει ἄρβανίτικα στὴν Μπουμπουλίνα)
ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ (Μιλάει ἄρβανίτικα στὸν Τσόκρη)
ΚΑΝΑΚΑΡΗΣ : (Σὲ παλληκάρια ποὺ κουβαλᾶνε τὰ ἄρχεϊα). Ἐμπρός, ἔμπρός, ἐσεῖς τὴ δουλειά σας! Γλήγορα τ' ἄρχεϊα στὰ πλοῖα! Καπετάνισσα κυρὰ Λασκαρίνα, θαυμάζω τὴν ψυχραιμίαν σας.
ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ : Ἐ, πολεμάμε. Δὲν ἔχεις τὸ σπαθὶ ζωσμένο; Τί κάνεις ἔτσι;
ΤΣΟΚΡΗΣ (Μιλáει Ἄρβανίτικα): (Τὸ σπαθὶ μόνο του δὲν κάνει τίποτα θέλει καὶ χέρι).
ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ (Μιλáει Ἄρβανίτικα): (Καὶ τὸ χέρι δὲ φτάνει θέλει καὶ καρδιά).
ΚΑΝΑΚΑΡΗΣ : Λέτε δ,τι θέλετε, στρατηγὲ Τσόκρη καὶ κυρὰ καπετάνισσα, ἀλλὰ ἐγὼ ἐννοῶ νὰ διασώσω τὰ ἄρχεϊα. Ἐκαστος ἐφ' ὧ ἐτάχθη. Δὲν εἶναι ἔμως σωτὸ αὐτὸ ποὺ κάνετε νὰ μιλάτε ἄρβανίτικα καὶ νὰ μὲ κοροϊδεύετε.
ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ : Μὴ σοῦ κακοφαίνεται, ἐκλαμπρότατε Κανακάρη.
ΚΑΝΑΚΑΡΗΣ : Εἶμαι πρόεδρος, κυρὰ καπετάνισσα Λασκαρίνα! Πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ.
ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ : Ἐ, ἄκουσε νὰ σοῦ πῶ καὶ μὴ φωνάζεις. Ἐγὼ εἶμαι γεννημένη μέσα στὴ φυλακὴ τῆς Πόλης καὶ τὰ λέω ὅλα ξέσκεπα. Μοῦ εἶπε ὁ καπετάνιος: «Τὸ σπαθὶ μόνο του δὲν φτάνει, θέλει καὶ χέρι». Κι ἐγὼ τοῦ ἴπα πῶς «τὸ χέρι μόνο του δὲ φτάνει, θέλει καὶ καρδιά». Αὐτὸ εἶπαμε.
ΚΑΝΑΚΑΡΗΣ : Οὔτε ἡ καρδιά μόνη τῆς φτάνει, θέλει καὶ μυαλό.
ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ : Καλὰ τὸ λές. Καὶ τὸ μυαλό ἐδῶ ποὺ χρειάζεται εἶναι νὰ δώσουμε καλὸ παράδειγμα κι ὄχι αὐτὸ τὸ παράδειγμα ποὺ δίνετε σεῖς καὶ ξεσηκώσατε τὸν τόπο καὶ χάσανε τὰ μυαλά τους ὅλος ὁ κόσμος.
ΤΣΟΚΡΗΣ : Τέλειωσε τέλος πάντων μ' αὐτὰ τὰ περίφημα ἄχρεϊα ποὺ κουβαλᾶς.
ΚΑΝΑΚΑΡΗΣ : Ἄρχεϊα εἶναι, καπετάν Τσόκρη, ἄρχεϊα εἶναι κι ὄχι ἄχρεϊα. (Βγαίνει ἀκολουθώντας τὰ παλληκάρια ποὺ κουβαλάγανε τὶς κασόνες με τὰ μουλάρια).
ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ : Ποιοὶ εἶν' αὐτοὶ ποὺ ἔρχονται; Ἐ, πατριῶτες!
ΤΣΟΚΡΗΣ : Εἶναι ὁ Ρήγας ὁ Παλαμήδης κι ὁ Σέκερης, ποὺ φυλάγανε τὰ Μεγάλα Δερβένια. Ἐ, ἔ, καλωσορίσατε! Ποῦθ' ἐρχόσαστε;
ΠΑΛΑΜΗΔΗΣ : Εἶμαστε στὰ Μεγάλα Δερβένια, ἀμὴ οὔτε ταῖνια, οὔτε μπαρουτόβολα. Ἐσκορπίσανε ὅλοι οἱ στρατιῶτες μας μόλις εἶδανε τὸν στρατὸ τοῦ Δράμαλη.
ΣΕΚΕΡΗΣ : Μᾶς παράτησαν μοναχοὺς. Φύγαμε κι ἐμεῖς. Πέρασαμε στὸ Καλαμάκι, Ἄρμυρῆ, Ρητό, Ἀθήκια, Χιλιομόδι, ἀκούσαμε πῶς ἐβγήκε μπροστὰ ἡ καθ' ἑαυτῶν. Ὁ Δράμαλης μπῆκε στὴν Κόρθο.
ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ (Μιλáει Ἄρβανίτικα).
ΣΕΚΕΡΗΣ : Εἶναι πολὺς ὁ στρατός, τί νὰ κάνουμε; Μᾶς ἐπῆραν τὶς πλάτες, θὰ μᾶς πιάναν ζωντανούς. Εἶναι τριάντα χιλιάδες στρατός κι ἄλλοι τόσοι τὰ βοηθητικά. Μυρμηγκιά. Τὸ κεφάλι εἶναι στὴν Κόρθο καὶ ἡ οὐρὰ στὴ Θήβα.
ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ : Ἐπρεπε νὰ τὰ κρατήσετε τὰ Δερβένια, μωρέ!
ΣΕΚΕΡΗΣ : Ἐχεις δίκιο, κυρὰ καπετάνισσα, δὲν ξέρεις καὶ μιλάς.
ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ : Ἐγὼ δὲν ξέρω καὶ μιλάω; Πόλεμο δὲν κάνουμε; Δὲ θὰ σκοτωθοῦμε κιόλας; Ἐχῶ τὸ δικαίωμα καὶ μιλάω γιατί ὁ Γιάννος μου εἶναι θαμμένος ἐδῶ. Νά, νά, νά, κι ἄλλοι προκομμένοι. Τοῦτος δὲν εἶν' ὁ Ἀχιλλέας, ποὺ φύλαγε τὸ κάστρο; (Μπαίνει ὁ Ἀχιλλέας με ἀκόλουθους).
ΤΣΟΚΡΗΣ : Ἐ, ἔ, Ἀχιλλέα, Ἀχιλλέα. Ἐδῶθε ἔλα. Τί τὸ ἔκανες τὸ κάστρο;
ΜΠΛΑΤΣΑΡΑΣ : Πάει τὸ κάστρο.
ΑΧΙΛΛΕΑΣ : Τί μοῦ ἔρχεσαι ἀπὸ πίσω;—Μόνος μου θὰ τὸ κράταγα τὸ κά-

στρο; Μόλις είδαμε τὸ λερούσι τοῦ Δράμαλη πρὸς ἔμπαινε στὴν Κόρθο
 πήραμε ἀπόφαση νὰ σκοτώσουμε τὸν Κιαμήλη καὶ τὸ χαρέμι του καὶ νὰ
 κάψουμε καὶ τὸ ζῆπ χανὲ καὶ νὰ φύγουμε.

ΤΣΟΚΡΗΣ
ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ (Βρίζουνε Ἀρβανίτικα).

ΤΣΟΚΡΗΣ: Τί κάνατε μωρέ; Ἀφήτατε τὸν ἐχτρὸ ἀντροφέκιστο καὶ μπήκε
 στὴν Κόρθο;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ: Ἐγὼ τί ἔφταιξα; Ἐγὼ δ, τι ἀπόφαση πάρθηκε καὶ τὴν ἐχτέλεσα.

ΜΠΛΑΤΣΑΡΑΣ: Ἄστα, Ἀχιλλέα! Ἐσὺ κοίταξες νὰ λακίσεις καὶ τὸν Κια-
 μήλη τότε σκότωσε ἄλλος. Καὶ τὰ πυρομαχικὰ τὰ παράτησες χωρὶς νὰ
 τοὺς βάλεις φωτιά καὶ τὸ χαρέμι τοῦ Κιαμήλη τ' ἄφητες ἀπείραχτο, ἐπειδὴ
 γλένταγες μὲ τίς γυναῖκες.

ΑΧΙΛΛΕΑΣ: Πάψε, διάβολε, τί ἔρχεσαι κοντά μου; Τί μὲ πήρες ἀπὸ πίσω!
 Τράβα τὸ δρόμο σου!

ΜΠΛΑΤΣΑΡΑΣ: Ὁ δρόμος μου, Ἀχιλλέα, εἶναι δπου πᾶς ἐσὺ, νὰ λέω τίς
 πομπές σου!

ΑΧΙΛΛΕΑΣ: Φεύγα ἔπο μένα! (Κάνει νὰ φύγει).

ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ: Που πᾶς νὰ φύγεις, κάτω δῶ!

ΤΣΟΚΡΗΣ (σ' ἓνα παλληκάρι). Ἔ, σὺ Μήτσο, φέρε μου δῶ τὸν ντελάλη,
 γλήγορα!

ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ: Τι κι τέμενε, σπιριτ ντε μαλακουαμιτ κερατάιτ! (σ' ἓνα
 ναύτη) ἔα, κ' του τι!

ΝΑΥΤΗΣ: Διαταγή!

ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ: Πᾶρε κι ἄλλους κι εὐτὺς νὰ τότε πομπέψετε. Κούρεμα
 καὶ στὸ γαῖδούρι, τὸ γαῖδούρι. Νὰ τὸν γιβεντίσετε καὶ νὰ τότε γυρίσετε
 σ' ὄλο τὸ Ἄργος.

ΝΑΥΤΗΣ: Ἄντε!

ΜΠΛΑΤΣΑΡΑΣ: Ἐγὼ θὰ τὸ τραβήξω τὸ γαῖδούρι. (Βγαίνουν, Ἀχιλλέας,
 Μπλατσάρας, ναύτης καὶ ἄλλοι). (Μπαίνει παλληκάρι μὲ κήρυκα).

ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ: Καπετάνιε, ὁ ντελάλης.

ΤΣΟΚΡΗΣ: Ἐλα δῶ καὶ νὰ πάρεις κι ἄλλον παρέα σου νὰ βγεῖτε σ' ὄλο τὸ
 Ἄργος νὰ ντελαλήσετε, νὰ μαζέψουνε τὰ πράματά τους ὁ κόσμος μὲ ἴσου-
 χία, τροφίματα, ψωμιὰ, καὶ νὰ τραβήξουνε κατὰ τὸ βουνό. Ὅσοι ἔχουνε
 ἄρματα νὰ παρουσιαστοῦνε. (Σε δύο παλληκάρια). Ἐλάτε δῶ σεῖς! Πάρετε
 κι ἄλλους ἀρματωμένους καὶ νὰ γυρίσετε μέσα στὴν πόλη νὰ κρατήσετε
 τὴν τάξη. (Στὸν λαό). Ἔ, τί κάνατε ἔτσι! Πόλεμο κάνουμε, θὰ πολεμή-
 σουμε! Καπετάνισσα Λασκαρίνα, ἐγὼ θὰ τραβήξω μπροστὰ καὶ θὰ βάλω
 νὰ (σιγώτερα Ἀρβανίτικα στ' ἄφτι) πάω νὰ κάψω τὰ σπαρτὰ στὸν κάμπο.

ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ: Πᾶμε μαζί. (Βγαίνουν). (Μπαίνουν Φιλήμων, Βάμ-
 βας, ἀπὸ ἀντίθετα μέρη).

ΦΙΛΗΜΩΝ: Ποῦ εἶναι ὁ πρίγκηψ Ἰψηλάντης, κυρ γραμματικὲ λογιώτατε
 Βάμβας;

ΒΑΜΒΑΣ: Ὁ πρίγκηψ ἀνεχώρησε διὰ Τρίπολιν. Τὸ Ἐκτελεστικὸν ἐμπαρ-
 καρίστη στὰ πλοῖα, στὴν γολέτα τοῦ Νέγκα καὶ τὸ μπρίκι τοῦ Τρομπάζη.
 Ἐγὼ ἀναχωρῶ διὰ Τρίπολιν πρὸς συνάντησιν τοῦ πρίγκηπος.

ΦΙΛΗΜΩΝ: Διὰ Τρίπολιν φαίνεται πὼς θ' ἀναχωρήσωμεν ὄλοι. Ἦδη ὁ λαὸς
 τοῦ Ἄργους φεύγει.

ΒΑΜΒΑΣ: Ἐπείγομαι, σᾶς χαιρετῶ, κύριε Φιλήμων.

ΦΙΛΗΜΩΝ: Ἀδελφὲ Βάμβας!

ΒΑΜΒΑΣ: Τί μὲ θέλετε;

ΦΙΛΗΜΩΝ: Ἀδελφὲ Βάμβας, ζῶμεν εἰς πόλεμον δπου ὁ θάνατος παραμονεύει
 δι' ὄλους μας. Θὰ ἤθελον, ἐπὶ τῆ εὐκαιρία τῆς συναντήσεώς μας, νὰ μάθω

ἀπὸ τοῦ στόματος σου τοῦ ἰδίου κάτι πρὸ ἐνδιαφέρει τὴν Ἱστορία. Σοῦ ὀρκίζομαι νὰ μὴν κάμω χρῆσιν τῆς ὁμολογίας σου, εἰμὴ μόνον ἂν ἐπιζήσω καὶ μόνον δι' ἱστορικοὺς λόγους.

ΒΑΜΒΑΣ : Εὐχαρίστως νὰ σᾶς ἀπαντήσω.

ΦΙΛΗΜΩΝ : Ποῖος ἔδωκε τὴν διαταγὴν διὰ τὸν φόνον τοῦ Ἀντωνίου Οἰκονόμου ;

ΒΑΜΒΑΣ : Πῶς θέλετε ἐγὼ νὰ γνωρίζω ;

ΦΙΛΗΜΩΝ : Λέγουσιν ὅτι ἐσύ ὁ ἴδιος ἔδωκες τὴν διαταγὴν, ὡς δῆθεν ἐκ μέρους τοῦ πρίγκηπος καὶ τοῦτο γιὰ νὰ καθησυχάσεις τοὺς ὑδραῖους παραβοκύρηδες οἱ ὅποιοι ἐφοβέριζαν νὰ πάρουν τὰ πλοῖα τῶν καὶ νὰ φύγουν ἂν δὲν ἔδοξαινε ἀπὸ τῆς μέσης ὁ θερμοκέφαλος ἐκεῖνος δημεγέρτης. Θέλω νὰ μοῦ εἴπεις τὴν ἀλήθειαν ἐπὶ τούτου.

ΒΑΜΒΑΣ : Καὶ ποῖος εἶσαι σὺ πρὸς μὲ ρωτᾶς ;

ΦΙΛΗΜΩΝ : Σ' ἐρωτῶ ἐν ὀνόματι τῆς Ἱστορίας.

ΒΑΜΒΑΣ : Τίποτε δὲ γνωρίζω.

ΦΙΛΗΜΩΝ : Ἡ διάδοσις ἐν τούτοις....

ΒΑΜΒΑΣ : Ἡ διάδοσις εἶναι ἀδέσποτος φήμη. Νὰ δῶς ἡ βοή πρὸς ἀκούομεν. Ἔρχεται ὄχλος. Τί εἶναι ἡ ταραχή ;

ΦΙΛΗΜΩΝ : Τὰ νέα εἶναι δυσάρεστα καὶ ὁ λαὸς ἔχει καταληφθεῖ ὑπὸ πανικοῦ.

ΒΑΜΒΑΣ : Σᾶς χαιρετῶ. Καὶ ἡ Ἱστορία καλὰ θὰ κάμει νὰ μὴν τ' ἀνασκαλίξει ὅλα καὶ νὰ μὴ χώνει τὴ μύτη τῆς παντοῦ.

ΦΙΛΗΜΩΝ : Μὲ συγχωρεῖς, κύριε Βάμβας, ἀλλ' ἡ Ἱστορία ἔχει δικὴν τῆς ἐξουσίας, τὴν ὁποῖαν καμμιά ἄλλη ἐξουσία ἐπὶ τῆς γῆς δὲν δύναται νὰ τὴν διατάξει καὶ πολὺ ὀλιγώτερον νὰ τὴν ἀπειλήσει.

ΒΑΜΒΑΣ : Ἔχει καλῶς, κύριε Φιλῆμων, ἐν τῷ ἐπανιδεῖν.

ΦΙΛΗΜΩΝ : Καλὰς ἀντάμωσες.

ΒΑΜΒΑΣ : ὦ, ὁ ὄχλος ἔρχεται ἐπ' ἐδῶ, θὰ φύγω ἀπ' ἐκεῖ. (βγαίνει).

ΦΙΛΗΜΩΝ (Σ' ἕναν ἄλλον). Τί ναι ἡ βουή ;

ΠΟΛΙΤΗΣ : Εἶναι τὸ πόνεμα τοῦ Ἀχιλλέως πρὸς σκότωσε τὸν Κριαμήλη καὶ παράδωκε τὸ κάστρο τῆς Κόρθος. (Μπαίνει ἡ πομπή. Μπροστὰ πολλοὶ μὲ κόκκινα μαντήλια πρὸς τ' ἀνεμίζουν καὶ φωνάζουν γιούχα. Ἀκολουθεῖ ὁ Μπλατσάρας πρὸς τραβάει ἀπ' τὸ καπίστρι τὸ γαῖδούρι. Ἐπάνω ὁ Ἀχιλλέας καθάλλια ἀνάποδα. Εἶναι κουτρούλης, δηλ. κουρεμένα γένεια καὶ μαλλιά, ἀλειμμένος μὲ καπνιά καὶ τοῦχουν κρεμάσει καὶ κουδούνια. Ἀκολουθοῦν μερικοὶ πρὸς τοῦ βαρᾶν ντενεκέδες καὶ πετᾶν λεμόνια, σκουπίδια κ.λ.π. Ἀκολουθεῖ καὶ νταούλι ἢ προπορεύεται. Πολλοὶ πυροβολοῦν στὸν ἀέρα, ἄλλοι τραγουδοῦνε. Ὁ Ἀχιλλέας δείχνει νὰ φοβᾶται).

ΜΠΛΑΤΣΑΡΑΣ : Ἔδγα καρσί, Μαχμούτ πασᾶ
καὶ φώναξε ἄλα, ἄλα !

ΟΔΟΙ : Ἔδγα καρσί, Μαχμούτ πασᾶ
καὶ φώναξε ἄλα, ἄλα !

ΜΠΛΑΤΣΑΡΑΣ : Νὰ ἴδεις τὸν Ἀχιλλέγα μας
στὸ γαῖδαρο καθάλλια.
Ἀχιλλέγα μ' ἄρματώσου
κι ἄντε στὰ σκατὰ καὶ χώσου.

Ἐγὼ ἔμαι ὁ πρῶτος ἥρωας
τὸ Ἄλφα καὶ τ' Ὁμέγα
καὶ βάλτε με στὸ γαῖδαρο
καὶ πέστε με Ἀχιλλέγα.

Ἄχιλλέγα με κουμπούρι
πομπεμένε καὶ μουτζούρη
χίλια φάσκελα στὴ μούρη.

(Πρὶν βγεῖ ἡ πομπὴ ἀκούγονται περισσότεροι πυροβολισμοὶ ἀπὸ
ἐξω καὶ ὄλοι ὅσοι ἔκαναν τὴν πομπὴ μαζὶ Μπλατσαράς καὶ
Ἀχιλλέας κ.λ.π. βγαίνουν ἄταχτα ἀπὸ τὴ σκηνή. Ἀκολουθοῦν κι
ἄλλοι ποὺ φεύγουν ἄταχτα. Μπαίνει ἡ Μπουμπουλίνα).

ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ : Τί πάθαν ὁ κόσμος καὶ τὸ ἔβαλαν στὸ φευγιὸ χωρὶς νὰ
τοὺς κυνηγᾷ κανένας ; (Ἀκούγεται κανονίδι. Σταματᾷ δυὸ ποὺ ἔρ-
χονται τρέχοντας προτείνοντάς τους τὴν κουμπούρα). Τί ναι τὸ κανο-
νίδι ;

ΝΑΥΤΗΣ : Οἱ Τούρκοι τοῦ Ἀναπλιοῦ κάποια καλὴ εἶδηση ἔχουνε καὶ ρί-
χνουν κανονιές.

ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ : Ποῦ πᾶτε ρε κερατάδες ! Ταχιά θὰ σᾶς λέν τὸ κερατά-
δες με πενήντα ρ. Ποῦθε εἴσαστε ; Ξένοι γιὰ ντόπιοι ;

ΕΝΑΣ ΠΟΛΙΤΗΣ : Ἐδῶ, νοικοκυραῖοι...

ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ : Ἐ, νοικοκυραῖοι, νοικοκυραῖοι. Τί νοικοκυραῖοι εἴσαστε
ρε ποὺ δὲ μπορείτε νὰ διαφεντέψετε τὰ νοικοκυριά σας ! Στὰ σπίτια σας.
Γλήγορα ! Ν' ἀρματωθεῖτε καὶ νὰ τὰ διαφεντέψετε.

ΕΝΑΣ ΠΟΛΙΤΗΣ : Δὲν ἔχουμε ἄρματα.

ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ : Ἐλᾶτε κοντά μου, ἐγὼ θὰ σᾶς δώσω ἄρματα ! (Βγαίνει).

ΠΟΛΙΤΗΣ : Ἄμ δὲ ποὺ θὰ σοῦ ἔρθω κοντά. Πάω νὰ γλιτώσω τὸ τομάρι
μου. (Βγαίνει. Μπαίνει πλιατσικολόγος κρατώντας πράματα. Πίσω του
μιὰ γυναίκα).

ΓΥΝΑΙΚΑ : Κλέφτη, κλέφτη ! Στάσου κλέφτη ! Ποῦ μοῦ τὸ πήρες τὸ πά-
πλωμα καὶ πᾶς ;

ΠΛΙΑΤΣΙΚΟΛΟΓΟΣ : Ὅχι κουμπάρουλα μου, μὰ τὸν Χριστὸ δὲν εἶναι δικό
σου τὸ πάπλωμα.

ΓΥΝΑΙΚΑ (τραβώντας τὸ πάπλωμα) : Ἄστο τὸ πάπλωμα λέω, ποὺ δὲν
εἶναι δικό μου ! Νά, νά, νὰ καὶ τὸ κιλίμι ! Δὲν τὸ γνωρίζω τὸ κιλίμι ποὺ
τό ἔχω ὑφάνει μόνη μου !

ΠΛΙΑΤΣΙΚΟΛΟΓΟΣ : Τράβα χέρι κουμπάρουλα μου, κάνεις λάθος.

ΓΥΝΑΙΚΑ : Ἐγὼ νὰ τραβήξω χέρι ἢ ἐσύ νὰ τραβήξεις, κλέφτη ! Ἄσε τὰ
πράματα λέω ! Νά, νὰ καὶ τὰ κονίσματα ! Δὲ φοβήθηκες Θεὸ ποὺ μοῦ
κλεψες τὰ κονίσματα !

ΠΛΙΑΤΣΙΚΟΛΟΓΟΣ : Κουμπάρουλα μου, οἱ Τούρκοι θὰ τὰ πάρουνε νὰ τὰ
μαγαρίσουνε κουμπάρουλα μου ! Δὲν εἶναι καλύτερα ποὺ τὰ πήρα ἐγὼ νὰ
τὰ γλιτώσω νὰ μὴ μαγαριστοῦνε ;

ΓΥΝΑΙΚΑ : Ἄστα σοῦ λέω ! Τί ἄπιστος κλέφτης εἶσαι ! Δὲν ἔχεις πίστη
μέσα σου !

ΠΛΙΑΤΣΙΚΟΛΟΓΟΣ : Μὴν πιάνεις στὸ στόμα σου τὴν πίστη, κουμπάρουλα
μου, ἄλλο ἢ πίστη ἄλλο ἢ κλεψιά.

ΓΥΝΑΙΚΑ : Ρε τράβα χέρι σοῦ λέω νὰ μὴ σὲ πελεκήσω δὴ χάμου !

ΠΛΙΑΤΣΙΚΟΛΟΓΟΣ : Τί λές, κουμπάρουλα μου ! Ἐγὼ ἔκανα τόσον κόπο.
Ποῦ νὰ τρέχω γὼ τώρα νὰ γυρεύω ἄλλα ; (Βγαίνουν παλεύοντας).

ΦΙΛΗΜΩΝ (Μπαίνει με δυὸ πολεμιστές) : Μὰ τί μοῦ λέτε, ποῦ ἐδώσατε
μάχην !;

Α' ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ : Μάχη ; Μάχες νὰ ἴδουν τὰ μάτια σου ! Πῶς γλιτώσαμε
μεῖς !

Β' ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ : Σοῦ λέμε εἶναι μερμηγκιές. Φεύγουν ὁ κόσμος ἀπὸ παν-
τοῦ. Ὅλος ὁ λαὸς σ' Ἀττικὴ καὶ Βοιωτία φύγανε στὰ βουνὰ καὶ στὴ Σα-

λαμίνα και Αίγινα. Φεύγουν από Κόρθο, από Ξαμλία. Στο Σοφικό τὸ παίρνουν τὸ φύσημα.

Α' ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ : Ἔσεῖς τὰ φταῖτε ! Γιατὶ κοιμόσαστε !

ΦΙΛΗΜΩΝ : Ἐμεῖς, ποῖοι ἐμεῖς ;

Α' ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ : Ἔσεῖς τὸ Ἐχτελεστικό. Ὅλο λόγια λέτε καὶ ὄλο στρατηγούς φτιάνετε.

ΦΙΛΗΜΩΝ : Ἐγὼ δὲν εἶμαι Ἐχτελεστικό. Ἐγὼ εἶμαι Φιλήμων δάσκαλος.

Α' ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ : Μᾶς προκόψατε ! (Φεύγουν. Μπαίνουν μερικοὶ φορτωμένοι πὸν φεύγουν).

ΜΑΝΙΑΤΗΣ (μ' ἓνα κουτσὸ γαϊδούρι, ἔχει φορτωμένα βιβλία).

ΑΓΓΛΟΣ : Ὅου ! Τί βιβλός εἶναι αὐτή ;

ΜΑΝΙΑΤΗΣ : Βιβλία εἶναι, παλαιά, ἀρχαῖα !

ΑΓΓΛΟΣ : Ἄς ἴδω ἑλίγον αὐτά. Ὅου ! Πωλεῖς αὐτά ἐμένα ;

ΜΑΝΙΑΤΗΣ : Ἄ μπά ! Ἄμπά ! Εἶναι ἀκριβά.

ΑΓΓΛΟΣ : Δύο λίρας !

ΜΑΝΙΑΤΗΣ : Αὐτά ; Ἐχουν μέσα παλιά, ἀρχαῖα ! Ὄ !

ΑΓΓΛΟΣ : Λάβε τρεῖς λίρας.

ΜΑΝΙΑΤΗΣ : Τὰ θέλεις μαζί μὲ τὸ γαϊδούρι ;

ΑΓΓΛΟΣ : Τὸ γκαϊντούρι ἐσύ !

ΜΑΝΙΑΤΗΣ : Ὅχι ἐσύ !

ΑΓΓΛΟΣ : Λάβε τέσσαρας λίρας.

ΜΑΝΙΑΤΗΣ : Δῶσε πέντε κι ἄντε γιατί θιάζουμαι.

ΑΓΓΛΟΣ : (μιλάει ἀγγλικά στήν ἀκολουθία του).

ΕΝΑΣ : Φεύγετε, Γεωργάκη ;

ΑΛΛΟΣ : Ὅλοι φεύγουν, ἐγὼ θὰ μείνω !

ΦΙΛΗΜΩΝ : Ἀπὸ ποῦ εἴσαστε σεῖς ;

ΑΛΛΟΣ : Ἀπὸ προυθενά δὲν εἴμαστε.

ΑΛΛΟΣ : Ποῦ πᾶτε καὶ τὰ κουβαλάτε ; Καὶ παραπάνω θὰ σᾶς τὰ πάρουν ;

ΑΛΛΟΣ : Θὰ μᾶς τὰ πάρουν ;

ΑΛΛΟΣ : Ναί, ἔχουν πιάσει τὸν δρόμο πλιατσικολόγοι καὶ ρίχνονται στὸν κόσμο καὶ τοὺς τὰ παίρνουν. (Βγαίνουν. Μπαίνουν μιὰ παρέα γυναῖκες Χιώτισσες).

ΜΙΑ : Τί νὰ κάνω, νὰ πέσω μέσα στὸ πηγάδι ; Ἔσεῖς οἱ Χιώτισσες, ἐσεῖς οἱ προσφυγίνες, ἐσεῖς μᾶς φέρατε δῶ τὴ γρουσουζιά !

ΧΙΩΤΙΣΣΑ : Ἐμεῖς ξέρουμε ἀπὸ προφυγιά καὶ ξέρουμε κι ἀπὸ σφαγή γιατί μᾶς ἔβαλαν τὴ χατζάρα στὸ λαιμό. Ὅ,τι ἀκριβό, ἀκριθὰ γλιτωμένο πήραμε μαζί μας ὅταν φύγαμε ἀπ' τὴ Χιό, τώρα μᾶς τ' ἄρπαξαν οἱ πλιατσικολόγοι ! Τώρα ποῦ δὲν ἔχουμε πιά τίποτα φεύγουμε εὐκολώτερα.

ΦΙΛΗΜΩΝ : Πανικός, πανικός. Μὲ τὸ χαμένο πρόσωπο. (Παίρνει ἀπὸ κάτω γράμματα ποῦ εἶχαν πέσει ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα καὶ διαβάζει). «Οἱ ἐχθροὶ ἔκαμαν τὸ κίνημά τους κατὰ τὴν Λεβαδιά καὶ καίρουν. Βοηθήσατε μὲ στρατεύματα τάχιστα ὅτι χανόμεθα. Γεωργάκης Παπαηλιόπουλος ἐκ Σαλώνων. (Διαβάζει ἄλλο). Διὰ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ νὰ προφθάσουνε στρατεύματα, ὅτι ἂν μᾶς χαλάσουν ἐδῶ ὄλο τὸ γένος ἐχάθη. Οἱ ἔφοροι τῶν Θηβῶν. Ἡ ὑπερτάτη βουλή γνωρίζει τὸν κίνδυνον τῆς πατρίδος διὰ νὰ λάθῃ τὰ ἀναγκαῖα μέτρα τὸ ταχύτερον. (Παίρνει ἄλλο χαρτί καὶ διαβάζει). Ἐκ Κορίνθου ὁ Σωτήριος Νοταρᾶς... ἐπειγόντως πολεμοφόδια ἐπικουρίας, στρατεύματα ἄνευ ἀναβολῆς, ὅτι μυριάδες ἐχθρῶν κατέρχονται, τὰ ἐχθρικά πλοῖα δεσπόζουν τοῦ Κοριανθιακοῦ κόλπου, εἰς Ἄργος δὲ καταπλέει ἡ μεγάλη ἀρμάδα...» Ὅλοι ζητᾶνε βοήθεια... Διὰ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ... καὶ τὸ μόνο ποῦ δὲ συλλογίζεται κανένας νὰ πάρει τὸ ὄπλο καὶ νὰ πολεμήσει.

(*Ἀλλαγὴ*)

ΕΞΗΓΗΤΗΣ : Ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ σὺν ἔρnio ξεπετιέται ἀπὸ κορφή σὲ ράχη μὲ κραυγὴ τοῦ ἀγῶνα : ψυχώνει τοὺς δειλούς, συνάζει τοὺς φευγάτους, καὶ στέλνει μουλωχτὲς παγάνες νὰ ἐρεθίζουν μὲ ξαφνικὲς κεντιὲς τὴν πολυκέφαλη Ἵδρα ποὺ ἀράθυμη γαδριάζει μὲς στὸν κάμπο τοῦ Ἄργου· ἀντάμα δίνει διάτα στοὺς τσοπαναραίους ν' ἀνάβουνε φωτιὲς τὶς νύχτες στὰ βουνά τους πολλὲς γιὰ νὰ φαντάζουνε στοῦ ἐχθροῦ τὰ μάτια στρατόπεδα πολλὰ ἀνυπόμονα γιὰ μάχη. Στέλνει ἄλλους νὰ ρημάζουνε ἀπ' τὸ βιδὸς τὸν τόπο, ποὺ αὐτοὶ σὲ ξένο βιδὸς ριχνόνται δίχως διάτα γιὰτὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πρόθυμα ὁ φτωχὸς ἀρπάζει, χαλάει τὸ πιὸ πολὺ νὰ καρπωθεῖ τὸ λίγο, γεφύρια νὰ γκρεμίζουν, νὰ χαλᾶν πηγᾶδια κι ἔλο νὰ σφίγγουν γύρω ἀπ' τὸ θεριὸ τῆ ζώνη. Τώρα στὸν Ἀχλαδόκαμπο, θέση Νταρούλι, ἄς πᾶμε, γιὰ νὰ ἰδοῦμε κεῖ ἀπὸ τόνα μέρος τῆς προσφυγιᾶς τὸ πλῆθος τὸ δυστυχησμένο, κι ἀπ' τ' ἄλλο τοὺς πολέμαρχους καὶ τοὺς προμάχους ποὺ ἀντίθετα κινᾶνε, γιὰ νὰ πολεμήσουν.

ΣΚΗΝΗ 10η. Ἀχλαδόκαμπος. Στρατόπεδο καὶ δρόμος.

(*Γιώτης, Λιούλιος, Τσοπανάκος, Φωτιάκος, Κολοκοιτρώνης, Ὑψηλάντης, Μπαρμπιτσιώτης, Κρεβατιᾶς, Παλαμῆδης, Πετρόπουλος*).

(*Ἀκούγεται σήμαντρο ποὺ σημαίνει*)

ΓΙΩΤΗΣ : Μὴν κάθεσαι δῶ, ἐδῶ εἶναι στρατόπεδο. Σῦρε νὰ βρεῖς τοὺς δικούς σου.

ΛΙΟΥΛΙΟΣ : Δὲν ἔχω δικούς, ἐγὼ εἶμουνα κοπέλι. Φύλαγα πρόβατα. Τώρα τὰ πῆραν τὰ πρόβατα καὶ γὼ θέλω νὰ ῥθω στὸν πόλεμο. Θὰ μὲ πάρεις ;

ΓΙΩΤΗΣ : Τί λὲς πῶς εἶν' ὁ πόλεμος πρόβατα, νὰ τοὺς σουρίζεις καὶ νὰ βοσκᾶνε ; Ὁ πόλεμος θέλει καρδιά !

ΛΙΟΥΛΙΟΣ : Ἐγὼ ἔχω παλέψει μὲ λύκο.

ΓΙΩΤΗΣ : Ἄλλο μὲ λύκο ἄλλο μὲ ἄνθρωπο. (*Πρόσφυγες περνᾶνε*).

ΛΙΟΥΛΙΟΣ : Μωρέ, τί κόσμος φευγάτοι !

ΓΡΙΑ : Ἄχ ποῦ μὲ πᾶτε τῆ γριά, δὲ μ' ἀφήνατε νὰ πέθαινα μέσα στὸ σπῆτι μου ;

ΝΕΑ : Ἐσὺ φώναζες ὀλοένα : πάρτε με, γλιτώστε με.

ΓΡΙΑ : Ἐμ εἶδα ποῦ ἔφρευγε ἔλος ὁ κόσμος, ἔφυγα κι ἐγὼ τῆ γριά !

ΝΕΑ : Καλύτερα, γιὰτὶ τώρα τὸ σπῆτι σου θὰ καίγεται καὶ θὰ ψενόσουνα μέσα. (*Βγαίνουν*) (*μπαίνουν Φωτιάκος καὶ Τσοπανάκος*).

ΦΩΤΑΚΟΣ : Ὁ ἀρχηγὸς ἐπρόσταξε νὰ βάλετε ἀρματωμένους στὸ δρόμο νὰ διώχνουν τοὺς φευγάτους, νὰ μὴ μαζεύονται ἐδῶ. Ἐδῶ ἔναι στρατόπεδο.

ΓΙΩΤΗΣ : Ποῦ νὰ πᾶνε ;

ΦΩΤΑΚΟΣ : Νὰ πᾶνε τὸ δρόμο τους.

ΓΙΩΤΗΣ : Μήγαρις ἔχουνε δρόμο ;

ΦΩΤΑΚΟΣ : Νὰ μὴ μαζώνονται ἐδῶ, μᾶς ἐμποδίζουμε στὴ δουλειά μας.

ΕΝΑΣ ΦΕΥΓΑΤΟΣ : Φεύγετε νὰ φεύγουμε, τί ἔρχεται στρατὸς πολὺς, ὁ

- πασᾶς ὁ Μάμαλης, ποιὸς τρυπώνει, ποιὸς γλιτώνει !
- ΦΩΤΑΚΟΣ :** (Δέρνοντάς τον) Ὅποιος σὲ ξυλοφορτώνει !
- ΑΛΛΟΣ ΦΕΥΓΑΤΟΣ :** Ἀσκέρι τούρκικο πολὺ, βάστα κορμί μου, τὴν ψυχὴ !
- ΤΣΟΠΑΝΑΚΟΣ :** Νάσου ἕναν σφάλιαρο γερὸ, στὸ καύκαλό σου τὸ ξερό !
- ΦΩΤΑΚΟΣ :** Ἐδῶ νὰ κάνετε τόπο θὰ ῥθοῦν οἱ καπεταναῖοι νὰ κάτσουν. Καί σεις, ρὲ παλληκάρια ἐδῶ παράμερα νὰ στήσετε τὸν χορὸ. Νὰ σᾶς βλέπει κι ὁ ἀρχηγός.
- ΓΙΩΤΗΣ :** Πασπιστὴ, Φωτάκο, ταχιά θὰ ἴδεις χορὸ, μὲ τὰ νταούλια ποὺ θὰ μᾶς βαράει ὁ Δράμαλης.
- ΦΩΤΑΚΟΣ :** Τῶπε ὁ Γέρος. Χορὸ, εἶπε, καὶ τραγούδι ! Σήμερα τῶκαμε πάλι τὸ θάμα τοῦ μέσα στὴν ἐκκλησιά.
- ΓΙΩΤΗΣ :** Τί ἔκανε ;
- ΦΩΤΑΚΟΣ :** Γονάτισε μπροστὰ στὴν Παναγιᾶ κι ἔκανε προσευκὴ. Μιὰν ἀλλιώτικη προσευκὴ, ὄχι ὅπως τὰ λέν οἱ παπάδες, παρὰ νὰ ἔτσι λαϊκὰ. Ὅλη ἡ ἐκκλησιά λαχτάρισε.
- ΓΙΩΤΗΣ :** Τί μοῦ λές ;
- ΦΩΤΑΚΟΣ :** (Γονατίζει καὶ βάζει τὴ φωνή). « Παναγιᾶ μου », λέει, « φτωχειὰ κι ἀδικημένη μάνα τοῦ Χριστοῦ, ἄκουσε καὶ μᾶς τοὺς φτωχοὺς κι ἀδικημένους. Τὸ παιδί σου τὸ σκοτώσανε καὶ τ' ἐνοματίσανε κακοῦργο. Ἔτσι καὶ μᾶς μᾶς ἐνοματίζουνε κλέφτες καὶ μᾶς σκοτώνουν. Ἀμὴ ἐσύ, ἡ μάνα μας, ἡ Τύχη τῆς πατρίδας μας, βλόγα μας τ' ἄρματα νὰ νικήσουμε καὶ νὰ λευτερωθοῦμε καὶ θὰ σοῦ κάνουμε καὶ σένα φλάμπουρο χρυσοκεντημένο. Θὰ σὲ κάνουμε στρατολάτισσα, θὰ σοῦ βάλουμε περικεφαλαία στὸ κεφάλι καὶ σπαθί στὸ χέρι ! » Τέτοια ἔλεγε κι ὄλοι κλαίγανε. Ὑστερα σηκώθη καὶ μίλησε σ' ἑλοὺς καὶ λέει : « Ἕλληνες, οἱ πρόγονοί μας πολέμαγαν τραγουδώντας καὶ χορεύοντας, γι' αὐτὸ καὶ σεις νὰ τραγουδάτε καὶ νὰ χορεύετε ! »
- Νά, τὰ παλληκάρια σέρνουνε κατὰ δῶθε τὸν χορὸ. (Μπαίνει χορὸς κλεφτῶν μὲ πίπιζα καὶ νταούλι).
- ΧΟΡΟΣ (Τραγουδώντας) :** Ἕνα παλληκαράκι ροῦσο κι ὁμορφο — (μπαίνει Κολοκοτρώνης, Ὑψηλάντης, Φωτάκος).
- ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ :** Γειά σας Ἕλληνες !
- ΤΣΟΠΑΝΑΚΟΣ (Ἐνῶ ὁ χορὸς σταματᾷ καὶ ὄλοι περιτριγυρίζουν τὸν Κολοκοτρώνη).**
- Ὁ Τσοπανάκος ὁ τσουτζές
σοῦ κάνει πήδους καὶ χαρὲς
κι ὅ,τι πεῖς αὐτὸς σοῦ κάνει
καὶ νὰ φάει κι ἕνα καζάνι.
- ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ :** Μουρλοφιλότιμε τσουτζέ,
τσανακογλύφτη καὶ λωλέ,
νὰ φυλαχτεῖς ἀπ' τὸ πολὺ :
τὴν ξιππασιά καὶ τὸ φατ.
- ΤΣΟΠΑΝΑΚΟΣ :** Ἐμ, ἀρκούδι νηστικὸ χορεύει ;
- ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ :** Δὲν εἶσαι ζούδι κι ἄς εἶσαι καὶ τσουτζές. Εἶσαι ἄνθρωπος καὶ μάλιστα τραγουδολόγος.
- ΤΣΟΠΑΝΑΚΟΣ :** Καὶ σὰν εἶμαι τραγουδολόγος, νὰ μὴν τρώω ;
- ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ :** Τὸ τραγούδι, μωρέ, δὲν εἶναι στὴν κοιλιὰ, εἶναι στὸ μυαλό.
- ΤΣΟΠΑΝΑΚΟΣ :** Οὐλα τ' ἄργανα τῆς μουσικῆς κοιλαράδικα εἶναι. Καὶ τὸ λαγοῦτο κοιλαράδικο καὶ τὸ νταούλι κι ἡ ἀσκομαδούρα κι ἡ πίπιζα μὲ τὴν κιλιά ξεφουσαίνει καὶ μὲ φουσκωμένα μάγουλα κι οἱ κόρδες στὰ βιολιὰ ἄντερα εἶναι κι ἡ φωνὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τοῦ βγαίνει.
- ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ :** Καὶ τ' ἀηδόνι ἔχει κοιλιὰ, ἀμὴ ἄλλο εἶναι τ' ἀηδόνι κι ἄλλο ἡ κουρούνα. Καὶ σύ, βρὲ κουρούνη, περισσότερο μαγαρισιά μᾶς κά-

νεις, παρὰ τραγούδια. Ἐνα τραγούδι, βρέ, εἶναι σὰν προσευκή, ἀμὴ τί εἶμαστε, ψωμοσάκκουλα καὶ κρασάσκια; (Στὰ παλληκάρια): Ἐμπρός, ἔσεϊς, τὸν χορὸ σὰς καὶ τριχᾶτε παραπέρα. (ὁ χορὸς συνεχίζεται καὶ βγαίνει ἀπ' τῆ σκηνῆ).

ΧΟΡΟΣ (τραγουδώντας καὶ χορεύοντας).

Ἐνα παλληκαράκι ροῦσο κι ὁμορφο...

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ: Ἄκου δῶ, ρέ Τσοπανάκο, τοῦτο τὸ τραγούδι πρὸς λένε τὰ παιδιὰ θὰ σοῦ τ' ἀλλάξω ἐγὼ τὰ λόγια καὶ νὰ τοὺς τὸ μάθεις ἔτσι, ὅπως θὰ σοῦ τὸ εἰπῶ ἐγώ.

ΤΣΟΠΑΝΑΚΟΣ: Καλά.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ: Τώρα κιόλας.

ΤΣΟΠΑΝΑΚΟΣ: Καλὰ τ' ἀκούω.

Ἐνας ἀρματωμένος, ἕνας Ἑλληνας
περπάταγε στὸν κάμπο...

ΤΣΟΠΑΝΑΚΟΣ: Σιγὰ ντὲ νὰ τὸ γράψω:

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ: Ἐνας ἀρματωμένος ἕνας Ἑλληνας...

Περπάταγε στὸν κάμπο καὶ τραγούδαγε:

ΤΣΟΠΑΝΑΚΟΣ: Τραγούδαγε ..

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ: Μαραζωμένε κάμπε καὶ ξερὰ βουνὰ
καὶ σύ, ἀνεμοδαρμένη πικροθάλασσα...

ΤΣΟΠΑΝΑΚΟΣ: πικροθάλασσα...

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ: Πάψτε τὰ μοιρολόγια καὶ τὰ κλάηματα

ΤΣΟΠΑΝΑΚΟΣ: κλάηματα...

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ: Γιατί ἔφυγε ὁ χειμώνας κι ἔρχεται ἀνοιξη
δὲν ἔρχεται μ' ἀηδόνια καὶ μὲ λούλουδα—

ΤΣΟΠΑΝΑΚΟΣ: Σιγὰ.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ: Δὲν ἔρχεται μ' ἀηδόνια καὶ μὲ λούλουδα...

Μόν' ἔρχεται μ' ἀγώνα καὶ μὲ πόλεμο.

ΤΣΟΠΑΝΑΚΟΣ: Μόν' ἔρχεται μ' ἀγώνα καὶ μὲ πόλεμο.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ: Νὰ τοὺς τὸ μάθεις ἀμέσως καὶ νὰ πᾶει παραπέρα ὁ χορὸς.

ΤΣΟΠΑΝΑΚΟΣ (Βγαίνει τραγουδώντας): Ἐνας ἀρματωμένος ἕνας Ἑλληνας...

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ: Φωτάκο, σοῦ ἔπα θέλω τὸν Κουμουσιώτη καὶ τὸν Μπαρμπιτσιώτη: Ποῦντοι;

ΦΩΤΑΚΟΣ: Ἐστειλα, ἀρχηγέ.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ: Ἐγὼ τὸ λέω τοῦ σκύλου μου κι ὁ σκύλος τῆς οὐρᾶς του. Πὲς νὰ βαρέσει ἢ σάλπιγγα (Φωτάκος βγαίνει). Ἐστειλες ξέστειλες, ἢ δουλειὰ δὲν ἔγινε.

ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ: Εἶναι αὐτοὶ πρὸς θέλεις νὰ στείλεις νὰ καταλάβουν τὸ φρούριο τοῦ Ἄργους;

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ: Αὐτὴ τὴν στιγμή τίποτε ἄλλο δὲν ἔχω πρὸς σπουδαῖο, ἀπὸ τὸ νὰ πιάσουνε οἱ δικοὶ μας τὸ παλιόκαστρο τοῦ Ἄργους. (Μπαίνουν Μπαρμπιτσιώτης, Κουμουσιώτης) Καλὰ πρὸς ῥθατε κ' οἱ δυό. Θὰ πᾶτε ἀμέσως νὰ πιάσετε τὸ παλιόκαστρο στὸ Ἄργος. Νὰ ξεκινήσετε εὐθύς, οὔτε ψωμί νὰ μὴ φάτε. Σᾶς θέλω. Καὶ μόλις μπεῖτε νὰ μοῦ στείλτε χαμπέρι.

ΜΠΑΡΜΠΙΤΣΙΩΤΗΣ: Πᾶμε, ἀμὴ χανόμαστε.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ: Ἐγὼ σᾶς παίρνω στὸν λαιμό μου.

ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ: Νὰ πᾶτε, ἀδερφοί μου.

ΜΠΑΡΜΠΙΤΣΙΩΤΗΣ: Ξεκινᾶμε εὐθύς.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ: Ψυχὴ παραδίνετε, κάστρο δὲν παραδίνετε. Γειά σου, ρέ

Μπαρμπιτσιώτη, νά σέ φιλήσω! Καί σένα, ρέ Κουμουσιώτη, σὰς θέλω (ἀγκαλιάζονται).

ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ : Στό καλό, ἀδέρφια μου, εἶμαι βέβαιος γιά σὰς (ἀγκαλιάζονται) (Μπαρμπιτσιώτης, Κουμουσιώτης βγαίνουν).

(Ὁ χορός ἐξακολουθεῖ. Ἀκούγεται τὸ τραγούδι καί ἡ πίπιζα).

ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ : Σέ θαυμάζω, στρατηγέ, καί ὄλο περισσότερον σέ ἀγαπῶ. Κρίταξε ἔμως πόσοι πρόσφυγες δυστυχισμένοι ἔχουν πάρει τοὺς δρόμους ἀλλόφρονες. (Φαίνονται πρόσφυγες πού περνοῦν κι' ἀκούγονται κουδουνίσματα ἀπὸ ὑποζύγια).

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Καί μένα μὲ πικραίνει πολὺ ἡ δυστυχία τοῦ λαοῦ καί μὲ πικραίνει περισσότερον πού ἡ προκομμένη ἡ κυδέρνησή μας τὰ κατάρφερε κι ἄφησαν τὸν Δράμαλη καί πέρασε ἀντουφέκιστος. Ἄμῃ ὄλα τὰ πράματα, πρίτζηπά μου, ἔχουνε ὄψη κι ἀνάποδη καί μὴ στενοχωριέσαι.

ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ : Ἀνάποδη ;

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Νά σοῦ εἰπῶ ἕναν μῦθο ;

ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ : Ἀκούω. Στούς μύθους εἶσαι Αἴσωπος.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Ἔ σὺ πά κι ἄκου : Μιά ὄολά, μιὰ παρέα ζαλωμένοι ἀνέβαιναν τὸν ἀνήφορο. Ὅλοι βρογγάγανε, ἕνας γέλαγε. Τοῦ λένε οἱ ἄλλοι. Τρελλὸς εἶσαι, πού γελάς μὲ τέτοιο ἀνήφορο ; Γελάω, ἀπαντάει αὐτός, γιὰτὶ συλλογιέμαι τὸν κατήφορο πού μᾶς ἔρχεται.

ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ : Δὲν ἐννοῶ πού ἐφαρμόζεται αὐτὸ ἐδῶ ;

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Ἡ ἀνάποδη μὲ τούτη τὴν προσφυγιά εἶναι πὼς ὁ Τσόκρης τὴν ἔκαμε τὴ δουλειά του κάτω στὸν κάμπο : ἔβαλε φωτιά καί τὰ 'κάψε ὄλα καί δὲν ἄφησε τίποτα γιά τὸν Δράμαλη (Ἀκούγονται γυναῖκες πρὸ σκούζουν).

ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ : Αὐτὴ ἡ δυστυχία τοῦ λαοῦ μου σφίγγει τὴν καρδιά, στρατηγέ.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Πρίτζηπά μου ὅσο εἶναι σωστὸς ὁ λόγος πὼς ὅποιος πονάει γαῖδουρινὰ φωνάζει, ἄλλο τόσο εἶναι σωστὸ καί πὼς οἱ τσιφροῦτες κι οἱ κυράδες κὸβονται γιά δυὸ παράδες. Καί νά στ' ἀποδείξω. Γιά φέρτε τὴ δῶ κείνη τὴ γυναῖκα, Φωτάκο !

ΓΥΝΑΙΚΑ (μπαίνει μὲ ζαλίγκα κλαίγοντας. Εἶναι καλοφορεμένη. Μαζί της ἡ βάγια της) : Ὁχ δάσανά μου, δὲν εἶν' ἕνας μὲ κορτερό σπαθί νά μὲ σφάζει, νά γλιτώσω ;

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Γιὰτὶ σκούζεις ἔτσι, κυρά ; Ἐσὺ φαίνεσαι ἀπὸ σπῆτι, γιὰτὶ κάνεις ἔτσι ;

ΓΥΝΑΙΚΑ : Ὁχ συφορά μου καί χαλασμός μου !

ΤΣΟΠΑΝΑΚΟΣ : Τί βρογγᾶς κι ἀναστενάζεις
κι ὄλον τὸν ντουινὰ σπαράζεις ;

ΓΥΝΑΙΚΑ : Ὁ βόγγος κι ὁ ἀναστεναγμός μου ἀπόμειναν, ὦτρου νά ὀγεῖ ἡ ἡ ψυχὴ μου. Ἄστε με νά πάω τὸν δρόμο μου.

ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ : Ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι καί ποῦ πᾶς χριστιανή ;

ΓΥΝΑΙΚΑ : Ἀπ' τὸν χαλασμό ἔρχομαι καί στὸν χαμὸ πάω.

ΤΣΟΠΑΝΑΚΟΣ : Τί χαλασμό καί τί χαμὸ ;
Μίλα καλὰ στὸν ἀρχηγό.

ΓΥΝΑΙΚΑ : Ἄλλοι σκοτώνονται καί ξεψυχᾶνε κι ἄλλοι τραγουδᾶνε καί χορεύουνε.

ΤΣΟΠΑΝΑΚΟΣ : Τί θές ν' ἀκούσεις, δὲ μου λές,
ἀπὸ γυναῖκες πελελές ;

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Πάψε, Τσοπανάκο !

ΓΥΝΑΙΚΑ : Πάει τὸ διό μας φωτιά καί χαλασμός, χαθήκαμε ἀπ' τὸν κόσμον καί σεῖς ἐδῶ τραγουδᾶτε καί χορεύετε. Ἐσεῖς πού μᾶς φέρατε τὴ συφορά.

ΤΣΟΠΑΝΑΚΟΣ : Πές μας τώρα καί τὰ ρέστα !

- ΓΥΝΑΙΚΑ : Ἐσεῖς, ἐσεῖς οἱ κλέφτες, ποῦ δὲν καθόσαστε ἦσυχα, παρὰ μοῦ θέλετε ξεσηκωμοὺς καὶ καπετανάτα καὶ βάζετε τὴ φωτιά στὸν τόπο.
- ΤΣΟΠΑΝΑΚΟΣ : Τρία πουλάκια πᾶν ψηλά...
- ΓΥΝΑΙΚΑ : Σὰν θέλετε σεῖς νὰ κάνετε πόλεμο, νὰ πᾶτε κεῖ ποῦ εἶναι ὁ ἐχθρὸς νὰ τονὲ χτυπήσετε, ὄχι νὰ τονὲ ξεσηκώνετε νὰ ῥχεται δῶ νὰ μᾶς καίει. Καὶ τί κακὸ εἶδαμε ἀπὸ τὸν Τούρκο; Ἄμῃ ἐσεῖς τί εἶχατε τί χάσατε; Μήγαρις εἶχατε σπίτια, χωράφια, ἀμπέλια, κοπάδια; Ἐσεῖς οἱ κλέφτες σπαθιά καὶ ντουφέκια ἔχετε, γιὰ νὰ σκοτώνετε τὸν κόσμο.
- ΤΣΟΠΑΝΑΚΟΣ : Κάψιμε τὴν καλύβη μας νὰ μὴ μᾶς τρῶνε οἱ φύλλοι.
- ΓΥΝΑΙΚΑ : Ὅποιος τήνε θέλει τὴν προκοπὴ, τήνε κάνει δουλεύοντας κι ὄχι πολεμώντας, ποῦ θέλετε νὰ γίνετε νοικοκυραῖοι μὲ τὸ ξένο εἶός! Ὁχι, θὰ τρελλαθῶ!
- ΒΑΓΙΑ (Ἰδία σιτὴν κυρά της). Σιγά, κυρά, μὴ μιλάς ἔτσι στοὺς ἀρχηγούς.
- ΓΥΝΑΙΚΑ : Τί νὰ τοὺς φοβηθῶ; Μιὰ ζωὴ τὴν ἔχω, ἄς μοῦ τὴν πάρουνε κι αὐτή.
- ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Ἄντε πήγαινε, κυρά, καὶ νὰ μὴ βλαστημᾶς αὐτοὺς ποῦ ἀγωνίζονται γιὰ τὴ λευτεριά. Ὅλη ἡ Ἑλλάδα ἔχει ξεσηκωθεῖ καὶ πολεμᾶει καὶ σὺ μόνο τὸν ἑαυτό σου συλλογιζέσαι. Ἐσύ ἔπαθες κι ἄλλος κανεῖς. Ἄλλὰ σάμπως δὲ σὲ ξέρω ἐγὼ ποιὰ εἶσαι καὶ ποῦθε κρατᾶς; Καὶ ποῦ ἔναι ὁ ἄντρας σου δὲ μοῦ λές;
- ΓΥΝΑΙΚΑ : Σκλάβο, σκλάβο τὸν ἔχει ὁ Δράμαλης!
- ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Δὲν τὸν ἔχει σκλάβο ὁ Δράμαλης, παρὰ πῆγε μόνος του νὰ προσκυνήσει καὶ προδίνει τὴν πατρίδα του, ἔλο τὸ γένος γιὰ νὰ γλιτώσει αὐτὸς καὶ νὰ βγεῖ καὶ μὲ κέρδος. Πάρτε τη ἀπὸ δῶ καὶ διώχτε τη νὰ πάει τὸν δρόμο της.
- ΓΥΝΑΙΚΑ : Ἐλα κορίτσι μου, ἔλα νὰ φύγουμε δῶθε, γιὰτὶ τοῦτοι εἶναι κλέφτες καὶ μπορεῖ νὰ μᾶς σκοτώσουν.
- ΒΑΓΙΑ : Δὲ σκοτώνουν οἱ κλέφτες, κυρά!
- ΓΥΝΑΙΚΑ : Τώρα μοῦ πᾶς κόντρα καὶ σὺ ἢ δούλα μου; Τὸ σκυλί ἐκεῖ ποῦ τρώει γαυγίζει.
- ΒΑΓΙΑ : Ἐγὼ δὲν εἶμαι σκυλί, κυρά. (Βγαίνουν οἱ δυὸ γυναῖκες).
- ΤΣΟΠΑΝΑΚΟΣ : Πιὸ καλὰ τὰ λέει ἢ κόρη πῶχει νοῦ κι ὠραῖο θῶρι.
- ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ (Τοῦ δίνει ἓνα σφάλιαρο). Ὅπου δὲν πέφτει λόγος, πέφτει μπάτσος!
- ΤΣΟΠΑΝΑΚΟΣ : Ἐγὼ τώρα θὰ τὰ πληρώσω, ἀρχηγέ; Ἐγὼ ποῦ διαλαλάω τὰ κατρωθώματά σου; Δὲν εἶναι τὸ στόμα μου ἢ σάλπιγγα, ποῦ λέει τὴ δόξα σου; Νὰ κι ἐγὼ, τὸ κλείνω καὶ κανεῖς ποτὲ δὲ θὰ μάθει ποῖος εἶσυνα!
- ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Ξεπέσαμε στὶς γυναῖκες καὶ στοὺς τσουτζέδες, γιὰτὶ ὁ ἐχθρὸς χαλάει τὸν τόπο μας κι ἐμεῖς ἐδῶ συζητᾶμε ἂν θὰ τονὲ χτυπήσουμε. Τοῦτοι οἱ ἀγωγιάτες ποῦ περνᾶνε ξέρεις ποιοὶ εἶναι, πρίτζηπά μου;
- ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ : Δυστυχησμένοι πρόσφυγες, τί ἄλλο;
- ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Κάνεις λάθος. Αὐτοὶ ἔναι πλιατσικολόγοι, κακοδουნიῶτες, τοῦ Μαυρομιχάλη. Ἐχρουνε πέσει στὴ ρεμούλα στὸ Ἄργος.
- ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ : Θέλετε νὰ εἰπεῖτε ὅτι ληστεύουν τοὺς ἐντοπίους;
- ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Ἄμῃ, ποῖους; Αὐτοὶ ἅμα δὲν ἔχουν ἄλλον νὰ κλέψουν, κλέβουνε τὸν ἑαυτό τους, γιὰ νὰ μὴν ξεχνᾶνε τὴν τέχνη—γιὰ ρώτησέ τους, βρὲ Φωτάκο, ποῦ πᾶνε δῶθε; (Φωτάκος βγαίνει).
- ΤΣΟΠΑΝΑΚΟΣ (Φωνάζει). Κακαβούλοι, κακαβούλοι, νοικοκυρευτήκατε οὔλοι; μὲ τσαρούχια μὲ βρακιά μὲ βενέτικα φλουριά; Μ' ἓνα ἀγάνωτο καζάνι κι ἓνα κολεδὸ τηγάνι;

ΦΩΤΑΚΟΣ (Ξαναμπαίνει) Ἄρχηγέ, ἔχουνε λείει κάτι ἀρρώστους καὶ τοὺς πᾶνε στὰ σπίτια τους καὶ θὰ ξαναγυρίζουνε στὸν πόλεμο.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Στοῦ διαόλου τὴ μάνα νὰ πᾶνε τὰ κακαδούλια ! Λιμασμένος κόσμος.

ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ : Ἐκεῖνος ποὺ ἔρχεται πρὸς τὰ ἐδῶ νομίζω ἔτι εἶναι ὁ Φιλήμων. Αὐτὸς εἶναι. Αὐτὸς ἀσφαλῶς θὰ μᾶς φέρει εἰδήσεις.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Πολὺ ἀχαμνὸν τὸν βλέπω αὐτὸν τὸν Φιλήμων, θὰ ᾿ναι τουλάχιστο πηχιά τὰ χαμπέρια του ;

ΦΙΛΗΜΩΝ (Μπαίνει). Ὑψηλότατε πρίγκηψ Ὑψηλάντη, γενναιοτάτε στρατηγὲ Κολοκοτρώνη...

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Ἄσε τίς πολλὰς ρεθερέτζες. Εἶσαι καὶ βραχνιασμένος. Ἄπο ποῦθ' ἔρχεσαι ;

ΦΙΛΗΜΩΝ : Ἄπο τὸ Ἄργος.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Τὸ κάστρο τοῦ Ἄργους, τῶπιασε κανεῖς ;

ΦΙΛΗΜΩΝ : Θέλετε νὰ σᾶς ἀναφέρω καταλεπτῶς τὰ ὅσα εἶδον καὶ ἤκουσα ;

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Πρῶτα νὰ μοῦ ἀπαντήσεις σ' αὐτὸ ποὺ σὲ ρώτησα. Ποιὸς κρατᾶει τὸ κάστρο τοῦ Ἄργους.

ΦΙΛΗΜΩΝ : Τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους εἶναι κενόν.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Δηλαδή ;

ΦΙΛΗΜΩΝ : Ἄδεις.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Ἀνάθεμά σας μὲ τὴ γλῶσσα σας λογιώτατοι. Ἐκεῖ ὁ Τοῦρκος σὲ σφάζει καὶ σὺ «κενόν!» Κάνε λογιώτατε τὴν ἀναφορά σου παρακάτω !

ΦΙΛΗΜΩΝ : Τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους εἶναι κενόν ἀλλ' οὔτε ἀκόμη ἐφάνη ἐχθρὸς εἰς τὸ Ἄργος. Ἦλθε εἰδήσεις ἔφάνησαν μόνον πενήντα ἰππεῖς καβαλλαραῖοι καὶ ἐντουφεκίστηκαν ἀπὸ τὸν Μπούκουραν καὶ τὸν Νταγρέν καὶ ἔφυγαν. Ἄλλ' οἱ ντόπιοι ἐρρίχτηκαν εἰς τὰ σπίτια καὶ λεηλατοῦν. Πολλοὶ εἶναι οἱ φευγάτοι γεμάτοι οἱ δρόμοι ἀπὸ θρῆνον καὶ ἀπελπισίαν.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Σ' εὐχαριστοῦμε, Φιλήμων ! (Ὁ χορὸς ἐξακολουθεῖ).

ΦΩΤΑΚΟΣ : Ἄρχηγέ, ὁ Κρεβατᾶς !

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Ὁ ἄρχοντας τοῦ Μυστρᾶ ;

ΦΩΤΑΚΟΣ : Ὁ ἴδιος. Καβαλλαρία μεγάλη.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Γιὰ πῆγαινε νὰ ἴδεις ποιὸν θέλει. (Φωτάκος βγαίνει) Πρίτζηπά μου, ὁ Κρεβατᾶς ἐδῶ, ἂν ἔρχεται σὲ μᾶς, καὶ σὲ μᾶς ἔρχεται, κάτι λάκκο ἔχει ἢ φάδα.

ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ : Ὁ Κρεβατᾶς εἶναι γενναῖος ἄνθρωπος καὶ ὄχι τόσο τοῦ συμφέροντος.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Ἔτσι καὶ ἐγὼ τὸν εἶχα, ἀλλὰ τελευταῖα εἶτανε μὲ τοὺς ἀριστοκράτες καὶ ὑπόγραψε καὶ τὴν αἴτηση ποὺ κάμανε στὸν Μέτλαντ στὴ Ζάκυνθο γιὰ νὰ ᾿ρθεῖ ἡ Ἀγγλία νὰ πιάσει τὸν Μωριά.

ΦΩΤΑΚΟΣ (Μπαίνει) : Ἐσένα θέλει, ἀρχηγέ. Μοῦ εἶπε θέλει νὰ σοῦ μιλήσει μυστικά.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Ἄντεστε πάρα πέρα ἐσεῖς. Ὅχι ἐσύ, πρίτζηπά μου, γιὰ ἕνομα τοῦ Θεοῦ, δὲν ἔχουμε μυστικά ἀπὸ σένα. (Πηγαίνοντας νὰ προαπαντήσῃ τὸν Κρεβατᾶ ἐνῶ ἐκεῖνος μπαίνει). Καλωσόρισε ἢ ἀφεντιά σου.

ΚΡΕΒΑΤΑΣ : Καλῶς σ' εὔρα, ἀρχιστράτηγε. — Πρίγκηπα, προσκυνῶ.

ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ : Καλωσορίσατε.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Δὲν ἔχω ποῦ νὰ σὲ βάλω νὰ κάτσεις καὶ μ' εἶπες καὶ ἀρχιστράτηγο.

ΚΡΕΒΑΤΑΣ : Δὲν ἦρθα γιὰ νὰ κάτσω. Ἦρθα νὰ σοῦ μιλήσω. Σὲ σένα.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Φωτάκο, νὰ μὴν ἔρθε κανένας ἐδῶ ἴσαμε νὰ σοῦ πῶ. (Βγαίνουν ὅλοι, ἐξὸν ἀπὸ τὸν πρίγκηπα, Κολοκοτρώνη καὶ Κρεβατᾶ).

Ὁ πρίτζηπάς μας εἶναι τὸ κεφάλι τῆς πατρίδας καὶ τὸ κόνισμα τῆς λευτεριάς γιὰ μένα, ἄρχοντα Κρεβατᾶ. Ὅπως πιστεύω καὶ γιὰ σένα καὶ γιὰ ὄλους μας. Ὅ,τι μοῦ εἶπεις μπροστά του.

ΚΡΕΒΑΤΑΣ : Τὸ πρῶτο : θέλω νὰ μὲ συχωρέσεις. Μοῦ φαίνεται πὼς εἶμαι μπροστά στὸν θάνατο καὶ θέλω νὰ παραδώσω τὴν ψυχὴ μου καθαρῇ.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Ἐσὺ ὁ ἄρχοντας τοῦ Μυστρᾶ ζητᾶς συχώρεση ἀπὸ μένα τὸν κλέφτη;

ΚΡΕΒΑΤΑΣ : Ἐγὼ γιὰτί σ' ἀδίκησα, Κολοκοτρώνη, καὶ ἐγὼ καὶ οἱ ἄλλοι. Ὅλοι οἱ ἄρχοντες σ' ἀδικήσαμε. Σοῦ ξομολογιέμαι ἐδῶ. Σκεδιάσαμε νὰ βάλουμε ἀνθρώπους νὰ σὲ σκοτώσουν. Ἐσένα τὸν ἐλευθερωτῆ. Γιατί ἐσὺ διαφεντεύεις τὴ λευτεριά. Δὲν τό 'χα καταλάβει ἀπ' ἀρχῆς πὼς δὲν ἔχουμε τὸ δικαίωμα ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς νὰ κλείσουμε καμμιά συμφωνία μὲ τὸν Τούρκο, παρὰ ἔχουμε ἔλοι μας χρέος νὰ τονὲ πολεμήσουμε, νὰ τονὲ διώξουμε καὶ ὅπως εἶπες ἐσὺ ὁ ἴδιος «Τούρκος μὴ μείνει στὸν Μωριά μηδὲ στὸν κόσμον ὄλον». Τούτη ἡ ἀπόφαση μοῦ δείχνει τώρα καθαρὰ τὸν δρόμο μου καὶ ὁ δρόμος μου καὶ ἐμένα καὶ ὄλουνώ μας εἶναι ὁ πόλεμος καὶ ἄς τὰ χάσουμε οὔλα. Τὸ λοιπὸν νὰ τελειώσει τὸ πρῶτο, ἐπειδὴ σὲ ἀδίκησα, καὶ σένα, θέλοντας νὰ σοῦ βλάψω τὴ ζωὴ σου, καὶ τὴν πατρίδα μου, πού θέλησα νὰ ξεκάνω τὸν διαφεντευτῆ τῆς λευτεριάς της, σοῦ ζητάω συχώρεση ἐδῶ γονατιστός, καὶ ἀπὸ σένα καὶ ἀπ' τὸν πρίγκηπα.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Μὴ γονατίζεις. ντροπῆς!

ΚΡΕΒΑΤΑΣ : Ἄσε με, θὰ γονατίσω. Τὸ 'ταῖα, ὅταν εἶδα τὸ ἄδικο. Ἄσε με νὰ στὰ ἐξομολογηθῶ ὄλα : Κάναμε ἀναφορά, πού τὴν ὑπόγραψα καὶ ἐγὼ καὶ τὴν ἐστείλαμε στὸν Μέτλαντ καὶ παραδίναμε τὸν Μωριά στὴν Ἄγγλία. Συχωρέστε με, γιὰ νὰ μὲ συχωρέσει καὶ ἡ πατρίδα.

ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ : Εὐγε, πατριώτη! στὴν ἀγκαλιά μου! (Τόνε σηκώνει καὶ ἀγκαλιάζονται καὶ μὲ τὸν Κολοκοτρώνη).

ΚΡΕΒΑΤΑΣ : Τώρα τὸ ἄλλο. Σοῦ 'φερα ἓνα ἑκατομμύριο γρόσα, ὄσα σύναξα βιαστικά, τὰ παραδίνω στὰ χέρια σας γιὰ τίς ἀνάγκες τοῦ πολέμου καὶ πάλε ἐδῶ εἶμαστε. Καὶ ἔχω καὶ διακόσιους νομάτους μαζί μου καὶ ταζόμαστε δῶ γιὰ τὸν πόλεμο νὰ μᾶς διατάξετε. Σὲ χαιρετᾶω ἀρχιστράτηγο, τὸν βαθμὸ τώρα σοῦ τονὲ δίνω μόνος μου, ἀλλὰ ξέρω θὰ στονὲ δώσει καὶ ἡ Γερουσία καὶ ἡ πατρίδα, γιὰτί τὸν ἀξίζεις. Καὶ ἓνα ἀκόμα, μὴν ξεσυνερίζεσαι τοὺς πατριῶτες...

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Νὰ σοῦ εἶπῶ γιὰ τοὺς πατριῶτες, τώρα πού συχωρεθήκαμε. Δὲν εἶναι ὄλοι πατριῶτες, ὄσοι μιλάνε γιὰ πατρίδα, ἀμὴ καὶ ὄσους δὲν εἶναι θὰ τοὺς κάνουμε μὲ τὸ στασιό, γιὰτί καὶ τὸ στασιό ὁ Θεὸς τό 'καμε. Τώρα γιὰ ποῦ εἶσαι ;

ΚΡΕΒΑΤΑΣ : Γιὰ κεῖ πού εἶσαι καὶ σὺ καὶ ὄπου μὲ διατάξεις.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Γιὰ κάτω εἶμαστε ὄλοι. Προχώρα μὲ τ' ἀσκέρι σου γιὰ τοὺς Μύλους. Ἐγὼ περιμένω καμπόσους ἐδῶ καὶ ἔρχομαι ἀπόκοντα. Στὸ καλὸ καὶ ἡ πατρίδα θὰ σοῦ εἶπει τὸ εὐχαριστῶ ((Κρεβατᾶς βγαίνει). Βλέπεις, πρίτζηπά μου ; Ἐδῶ ταιριάζει ἡ παροιμία ἀνάποδα : ὁ Θεὸς ἀγαπάει τὸν νοικοκύρη, ἀμὴ ἀγαπάει καὶ τὸν κλέφτη. Τὸ εἶδες καὶ τ' ἄκουσες. Ἐγὼ ὄλο καὶ πιὸ χριστιανὸς γίνομαι καὶ ἄς λείει τὸ Εὐαγγέλιο πὼς εἶναι εὐκολώτερο νὰ περάσει γκαμήλα ἀπὸ βελονότρυπα, παρὰ πλούσιος νὰ θυσιαστεῖ γιὰ πατρίδα.

ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ (Γελώντας) : Δὲν τὸ λείει ἔτσι τὸ Εὐαγγέλιο.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Ὅπως καὶ ἂν τὸ λείει ἀρχαιοελληνικά, νεοελληνικά αὐτὸ θέλει νὰ εἶπει.

ΦΩΤΑΚΟΣ (Μπαίνοντας) : Ἀρχηγέ, ὁ Ρήγας ὁ Παλαμήδης.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Αὐτὸς πού θὰ κράταγε τὰ Ντερβένια ; (Στὸν Ρήγα Πα-

λαμψήδη που μπαίνει). Ρε Ρήγα Παλαμήδη, καλωσόρισες. Ρε δε σ' έστειλε ή πατρίδα στο Μακρυπλάγι να φυλάξεις τὰ Ντερβένια ; Πώς, κακός σου καιρός, γύρισες έτσι ; Που 'ναι ο Τσαλαφατίνος, ο Σέκερης, οί άλλοι ; Τὰ μρυτζώσατε και φύγατε ;

ΠΑΛΑΜΗΔΗΣ : Μιλλιούνια ο στρατός του Δράμαλη. Σκόρπιζαν ελοι. Μόνος μου θα καθόμουνα ;

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Ρε Παλαμήδη, μ' έχει βαφτίσει ο πατέρας σου και σ' έχω πνευματικό αδερφό και δε μου βαστάει να τραβήξω το σπαθί να σε σφάξω εδώ χάμω, που λές τέτοια ψέματα. Φτού σου ! Άντε να παρουσιαστείς στη Γερουσία, να δώσεις λόγο ! (Παλαμήδης βγαίνει). Άκούστε δώ ελοι : Όποιος φέρνει τον κατακλυσμό, να τον σκοτώνετε. Όχι με άρματα παρά με ξύλα και με πέτρες !

ΦΩΤΑΚΟΣ : Νά, έρχεται ο Πετρόπουλος !

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Θα μάς φέρει σωστήν είδηση. Είναι άξιος. (Άγγελιαφόρος μπαίνει). Καλωσόρισες, ε, τί μάς φέρνεις ;

ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ : Είναι ο στρατός ως τριάντα χιλιάδες καλοαρματωμένος. Τώρα κινάει από την Κόρθο για το Άργος. Ντελῆδες μπουλούκια βγήκανε κιόλας στον κάμπο. Πιάσαν τον Μπούκουρα. Αυτός τους έκανε τον Τούρκο και κατάφερε να τους ξεφύγει. Έδώ σας φέρνω γράμμα από τον Τσόκρη να διαβάσετε κι ε,τι άλλα με ρωτάτε.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Καλά μάς εκόπιασε το θεριό στο Άργος. Ο Τσόκρης έκαμε τη δουλειά του. Δεν του άφησε ούτε σπειρί σιτάρι, ούτε καλαμιά στον κάμπο. Σε πέντε μέρες ο στρατός του Δράμαλη δε θα χει τί να φάει και θα φάνε ο ένας τον άλλον. Η γραμμή μας τώρα κρατάει από τα Βασιλικά, περνάει από τον Αηγιώργη, απ' απ' τους Μύλους και φτάνει στο Κιβέρι. Αν προκάμει ο Μπαρμπιτσιώτης και μπει στο κάστρο του Άργους και το κρατήσει, θα χασομερήσει ο Δράμαλης στο Άργος, όπως θα χασομεράγε και στην Κόρθο, αν κράταγε κει το κάστρο και δεν το παράδινε ο μουργος, που 'θελε να πάρει και τονομα Αχιλλέας.

ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ : Στο κάστρο του Άργους μπῆκαν καμπόσοι να το κρατήσουνε κι ένας καπετάνιος Άργίτης. Έχει και τροφές μέσα, γιατί πολλοί μπακάληδες κρύψανε κει τυριά και ζάχαρες κι άλλα της μπακαλικῆς.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Γειά στο στόμα σου ! άμή πρέπει να το κρατήσουμε το κάστρο του Άργους με τα δόντια, γιατί θάναι το άγκάθι μέσα στο μάτι του θεριού. Έχουμε και τα καράδια μας στη θάλασσα, ε, δεν το ελέπετε ; Το θεριό είναι μέσα στο δόκανο που τοῦχουμε στήσει. Μάς τῶστειλε ή Τύχη της πατρίδας μας για να το ξεκάνουμε.

ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ : Έννοῶ την σπουδαιότητα και, αν το εγκρίνετε, πηγαίνω άμέσως εγώ με τους στρατιώτας μου να κλειστῶ εις το κάστρο του Άργους.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Κάμετο, πρίτζηπά μου, να, αυτό θα πει να 'σαι πρίτζηπας. Το χέρι σου φιλω.

ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ : Ε, όχι, στρατηγέ !

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Αν πᾶς ελόγου σου, θα 'μαι ήσυχος πώς το κάστρο του Άργους κρατάει. Να μπεις μέσα εστω και με πόλεμο και να το κρατήσεις με τα δόντια κι εγώ θα 'χω την έννοια σου.

ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ : Αν πέσω εγώ, πέφτει και το κάστρο.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Εσύ ο ίδιος είσαι κάστρο άπαρτο, πρίτζηπά μου !

ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ (Στον Φωτάκο) : Ξεκινάμε εϋθύς. Δώσατε διαταγᾶς. (Στον Κολοκοτρώνη). Καλήν αντάμωση.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Η ὥρα ή καλή. (Υψηλάντης βγαίνει). Φωτάκο, να μ' αφήσετε δώ να πάρω έναν ύπνο. (Γέρνει και κάνει πώς κοιμάται).

ΦΩΤΑΚΟΣ (οιγά προς τους έξω) : Πές τους να πάψει ο χορός. (Γίνεται ήσυχία).

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ (Πειτάγεται) : Φωτάκο ! Νά βαρέσουν σύναξη. (Φωτάκος βγαίνει ταμπούρα και σάλπιγγες. Φωτάκος, Τσοπανάκος ξαναμπαίνουν και πολεμιστές).

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : Χαρείτε, Έλληνες ! Μόλις με πήρε λίγο ο ύπνος κι είδα ένα λαμπρό όνειρο. Είδα την Τύχη της πατρίδας μας. Μου παρουσιάστηκε δώ ή ίδια ή Παναγιά και φόραγε μπόλια θλάχικη και τσαρούχια κόκκινα. Είτανε ζωσμένη με σπαθί και μου δείχνει κατά την Κόρθο και μου λέει : Βάρα στα στενά ! Τό λοιπόν έτοιμαστέτε για πόλεμο, που θά μάς δώσει νίκη μεγάλη.

ΟΛΟΙ : Ζήτω !

(Αλλαγή)

ΕΞΗΓΗΤΗΣ : Τώρα μιὰ δυό σκηνοῦλες ἄθλιες και γελοῖες. Τό μουτρο του πολέμου εἶν' ὄλο χαλασμούς διασμούς, ἀσέλγειες, πείνες, αἵματα και δάκρυα μά 'χει και μορφασμούς που προκαλοῦνε γέλια. Οἱ κάτοικοι στην πόλη του 'Αναπλιού, οἱ ἀγάδες και 'Εβραῖοι καμπόσοι, εἶναι και τουτοἱ ἀποκλεισμένοι : στερῖα ὁ στρατός του Δράμαλη τους περιορίζει και ἀπό τή θάλασσα 'Ελληνες ἀπ' τὰ καράβια και, σάν κυνηγημένοι ἀπό φωτιά συνάμα και ἀπό νερό, τεντώνουνε τό δάσανό τους μ' ἀπελπισμένη ἐλπίδα μήν ή τύχη ἀλλάξει και συνεχίσουν τ' ὄνειρο της ὑπαρξής τους.

ΣΚΗΝΗ 11η. 'Ανάπλι. "Οξω ἀπ' τό "Ιτς Καλαί, στην ἀχτή.

(Πάνω φρουροὶ Τούρκοι. Κάτω 'Ελληνες).

Α' ΤΟΥΡΚΟΣ (τραγουδάει) : 'Αμάν της Πόλης τὰ δουνά τὰ χιανοσκεπασμένα και ἐγὼ ντερδίσης ἔκαμα και τὰ 'χω γυρισμένα.

Α' ΕΛΛΗΝΑΣ : Μὲ τί καημό τό λέει ὁ μπαγάτσας. Θά του φωνάξω νά μιλήσουμε.

Β' ΕΛΛΗΝΑΣ : Γιατί, για νά του κάνεις χαλάστρα ; "Αστον νά τό εἰπεῖ.

Α' ΕΛΛΗΝΑΣ : Θά του φωνάξω. (Φωνάζει). "Ε, Μεμέτη !

ΤΟΥΡΚΟΣ : "Ε !

Α' ΕΛΛΗΝΑΣ : Νά 'ρθουμε σιμώτερα ν' ἀκούσουμε τό τραγούδι ;

ΤΟΥΡΚΟΣ : Και δέν ἐρχόσαστε ;

Α' ΕΛΛΗΝΑΣ : Μή βαρέσεις, μπέσα για μπέσα.

ΤΟΥΡΚΟΣ : Δὲ βράω.

Α' ΕΛΛΗΝΑΣ (πλησιάζοντας) : Γειά σιτὸ στόμα σου, μωρέ, πέστο ἀκόμη !

ΤΟΥΡΚΟΣ (τραγουδάει) : "Εχασα τις ἐλπίδες μου σάν του δεντροῦ τὰ φύλλα ὅπου τὰ παίρνει ὁ ἀνεμος και μένουνε τὰ ξύλα.

Α' ΕΛΛΗΝΑΣ : Γειά που λέει, χαρά π' ἀκούει !

ΤΟΥΡΚΟΣ : Σ' ἄρεσε τό τραγούδι ;

Α' ΕΛΛΗΝΑΣ : "Αν μάς ἄρεσε ; Χτυπάει στην καρδιά. 'Από που 'σαι καλόπαιδο ; Τὰ μιλάς καλὰ τὰ Ρωμείκα.

ΤΟΥΡΚΟΣ : Εἶμαι ἀπό τή Λάρισα, μά 'χω κάμει και στην Πόλη.

ΕΛΛΗΝΑΣ : "Ε, τί λένε οἱ δικοί σας οἱ ἀφεντάδες, για τουτον τον πόλεμο ;

ΤΟΥΡΚΟΣ : Τί νά εἰποῦν ; "Εχουνε χαρές, που μάθανε πῶς ὁ γκιαούρ πασάς ὁ Κολοκοτρώνης σας, ἔπεσε ἀπ' τ' ἄλογο και βάρεσε στο πλευρό και εἶναι στο στρώμα.

(Στὸ ἐπόμενο ή Συνέχεια)

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ

ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ

Ἡ 15ῃ ἐπέτειος τοῦ Ἐθνικοῦ ξεσηκώματος ἐναντίον τῆς βάρβαρης φασιστικῆς ἐπίθεσης, γιορτάζεται φέτος μέσα σ' ἓνα κλίμα ἐθνικῆς ταπείνωσης. Ἡ ἐλληνική μας Κύπρος θυσιάζεται στὰ ἀγγλικά, ἀποικιακὰ συμφέροντα κι οἱ Τοῦρκοι ἄσπονδοι φίλοι σπρώχνουν τὸ λαὸ τους σὲ βάρβαρους βανδαλισμοὺς ἐναντίον τοῦ ἐλληνικοῦ στοιχείου καὶ σὲ συλήσεις ἱερῶν, πὺν θυμίζουν τὶς πιὸ μαῦρες στιγμὲς τῆς τουρκικῆς ἱστορίας. Καὶ ἐνῶ ὅλος ὁ ἐλληνικὸς Λαὸς ἀγανακτεῖ, ἓνα μήνυμα ἀπὸ πέρα ἀπὸ τὸν Ἀτλαντικὸ ἔρχεται νὰ συμπληρώσει τὴν ταπείνωση: πρέπει, σὶδ ὄνομα τῆς φιλίας—ποιᾶς φιλίας;—καὶ τῆς ἀσφαλείας—ποιᾶς ἀσφαλείας;—νὰ στρέψουμε καὶ τὴν ἄλλη παρειά! Τὸ πλήγμα ἐναντίον τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνεξαρτησίας εἶναι μεγάλο. Ὁλος ὁ πνευματικὸς κόσμος τῆς χώρας, ἐκφράζοντας τὴ γενικὴ λαϊκὴ ἀγανάκτηση, καταδίκασε τὶς κυνικὲς ξένες ἐπεμβάσεις κι ἡ στάση του αὐτῆ τὸν τιμᾶει καὶ τὸν δικαιώνει ἀπέναντι στὸν ἐλληνικὸ λαὸ καὶ τὴν Ἱστορία. Καὶ εἴμαστε βέβαιοι πὺς τὴ σημαία αὐτῆ πὺν σήκωσε, θὰ συνεχίσει νὰ τὴν κρατᾶει δυνατὰ στὰ χέρια του. Τὸ πνεῦμα, μονάχα σὲ μιὰ πατρίδα ἀνεξάρτητη καὶ περήφανη μπορεῖ ν' ἀνθίσει. Κι ἡ παλιότερη κι ἡ πρόσφατη ἱστορία μας εἶναι γεμάτη ὡραία παραδείγματα γιὰ τὴν πνευματικὴ προσφορὰ σὶν Ἑλληνικὴ Δευτεριά κι Ἀνεξαρτησία.

Η ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Ἡ ἐρειπωμένη κι ἄστεγη ἀκόμα Ζάκυνθος, μέσα σὶν ἀγωνία τῆς θυμῆ-θηκε πὺς πλησιάζουν τὰ ἐκατόχρονα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Σολωμοῦ. Κι ἄρχισε νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ τὸ γιορτασμὸ τους, συγκροτώντας γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ δύο ἐπιτροπές, μιὰ σὶν Ζάκυνθο καὶ μιὰ σὶν Ἀθήνα. Εἶναι συγκινητικὴ ἡ ὑπόμνηση αὐτῆ πὺν κάνει ἡ Ζάκυνθος σὶν Πανελλήνιο, γιὰ τὸ χρέος πὺν ἔχουμε ὅλοι ἀπέναντι σὶν μεγάλο ποιητῆ, πὺν στάθηκε σύγχρονα καὶ μεγάλος δάσκαλος κι ἐθνικὸς φρονηματιστής. Μὰ τὸ χρέος μας αὐτὸ, δὲν θὰ πρέπει νὰ ἐξαντληθεῖ μὲ μερικὲς τυμπανοκρουσίες. Ὁ καλύτερος γιορτασμὸς τοῦ Σολωμοῦ θὰ εἶναι νὰ τὸν φέρουμε κοντὰ σ' ὄλο τὸ λαὸ, νὰ κάνουμε τὸ πνεῦμα του κτῆμα ὄλων. Μιὰ λαϊκὴ ἔκδοση τῶν ἀπάντων του, μὲ ἀναλύσεις καὶ ἐπεξηγήσεις, σὲ χιλιάδες ἀντίτυπα, πὺν θὰ πουληθοῦν σὶν κόστος, αὐτὸς θὰ εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς τρόπους, γιὰ νὰ παραδοθεῖ ὁ ποιητῆς σὶν Λαὸ του, πὺν ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες καὶ τὶς θυσίες του ἐμπνεύστηκε. Τὴ στιγμὴ μάλιστα πὺν τὸ πνεῦμα τοῦ

Σολωμοῦ ξεχνιέται ἢ καὶ—κάτι χειρότερο—προδίνεται, ἢ παράδοσή του σὶν πραγματικὸ του κληρονόμο, εἶναι τὸ ἱερώτερο καθῆκον ἀπέναντι σὶν μνήμη τοῦ ἐθνικοῦ ποιητῆ.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ

Ἡ ἐποποιία τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Ἐθνικῆς Ἀντίστασης κι ἡ μαύρη περίοδος τῆς Κατοχῆς, ἔδωσαν πλούσιο ὕλικὸ σὶν λαϊκὸ πνεῦμα καὶ σὶν λαϊκὴ θυμοσοφία. Ἔτσι δημιουργήθηκαν πλῆθος λαϊκὰ (δημοτικὰ) τραγούδια, ἡρωικὰ καὶ σατιρικά, παροιμίες καὶ παροιμιακὲς φράσεις, ἀνέκδοτα καὶ ἱστορίες. Σὶν τεῦχος μας αὐτὸ, δίνουμε μερικὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ τραγούδια. Μὰ τὸ λαογραφικὸ αὐτὸ ὕλικὸ πὺν ἐκφράζει τὴ λαϊκὴ ἀντίδραση σὶν δραματικὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς, κινδυνεύει νὰ χαθεῖ ὀριστικά. Κάνουμε μιὰν ὑπόδειξη, πὺν ἔχει τὴ σημασία ἐκκλήσης: οἱ ἐπίσημοι ὀργανισμοὶ πὺν ἀσχολοῦνται μὲ τὴ λαογραφία κι οἱ ἰδιῶτες λαογράφοι, νὰ καταπιαστοῦν μὲ τὴν συγκέντρωση τοῦ ὕλικου αὐτοῦ, ὅσο εἶναι ἀκόμη καιρός. Ἡ προσφορὰ σὶν λαογραφία καὶ σὶν Ἑλληνικὸ Λαὸ θὰ εἶναι μεγάλη.

Ο ΗΛ. ΕΡΕΜΠΟΥΡΓΚ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΡΙΖΕΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

(Αποκλειστική συνέντευξη στην «Επιθεώρηση Τέχνης»)

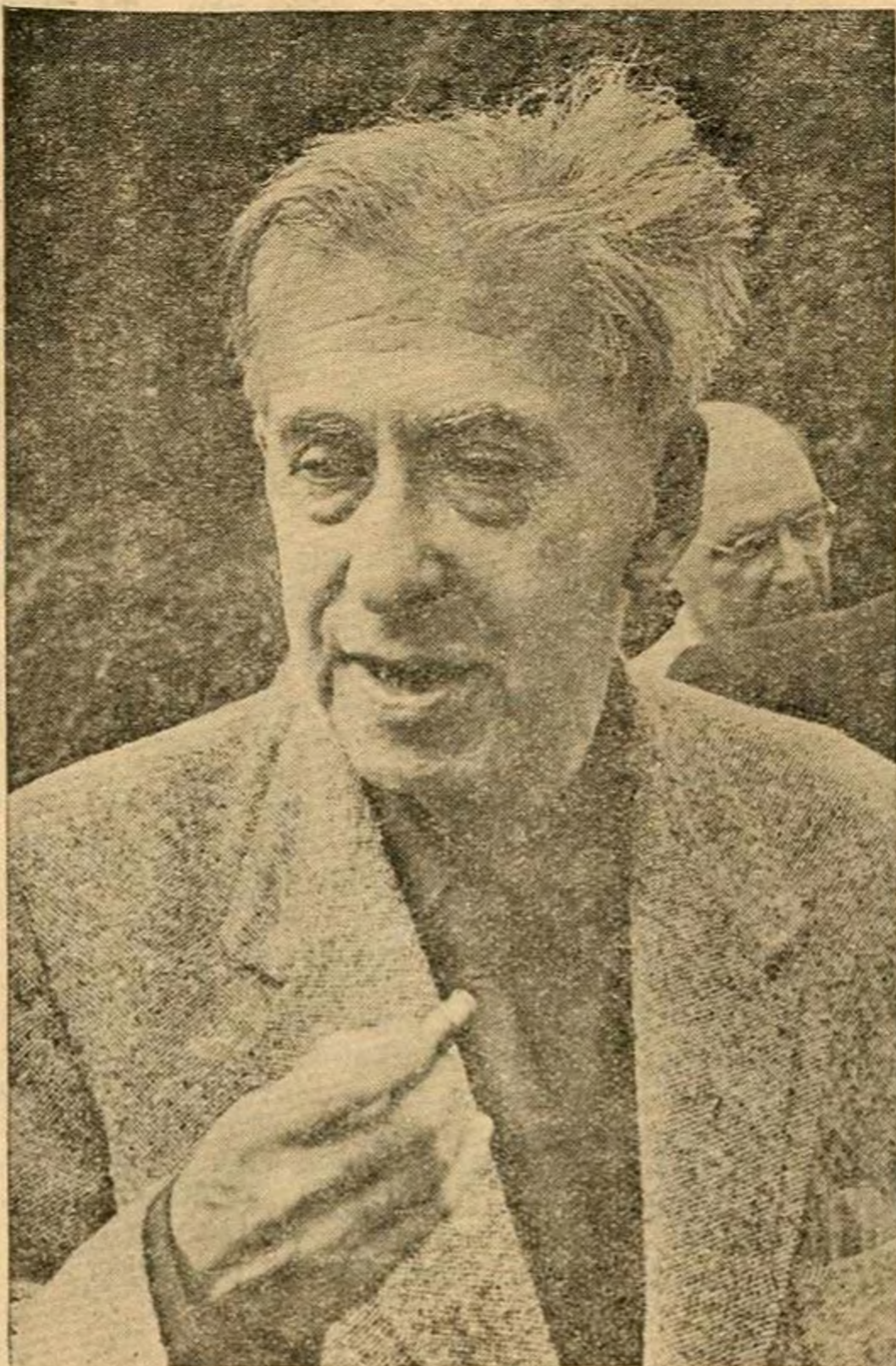
Η «Επιθεώρηση Τέχνης» απευθύνθηκε με συνεργάτη της στον σοβιετικό συγγραφέα Ήλία Έρεμπουργκ και του έθεσε δυο ερωτήματα σχετικά με θέματα που συζητήθηκαν στις συναντήσεις της Γενεύης. Την συνέντευξη αυτή που δόθηκε αποκλειστικά στην «Ε.Τ.» στις 9 Σεπτεμβρίου στο «Hotel du Rhone» στη Γενεύη, δημοσιεύουμε παρακάτω.

Ερώτηση: Κατά τη διάρκεια των συζητήσεων που έγιναν με την ευκαιρία των Διεθνών Συναντήσεων της Γενεύης, είπατε ότι η ρούσικη και η δυτικοευρωπαϊκή κουλτούρα έχουν «τις κοινές τους πηγές στον πολιτισμό της Αρχαίας Ελλάδας». Θέλετε

νά μᾶς ἐξηγήσετε τὴ σκέψη σας πάνω στο ζήτημα αυτό :

Απάντηση: Οι πηγές της ρούσικης κουλτούρας καθώς και της κουλτούρας των λαών της δυτικής Ευρώπης είναι οι ίδιες. Οι κοινές αυτές πηγές είναι ο πολιτισμός της Αρχαίας Ελλάδας. Η ελληνική κουλτούρα φτάνει σέ μᾶς σέ μετάφραση—παραλλαγμένη μορφή και φυσικά, όπως κάθε μετάφραση, είναι κάπως λανθασμένη. Η ελληνική κουλτούρα έφτασε στη δυτική Ευρώπη με τὴ μορφή—μετάφραση πού τῆς έδωσε ἡ Ρώμη. Σέ μᾶς έφτασε στη βυζαντινή τῆς μορφή. Αναρωτιέμαι όμως αν ὁ στρατιώτης ἢ ὁ νομικός τῆς Ρώμης ἦταν καλύτεροι μεταφραστές από τὸν καλόγερο και τὸ γραμματικό τοῦ Βυζαντίου.

Ἄν πάρουμε γιά παράδειγμα τὴ ζωγραφική, βλέπουμε ὅτι ἡ ρούσικη ἀναγέννηση πού ἀντιστοιχεί χρονολογικά στην Ἱταλική ἀναγέννηση τοῦ Τσιμαμπούε και τοῦ Τζιότο έδωσε μιὰ σειρά από μεγάλους καλλιτέχνες και ἕνας ζωγράφος σάν τὸν Ἀντρέα Ρουμπλόφ ἀντιπροσωπεύει μιὰ πραγματικά μεγάλη καλλιτεχνική ἀξία. Ἄς μοῦ ἐπιτραπεί νά σᾶς ξαναθυμίσω ὅτι ὁ Ἀνρί Ματίς εἶπε πολλές φορές ὅτι κατά τὴ γνώμη του ἡ μεγαλύτερη ζωγραφική πού εἶχε δει

στη ζωή του ήταν ή ζωγραφική του Άντρέα Ρουμπλόφ. Αν πάρουμε τους άλλους τομείς της κουλτούρας, βλέπουμε ότι ή Ρωσία, που για ένα αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα άναγκάστηκε να πολεμήσει τους εισβολείς που έρχονταν από την ανατολή, υπεράσπισε πάντα τις αξίες του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Είναι λοιπόν παράξενο να βλέπει κανείς σοβαρούς ανθρώπους που άφοϋ κάνανε πρόσφατα άκόμα σχέδια ένοποίησης μιας Ευρώπης που τελειώνει στα γερμανικά σύνορα, να θέλουν τώρα να πείσουν τους λαούς ότι ή ρούσικη και ή ευρωπαϊκή κουλτούρα είναι δυο διαφορετικά πράγματα.

Έρώτηση: Πως βλέπετε τó πρόβλημα τών διεθνών έκπολιτιστικών άνταλλαγών κάτω από την προοπτική τών προσφάτων διεθνών εξέλιξεων και της διάσκεψης της Γενεύης;

Απάντηση: Έλπίζω ότι τώρα που πέφτει ó κακοήθης πυρετός του ψυχρού πολέμου θα μπορέσουν να πραγματοποιηθούν πραγματικές άνταλλαγές με έκπολιτιστική αξία καθώς και ή πνευματική συνεργασία ανάμεσα σ' όλους τους λαούς. Τα κλειστά σύνορα δέ βλάπτουν μόνο την οικονομία μιας χώρας άλλά και την έκπολιτιστική της ζωή. Η χώρα μου, μ' όλη τή δυνατή ένεργητικότητα, πήρε μια σειρά πρωτοβουλίες για να

πραγματοποιηθούν οι άνταλλαγές αυτές. Άλλά φυσικά για να πετύχουν τέτοιες προσπάθειες πρέπει να υπάρχει καλή θέληση άπ' όλες τις πλευρές.

Οι καλλιτέχνες σας έγιναν έγκάρδια δεχτοί στη Σοβιετική Ένωση και έλπίζω ότι οι έκπολιτιστικές σχέσεις ανάμεσα στις δυό μας χώρες, που ήταν τόσο στενά δεμένες στο παρελθόν με κοινές άνησυχίες και έλπίδες, θ' αναπτυχθούν άκόμα παραπάνω και θα φανούν ώφέλιμες για τή χώρα μου καθώς και για τήν Ελλάδα.

Σημ. «Ε.Τ.»

Ο Α. Ρουμπλόφ έζησε στο τέλος του 14ου και στις άρχές του 15ου αιώνα. Η ζωγραφική του προσπάθησε να ξεφύγει από τα στενά πλαίσια της βυζαντινής άγιογραφίας. Ο Ρουμπλόφ ζωγράφισε σκηνές άπο τήν καθημερινή ζωή του λαού και προσπάθησε να δώσει μια πιο ζωντανή έκφραση στα πρόσωπα. Η μεγάλη αξία του έργου του Ρουμπλόφ φαίνεται άκόμα πιο πολύ όταν τό συγκρίνουμε με τήν τέχνη που κυριαρχούσε στις άλλες χώρες του βυζαντινού πολιτισμού και όταν σκεφτούμε ότι και ή θυσική Αναγέννηση δρισκοταν άκόμα στις άρχές της. Σήμερα, ó Ρουμπλόφ θεωρείται στην ΕΣΣΔ σαν ένας άπό τους μεγαλύτερους Ρώσους ζωγράφους και ó άναμφισβήτητα μεγαλύτερος της έποχής του.

Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ

Με δημοσιεύματα στον ήμερήσιο και περιοδικό Τύπο και με ψηφίσματα διαμαρτυρίας καταγγέλθηκαν άπό τους έλληνες διανοούμενους στην παγκόσμια κοινή γνώμη οι οργανωμένες άπό τήν Τουρκική κυβέρνηση επιθέσεις εναντίον του ελληνικού στοιχείου στην Κωνσταντινούπολη και Σμύρνη, ή άνεκτική στάση τών «συμμάχων», τó γνωστό μήνυμα Ντάλλες, ή άπόρριψη της ελληνικής προσφυγής για τήν Κύπρο άπό τόν ΟΗΕ και ή καταψήφισή της άπό τις χώρες του ΝΑΤΟ και τήν Άμερική.

Τό σύνθημα για τις διαμαρτυρίες τών λογοτεχνιζών και καλλιτεχνιζών μας σωματείων δόθηκε άπό δυό ξηνητεμένους λογοτέχνες μας. Ο Νίκος Καζαντζάκης και ó Θράσος Καστανάκης έστειλαν άπό τήν Άντίμπ. άμέσως μετά τις καταστροφές της Πόλης τó παρακάτω τηλεγράφημα:

«Διά τα τραγικά γεγονότα Κων)πόλεως και Σμύρνης θεωρούμεν τήν Βρετανικήν Κυβέρνησιν ως τήν άληθθή έπεύθυνον άναβίωσης του ελληνοτουρκικού μίσους».

Έπίσης άπό τó Κάιρο έφτασε τó παρακάτω ψήφισμα:

«Οι Έλληνες Λογοτέχνες Καίρου, βαθείά συγκινημένοι άπό τήν τίμια και αξιοπρεπή στάση της Αίγύπτου άπέναντι στη σπείρα τών αυτοκαλουμένων «ελεύθερος κόσμος», που δεν κάνουν παρά να βυσοδομοούν μέσα στους κόλπους του ΟΗΕ, εκφράζουμε τις θερμές μας ευχαριστίες στην Αίγυπτιακή Κυβέρνηση για τήν υποστήριξή της. Με τήν ευκαιρία αυτή κάνουμε έκκληση στους συναδέλφους μας της φιλόξενης αυτής χώρας, που για τόν άγώνα της για άπελευθέρωση τόν νιώσαμε σά δικό μας άγώνα, να ενώσουν μαζί μας τις προσπάθειες και τή φωνή τους, για τήν άναγνώριση του ίερού δικαιώματος της άμέσου αυτοδιαθέσεως του δυναστευομένου λαού της Κύπρου».

Τό ψήφισμα υπογράφουν οι λογοτέχνες:

Νίκος Νικολαΐδης, Α. Ι. Μαρτάλης, Σ. Ίορδάνου, Έλένη Βοΐσκου, Γ. Σταλλάκης.

Άλλά και ó χαράκτης Γαλάνης, που

ἔφτασε ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ λίγο μετὰ τὰ γεγονότα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐδήλωσε στοὺς δημοσιογράφους τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων:

«Ἡ χαρὰ μου μειώνεται ἀπὸ τὴ μελαγχολία καὶ τὴ δίκαιη ἀγανάκτηση τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὶς θηριωδίες τῶν Τούρκων. Εὐχομαι καὶ ἐλπίζω σύντομα νὰ ἰκανοποιηθεῖ ἡ πληγείσα ἑλληνικὴ φιλοτιμία καὶ γενικῶς τὸ Δίκαιον».

Ὁ γνωστὸς ἐξ ἄλλου Κύπριος ποιητὴς Τεῦκρος Ἀνθίας περνώντας ἀπ' τὴν Ἀθήνα μὲ κατεύθυνση τὴν ὑπόδουλη καὶ ἀγωνιζόμενη πατρίδα του δήλωσε σὲ συντάκτη τῆς ἐφημερίδας «Ἡ Αὐγὴ» τὰ ἑξῆς:

«Ἀπ' τὶς κυπριακὰς ἐπάλξεις δὲν θὰ πάψουμε νὰ κάνουμε τὸ χρέος μας γιὰ τὴ λευτεριά τῆς Ἑλλάδας ποὺ τὴ θεωροῦμε συνώνυμη μὲ τὴ λευτεριά τῆς Κύπρου».

Ἡ «Ἐθνικὴ Ἐταιρία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν» μὲ ψήφισμά της ἐκφράζει τὴν ὀδυνηρὴν κατάπληξή της καὶ τὴν ὀργὴν τῶν ἑλλήνων γιὰ τὴν περιφρονητικὴ ἀδιαφορία τῆς ἀμερικανικῆς κυβέρνησης μπροστὰ στοὺς φρικτοὺς βανδαλισμοὺς τῶν Τούρκων καὶ τὴ συνεργασία Τουρκίας—Ἀγγλίας γιὰ τὴν κατάπνιξη τῶν ἐλευθεριῶν τῶν Κυπρίων καὶ ἀξιώνει «περιφρούρησιν προβληθείσης ἐθνικῆς μας ἀξιοπρεπείας καὶ ἐν ἀνάγκη ἀναθεώρησιν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ ἐθνικοῦ κράτους».

Ἡ «Ἐνωσις Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν» διαμαρτύρεται γιὰ τοὺς τουρκικοὺς βανδαλισμοὺς καὶ ἐκφράζει τὴν ἀπερίγραπτη θλίψη της ποὺ «καὶ λαοὶ θεωροῦμενοι πολιτισμένοι καὶ σύμμαχοι ἔδειξαν καὶ δείχνουν τόση ἀνάληψη περιφρόνηση πρὸς τὴν ἔννοια τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς Δικαιοσύνης».

Ὁ «Σύνδεσμος Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν» μὲ ψήφισμά του διαμαρτύρεται στὸν Ο.Η.Ε καὶ σ' ὅλους τοὺς πνευματικούς ἀνθρώπους τῶν ἄλλων χωρῶν. Ἐκφράζει τὸ βαθύτατο παράπονο καὶ τὴ δίκαιη ἀγανάκτηση τῶν μελῶν του γιὰ τὴν ἀδιαμαρτύρητη ἀπὸ μέρους τῶν πολιτισμένων συμμάχων παραδοχὴ τέτοιων ἀγρίων μεθόδων ἀπὸ ἓναν ἀνάξιο καὶ ἀδιόρθωτο συνεταῖρο τῆς συμμαχικῆς κοινότητος. Διαπιστώνει τὸν τυραννικὸ χαρακτήρα τῶν Τούρκων. Προειδοποιεῖ τοὺς Ἀγγλοὺς καὶ τοὺς ἄλλους συμμάχους γιὰ τὴν ἀπογοητευτικὴ ἐπίδραση τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῆς ἀπαθείας τους σχετικὰ μὲ τὸ θέμα τῶν γενικωτέρων σχέσεων τῆς Ἑλλάδος καὶ διαδηλώνει τὴν πίστη καὶ τὴν ἐπιμονή της γιὰ τὸ δίκαιο αἴτημα τῆς Κυπριακῆς Λευτεριᾶς.

Τὸ «Καλλιτεχνικὸ Ἐπιμελητήριον» ἐκπροσωπώντας τοὺς ἐργάτες τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν, διαμαρτύρεται ἔντονα πρὸς ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ ζητεῖ τὸν

στιγματισμὸ τῶν Τουρκικῶν ἀγριοτήτων καὶ τῶν κακοποιήσεων γυναικῶν καὶ καταλήγει: «Οἱ ἀκατονόμαστοι ποὺ κουρελιάζουν τὰς ἐννοίας Ἀνθρώπος, Νόμος, Πολιτισμός, Ο.Η.Ε καὶ τὰς λοιπὰς μὲ κεφαλαῖα ἀρχικὰ πολυτελεῖς καὶ ποικίλας ὀργανώσεις, ἐπανεφέραν μὲ ἐνάργεια καλειδοσκοπίου τὴν σύγχρονον Ἀνθρωπότητα εἰς τὰς πλέον στυγνὰς καὶ σκοτεινὰς στιγμὰς τῆς προϊστορίας της».

Ἡ «Ἐνωσις Ἑλλήνων Θεατρικῶν καὶ Μουσικῶν Κριτικῶν» ἐξέδωσε ψήφισμα ποὺ προσυπογράφεται καὶ ἀπὸ τοὺς ἑλληνες Μουσουργοὺς καὶ στὸ ὁποῖο ἀναφέρει ὅτι: «Ὁ μεταπολεμικὸς κόσμος πρέπει νὰ κατατάξει τὴν 6η καὶ 7η Σεπτεμβρίου στὶς σκοτεινὰς σελίδες τῆς Ἱστορίας του καὶ νὰ ἀντλήσει ἀκόμη ἓνα σκληρὸ δίδαγμα—ἓνα δίδαγμα ποὺ εἶχαν τὸ βαρὺ κληρὸ νὰ προσφέρουν πάλι οἱ ἑλληνες καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ ὀλέθριες χίμαιρες».

Ἡ «Ἐταιρία Θεατρικῶν Συγγραφέων» σὲ ψήφισμά της, ποὺ διαβάστηκε στὶς παραστάσεις ὄλων τῶν ἀθηναϊκῶν θεάτρων καταγγέλλει: «Ὁ τουρκικὸς ὄχλος ὀργανωμένος ἀπὸ καιροῦ εἰς ὀμάδας καταλλήλως ἐξοπλισμένας, πρὸς τὸν σκοπὸν ἀντιδράσεως κατὰ τοῦ ἱεροῦ αἰτήματος τῆς αὐτοδιαθέσεως τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ ἐξάπέλυσε τὴν κατὰ τὴ νύκτα τῆς 6)9 βαρβαρικὴν ἐπιδρομήν..»

«Οὕτω τὰ ἱερώτερα δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου ἐποδοπατήθησαν ἐνῶ δυνάμεις σκοτεινὰ προσπαθοῦν νὰ ἀποκρύψουν ἀπὸ τὴν παγκόσμιον κοινὴν γνώμην τῶν γεγονότων τὴν ἔκτασιν». Καὶ τὸ ψήφισμα καταλήγει μὲ διαμαρτυρία γιὰ τὴν ἐνοχλησιωπὴ τῶν πολιτικῶν καὶ πνευματικῶν ἡγετῶν τοῦ πολιτισμένου κόσμου «τείνουσιν νὰ καλύψῃ τὸ φρικτότερον ἔγκλημα καὶ τοὺς ἠθικοὺς αὐτοῦ αὐτουργοὺς».

Παρόμοια ἐξ ἄλλου ψήφισματα ἐξέδωσαν ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, τὰ Πανεπιστήμια, ἡ Ἐταιρία Βυζαντινῶν Σπουδῶν, ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρία κ.λ.π.

Στὸ περιοδικό, ἐπίσης, «Νέα Ἐστία» ὁ κ. Π. Χάρης σὲ ἄρθρον του καταδικάζει ζωηρὰ τὴν ἀγγλοτουρκικὴ βία καὶ ὁ κ. Ἡλ. Βενέζης τὶς τουρκικὰς βαρβαρότητες. Στὴν ἐφημερίδα «Τὸ Βῆμα» οἱ ἐπιφυλλιδογράφοι κ.κ. Γ. Φτέρης καὶ Ἀγγ. Τερζάκης ἀσχολήθηκαν ἐκτεταμένα καὶ καταγγείλαν τὶς τουρκικὰς βαρβαρότητες καὶ τὴν στάση τῶν «συμμάχων» σὲ μιὰ σειρὰ ἄρθρων τους.

Στὸ μεταξὺ καὶ τὸ Ἑλληνικὸ τμήμα τῆς διεθνούς ὀργανώσεως Π.Ε.Ν. Κλάμπ ἀπέστειλε στὸ κεντρικὸ συμβούλιο τῆς ὀργανώσεως ποὺ ἐδρεύει στὸ Λονδίνο καὶ στὰ 35 τμήματά του στὶς διάφορες χῶρες ἔντονη διαμαρτυρία γιὰ τὶς βαρβαρότητες τῶν Τούρκων.

Ο ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΥΒΡΙΣΤΕΣ ΤΟΥ

Ὁ Ἄγγλος «ἱστορικός» Ἀρνολντ Τόϊμπη, ὁ περιβόητος κήρυκας τῆς ἀμερικάνικης κυριαρχίας καὶ θεωρητικὸς τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ, στὸ πολύτομο ἔργο του «Μιά μελέτη τῆς Ἱστορίας» «A study of History», στὸ ὁποῖο ὅπως διακηρύχνει μὲ κομπασμὸ ἐπιχειρεῖ τὴ μελέτη 20 διαφορετικῶν πολιτισμῶν ποὺ πέρασαν πάνω ἀπ' τὴ γῆ, κάνει ἀρκετὲς παραποιήσεις τῶν ἱστορικῶν γεγονότων καὶ πλαστογραφίες στὴν προσπάθειά του νὰ κόψει τὴν Ἱστορία στὰ ἀμερικάνικα μέτρα. Ὁ ἴδιος ἄλλωστε, ἐνῶ διατείνεται ὅτι εἶναι ἱστορικός, γράφει ὅτι «ὁ Θουκυδίδης δὲν εἶναι ἱστορικός γιατί προσπαθεῖ νὰ βγάλει τὴν Ἱστορία ἀπ' τὰ πλαίσια τῆς μυθολογίας ἐνῶ αὐτὸς (δηλ. ὁ Τόϊμπη), κατέβαλε προσπάθειες γιὰ νὰ σπρώξει τὴν Ἱστορία ἀπ' τὸν τομέα τῆς ἐπιστήμης στὴν περιοχή τῆς μυθολογίας» νὰ τὴν μετατρέψει δηλ. οὐ παραμύθι.

Στὴ μελέτη του λοιπὸν αὐτὴ ὁ κ. Τόϊμπη, ἀνάμεσα στὶς ἄλλες διαστρεβλώσεις καὶ κακοποιήσεις τῆς Ἱστορίας, ἀμφισβητεῖ καὶ τὸ βαθύτατο πατριωτικὸ περιεχόμενον τοῦ ἔργου τοῦ Δ. Σολωμοῦ καὶ βρίζει τὸν ἔθνικό μας ποιητὴ. Τὸν ἀποκαλεῖ οὔτε λίγο οὔτε πολὺ «κοινότατο Ἰταλὸ ποετᾶστρο ψυχοπομπὸ τῶν ἐλληνικῶν ψυχῶν ποὺ ποθοῦν νὰ μνηθεῦν στὸ δυτικὸ πολιτισμό», καὶ «ὁπαδὸ τοῦ βρεττανικοῦ τρόπου ζωῆς». Κι' ἐνῶ ὁ Τόϊμπη βρίζει τὴν ἱερὴ μνήμη τοῦ Σολωμοῦ κανέναν ἀπ' τοὺς «ἔθνικόφρονες» πνευματικοὺς ἡγέτες δὲ βγήκε νὰ τὴν ὑπερασπίσει. Ἄλλὰ ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ τὸ κάνει; Αὐτοὶ εἶναι οἱ ὁπαδοὶ καὶ μαθητὲς τοῦ Τόϊμπη, «παρῆλθεν ἡ ἐποχὴ τῆς ἐθνικῆς αὐτοτελείας» κανοναρχοῦν αὐτοί...

Φυσικά, ὁ ἔθνικός μας ποιητὴς δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τέτοιους συνήγορους. Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του, ποὺ εἶναι διαποτισμένα ἀπὸ τὸν πιὸ βαθύ, ἀπ' τὸν πιὸ ἀγνὸ πατριωτισμὸ καὶ ἐλληνικότητα, τὸν ἔχουν τοποθετήσει τόσο ψηλὰ στὴ συνείδηση τοῦ ἔθνους ποὺ δὲν τὸν φτάνουν οἱ βρισιῆς κανενὸς Τόϊμπη.

Τὴν πιὸ τρανὴ, τὴν πιὸ ἀδιάψευστη ἀπόδειξη γι' αὐτὸ τὴν ἀποτελεῖ ὁλόκληρη ἡ ζωὴ του καὶ τὸ ἔργο του.

Ὁ Σολωμὸς εὐτύχησε νὰ ἔχει δυὸ περίφημους δασκάλους, τὸν Μαρτελάο καὶ τὸ Ρώση. Φλογερός Ἕλληνας πατριώτης ὁ πρῶτος καὶ ποιητὴς, φλογερός Ἰταλὸς πατριώτης, ἐπαναστάτης, πολιτικὸς πρόσφυγας τότε στὴ Ζάκυνθο, ὁ δεύτερος. Κι' οἱ δυὸ θερμοὶ θια-

σῶτες τῶν ἰδεῶν τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης. Κι' οἱ δυὸ στάλαξαν στὴν εὐαίσθητη ψυχὴ τοῦ ποιητῆ τὴν ἀπεραντὴ ἀγάπη γιὰ τὴν πατρίδα, τὴ δημοκρατία καὶ τὴ λευτεριά. Τὸ ἐπαναστατικὸ περιβάλλον τοῦ νησιοῦ τοῦ ἄσκησε ἐπίσης σοβαρὴ ἐπίδραση στὴν ἀγωνιστικὴ διαμόρφωση τοῦ ποιητῆ. Οἱ λαμπρὲς του σπουδὲς στὴν Παβία καὶ ἡ γνωριμία του μὲ τὰ ἐπαναστατικὰ γεγονότα τῆς Ἰταλίας ἐκείνου τοῦ καιροῦ δυνάμωσαν ἀκόμα πιὸ πολὺ τὴν πίστη του στὶς φιλελεύθερες ἰδέες καὶ τὴν ἀπόφασή του νὰ παλαίψει γιὰ τὸ θρίαμβό τους στὴν Ἑλλάδα, γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς πατρίδας του ἀπὸ τὸ βαρὺ τουρκικὸ ζυγὸ.

Ἀπ' τὰ πρῶτα του ποιητικὰ βήματα, ἀπ' τὰ πρῶτα του ἰταλικά ποιήματα—ὅπως παρατηρεῖ ὁ καθηγητὴς Μπιάτζι—ὁ Σολωμὸς ἔδειξε τὸν ἀγνὸ καὶ βαθύ του πατριωτισμὸ.

«Τὸ ἰταλικὸ ποίημα «Σήκω Σιών»—σημειώνει ὁ Μπιάτζι—εἶναι μιά κραυγὴ ποὺ βροντοφωνεῖ στὸ δοῦλο ἔθνος νὰ σηκωθεῖ καὶ νὰ πολεμήσει γιὰ τὴ λευτεριά».

Ὅταν στὰ 1818 ὁ ποιητὴς γύρισε στὴ Ζάκυνθο, ἔβραζε ἡ ἐπαναστατικὴ κίνηση. Νὰ πῶς περιγράφει τὴ μύησή του στὴ Φιλικὴ Ἐταιρία ὁ ἱστορικός τῶν Ἐφτανήσων Π. Χιώτης: «Ὁδηγούμενος ἀπὸ τὸ Νικόλα Καλύβα ἀνεβαίνει (ὁ Σολωμὸς) στὸ ψήλωμα ὅπου ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ ἐκεῖ βαπτίζεται ἐν τῇ κολυμβήθρα τῆς Παλιγγενεσίας» κτλ. Κι' ὁ φίλος του Κατραμῆς προσθέτει: «γενόμενος πιστὸς συνεταῖρος τῶν Φιλικῶν συνεργάζεται μετὰ τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἰσχυρῶν φίλων του, συνιστᾷ τοὺς εἰς τὴν Ἐσπερίαν ἀποστελλομένους ἀποστόλους τῆς Ἐταιρίας καὶ προσφέρει χρήματα κτλ.» δηλ. γίνεται δραστήριος Φιλικός. Ὁ ποιητὴς δέχεται ἀνοιχτόκαρδα στὸ σπῆτι τοῦ τὸν Κολοκοτρῶνη, τὸ Νικηταρᾶ, τὸν Πετμεζᾶ ποὺ κυνηγημένοι ἀπ' τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς τουρκογέροντες καταφύγανε στὴ Ζάκυνθο, βοηθαί ἀπλόχερα τὰ γυναικόπαιδα τοῦ Μεσολογιοῦ ποὺ κατατρεγμένα πήγανε γιὰ νὰ σωθοῦν στὸ γεννέθλιο νησί τοῦ ποιητῆ.

Σ' ὄλα τὰ χρόνια τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ ξεσηκωμοῦ ὁ ποιητὴς ζεῖ μὲ τὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά του στὴ μαχόμενὴ Ἑλλάδα. Μέσα οὐ τέτια ἔξαρση κι' ἀκούοντας τὰ κανόνια ἀπ' τὴν ἀντίπερα μεριά ἔγραψε ὁ ποιητὴς τὸν ὕμνο στὴν ἐλευθερία, τὸν ἔθνικό μας ὕμνο,

πού πάλλεται όλόκληρος απ' τόν πιό βαθύ πατριωτισμό, απ' τήν πιό φλογερή αγάπη στην έλευθερία.

«Από τής Έπτανήσου ό διθύραμβος του Σολωμού μετεδόθη άστραπηδόν εις τούς έν Έλλάδι αγωνιζομένους—γράφει ό ποιητής Γ. Ζαλοκώστας. Διά παντός στόματος έφέροντο τά πατριωτικά έκεινα έπη και άνερρίπιζον τήν φλόγαν έν η έθερμαίνοντο αί καρδιαί των μαχομένων». Γι' αυτό πολυ εύστοχα ό Πολυλάς χαρακτήριζε τόν ύμνο «αύγερινό του έλληνικού ουρανού» κι ό Τερτσέτης «άσμα ασμάτων του καιρού μας». Γι' αυτό είχε πέρα για πέρα δικιο ό Τζιοβάνι Κάνα, καθηγητής του Πανεπιστημίου τής Παβίας, όταν έγραφε πώς: «Ό ύμνος είναι στην έντέλεια έλληνικός και στη γλώσσα και στο περιεχόμενο, είναι ή πιστή εικόνα τής Έλλάδας που έπαναστάτησε για τή λευτεριά».

Κι ό ύπέροχος έπιτάφιος στους «Ηρωες των Ψαρρών», αυτό τό άτίμητο διαμάντι τής νεοελληνικής ποίησης, είναι καρπός τής Ιερής πατριωτικής συγκίνησης του ποιητή.

*Στων Ψαρρών την όλόμανρη ράχη
περπατώντας ή δόξα μονάχη
μελετᾶ τὰ λαμπρὰ παλληκάκια
και στεφάνι στην κόμη φορεῖ
γενομένο από λίγα χοιτάκια
πούχαν μείνει στην έρημη γῆ.*

Άλλά εκεί που ό πατριωτικός λυρισμός του ποιητή ξεχύνεται σαν τό γάργαρο, τό κρυσταλλένιο νερό τής βρυσομάνας είναι οί «Έλεύθεροι Πολιορκημένοι». Τό έργο της ζωής του ποιητή που τό σμίλεψε με τό άφθαστο καλέμι τής τέχνης του. «Ό Θεμελιώδης ρυθμός άς στυλωθεῖ εις τό κέντρο τής έθνικότητας—σημειώνει στους περίφημους στοχασμούς του ό ποιητής—κι άς ύψώνεται κάθετα.» Κι άλλου: «Πραγματοποίησε τούτη τήν ιδέα: όλοι οί άνθρωποι δεσμοί πατρός, αδελφου, γυναικός ριζωμένοι εις τήν γῆ και μ' αυτούς ό ένθουσιασμός τής δόξας· τούς άρπάζεται ή γῆ και τοιουτοτρόπως άναγκάζονται νά ξεσκεπάσουν τήν άγιωσύνη τής ψυχῆς τους. Εις τόν πάτο τής εικόνας πάντα ή Έλλάδα με τό μέλλον της».

Ό άφθαστος ήρωϊσμός των υπερασπιστών του Μεσολογγίου, ή υπεράνθρωπη άντοχή τους στις στερήσεις, συγκλόμισαν ως τά τρισβαθα τή φλογερή πατριωτική ψυχή του Σολωμού. Ό ποιητής παρακολουθάει με άγωνία τό φοβερό δράμα που παίζεται στο Μεσολόγγι. Νιώθει τόν άγώνα του Μεσολογγίου τόσο κοντινό, τόσο δικό του: «Ένα μεσημέρι άκούμε κανονιές—διηγούνταν ό ύπηρέτης του Σολωμού Λάμπρος Μιχαλόπουλος στον ποιητή

Δ. Ήλιακόπουλο. Τ' άφεντικό βγήκε στο λόφο και σηκώνοντας ψηλά τά χέρια του κατά τή Ρούμελη φώναξε δυνατά:—Βάστα καημένο Μεσολόγγι! κι έκλαψε. Ένα άλλο βράδυ στην άστροφεγγιά καθόταν κάτω απ' τήν έλιά άφωνος. Έπειτα από ώρα πολλή μου λέει: «Λάμπρο, τί νά γίνονται εκεί πέρα τ' άδέρφια μας;» και τόν είδα νά δακρύζει».

Άριστουργηματική είναι ή περιγραφή των γυναικών του Μεσολογγίου τήν παραμονή τής έξόδου. Πόση έλληνικότητα δέν άποπνέουν οί περίφημοι αυτοί στίχοι, πόση λεβεντιά!

*Και βλέπω πέρα τὰ παιδιά και ταις άντρο-
[γυναικες
γύρω στη φλόγα π' άναψαν και θλιβε-
[ρά τῆ θρόεψαν
μ' αγαπημένα πρόματα και με σεμνά κρε-
[βάτια,
άκίνητες, άστέναχτες, χωρίς νά ρίξουν δά-
[κρυ.*

Και στα κατοπινά Ιταλικά του ποιήματα ό Σολωμός φανερώνει τή μεγάλη του φιλοπατρία. Τό «La madre greca» είναι όπως γράφει ό Μπιάτζι «ποίημα ύψηλότατης πατριωτικής έμπνευσης που θυμίζει τά ωραιότερα κλέφτικα τραγούδια». Είναι ποίημα έλληνικότατης έμπνευσης. Πρόκειται για μιá μάνα που έχασε τόν άντρα της στον πόλεμο και μεγαλώνει τό βλαστάρι της με τή σκέψη νά έκδικηθεῖ τό άδικοχυμένο αίμα του γονιου του.

*Έλα σ' έμε των σπλάχνων μου γλυκό
[βλαστάρι. Θέλω
για μιá στιγμή γοργά απ' αυτό τό σπιτι
[νά μακρύνω
Θέλω τό μέτωπο ό καπνός τής μάχης νά
[σοῦ γγίξει...*

Στό ίδιο ποίημά του ό Σολωμός άφιερώνει ωραίους στίχους σ' αυτούς που πέφτουνε πολεμώντας για τήν πατρίδα και τή λευτεριά:

*Άπειρους λάκκους, άπειρους γεμίζουν οί
[νεκροί μας
πέφτουμε έμεις, τό έργο μας για τήν πα-
[τρίδα μενει...*

Υστερα απ' όλα αυτά τί αξία μπορούν νάχουν τά φληναφήματα του Τόϊμπη για «κοινότατο Ιταλό ποετάστρο», για «ψυχοπομπό των έλληνικών ψυχών που θέλουν νά μνηθούν στο δυτικό πολιτισμό»; Καμιά. Άπολύτως καμιά. Ό ποιητής με τή ζωή και τό έργο του—και τό έργο του ποιητή, του λογοτέχνη είναι πράξη—είναι Έλληνας ως τά τρισβαθα τής ψυχῆς του, είναι φλογερός πατριώτης άγωνιστής τής λευτεριάς. Ό Σολωμός, γράφει ό Ιταλός ποιητής Ρεγκάλντι: «σήκωσε τό νοῦ του στα μεγάλα συμ-

βάντα τῆς πατρίδας του, γιά νά γενεῖ
καινούργιος Τυρταῖος καί Πίνδαρος».

* * *

Πρὶν κλείσουμε τὸ σημείωμά μας
αὐτὸ νομίζουμε ὅτι εἶναι σωστὸ ν' ἀ-
παντήσουμε καί στὸ ἄλλο σημεῖο τῆς
συκοφαντίας τοῦ Τόϊμπη ἐνάντια στὸν
ἐθνικὸ μας ποιητῆ, ὅτι δηλ. ὁ Σολω-
μὸς ἦταν «ὀπαδὸς τοῦ βρεττανικοῦ τρό-
που ζωῆς». Ὁ Σολωμὸς δὲν μισοῦσε
κανένα λαό, ἀντίθετα ἔτρεφε βαθειὰ ἐ-
κτίμηση σ' ὄλους τοὺς φιλελεύθερους
λαοὺς τῆς γῆς καί στοὺς ἄξιους πνευ-
ματικούς ἐκπροσώπους τους. Ὅμως γι'
αὐτὸν ἦταν ἐντελῶς ξένο τὸ αἴ-
σθημα τῆς ἐθελοδοουλείας—δὲν ἦταν
ὀπαδὸς κανενὸς ξενικοῦ τρόπου ζωῆς.
Ἦταν πρὶν ἀπ' ὅλα καί πάνω ἀπ' ὅλα
Ἕλληνας καί τὴν Ἑλλάδα καί τοὺς
ἀγῶνες τοῦ λαοῦ του γιά τὴ λευτεριά
τραγουδῆσε μὲ πάθος καί σπάνια ποιη-
τικὴ ἔξαρση. Ἀπέναντι στὸ βρεττανικὸ
λαὸ ἔτρεφε τὰ ἴδια αἰσθήματα ἀγάπης
καί φιλίας καί ἀφιέρωσε στὸ μεγάλο
γιό του καί θερμὸ φιλέλληνα Μπαῦρον
ὀλόκληρο ὕμνο. Ὅμως πνεῦμα φιλε-
λεύθερο καθὼς ἦταν, στηλίτευσε ἀμεί-
λιχτα τὴν ἐπίσημη ἀνθελληνικὴ ἐξωτε-
ρικὴ πολιτικὴ καί τὸ βάρβαρο καθε-
στῶς τοῦ Μαίτλαντ στὰ Ἐφτάνησα.
Ὅταν τὸ 1821 οἱ φιλελεύθεροι τῶν Ἐ-
φτάνησων διαμαρτυρήθηκαν γιά τὶς τυ-
ραννικὲς μέθοδες διοίκησης ποὺ ἐφάρ-
μοζε ὁ Μαίτλαντ ἀνάμεσα στοὺς πρῶ-
τους ὑπόγραψε τὴ διαμαρτυρία ὁ Σο-
λωμὸς. Καί στὸν ἐθνικὸ ὕμνο περιγρά-
φοντας τὸν ἀνείπωτο ἐνθουσιασμὸ ποὺ
προκάλεσε στὰ Ἐφτάνησα ἡ ἀγγελία
τῆς κήρυξης τῆς ἐπανάστασης ἀρπάζει
τὴν εὐκαιρία γιά νά καυτηριάσει τὴν
ἀγγλικὴ κατοχὴ τῶν νησιῶν τοῦ Ἰονίου,
στὶς στροφές 20 καί 21.

Στὸν ἐθνικὸ ὕμνο ὁ ποιητῆς μαστι-
γώνει ἐπίσης ἀμείλιχτα τὴν ἐπίσημη
Ἀγγλία ποὺ προσπαθεῖ λυσοασμένα
νά ἐμποδίσει κάθε βοήθεια τῆς Ρωσίας

πρὸς τὸν ἀγωνιζόμενο λαὸ μας.

*Ἀλαφιάσθη τῆς Ἀγγλίας
τὸ Θηρίο, καί σέρονει εὐθὺς
κατὰ τ' ἄκρα τῆς Ρωσίας
τὰ μουγκρίσματα τοῦ ὄργῆς.*

Καί στοὺς «Ἐλεύθερους πολιορκη-
μένους» ὅπως εἶδαμε ὁ ποιητῆς χτυ-
πάει τὴν ἐπίσημη Ἀγγλία ποὺ βοηθάει
τοὺς τούρκους νά τσακίσουν τὴν ἀν-
τίσταση τῶν ἡρώικων ὑπερασπιστῶν
τοῦ Μεσολογγίου,

*Ἀραπιᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, βόλι Τουρ-
[κιᾶς, τόπ' Ἀγγλοῦ!
πέλαγο μέγα, ἀλοίμυνο! βαρεῖ τὸ καλυ-
[βάκι.*

Ἐπίσης στὸ ἰταλικὸ τοῦ ποίημα
«Νανίσεια γεσα» («Τὸ ἑλληνικὸ καρα-
βάκι») ἐπιτίθεται μὲ σφοδρότητα ἐνάν-
τια στοὺς Ἀγγλοὺς γιά τὸν ἐπαίσχυν-
το ἀποκλεισμὸ ποὺ κήρυξαν στὴν Ἑλ-
λάδα τὸ 1850 καί ἐξυμνεῖ τὸν ὑπέροχο
ἡρωϊσμὸ ποὺ ἐδειξε τὸ πλήρωμα ἐνὸς
μικροῦ ἑλληνικοῦ καραβιοῦ, ποὺ ἀρνή-
θηκε νά παραδοθεῖ σὲ ἀγγλικὸ πολε-
μικὸ.

Ἄν τώρα γιά ὅλα αὐτὰ ὁ Τόϊμπη
ὀνομάζει τὸ Σολωμὸ ὀπαδὸ τοῦ βρε-
ττανικοῦ τρόπου ζωῆς, ἓνα μονάχα μᾶς
μένει νά τοῦ ποῦμε: «Ἔξεστι Κλαζο-
μενίοις ἀσχημονεῖν» Μὰ ἡ πραγματικό-
τητα παραμένει πραγματικότητα. Δὲν
ἀλλάζει σύμφωνα μὲ τοὺς εὐσεβεῖς πό-
θους τῶν διαφόρων ψευτοϊστορικῶν
Τόϊμπη. Ὁ Σολωμὸς εἶναι μέγας
Ἕλληνας ποιητῆς, φλογερὸς πατριώ-
της, ὑπέροχος ψάλτης τῆς λευτεριάς.
Ἄν ὁ Τόϊμπη ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ πρό-
δρομους στὴν ξενοδοουλεία, ἄς ψάξει
ἀλλοῦ νά τοὺς βρεῖ. Ἄς ἀφήσει ἡσυ-
χο τὸν ἀετὸ τῆς νεοελληνικῆς πατριω-
τικῆς ποίησης, τὸ Σολωμὸ. Ὁ Σολω-
μὸς ἀνήκει στὸ ἔθνος.

ΓΙΩΡΓΗΣ ΒΑΛΤΙΝΟΣ

Σ Κ Ε Ψ Ε Ι Σ Γ Ι Α Τ Η Ν Ι Σ Τ Ο Ρ Ι Α

*Γιά τὸ γιορτασμὸ τῆς 80ετίας τοῦ Λε-
φέμπρ, ἐπιτιμον καθηγητῆ τῆς ἱστο-
ρίας στὴ Σορβόννη, ὁ καθηγητῆς J.
Orcel ἔγραψε τὸ πρῶτο καίω ἀρθρο,
ποὺ ἐπειδὴ ἔχει γενικώτερο ἐνδιαφέρον
τὸ μεταφέρουμε ἐδῶ :*

Ἡ ἱστορία εἶναι μιὰ πειθαρχία πα-
ρατήρησης «ἢ δυσκολώτερη καί λιγώ-
τερο ἀναπτυγμένη» χωρὶς ἄλλο, γιὰτὶ
«ἢ συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων ἔξαρ-
τᾶται πάντοτε ἀπὸ πολλοὺς παράγον-
τες». Δὲν πρέπει ὅμως νά παρουσιά-

σουμε τὴν ἀνθρώπινη ἱστορία σὰν ἓνα
χάος ἀπὸ πράξεις, ἀπὸ ἀνεξάρτητα γε-
γονότα μεταξὺ τῶν ὁποίων δὲν θὰ ἦταν
δυνατὸν νά ὑπάρξουν παρὰ τυχαῖες
σχέσεις, μὲ λίγα λόγια νά θεωρήσουμε
ὅτι ἡ ἱστορία εἶναι «μιὰ ἐπιστῆμη ποὺ
στηρίζεται σὲ πιθανότητες».

Ἀντίθετα πρέπει νά ἀποδείξουμε
τὴν ἀλληλεξάρτηση τῶν δεδομένων καί
τῶν γεγονότων μὲ πολιτικὸ, κοινωνικὸ,
οἰκονομικὸ, ἰδεολογικὸ καί μορφωτικὸ
χαρακτῆρα. Πρέπει νά ζητήσουμε τοὺς
ἐσώτερους ὀργανικοὺς δεσμοὺς τῶν γε-

γονότων, τις ιδιομορφίες της ανάπτυξής τους και της εξέλιξής τους.

Από τα γεγονότα που έχουμε συγκεντρώσει από τη μελέτη μιας ιστορικής στιγμής προχωρούμε σε μια κατάταξη με σκοπό να συγκρατήσουμε τα πιο ουσιαστικά, δηλαδή αυτά που έχουν συνέπεια και να «συγκρίνουμε συνθετικά τα αποτελέσματα της ανάλυσης για να προτείνουμε μια συνολική λύση».

Αυτή είναι και η πορεία της λογικής σκέψης του έρευνητή των φυσικών επιστημών. Κατά έναν ανάλογο τρόπο ο έρευνητής των φυσικών επιστημών πρέπει να συγκρίνει τα αντικείμενα και τα δεδομένα, να μελετάει τις σχέσεις τους, τους πραγματικούς τους δεσμούς, τις σχέσεις τους όσον αφορά την εξάρτηση μέσα στο διάστημα και μέσα στο χρόνο, κι όλα αυτά προϋποθέτουν αναγκαστικά έναν όρισμό και μια μεθοδική ταξινόμηση των αντικειμένων της γνώσης και των εξελικτικών τους καταστάσεων, όπως και μια τακτοποίηση των χαρακτηριστικών τους. Πρέπει επίσης μέσα στην επεξεργασία των εννοιών που επιτρέπουν την ορθολογιστική γνώση, να εγκαταστήσει μια ιεραρχία αυτών των χαρακτηριστικών, δηλαδή να διακρίνει μεταξύ του ουσιαστικού και του μη ουσιαστικού και να παρεμβάλει αναλυτικές και συνθετικές κρίσεις.

Βέβαια υπάρχουν είδοποιες διαφορές μεταξύ των γεγονότων που μελετάει ή ιστορία κι αυτών που αποτελούν το αντικείμενο έρευνας του έρευνητή των φυσικών επιστημών, εφόσον ο άνθρωπος δημιουργεί μόνος του την ιστορία του με όλες τις δυνατότητες που είναι συναφείς με τη φύση του σαν homo sapiens, που αποκτάει συνείδηση της πραγματικότητας. Αλλά θα πρέπει να σημειώσουμε ότι πέρα απ' αυτές τις διαφορές, οι αναζητήσεις του έρευνητή των φυσικών επιστημών και του ιστορικού συναντώνται γιατί η ιστορία των ανθρώπων είναι συνδεδεμένη με την πιο πρόσφατη περίοδο της ιστορίας της Γης.

Η γη έχει ετοιμάσει, με όλους αυτούς τους προηγούμενους σταθμούς, το περιβάλλον όπου αναπτύσσεται ή ανθρώπινη ζωή και οι άνθρωπινες κοινωνίες, οι οποίες με την εργασία τους επιδρούν πάνω στο περιβάλλον για να το μετατρέψουν προς όφελός τους, για να καλλιετρέψουν τους όρους ζωής και μ' αυτό τον τρόπο να μεταβάλουν τον ίδιο τον άνθρωπο.

Εάν το αντικείμενο της ιστορίας έχει χαθεί και πρέπει να το επαναφέρουμε, ο έρευνητής των φυσ. επιστημών και κυρίως ο γεωλόγος βρίσκεται στην ίδια θέση με τον ιστορικό. Πρέπει και

οι δυο να καταλάβουν το παρελθόν με το φως του παρόντος, να εξηγήσουν το παρόν και να προιδούν το μέλλον με το φως του παρελθόντος, έχοντας υπόψη τους την αλλαγή των περιστάσεων και τους μετασχηματισμούς που έγιναν από τις πραγματικότητες που μελετούν μέσα στο πέρασμα του χρόνου.

Κι ο ένας κι ο άλλος πρέπει να συλλάβουν μια κίνηση μέσα σ' όλα τα στάδια της εξέλιξής της. Του ενός τα αρχεία βρίσκονται μέσα στις βιβλιοθήκες, οι αποδείξεις του άλλου είναι μέσα στη φύση. Είναι ή ίδια μέθοδος αναζήτησης που οδηγεί και τον έναν και τον άλλον στην ίδια σύλληψη της αντικειμενικής αλήθειας και της αιτιολογίας. Μ' άλλα λόγια ή κατανόηση και ή εξήγηση έχουν την ίδια αντικειμενική σημασία, άσχετα αν μερικοί θέλουν να ξεχωρίσουν τις δυο αυτές κινήσεις της σκέψης.

Παρ' όλη τη διαφορά στα αντικείμενα έρευνας που ξεχωρίζει τις φυσικές από τις ανθρωπολογικές επιστήμες, υπάρχει το κοινό σημείο ότι έργο και των δυο είναι ή σωστή γνώση των νόμων που διέπουν τον αντικειμενικό κόσμο. Γιατί ή πραγματικότητα είναι μία και το κοινωνικό γεγονός δεν είναι έξω από τη φύση. Μόνο σύμφωνα με μια άρροπορημένη θεωρία μπορείς να βλέπεις μέσα στην κοινωνία μια ένδεχόμενη πραγματικότητα. Η πρακτική που εφαρμόζεται στην κοινωνία δεν είναι ποτέ μια οποιαδήποτε. Πραγματοποιείται τότε μόνον όταν προσαρμόζεται συνειδητά ή άσυνείδητα στους μεγάλους νόμους του ανθρώπινου γίγνεσθαι.

Ο Λεφέμπρ δεν αγαπάει τον όρο «νόμοι» αλλά προτιμάει τον όρο «σταθερές» μέσα στο ξετύλιγμα των γεγονότων. Εντούτοις δεν πιστεύω ότι παρανοώ τη σκέψη του όταν λέω ότι παραδέχεται μέσα στην ιστορία ένα ντετερμινισμό ο οποίος επιτρέπει την πρόβλεψη μέχρι ενός σημείου.

Στη μελέτη του για το «Το μέλλον της ιστορίας» αποδίδει σ' αυτό το ζήτημα συγκινητική τιμή στον Μάρκ Μπλόκ από τον οποίο διατηρούμε όλοι μας μια εξαίσια ανάμνηση.

Ο Μάρκ Μπλόκ έλεγε πάντοτε ότι «ή ιστορία είναι πρώτα απ' όλα επίσημη της αλλαγής» αλλά ότι αναγνωρίζει «μέσα στην εξέλιξη, γεγονότα αν όχι σταθερά, τουλάχιστον διαρκή» και ότι «Έχει κάθε δικαίωμα ή ιστορία να προσπαθήσει να διαγνώσει το μέλλον».

«Η παρατήρηση και ή ανάλυση, έγραφε ο Μάρκ Μπλόκ, είναι επαρκή εργαλεία για να αποκαλύψει τις σχέσεις οι οποίες ενώνουν την αυθύπαρκτη ποικιλία των παραγόντων με τις παραλλαγές των φαινομένων. Μ' αυτά τα δυο εργαλεία ή ιστορία φθάνει στις μετα-

βολές των πραγμάτων. Με μιὰ λέξη ἡ ἱστορία εἶναι μιὰ ἀυθεντικὴ ἐπιστῆμη ἐμπειρίας, ἐφ' ὅσον μὲ τὴ μελέτη τῆς πραγματικότητας ποὺ ἀναλύει μὲ τὴ βοήθεια τοῦ μυαλοῦ καὶ τῆς σύγκρισης, κατορθώνει ὅλα καὶ καλλίτερα νὰ ἀνακαλύψει τὰ παράλληλα πηγαινέ-ἔλα τῆς αἰτίας καὶ τοῦ αποτελέσματος».

Ὁ Λεφέμπρ βέβαια δὲν προχωρεῖ τόσο πολὺ ὅσο ὁ Μάρκ Μπλόκ, πιστεύει ὅμως ὅτι ἂν καὶ «οἱ ἐξερευνησεῖς τῆς ἱστορίας δὲν ἐπιτρέπουν τὴν πρόβλεψη τῶν φαινομένων, ὅπως συμβαίνει μὲ τὶς φυσικὲς ἐπιστῆμες, μποροῦν παρ' ὅλα αὐτὰ νὰ ἀποκαλύψουν τὶς δυνατότητες, ἱκανὲς νὰ εὐνοήσουν ἢ νὰ περιορίσουν ἢ καὶ νὰ ἐμποδίσουν τὴ μελλοντικὴ πράξη τοῦ ἀνθρώπου».

Καὶ ἀπ' αὐτὸ προέρχεται ἡ εὐθύνη τοῦ ἱστορικοῦ, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ ἀρνεῖται νὰ χωρίζει τὴν ἱστορία ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ νὰ τὴν κάνει ἕναν ἀπλὸ ἀπολογισμὸ γεγονότων ἢ μιὰ ἀλυσιδωτὴ σειρὰ δεδομένων. Ὁ Λεφέμπρ ἔχει γράψει ὅτι θέλει «νὰ ἐνώσει τὶς παραδεδομένες μορφὲς τῆς ἱστορικῆς ἐρευνας, μὲ μιὰ καινούργια μορφή ποὺ θὰ ἔβαζε τὸν ἱστορικὸ σὲ μεγαλύτερη σχέση μὲ τὴ ζωὴ».

Πραγματικὰ τὸ ἔργο του ἀποδεικνύει ὅτι ἔχει ξεπεράσει τὴν ἐπιθυμία αὐτή, ἔχει ἐνώσει θαυμάσια τὴν αὐστηρότητα τῆς ἐπιστῆμης μὲ τὴ ζέστα καὶ τὰ ζωντανὰ χρώματα τῆς ζωῆς.

J. ORCEL

(Μετάφρ. Κ. Π.)

Τὸ βιβλίο

ΜΕΛΕΤΗ

Ρόζας Ἰμβριώτη, Ἀνθρωπιστικὴ παιδεία. Γενικὴ καὶ πολυτεχνικὴ μόρφωση. Ἀθήνα 1955.

Τὸ ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον ποὺ δείχνει τὸ σύνολο σχεδὸν τοῦ ἀναγνωστοῦ μας κοινοῦ γιὰ τὰ θέματα τῆς παιδείας, πείθει γιὰ τὴ μεγάλη σημασία ποὺ παίρνει ὀλοένα ὁ ἐκπαιδευτικὸς παράγοντας στὴν πολιτιστικὴ καὶ πνευματικὴ μας ἀνέλιξη. Παράλληλα ὅμως φανερώνει καὶ τὴ βαθειὰ κρίση τῆς σημερινῆς ἀγωγῆς τῆς παιδείας, τὴν ἀδυναμία τῆς ν' ἀνταποκριθεῖ στὴν τεράστια ἀποστολὴ τῆς καὶ ἀκόμα φανερώνει τὴν νομοτελειᾶ καθορισμένη πρὸς ἀνάγκη ν' ἀναδιοργανωθεῖ φωτισμένη μὲ καινούρια κριτήρια καὶ σὲ ὀλότελα νέες βάσεις.

Γιὰ τὴν ἀνάγκη τούτη ποὺ προβάλλει ἀπ' ὅλες τὶς κατευθύνσεις, πολλοὶ μιλοῦν καὶ γράφουν τὰ τελευταῖα χρόνια. Στὸν τομέα τῶν διαπιστώσεων τῆς νοσηρότητας τῆς παιδείας μας καὶ στὴ χάραξη τῶν νέων περιθωρίων ποὺ μέσα σ' αὐτὰ ὀφείλει νὰ κινηθεῖ μιὰ δημοκρατικὴ καὶ ἀνθρωπιστικὴ παιδεία, προβάλλουν τὰ ὀνόματα δυὸ φωτισμένων παιδαγωγῶν μας, ποὺ ἀφιέρωσαν τὴ ζωὴ τους καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ τους δραστηριότητα στὸ ἀντικείμενό τους, τοῦ Κώστα Σωτηρίου καὶ τῆς Ρόζας Ἰμβριώτη.

Ἡ Ρόζα Ἰμβριώτη, ποὺ μᾶς πρόσφερε τελευταῖα τὴν ἐργασία τῆς γιὰ τὴν Ἀνθρωπιστικὴν Παιδείαν, εἶναι ἕνα σεβαστὸ καὶ πολυτιμημένο ὄνομα ἀνάμεσα στοὺς ἐκπαιδευτικούς μας καὶ γενικώτερα ἀνάμεσα στὸ λαὸ μας. Ὑπόδειγμα πνευματικοῦ ἐργάτη, μυαλὸ συγκροτημένο καὶ φωτεινὸ, ἀφιέ-

ρωσε τὰ καλύτερα χρόνια τῆς ζωῆς της στὸ παιδί, τὴν αὐγὴ αὐτὴ τοῦ νέου κόσμου ποὺ ἔρχεται, σφυρηλάτησε συνειδήσεις καὶ ἐπλασε ἀνθρώπους μὲ συναίσθηση τῶν ὑποχρεώσεών τους ἀπέναντι στὸ κοινωνικὸ σύνολο, τὸ ἔθνος, τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν ἐλευθερία. Ἡ ἴδια ἡ ζωὴ της στάθηκε μοναδικὸ παράδειγμα πίστεως στὰ ἀνθρωπιστικὰ ἰδανικά καὶ στὸν ἐνθουσιασμὸ τῆς γύρω στὴ δουλειά της. Κατατρεγμένη, στερημένη ἀπὸ τὴν ἐπαφὴ τῆς μὲ τὸ παιδί, τὴ μεγάλη αὐτὴ ἀγάπη τῆς ζωῆς της, βασανισμένη, μὲ τσακισμένη τὴν εὐαίσθητη καρδιά της ἀπὸ τὴν κακοπάθεια, συνεχίζει μὲ τὴν ἴδια φλόγα καὶ τὴν ἴδια ἐνταση τὶς μελέτες της πάνω στὴν παιδεία μας, ἐρευνᾷ καὶ χαράζει καινούριες κατευθύνσεις στὸ ἐκπαιδευτικὸ μας πρόβλημα, πιστεύοντας—καὶ πολὺ σωστὰ—πὼς δίχως καλὰ ὀργανωμένη, δημοκρατικὴ καὶ ἀνθρωπιστικὴ παιδεία, δὲν ἔχουμε δικαίωμα νὰ ἐλπίζουμε σὲ μιὰ μελλοντικὴ προκοπὴ τοῦ τόπου τούτου.

* * *

Τὸ ἰδανικὸ τῆς ἀνθρωπιστικῆς παιδείας πρόβαλλε ἀνάμεσα στὶς κοινωνίες κάθε φορὰ ποὺ οἱ προοδευτικοὶ ἄνεμοι ἔρχονταν ν' ἀναταράξουν βαθιὰ τὶς μορφὲς τῆς ἀνθρώπινης συμβίωσης. Ὁταν τὸ 18ο αἰ. ὁ Διαφωτισμὸς, σὰν ἀναγεννητικὸ κίνημα τοῦ ἀνερχόμενου ἀστισμοῦ, ἀνάδεψε ἀποφασιστικὰ τὰ πνευματικὰ βαλτονέρια τοῦ σκοταδισμοῦ, ποὺ χέρι-χέρι μὲ τὸ δόγμα, ὑψηροῦσε τὰ πολιτικὰ συμφέροντα τῆς φεουδαρχίας, ἐπηρέασε σημαντικώτατα καὶ τὴν παιδεία. Στὸν τόπο μας, ποὺ ζοῦσε κάτω ἀπὸ τὴν τούρκικη σκλαβιά, τὰ εὐρήματα τοῦ ἀναγεννητικοῦ πνεύματος, καὶ στὴν παιδεία πυκνώνονταν καταπληκτικὰ. Ἡ παλιὰ ἀποστεωμένη διδασκαλία μὲ βάση τὰ νεκρὰ ἀριστοτελικὰ καὶ θρησκευτικὰ δόγματα γκρεμί-

ζεται και στη θέση της φανερώνεται μια νέα εκπαιδευτική ιδεολογία με πολυεπιστημονικό και πολυτεχνικό χαρακτήρα, μακριά από τα «καλά γραμματικά» και τα θρησκευτικά. Τότε μπαίνουν στα σχολεία του ελληνισμού τα μαθηματικά, ή γεωμετρία, ή αστρονομία κι' ακόμα ή πειραματική φυσική διδαγμένη με εποπτικές συσκευές διδασκαλίας· κι' ακόμα τότε ξεκινάει ή οργανωμένη προσπάθεια για την εισαγωγή στα σχολεία της γλώσσας του λαού.

Φυσικά οι νέες προοδευτικές αντιλήψεις συνάντησαν τη λυσσαομένη αντίδραση της παλιᾶς αποστεωμένης καλογερίστικης παιδείας και πολλές φορές ή σύγκρουση έφτασε ως τον άπηνή και μέχρι θανάτου διωγμό των προοδευτικῶν δασκάλων, όπως συνέβη με τον Ίώσηπο τὸ Μοισιόδακα, τὸ Χριστόδουλο Παμπλέκη, τὸ Μεθόδιο Ἀνθρακίτη, και άλλους κορυφαιους διαφωτιστές του υπόδουλου έθνους. Στα σχολεία της Πόλης, όταν ο Ευγένιος Βούλγαρις διδασκε μαθηματικά, οι λυσσασμένοι αντίπαλοί του έστελναν την ώρα της διδασκαλίας μπακάληδες «απόζοντας της πολυσυνθέτου δυσσομίας της τέχνης αυτών» που κρατούσαν τη «Λογαριαστική του Γλυζωνίου», ένα προοδευτικό βιβλίο μαθηματικῶν της εποχῆς και προκαλούσαν τὸ Βούλγαρι τάχα να συζητήσουν μαθηματικά θέματα, που κατά την αντίληψη των πολεμίων του μόνο στους μπακάληδες εἴταν χρειαζούμενα!

Ο νεοελληνικός διαφωτισμός, βασισμένος φιλοσοφικά στον άγγλικό εμπειρισμό και τὸ γαλλικό διαφωτισμό, έδωσε καινούριες άποψεις στο εκπαιδευτικό πρόβλημα και ισοσκελίσε την παιδεία μας με τον ευρωπαϊκό προοδευτικό κορμό της. Η κορυφή του είναι ο Κοραῆς, που παρακολουθεί τη νέα παιδαγωγική στη Δύση, μελετάει Pestalozzi, την καινοφανή για την εποχή της αλληλοδιδασκτική μέθοδο, παθαίνεται για σχολεία σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, για νέα βιβλία, περιοδικά, μετάγχιση του προοδευτικού παιδευτικού ιδανικού στα νεοελληνικά καλούπια. Είναι ή εποχή που ή γενική ή μόρφωση αποτελεί τὸ μεγάλο αίτημα του ανερχόμενου άστισμου.

* * *

Όστόσο με την πάροδο των αιώνων, την αλλαγή στο συσχετισμό παραγωγικῶν δυνάμεων—παραγωγικῶν σχέσεων και τις κοινωνικές και πολιτικές περιπέτειες του τόπου, τὸ ιδανικό της ανθρωπιστικῆς παιδείας όπως την έννοούσε ή άστική τάξη ξέφτισε και έχασε τον προοδευτικό του χαρακτήρα. Τὸν άστικό ούμανισμό που ξέφυγε από την ίδια του τη βάση της ανθρωπιᾶς, ήρθε να τον αντικαταστήσει ένας καινούριος

άνθρωπισμός που μελετά πια τὸν άνθρωπο τοποθετημένο σωστά μέσα στο κοινωνικό σύνολο και σ' όλη την πολυεδρικότητά του. Τὸν άνθρωπο δέν τὸν βλέπει σαν άφηρημένη εξέχουσα μονάδα, αλλά μέσα στις συνθήκες της ζωῆς του και της δημιουργίας του, σαν την κυρίαρχη δύναμη που μπορεί ν' αλλάξει ακόμα και τη φύση.

Ἀπάνω στις βασικές αρχές του νέου αυτού τύπου ανθρωπισμού είναι στηριγμένη ή μελέτη της Ρόζας Ίμβριώτη για την πολυτεχνική μόρφωση. Πρόκειται για μια θαυμάσια εργασία, μοναδική στο είδος της, θεμελιώδη προσφορά στη λύση του εκπαιδευτικού μας προβλήματος κάτω από τὸ φῶς των δεδομένων της νέας επιστημονικῆς έρευνας. Ἀπό τα πέντε κεφάλαια που διαρθρώνουν τη μελέτη, τα δύο πρώτα χρησιμοποιούν στο να τοποθετηθεί τὸ θέμα, να εξεταστεί ιστορικά και κριτικά τὸ σημερινό εκπαιδευτικό σύστημα και να εξαρθούν τα βασικά χαρακτηριστικά του ανθρωπιστικού και δημοκρατικού σχολείου. Στο τρίτο κεφάλαιο έρευνάται ή σχέση παιδείας και εργασίας. Τὸ κεφάλαιο τούτο είναι τὸ σημαντικώτερο του βιβλίου γιατί εξετάζονται, για πρώτη φορά, οι ιδιομορφίες του ψυχικού βίου του παιδιού, φωτισμένες με τη θεωρία των εξαρτημένων αντανακλαστικῶν του μεγάλου σοβιετικού γιατρού και βιολόγου Παυλώφ. Στο τέταρτο κεφάλαιο εξετάζεται ή αρχή της σύνδεσης του σχολείου με τη ζωή και την πραγματικότητα και με όλες τις έκδηλώσεις της ανθρώπινης εργασιακῆς άσχολίας. Στο ίδιο κεφάλαιο γίνεται λεπτομερῆς ανάλυση του εκπαιδευτικού ύλικού όπως και των μεθόδων διδασκαλίας, για να επακολουθήσει, στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο, που επιγράφεται Ἀρχή της αὐτοδιοίκησης, ή ανάλυση των σχέσεων των μαθητῶν μεταξύ τους όπως και των σχέσεων δασκάλου και μαθητῶν κάτω από τὸ φῶς μιᾶς γνήσιας δημοκρατικῆς ήθικῆς και μιᾶς άγωγῆς που καταυγάζεται από τὸ φῶς της επιστημονικῆς προσήλωσης στο αληθινὸ νόημα της ανθρωπίνης ελευθερίας.

Τὸ βιβλίο της Ρόζας Ίμβριώτη είναι μια κολοσσιαία προσφορά στην αναγεννητική προσπάθεια για την παιδεία μας. Τα διδάγματά του ξεπερνούν τὸ ενδιαφέρον των ειδικῶν κι' αγκαλιάζουν τα ενδιαφέροντα και του πιο απλού ανθρώπου του τόπου τούτου, που πονά για την κατάντια της παιδείας μας.

D. Petropoulos, La comparaison dans la chanson populaire grecque, Athènes 1954.

Στη σειρά των εκδόσεων του Γαλλικού Ίνστιτούτου και με την ενίσχυση

του «Διεθνούς κέντρου επιστημονικών ερευνών», τυπώθηκε γαλλικά ή παραπάνω εξαιρετική εργασία του Δημήτρη Πετρόπουλου, επιστήμονα λαογράφου γνωστού κι' από άλλες εργασίες του, όπως για τη λαϊκή λατρεία των Φαράσων της Καπαδοκίας. Που έδω και μερικά χρόνια είδε το φως της δημοσιότητας με τη συνεργασία του ακαδημαϊκού και πανεπιστημιακού καθηγητή Κ. Ρωμαίου.

Η εργασία του Δημήτρη Πετρόπουλου, αφιερωμένη σ' ένα τεχνικό και αισθητικό πρόβλημα του δημοτικού μας τραγουδιού, την παρομοίωση, είναι πάρα πολύ χρήσιμη γιατί φωτίζει απειρες επί μέρους πλευρές του που βρίσκονται σε στενή συνάρτηση με την ίδια τη φύση του—τη μορφή του και το περιεχόμενό του.

Το δημοτικό μας τραγούδι, σαν ιστορικό και αισθητικό φαινόμενο της λαϊκής μορφοπλασίας, έχει μελετηθεί πολύ στραβά κι' έγινε αντικείμενο άγριας σωβινιστικής εκμετάλλευσης με το να χρησιμοποιείται συνεχώς από τους άστοχους ερευνητές σαν συγκολλητικό υλικό του νεοελληνικού κόσμου με τον αρχαίο. Η τίμια, καθαρή και ψυχραιμη έρευνα γύρω στο δημοτικό τραγούδι έχει πολύ λίγες επιτεύξεις να επιδείξει. Το θέμα λοιπόν είναι ανοιχτό και περιμένει το δουλευτή του.

Μια θετική πλευρά της έρευνας πάνω στις λεπτομέρειες που συνθέτουν το σύνολο του προβλήματος είναι ή μελέτη του Δημήτρη Πετρόπουλου για την παρομοίωση στο δημοτικό τραγούδι. Το θέμα δεν είναι στενά αισθητικό και τεχνικό, είναι πολύ πλατύτερο· αγκαλιάζει το περιεχόμενο της λαϊκής μας ποίησης στις γενικές της γραμμές, και φτάνει ως τις γνωσιολογικές ρίζες της.

Από τη διάρθρωση της εργασίας του Πετρόπουλου και τη λεπτομερειακή ανάλυση της λειτουργίας της παρομοίωσης μέσα στο δημοτικό τραγούδι, βγαίνει καθαρά ολόκληρη ή φιλοσοφία και ή κοσμοθεωρητική αντίληψη του λαού—ποιητή στο κοινωνικό στάδιο που δημιούργησε και έθρεψε το δημοτικό τραγούδι, αυτό το κατ' έξοχην είδος της ομαδικής λαϊκής αισθητικής μορφοπλασίας. Αντιλήψεις για το σύμπαν, τη φύση, τη γη, τα φυσικά φαινόμενα, το ζωικό και το φυτικό κόσμο, τον άνθρωπο, μυθολογικές και ιστορικές απηχήσεις, όλα αυτά περνούν μέσα από το δημοτικό τραγούδι με βασικό αισθητικό φορέα το χρυσό κλειδί της παρομοίωσης και βοηθούν τον ερευνητή του λαϊκού έμμετρου λόγου μας να καθορίσει με σιγουριά και με επιστημονική μέθοδο ζητήματα όπως την καταγωγή, την πορεία, την ιδεολογία και τη χρο-

νική διάρκεια του δημοτικού μας τραγουδιού.

Ο Πετρόπουλος, με τη σεμνότητα που τον διακρίνει, και την προσήλωση στο αντικείμενο της έρευνάς του, πρόσφερε μια εξαιρετική υπηρεσία στη μελέτη του δημοτικού μας τραγουδιού. Άς ελπίσουμε ότι τα σωστά συμπεράσματά του θ' αξιοποιηθούν γρήγορα σε πλατύτερη κλίμακα, έτσι ώστε ν' αποκτήσουμε μια αληθινή και επιστημονικά ατράνταχτη εικόνα για το μοναδικό αυτό είδος της λαϊκής πολιτιστικής μας παράδοσης.

ΤΑΣΟΣ ΒΟΥΡΝΑΣ

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

Νίκου Κάσδαγλη, Τα δόντια της μυλόπετρας, Αθήνα 1955.

Σε προηγούμενο τεύχος, γράφοντας για τα βιβλία του Ρ. Προβελέγγιου και Θ. Φραγκόπουλου, υποσημειώσαμε ότι και το μυθιστόρημα του κ. Ν. Κάσδαγλη Τα δόντια της μυλόπετρας ανήκει στην ίδια μαύρη λογοτεχνία τη στρατευμένη στην υπηρεσία των αντιπροοδευτικών δυνάμεων, ένα είδος συκοφαντικής πολιτικής λογοτεχνίας που κάνει αισθητή την παρουσία της μετά τον πόλεμο στη Δύση. Σαν κοινωνικό φαινόμενο δεν παρουσιάζει τίποτα το εκπληκτικό αφού συνδέεται άμεσα με τις όξυτατες συγκρούσεις που συνταράσσουν την εποχή μας. Άλλά σαν καλλιτεχνικό φαινόμενο αυτή ή απόλυτη διάσταση του συγγραφέα με το πνεύμα της εποχής του, ή στρατευσή του στην προπαγάνδα του μίσους, είναι βέβαια κάτι το εξαιρετικό. Είναι ή έσχατη κατάπτωση μιας τέχνης που από καιρό έκοψε τους δεσμούς της με τον άνθρωπο.

Μπορεί να φαίνεται αντινομικό, αλλά αυτό το κατέβασμα της άστικής λογοτεχνίας στο πεζοδρόμιο των πολιτικών συγκρούσεων είναι συνέχεια και εξέλιξη του έρμητισμού της, της φυγής της μπροστά στη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα και την πολιτική της έκφραση.

Όσο κι αν προσπαθεί ή άστική τέχνη να την άγνοήσει την πραγματικότητα αυτή στο μεσοπόλεμο, εκείνη υπάρχει πάντα και μετά τον πόλεμο εξέλισσεται σε σημείο τέτοιο που δεν επιτρέπει σε κανένα να την άγνοήσει. Από ιστορική πραγματικότητα έχει γίνει πια καθημερινότητα που δεν μπορεί να περάσει κανείς χωρίς να σκοντάψει πάνω της. Έτοιμά μεταπολεμικά χρόνια ή άστική λογοτεχνία βγαίνει κάποτε από τους χρυσελεφάντινους πύργους της για να πάρει θέση ανοιχτή στην κοινωνική σύγκρουση.

Η τάση αυτή έχει υπαχθεί στη

Γαλλία κάτω από τη φιλοσοφία του υπαρξισμού βρίσκοντας βολική τη θεωρία ότι ο άνθρωπος δεν έχει παρελθόν, για να καλύψει την προδοσία και το δοσιλογισμό.

Από την πλευρά αυτή και η ντόπια μας μαύρη λογοτεχνία δεν έχει μείνει ανεπηρέαστη από το σαρκικό υπαρξισμό. Υλικό παίρνει από την κατοχή και πρώτο της στόχο έχει να σπλώσει την αντίσταση του ελληνικού λαού κατά των κατακτητών γιατί διαισθάνεται πως αυτή είναι η πράξη που τον φέρνει πρωταγωνιστή πια στο προσκήνιο της ιστορίας. Η θητεία στο φορμαλισμό την όπλισε με το όστρακο το απαραίτητο για να περιφρονεί κανείς το λαό, να μην αισθάνεται τις αδυναμίες του και τις εξάρσεις του, να μην τον καταλαβαίνει και να τον μισεί. Έτσι μόνο εξηγείται η θρασύτατη εμφάνιση βιβλίων που προσβάλλουν τον αναγνώστη σε κάθε σελίδα τους, σαν τα βιβλία για τα όποια μιλάμε σ' αυτό και σε προηγούμενο σημείωμά μας στο τεύχος 8 της «Ε. Τ.».

Η βασιική θέση των βιβλίων αυτών είναι ότι ο εμφύλιος πόλεμος στην Ελλάδα δεν άρχισε μετά την απελευθέρωση με τις ξενικές επεμβάσεις, αλλά μέσα στην κατοχή και ότι το έναυσμα το έβαλαν τότε αυτοί που πολεμούσαν τους κατακτητές, δηλαδή ολόκληρος ο ελληνικός λαός εκτός από τους ανθρώπους που παθητικά ή ενεργητικά βοήθησαν τον κατακτητή και που γίνεται έτσι προσπάθεια να δικαιωθούν, αφού δεν υπάκουσαν παρά στο ένστικτο της αυτοσυντήρησης.

Έναν τέτοιο «ήρωα» μας παρουσιάζει κι ο κ. Ν. Κάσδαγλης. Ο Κοσμάς είναι ένα αλητόπαιδο που μοιραία μπλέκεται σε μια ομάδα ενόπλων (με άδεια όπλοφορίας των αρχών κατοχής) «έθνικοφρόνων», παίρνει μέρος στα «ντου», στα πλιάτσικα, κυνηγάει και σκοτώνει πατριώτες ώσπου στο τέλος σκοτώνεται κι αυτός παρασυρμένος από μια γυναίκα που αγαπάει και που είναι όργανο των άλλων.

Ο νέος αυτός παρουσιάζεται στις σελίδες του βιβλίου χωρίς καμιά νύξη για την ως τότε ζωή του, τους δικούς του, το περιβάλλον του. Ούτε βέλαια έχει ιδέες, ούτε διάλεξε ο ίδιος τη στάση του.

Δεν είναι τυχαίο αυτό. Ο συγγραφέας θέλει να είναι ανεύθυνος ο ήρωάς του και κατά προέκταση όλοι οι όμοιοί του, να είναι απλώς τα δόντια της μυλόπετρας, που από ξένη βούληση κινημένα τρώγονται μεταξύ τους.

Αυτό είναι το συμβολικό φόντο του μυθιστορήματος, της νουβέλλας μάλλον, που μας απασχολεί. Έτσι ο συγγραφέας διεκδικεί θέση αντικειμενικού πα-

ρατηρητή της διένεξης, που πονάει για το αίμα που χύνεται. Η θέση του ωστόσο όχι μόνο δεν είναι αντικειμενική, παρά είναι κακόπιστη και συκοφαντική. Πραγματικά, ο μύθος του βιβλίου τοποθετεί στην ίδια μοίρα με τα έθνικά περιτρίματα που ο λαός τους έδωσε το όνομα «ταγματαλήτες», μια παράταξη με ιδεολογία, αρχές και πραγματικούς ήρωες της ιδέας. Την παράταξη αυτή την αντιπροσωπεύει στο βιβλίο ένα γύναιο που πουλιέται για να κατασκοπεύει τους άλλους, ή Μύρρα. Αυτή ή Μύρρα γίνεται έρωμένη των πιο δραστήριων ταγματαλητών και τους παρασέρνει έναν-ένα σε ενέδρα όπου τους σκοτώνουν οι άλλοι. Αλλά η συκοφαντική αιχμή του βιβλίου δεν είναι δυστυχώς μόνο πολιτική, γιατί θίγει και το ιερό θέμα της Εθνικής Αντίστασης, παρουσιάζοντάς την σαν αγώνα αλληλοεξόντωσης ανάμεσα σε ένοπλες ομάδες φονιάδων, που μοναδικός τους σκοπός είναι ν' αρπάξουν την εξουσία μετά την αποχώρηση των κατακτητών. Είναι σύμπτωμα εθνικής πόρωσης αυτή ή εύκολία με την οποία άρνούνται την Αντίσταση, μόνο και μόνο για να μειώσουν τους πρωταγωνιστές της, αδιαφορώντας για το κακό που κάνουν στην πατρίδα τους οι άνθρωποι αυτοί.

Το αισθητικό βάρος της νουβέλλας του κ. Ν.Κ. δεν είναι βέβαια εκείνο που μας έκανε να σταθούμε, αλλά ή ανάγκη να αναιρεθούν και να καταδικασθούν για το λόγο που αναφέραμε παραπάνω τα βιβλία του είδους αυτού και γι' αυτό το σημείο ετούτο έπιμειναμε.

Πραγματικά το βιβλίο προκαλεί στον αναγνώστη αντιδράσεις δεύτερης ποιότητας, σαν περιπέτεια, αλλά σαν τέτοια πάλι καμιά έντριγχα, καμιά πλοκή δεν την πλουτίζει έξω από το διπλό παιχνίδι της Μύρρας που διαφαίνεται κι αυτό πολύ γρήγορα. Ο ήρωας του έργου είναι από τους λίγους κεντρικούς ήρωες που δεν κερδίζουν τη συμπάθεια του αναγνώστη, απεναντίας προκαλούν απέχθεια. Είναι κι αυτός το ίδιο κτηνώδης σαν τους συναδέλφους του, κενός και μοιραίος. Ποιά είναι τα ψυχικά του συστατικά που τον αναδείχνουν σε κεντρικό ήρωα μυθιστορήματος;

Θά μπορούσε να αντιτείνει κανείς ότι δεν είναι απαραίτητο να έχει τη συμπάθεια του συγγραφέα ο ήρωάς του, αλλά να είναι απλώς ένα αντικείμενο σπουδαίων παρατηρήσεων ψυχολογικών κ.ά. Είμαστε με την αντίθετη άποψη, ότι δηλαδή μερικοί από τους κεντρικούς ήρωες είναι πλάσματα της αγάπης του δημιουργού, ότι τον αντιπροσωπεύουν, τουλάχιστον σε ένα από τα βασικά ψυχικά του χαρακτηριστικά. Αλλά υπάρχει και ή απόδειξη πως το ίδιο πιστεύει και ο κ. Ν. Κ. Αλήθεια,

προσπαθεί να τον ξεχωρίσει τον Κοσμά, ανυψώνοντάς τον με τον έρωτά του για τη Μύρρα. Όταν καταλαβαίνει το διπλό παιχνίδι της την αφήνει να κατασκοπεύει τους δικούς του γιατί δεν θέλει να της κάνει κακό. Ξέρει ακόμα ότι παρέσυρε τον προηγούμενο έραστή της σε ένεδρα κι ωστόσο πάει μαζί της. Αυτή είναι η ξεχωριστή πράξη του. Μά' όλ' αυτά είναι τόσο λίγο πειστικά που δεν σώζουν τα πρόσωπα. Κι' εκείνη πάλι, ενώ ξέρει ότι έχει αποκαλυφθεί στο φίλο της, βασίζεται τόσο απόλυτα στην αγάπη του που συνεχίζει τη δουλειά της.

Στο σημείο αυτό προδίνεται και η συναισθηματική κλίση του συγγραφέα με το μέρος του ήρωά του και μαζί μ' αυτή και οι πολιτικές του προθέσεις. Γιατί ενώ στον Κοσμά η αγάπη στέκεται τελικά πάνω από οτιδήποτε άλλο, η Μύρρα που αντιπροσωπεύει τους αντίπαλους δεν έχει τίποτα ιερό προκειμένου να εξυπηρετήσει τους σκοπούς της παράταξης, προσφέρει τους έραστές της μέσα από την αγκαλιά της κατευθείαν στο εκτελεστικό απόσπασμα, μιιά πράξη δηλαδή χαρακτηριστικά αποτρόπαια και αφύσικη για μιιά γυναίκα.

Οι κάποιες πεζογραφικές αρετές του βιβλίου, ή σημαντική λιτότητα του ύφους, το αίσθημα του περιού, δεν είναι άρκετες για να το σώσουν. Είναι πεποϊθήση μας πως δεν γίνεται έργο τέχνης χωρίς μιιά μεγάλη αλήθεια μέσα του, χωρίς κατάφαση απέναντι στις αξίες της ζωής και ό μύθος της μυλόπετρας είναι τόσο κίβδηλος. Και να που τα πρόσωπά του είναι άπίθανα, άσυμπάθιστα και θνησιμαία.

Άλέξανδρου Κοτζιά, Πολιορκία, Μυθιστόρημα, Άθήνα 1955.

Ύστερα απ' όλα τα παραπάνω τί να πει κανείς για την «Πολιορκία» του κ. Κοτζιά; Σε τετρακόσες κάπου βαρετές σελίδες μās διηγείται τις ψυχικές διακυμάνσεις ενός πορωμένου έγκληματία που θέλει να τον κάνει τραγική προσωπικότητα με έσωτερικό δράμα. Είναι κι αυτός ένα πρωτοπαλλήκαρο απ' αυτά που τρομοκρατούσανε τις συνοικίες στην κατοχή παραδίνοντας πατριώτες στους Γερμανούς, σκοτώνοντας κάποτε έτσι για γούστο άνύποπτους διαβάτες, βιάζοντας και λεηλατώντας.

Τίποτα απ' αυτά δεν κρύβεται στο βιβλίο. Μόνο που υπάρχει ή δικαιολογία τους. Άγώνας για την επιβίωση ήταν, ό καθένας σκότωνα για να μη τον σκοτώσουν. Πολιορκημένοι ήταν οι ήρωες του κ. Α. Κ. Τώρα για τα αίτια της άλληλοσφαγής αυτής ό συγγραφέας στον πρόλόγό του λέει πως δεν ξέρει τίποτα. Αντίθετα, από το όλο

πνεύμα του βιβλίου και από τις ιδέες του μπλαζε «κ. Διευθυντή» της Εϊδικής που φαίνεται ν' αντιπροσωπεύει όσο κανέναν άλλος τις άπόψεις του συγγραφέα, είναι φανερή ή πρόθεσή του να ρίξει την ευθύνη για τα «γεγονότα» στην παράταξη που έκανε έθνική αντίσταση (επανάσταση τη λέει ό κ. Α. Κ.). Αυτός ό «κ. Διευθυντής» ή Μάρι-ας Ίσακίδης είναι μιιά άτσιδα που πρώτα πάει με την Έπανάσταση, αλλά... άφου μελέτησε πολυ καλά την κατάσταση καταστάλαξε πως ή καταστροφή του καθεστώτος εϊτανε υπόθεση εύκολότερη απ' τη διατήρηση. Τότε αποφάσισε να διαθέσει όλες του τις δυνάμεις για να το σώσει». Συγκροτεί λοιπόν μιιά ομάδα «ϊδεολόγων» που κάνει «συγκρατημένη αντίσταση στον έχθρο» κι άργότερα, καταλαβαίνοντας πως ό πραγματικός πολιτικός οφείλει κάθε φορά να διαλέγει ποιόνε αντίπαλο πρωτεύει για να χτυπήσει», μεταπηδάει στους «κυβερνητικούς» της Άθήνας. Αυτά και μπόλικες ιδεαλιστικές άσυναρτησίες για τον «καινούργιο ρυθμό», τη γοητεία της άμαρτίας που μās την χάρισε ό Χριστιανισμός, την όριστική ή άπιστία που είναι ή ασθένεια του αιώνα μας κ.τ.ρ. περνούν για τολμηρές πρωτοτυπίες, μά είναι κατάλληλα για τα ήμερολόγια σόμπ δεσποινίδων. Στο βάθος δηλαδή τίποτα δεν πρέπει να το παίρνει κανείς στα σοβαρά, τίποτα δεν αξίζει άλλο από τη δράση, το κινήγημα του παράδοξου, του παράλογου, που είναι το άλάτι της ζωής, τη γνώση της άμαρτίας, άκόμα και την άπεριοριστή δυνατότητα για συντριβή και μενάνοια, πολυτέλειες προορισμένες για τα έκλεκτά ραφινάτα άτομα και που τις άπειλει ή Έπανάσταση με τα πρότυπα ζωής που προτείνει, την ήθική και την ομοιομορφία της.

Έτσι και ό κ. Α. Κ.—όπως και ό Προβελέγγιος και ό Φραγκόπουλος—άντιμετωπίζει την «Έπανάσταση» με περιφρονητικό χαμόγελο άνωτερότητας όποτε μιλάει γι' αυτή, άδιαφορώντας φυσικά άν μαζί μ' αυτή ειρωνεύεται και την έθνική αντίσταση ή μάλλον άναιρώντας αυτή την τελευταία. Είναι κνικός όταν καταειρωνεύεται τα «άπαρτα κάστρα της λευτεριάς» (δηλαδή τις άκραιες λαϊκές συνοικίες) που «μερικοί Γερμανοί» τις εκπορθούνε και τους βάζουν φωτιά τις παραμονές της άπελευθέρωσης.

Όλη του τη θέρμη τη φυλάει ό συγγραφέας για να περιβάλει τον κεντρικό του ήρωα, το Μηνά Παπαθανάση, τον «άρχηγό» μιιάς συμμορίας ταγματαλητών που λυμαίνεται μιιά συνοικία. Αυτός βρίσκεται στο κέντρο μιιάς

πολιορκίας που γίνεται παράλληλα απ' έξω, στο σπίτι—φρούριο που μένει, από τους εχθρούς και μέσα στη συνείδησή του από τα φαντάσματα των θυμάτων του που τη στοιχειώνουνε. Κι αυτός, όπως και ο ήρωας του κ. Ν. Κάσδαγλη είναι ανεύθυνος, μοιραία βρέθηκε στη συμπλοκή. Έπιασε δυο παιδιά που γράφανε στους τοίχους συνθήματα και τα παράδωσε στην Ειδική. Δεν ήθελε να παραδοθούν στους Γερμανούς και μάλιστα αγανάκτησε όταν τ'όμαθε. Μά τα παιδιά εκτελέστηκαν και η παράταξή τους πρόγραψε τον Παπαθανάση. Οι προειδοποιήσεις για την εκτέλεσή του που γράφονται στους τοίχους γύρω από το σπίτι του τον κλονίζουν ψυχικά και για να ανπιδράσει γίνεται φανατικώτερος, άγριώτερος. Κι αυτό καταντάει φαύλος κύκλος. Τελικά ο έπερχόμενος θάνατος γίνεται βίωμα μέσα του, μα λογικά δέ θέλει να το παραδεχτεί κι αυτό αποτελεί το τραγικό στοιχείο της προσωπικότητάς του και του βιβλίου.

Ο συγγραφέας πάνω σ' αυτό το φόντο προσπαθεί να εκμεταλλευτεί την υποβλητικότητα του όνειρου και της παραίσθησης σε καταστάσεις ειδικής ψυχικής ταραχής του ήρωά του, έχοντας πρότυπο φαίνεται ανάλογες καταστάσεις του Ρασκόλνικωφ, το όνειρο του Σβιντριγκάηλωφ στο *Έγκλημα και τιμωρία* ή την περίφημη παραίσθηση ενός Καραμάζωφ με τον διάβολο—Σμερδιακόφ. Αλλά οι ήρωες του Ντοστογιέβσκη δεν είναι τυχαίοι εγκληματίες, είναι πολυσύνθετοι τύποι με ιδέες και με ανωμαλίες ψυχοπνευματικές που εξελίσσονται μεθοδικά στο εγκλημα, στην αυτοκτονία ή στην παράκρουση. Κι αυτές οι καταστάσεις προετοιμάζονται από πλήθος παράγοντες και είναι απόλυτα πρωτότυπες αλλά και πεισιτιές, οργανικά αρμονισμένες με το κλίμα του έργου. Αντίθετα οι παραισθήσεις του Παπαθανάση είναι μόνο για να δημιουργούν υποβλητική ατμόσφαιρα και να ήρωοποιούν ένα πλάσμα που δεν είναι ήρωας.

Γενικά ο κ. Α. Κ. είναι επηρεασμένος από τη ρωσική ρευστή ψυχολογία που τόσο παραστατικά δίνει το ρωσικό μυθιστόρημα. Αυτά τα πάθη ή μυστικοπάθεια, τα βίαια ξεσπάσματα της ρούσικης ψυχής που τα διαδέχονται άτάκα λυγμοί, μεταμέλειες, κρίσεις αυτοταπείνωσης, ή αντίστροφα, δεν μεταφέρονται αυτούσια στη ρωμαίικη ψυχολογία. Αναφέρουμε για παράδειγμα τέτοιας μεταφοράς μερικώς σκηνές ανάμεσα στη Μαργαρίτα και την κυρά της, ολόκληρη τη διαγραφή του τύπου του Θεοδόση, τη σκηνή της συναδέλφωσης πάνω στο μεθύσι του τελευταίου με το «άφεντικό». Ύστερα στην έλληνική ορθόδοξη πίστη δεν υπάρχει τόση

ένταση. ούτε τόση μυστικοπάθεια δση θέλει να δώσει ο συγγραφέας στην ευλαβική γυναίκα του Παπαθανάση που προετοιμάζεται για τον έθελοντικό θάνατο με ατέλειωτες προσευχές και γονατίσματα ενώ παράλληλα διαδίδει σκόπιμα στη γειτονιά ότι κι αυτή παίρνει μέρος στις κακουργίες του άντρα της για να την προγράψουν και να την σκοτώσουν οι άλλοι. Διαισθάνεται μάλιστα και ποιά ώρα θα έρθει ο θάνατος και πηγαίνει στη λύτρωσή του.

Όλ' αυτά, όπως και το τέλος του ήρωα και το τέλος του Σαράντη που τον παρασέρνει σε ένεδρα ή ερωμένη του, «οργανωμένη» στην άλλη παράταξη (το σχήμα αυτό είναι ιδιαίτερα αγαπητό στη συκοφαντική λογοτεχνία και επαναλαμβάνεται λίγο πολύ και στα τέσσερα όμοειδη βιβλία που εξετάσαμε) δίνονται φοβερά άπιθανα και μυθιστορηματικά.

Τέλος κι εδώ ο ήρωας κάνει μια πράξη ανωτερότητας: προειδοποιεί τον οίκογενειακό του γιατρό που είναι κι αυτός «οργανωμένος» να εγκαταλείψει σε λίγα λεπτά το σπίτι του γιατί αλλιώς θα τον σκοτώσει. Αυτός ο ίπποτισμός φτάνει για να του δώσει ο «ρεαλιστής» κ. Διευθυντής το έξιης εϋσημο, μαλωτικά αλλά και με καμάρι: «Κρίμα που δεν έζησες συντροφιά του Κολοκοτρώνη»(!)

Ο αναγνώστης περνάει διαδοχικά από την αηδία στην αγανάκτηση και πάλι στην αηδία ώσπου τα αισθήματα αυτά αποκορυφώνονται όταν το βιβλίο δίνει μια ατμόσφαιρα των ιερών στιγμών της απελευθέρωσης της Αθήνας άπιστευτα κακοποιημένη. Καμιά συγκίνηση, καμιά έξαρση δεν αποτυπώθηκε στις σελίδες αυτές, απεναντίας το πατριωτικό μεθύσι του αθηναϊκού λαού αντιμετωπίζεται απ' ύψηλου, ειρωνικά και χλευαστικά, ενώ λίγοι χαρακτηρισμοί για τους Γερμανούς φασίστες τους παρουσιάζουν ψυχραιμότατους κυρίους που «προσκυνήσανε στην Ακρόπολη», «διπλώσανε τη σημαία τους» και φύγανε ανενόχλητοι κάνοντας όσες καταστροφές ήθελαν. Από την άλλη μεριά, η τύχη των έθιοπροδοτών αποσπᾶ όλη την προσοχή του και μια ατμόσφαιρα πένθους βασιλεύει παντού.

Η Έθνικη Αντίσταση και η Αλήθεια τίποτα δεν έχουν να ζημιωθούν από τέτοια κατασκευάσματα. Είναι φυσικά μια προσβολή που τους γίνεται με τα βιβλία του είδους αυτού, μια προσβολή ιδιαίτερα αισθητή τις στιγμές αυτές της αναζωοπύρωσης της προσβλημένης εθνικής μας αξιοπρέπειας και των ιερών έπετείων που γιορτάζουμε. Μά η προσβολή επιστρέφει βέβαια σ' αυτούς που την επιχειρούν.

Ένα κοινό γνώρισμα των βιβλίων

αὐτῶν εἶναι ἡ ἀπόπνοια τοῦ θανάτου πού ἀναδίνεται ἀπὸ κάθε σελίδα τους. Ὁ θάνατος εἶναι μέσα στὴν ψυχὴ τῶν ἡρώων τους, τὸν σκορπᾶνε γύρω τους καὶ τοὺς περιμένει ἀναπόδραστα. Κανένα φῶς δὲν λάμπει μέσα στὴν πεισιθάνατη προοπτικὴ τους. Ἄς τοὺς ἀφήσουμε λοιπὸν μὲ τὸ θάνατό τους.

Μ. ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ

Σπύρου Ζήση, Ἀνοιξιάτικη γῆ. Διηγήματα, Ἐκδότης Μαυρίδης, Ἀθήνα 1955.

Μιά σύγχρονη αἰσθησιολογία τοῦ πεζοῦ λόγου καὶ μιὰ βαθύτατη ἀνθρωπιὰ συνταιριασμένη μὲ τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν πικρὴ ζωὴ τοῦ κοινωνικά καταπιεσμένου ἀτόμου βγαίνει μέσα ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ Ζήση. Τὰ διηγήματά του εἶναι μορφικὰ ἄρτια, ἔχουν ἀτμόσφαιρα καὶ ἓνα συγκρατημένο λυρισμὸ πού θυμίζει Γκόρνυ. Οἱ ἥρωές του εἶναι ἀνθρώποι τῆς δουλειᾶς πού ὁ κοινωνικὸς καταναγκασμὸς τοὺς ἔχει ρίξει σ' ἓνα ἀτελειωμένο ἀγῶνα γιὰ τὴν ὑπαρξή, πλασμένοι ἀπὸ τὸ ἴδιο ὑλικὸ τῶν αἰώνιων ὁδοιπόρων τοῦ μεγάλου δασκάλου του, τρυφεροί, ἀνθρώπινοι, γεμάτοι πάθος γιὰ τὴ ζωὴ καὶ ὄνειρα γιὰ ἓνα καλύτερο αὐριο.

Τὸ βιβλίο τοῦ Ζήση εἶναι προσφορὰ στὸ νεοελληνικὸ διήγημα. Προσωπικά δίνω τὴν προτίμησή μου στὸ πρῶτο τῆς συλλογῆς «Ἀνοιξιάτικη γῆ». Εἶναι ἀνθρώπινο, γεμάτο ζεστὴ οὐσία ζωῆς, σωστὰ ψυχολογημένο, παλλόμενο ἀπὸ ρεαλισμὸ καὶ διαποτισμένο ἀπὸ ἓνα ἐξαίρετο καὶ συγκρατημένο λυρισμὸ. Συγχαίρουμε τὸ Ζήση γιὰ τὶς σημαντικὲς προόδους πού ἔχει πραγματώσει στὴ δουλειά του, καὶ ἐλπίζουμε ὅτι θὰ ἐξακολουθήσει μὲ τὴν ἴδια προσήλωση νὰ τὴ βελτιώνει στὸ μέλλον.

ΤΑΣΟΣ ΒΟΥΡΝΑΣ

ΠΟΙΗΣΗ

Χρήστου Κουλούρη, Ἡ τόλμη τῶν κυμάτων, Ποιήματα, Ἀθήνα.

Μὲ τὸ βιβλίο τοῦτο ὁ κ. Κουλούρης ἐπιβεβαιώνει τὴν ἡρεμὴ εὐαισθησία καὶ τὸ στοχαστικὸ λυρισμὸ πού, μαζὶ μὲ μιὰ προοδευτικὴ στάση ἀντίκρου στὴ ζωὴ, ἀποτελοῦν τοὺς βασικοὺς χαρακτηρὲς τῆς ποιήσεώς του. Ἀνθρωπιὰ καὶ ἀξιόπρεπεια, κατανόηση τῆς ἀνάγκης γιὰ πρόοδο καὶ βελτίωση κοινωνική, αἰσθησιολογία τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἱστορίας καὶ ἐξύμνηση τοῦ ἡρωϊκοῦ στοιχείου στὸν ἀνθρώπο, νὰ τί ἀποτελεῖ τὴν οὐσία τῶν θεμάτων του. Ἐπειδὴ ὁμως «Ἡ Τόλμη τῶν Κυμάτων» εἶναι τὸ πέμπτο ποιητικὸ βιβλίο τοῦ κ. Κουλούρη, ἀντὶ γιὰ μιὰν ἀνάλυση τοῦ περιεχομένου καὶ παράθεση στίχων γιὰ στοιχειῶδες ντοκουμέντάρισμα, θὰ προτιμοῦσα μιὰ κάπως

οὐσιαστικότερη διερεύνηση τῆς προσφορᾶς του. Ὑπάρχει λοιπὸν στὸ χειρισμὸ ὄλων τῶν ποιημάτων τοῦ βιβλίου μιὰ ἀβρότητα καὶ νηφαλιότητα, πού μᾶς ἀποκαλύπτουν ἓναν ἀνθρώπο λεπτὸ στὶς σχέσεις του, κινούμενο μὲ ἀνεση καὶ τάξη. Ὁ κ. Κουλούρης ξέρει νὰ φέρνει τὰ θέματά του στὰ μέτρα του. Διαλέγει—ἐπιμένω στὸ σημεῖο τῆς ἐπιλογῆς—τὶς συγκινήσεις του ἀπὸ τοὺς πιὸ διαφορετικοὺς χώρους, γιὰ νὰ τοποθετηθεῖ ἀντίκρου σ' αὐτοὺς καὶ νὰ μᾶς ἀποκαλύψει τὰ συγγενικά στὸν ψυχικὸ του κόσμο στοιχεῖα. Ἡ τεχνικὴ του ὀριμότητα, ἡ ἀβίαστη ροὴ τῶν στίχων καὶ οἱ σωστὲς ἀναλογίες πού μεταχειρίζεται τὸν κάνουν ἱκανὸ νὰ τὰ βγάλει πέρα δίχως νὰ φανερώνεται ἡ κατασκευὴ. Ὅσοσο αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ μᾶς παρασύρει. Ἐκεῖνο πού περισσότερο ἀπὸ κάθε τι ἄλλο χαρακτηρίζει τὸ βιβλίο εἶναι μιὰ ἔλλειψη πάθους. Δὲν πρόκειται ἐδῶ γιὰ γαλήνη κατακτημένη ὕστερα ἀπὸ μιὰ θύελλα. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἡρεμία ὀφειλόμενη στὸ ὅτι δὲν ἔχουν πνεύσει ἀνεμοὶ πού θὰ σκάψουν βαθύτερα. Ὅλα φαίνονται ἡπια, καλοζυγισμένα, στρογγυλά, σὲ σωστὸ τόνο καὶ μέτρο. Ὁραῖες καὶ ὑποβλητικὲς εἰκόνες, λεπτὴ παρατήρηση. Συναισθηματὰ πού πιηγάζουν ἀπὸ γνώση—ἀπόρροια μόρφωσης καὶ καλλιεργημένης εὐαισθησίας. Ὁχι ὁμως καὶ ἀπὸ γνώση—ἀπόρροια συγκλονιστικῶν βιωμάτων. Δὲν ὑπάρχει, σὰν ὑπόβαθρο τῆς ποιήσεώς του, ἡ ἐκρηκτικὴ δόνηση πού ἀπαιτεῖ νὰ ἐκφραστεῖ αὐτὴ μὲ τὰ δικά της μέτρα καὶ ἀντὶ νὰ προσαρμόζεται στὰ ὅρια πού τῆς χαράζονται, κάνει τὸν ποιητὴ νὰ συντονίζει τὴ φωνὴ του στὴ δική της ἔνταση. Σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση ἀντὶ ὁ ποιητὴς νὰ φέρνει τὰ θέματα στὰ μέτρα του ἐκτείνεται ὁ ἴδιος στὰ μέτρα τῶν θεμάτων του. κερδίζοντας ἔτσι τὴν ἀνεση νὰ κινεῖται στὰ πιὸ διαφορετικὰ ἐπίπεδα τόνων, καὶ κάνοντας τὸ βιβλίο του μιὰ πολυφωνικὴ ὀρχήστρα ὅπου ὅλοι οἱ τόνοι ἀπ' τοὺς ἡσσονες ὡς τοὺς μέγιστους ἔχουν τὴ θέση τους καὶ ἀλληλοπροβάλλονται. Αὐτὸ δὲν συμβαίνει στὸ βιβλίο τοῦ κ. Κουλούρη. Ἄς κοιτάξουμε τὰ ποιήματα «Κύκλος ἀπουσίας», «Ἀθανασία», «Καλοκαίρι», «Μικρὴ Ἐλεγεῖα τοῦ Φθινόπωρου», «Κάπτειν Σκῶτ», «Ναυάγιο», «Μέγας ἀνεμος», «Ὑστατο χρέος», «Πενθεσίλεια», «Περιπέτεια», «Ἀναδυομένη» πού τὸ καθένα ἐρευνᾷ καὶ ἓνα διαφορετικὸ γῶρο συναισθημάτων. Ὁ τόνος εἶναι παντοῦ ὁ ἴδιος. Ἴδιος ὁ ἐσωτερικὸς ρυθμὸς. Τὰ ἐκφραστικά μέσα δὲν διαφέρουν παρὰ ἐλάχιστα ἀπὸ τὸ ἓνα ποίημα στὸ ἄλλο. Αὐτὴ ἡ ἐνότητα διάθεσης θὰ εἶταν ζηλευτὴ ἂν ἐπρόκειτο γιὰ ἓνα βιβλίο ἀφιερωμένο στὴν διερεύνηση καὶ ὑποβλητι-

κή απεικόνιση ενός τομέα. Έδω όμως, έξ αιτίας των πολλών και διαφορετικών σε ποιότητα, εύρος και ειδικό βάρος χώρων και στιγμών, εμφανίζεται σαν εκδήλωση μονοτονικότητας τη στιγμή ακριβώς που τα θέματα απαιτούν πολυφωνικό χειρισμό. Αυτή η έλλειψη εκφραστικής πρωτεϊκότητας είναι που μαρτυράει την έλλειψη πάθους. Πάθους έντονου, καταλυτικού κι αναπλαστικού. Έλλειψη, κατά τη γνώμη μου, αισθητή σ' έναν ποιητή που το ίδιο το έργο του δημιουργεί αξιώσεις κι απαιτήσεις. Δε θάθελα να κλείσω το σημείωμα τούτο χωρίς να ξεχωρίσω ιδιαίτερα το ποίημα «Δεσμώτης και Συνείδηση» για το διαλογικό χειρισμό και τη λιτή άμεσότητα στην έκφραση.

Νίκος Φωκάς, «Κυνήγια από σύγχρονα γεγονότα».

Ο τίτλος υπόσχεται πολύ περισσότερα απ' ό,τι έχει να προσφέρει το βιβλίο. Γιατί τα σύγχρονα γεγονότα εμφανίζονται όχι σαν καυτά βιώματα, όπου η πραγματικότητα αξιολογείται και μετουσιώνεται σε τέχνη, αλλά σαν το οπτικό πεδίο ενός «στοχαστικού» ντιλετάντη που βασικό του κίνητρο είναι η προσπάθεια να δημιουργήσει και να ερευνήσει μετά, ένα τάχα πνευματικό χώρο κάπου πέρα, έξω, κι άλλου. Τα σύγχρονα γεγονότα τα βλέπει όχι σαν εκδηλώσεις μιας συγκλονιστικής κατάστασης αλλά σαν προφάσεις τέχνης!

«...Ούτε ξύλο, ούτε σίδερα, ούτε βία, | ούτε τρομοκράτες, ούτε καταδότες | ...ούτε ίνστρούχτορες | ούτε διπλωμάτες ούτε επίτροποι: | Καθένας γίνεται μιὰ σχόλη για τον άλλο | Καθένας γίνεται μιὰ πλοκή για τον άλλο | Μιὰ πλοκή της στιγμής | που περνάει απ' την Ποίηση...»

(Απ' τη δίξη των αεροπόρων—Νοέμβριος 53).

Στον αυθαίρετο αυτό χώρο τα πάντα, άνθρωποι, ιδέες, αντικείμενα αλλάζουν υπόσταση, γίνονται κάτι άλλο: «Και πλέαμε σ' άλλο νερό, σ' άλλο | φως βυθισμένο, γιατί ξοπίσω | μέναν όλα πιά... (Τ' όνειρο). η «Και ξάφνου φτάσανε σ' ένα διάστημα | ...κι η αλήθεια αυτή ακολούθησε | κι η προσμονή έγινε αγνώριστη πιά. | Αλλάξανε τα λόγια με τ' ατένισμα τ' άκρο...» (Φαίδων).

Αυτή η μανία για «αποπνευματώση» κι «αφυλοποίηση»—καθόλου πρωτοφανέρωτη άλλωστε—είναι στην ουσία η πιο αρνητική και αντιπνευματική στάση γιατί από τα πριν αποκλείει τη μέθεξη στα γεγονότα κι επιβάλλει την απ' τα έξω θεώρηση και διεργασία τους, με σκοπό να καλλιεργηθεί:.. «μιὰ σύγχυση μόνο | που βρίσκει πάνω στην καρδιά μας | Γυρεύοντας μέσα μας ολοένα

την έξοδο | Πάνω κάτω γυρεύοντας | Να μονιάσει πάλι εκεί που μονιάζει κι ο θάνατος | Στην ίδια πάντα θέση.» (Τωτίλας) Σκοπός λοιπόν κάθε πράγματος, κατά τον κ. Φωκά, είναι η Τέχνη που ολοκληρώνει τον εαυτό της μέσα στο μηδενισμό. Το ποίημα «Βάρκα μέσα στην Τρικυμία»—το πιο άρτιο της συλλογής—και το πεζό παραμύθι «Ίστορία ενός γλύπτη» συνθέτουν όλο το νόημα αυτού που έχει να μάς πει. Οί λίγες διαφορετικές ποιότητες στιγμές, όπως το «Επιτύμβιο στη Χριστίνα» και κάποιοι στίχοι απ' την «Ερημιά της πόλης» και «Απ' τη Νύχτα του Σοβιετικού φίλμ: Μεγάλο Κοντσέρτο» δεν άρκουν γιὰ ν' αλλοιώσουν την ουσία του βιβλίου που είναι η μ' ένα «καινούργιο» τρόπο διάνοιξη δρόμου στη φυγή, το κυνήγι του «Αιώνιου» σε βάρος του «επικαιρικού» κι άλλες παρόμοιες διανοουμενίστικες παρωπίδες.

Από τεχνική άποψη το βιβλίο είναι πολύ αδύνατο. Δεν υπάρχει εκφραστική ένότητα μήτε στο γενικό ύφος μήτε στο κάθε ξεχωριστό ποίημα, ούτε καμιά εξέλιξη από τη μιάν εκφραστική διάθεση στην άλλη. Από τα Σικελιανικού ύφους αποσπάσματα—υποπτα παράδοξο ν' αρχίζει ένα βιβλίο με αποσπάσματα—ως το πεζό παραμύθι ακούγονται πληθος ξένες φωνές. Ύστερα αυτή η ακαταστασία κι η αφροντισιά δεν αποτελεί έσκεμμένα μισοειπωμένο, ελλειπτικό λόγο όπου παραλείπεται το περιττό για να προβληθεί το ουσιώδες. Κλείνοντας κανείς το βιβλίο δεν μπορεί να κρύψει ένα αίσθημα απογοήτευσης. Κάτι αποτολήθηκε μά χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα.

Απ. Κ. Λιανού, Τò τραγούδι της εφηβείας, Μαυρίδης.—Αθήνα 1954.

Ο κ. Λιανός ξεκινάει με τη διάθεση να τα τραγουδήσει όλα. Πρόθεσή του είναι να μη μείνει άμετοχος σε καμμιάν εκδήλωση της ζωής, ούτε ξένος σε κανένα χώρο. Ξεκινώντας από συγκεκριμένα περιστατικά, με ονόματα, τοποθεσίες και συνθήκες επιχειρεί και κάποτε (όπως στο πρώτο μέρος του ελεγείου—σελ. 15—)καταφέρνει ν' αξιοποιήσει ποιητικά κάποια στοιχεία απ' τις ήρωϊκές σελίδες της πρόσφατης ιστορίας του τόπου μας. Η έσωτερική ζωή του στοχαστικού ανθρώπου είναι μιὰ δεύτερη περιοχή όπου, με τα Γράμματα σε φίλο I και II, όρισμένα μέρη απ' τη Συμφωνία της Ντροπής και της Δύναμης, και τα μικρά ποιήματα Άγωνία, Αναζήτηση, Βεβαιότητα, δείχνει ότι είναι σε θέση να πει ενδιαφέροντα πράγματα. Το ίδιο με τα έρωτικά και τα σατιρικά του. Ορίζει λοιπόν στον εαυτό του έναν πολυεδρικό χώρο με τα παράθυρα όλάνοιχτα στη ζωή. Ωστόσο πρέπει να

δουλέψει πάρα πολύ για να τον αξιοποιήσει. Πολλές φορές τα θέματά του χαρμίζονται από τον αδόκιμο χειρισμό. Έπειτα δεν φαίνεται να ξέρει ακόμη πού σταματάει ή ποίηση και πού αρχίζει ή πολυλογία. Π.χ. Στο «Έλεγείο» που αναφέραμε πιο πάνω, το μέρος της σελίδας 16, μ' όλο που δεν είναι κακό, δεν προσθέτει τίποτα σ' ό,τι έχει είπωθει ήδη. Απλώς αποτελεί επέκταση βιογραφικών στοιχείων, που βρίσκονται έξω απ' την ανάσα του ποιήματος. Επίσης πρέπει ν' αφομοιώσει τα ξένα στοιχεία που υπάρχουν ακόμη στο έργο του—Σολωμός, Σουρής, Παλαμάς κλπ. Θέλω να ελπίζω ότι το δεύτερο βιβλίο του κ. Λιανού θα έχει όλα τα καλά στοιχεία του πρώτου χωρίς τις περισσότερες απ' τις αδυναμίες του.

Κ. ΚΟΥΛΟΥΦΑΚΟΣ

Ἡ μουσική

Τὸ Φεστιβάλ Ἀθηνῶν.

Κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τὰ διάφορα μουσικοδραματικά φεστιβάλ στην Εὐρώπη, παρουσιάζουν ἐξαιρετική ἀνθιση. Στὴ φετινὴ θερινὴ περίοδο τέτοιες πανηγυρικὲς καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις ἔγιναν σὲ πολλὰς εὐρωπαϊκὰς πόλεις, ὅπως στὸ Βισβάντεν, στὴ Φλωρεντία, στὸ Μπορντώ, στὴ Βιέννη, στὸ Ἐλσίνκι, στὸ Στρασβούργο, στὴ Ὀλλανδία, στὴ Γρανάδα, στὴ Ζυρίχη, στὸ Μπαϋρόιτ, στὴ Λουζέρνη, στὸ Μόναχο, στὸ Μπεζανσόν, στὴ Βενετία, στὸ Βερολίνο καὶ στὴν Πετρούτσια. Μερικὲς απ' αὐτὲς τὲς πολιτεῖες ἔχουν παλιὰ μουσικὴ παράδοση, ὅπως τὸ Μπαϋρόιτ, ὅπου παίχτηκαν—ὅπως ἔχει καθιερωθεῖ—μουσικοδράματα τοῦ Βάγνερ.

Ἀπὸ τὰ ἄλλα φημισμένα μουσικὰ κέντρα, ἡ Βιέννη παρουσίασε μὲ τὲς δύο μεγάλες συμφωνικὲς τῆς ὀρχήστρας, ἔργα παλαιᾶς καὶ νεώτερης μουσικῆς, ὅπως τὴ 2α Συμφωνία τοῦ Μάλλερ, τὸ «Sacre du printemps» τοῦ Στραβίνσκι, τὴ Συμφωνία «Turangalila» τοῦ Μεσσιάν, κ.ἄ. Ἡ ὄπερα τῆς Βιέννης ἀνέβασε 22 μελοδραματικὰ ἔργα. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ἦταν ὁ «Μόρις Γκουντουνώφ» τοῦ Μουσόργκι και ὁ «Εὐγένιος Ὀνέγκιν» τοῦ Τσαϊκόφσκι.

Στὸ Ἐλσίνκι τὸ φεστιβάλ ἦταν ἀφιερωμένο ἀποκλειστικὰ σὲ ἔργα τοῦ κορυφαίου ἐθνικοῦ συνθέτη τῆς Φιλλανδίας Σιμπέλιους. Τὸ φεστιβάλ τῆς Γρανάδας παρουσίασε ἓνα ἐξαιρετικὸ τοπικὸ χρώμα, μὲ τὰ Ἰσπανικὰ μπαλέττα, τὸ μεγάλο καλλιτέχνη τῆς κιθάρας Ἀνδρέα Σεγκόβια, τὸ κουαρτέτο ἐγχόρδων, καὶ τὴν ἐθνικὴ συμφωνικὴ ὀρχήστρα. Χαρακτηριστικὸ σ' ὅλα αὐτὰ

τὰ φεστιβάλ εἶναι τὸ πὼς κάθε μιὰ χώρα προσπάθησε νὰ παρουσιάσει κάθε τι πὺν συνδέεται μὲ τὴν ἐθνικὴ καλλιτεχνικὴ τῆς παράδοση, καὶ ὅ,τι δικό τῆς ἔχει σήμερα νὰ ἐπιδείξει στὸ μουσικοδραματικὸ τομέα. Παράλληλα ἡ μετάκλιση ξένων καλλιτεχνῶν ἀποσκοποῦσε στὴν πληρέστερη ἐμφάνιση καὶ ἐπιτυχία τοῦ φεστιβάλ, καὶ στὴν ἀνάπτυξη τῶν ἐκπολιτιστικῶν σχέσεων.

Ἡ ἰδέα γιὰ τὴ δημιουργία μουσικοδραματικῆς «φιέστα» στὸν τόπο μας εἶχε ὀριμάσει τὸν τελευταῖο καιρὸ, ἀφοῦ μάλιστα ἔχουμε στὴ διάθεσή μας καὶ τοὺς τόσο θαυμαστοὺς ἀρχαίους χώρους, ὅπως τὸ ὠδεῖο Ἡρώδου, ἢ τὸ θέατρο τῆς Ἐπιδαύρου. Ὅμως τίποτε τὸ συγκεκριμένον δὲν εἶχε ἀκόμη κατασταλάξει στὴ σκέψη μας, καμμιά προκαταρκτικὴ δουλειὰ δὲν εἶχε γίνῃ πάνω σ' αὐτό. Ἐτσι ξαφνιαστήκαμε μὲ τὴν ἐσπευσμένη ὀργάνωση τοῦ πρώτου φεστιβάλ στὴν Ἀθήνα, ξέροντας πὼς, τουλάχιστο, οἱ δύο μεγάλοι καλλιτεχνικοὶ μας ὀργανισμοί, Κρατικὴ ὀρχήστρα καὶ Λυρικὴ Σκηνή, δὲν εἶχαν στὴ διάθεσή τους τὸν ἀπαιτούμενον χρόνο γιὰ τὴν ἀνάλογη προετοιμασία. Ἐτσι ἀναγκαστικὰ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς μουσικῆς στηριχτήκαμε, κατὰ μείζονα λόγο, στοὺς ξένους καλλιτέχνες πὺν οἱ περισσότεροὶ ἦταν ἀμερικανοί. Οἱ δικοὶ μας, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἐγκολφόπουλο καὶ τὴν Ἄννα Τασσοπούλου, περιορίστηκαν σὲ δευτερεύοντες ἢ ἐπεισοδικούς ρόλους. Ἡ Ἑλένη Νικολαΐδου πὺν θὰ μπορούσε τόσα πολλὰ νὰ προσφέρει στὸ φεστιβάλ, ἐμφανίστηκε μόνο στὸ πρῶτο συμφωνικὸ κοντσέρτο μὲ μερικὲς ἄριες.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἡ ἐλληνικὴ μουσικὴ δημιουργία, πὺν καὶ αὐτὴ εἶναι ἓνα δείγμα τοῦ δικοῦ μας πολιτισμοῦ, ἀντιρροσωπεύτηκε μὲ δύο μόνο συμφωνικὰ ἔργα. Θὰ προσθέσουμε ἀκόμη πὼς οἱ μουσικοὶ τῆς ὀρχήστρας, οἱ χορωδοί, οἱ χορευτὲς καὶ χορεύτριες, κυριολεκτικὰ ἐξουθενώθησαν ἀπὸ τὸν ὑπερβολικὸ κόματο, ὄντας ὑποχρεωμένοι νὰ κάνουν πολὺὲς ἐξαντλητικὲς δοκιμὲς.

Ἡ μεγάλη λυρικὴ τραγωδία τοῦ Γκλόουκ (1714—1787) «Ὀρφεὺς καὶ Εὐρουδίκη», πὺν παρουσίασε ἡ Λυρικὴ Σκηνή στὸ ὠδεῖο Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τῆς παγκόσμιας μουσικῆς φιλολογίας στὸ εἶδος τῆς ὀπερας. Γενικώτερα οἱ δημιουργίες τοῦ Γκλόουκ στὸν τομέα αὐτό, ἀποτελοῦν σταθμὸ στὴν ἐξέλιξη τοῦ μουσικοῦ δράματος. Τὸ κείμενον τοῦ «Ὀρφέα» (γραμμένο ἀπὸ ἓνα ἐξαιρετικὸ Ἰταλὸ λιμπρετίστα, τὸν Καλζαμπίττι, πὺν στάθηκε πολὺτιμος βοηθὸς τοῦ Γκλόουκ στὴ μεταρρυθμιστικὴ του προσπάθεια), βασίζεται στὴ γνωστὴ ἀρ-

του, γίνεται ο πιο εμπνευσμένος ιεροφάντης της σύγχρονης μουσικής θρησκείας, μελετώντας με ένθουσιασμό τις νέες μουσικές επιτεύξεις. Η σοβιετική μουσική, που πηγάζει από το πνεύμα του σοσιαλιστικού ρεαλισμού και του ρωμαλέου ρομαντισμού, με το ζωντανό της περιεχόμενο, τα ωραία και τόσο κατανοητά εκφραστικά μέσα, βρίσκει στο πρόσωπο του Μητρόπουλου τον πιο πιστό και ιδεώδη ερμηνευτή. Κι' αυτό κατακυρώθηκε πανηγυρικά, με τη μεγαλειώδη και ανυπέρβλητη ερμηνεία της «10ης Συμφωνίας» του Σοστάκοβιτς, που φέρει τη προσωυμία «Συμφωνία της Ειρήνης» και που ο Μητρόπουλος μās παρουσίασε στην πρώτη συναυλία αντί της «5ης» του Προκόφιεφ. Το αληθινό παραλήρημα χαράς, ο ακράτητος ένθουσιασμός του κοινού που επακολούθησαν ύστερα από την απόδοση του έργου αυτού, έδειξε περίτρανα το πόσο ο κόσμος νοιώθει τα αληθινά έργα τέχνης, που μιλάν ολόγιστα στη ψυχή του και εκφράζουν ελπίδες και πόθους πανανθρώπινους. Έλπίζουμε να μās δοθεί ή ευκαιρία σύντομα για να σταθούμε σε μιὰ πληρέστερη ανάλυση της μεγαλόπνοης αυτής δημιουργίας του κορυφαίου Σοβιετικού συνθέτη, που πραγματικά αποτελεί ένα μεγαλειώδη ύμνο στην ιδέα της ειρήνης.

Η αποθεωτική υποδοχή του Μητρόπουλου από το κοινό που παρακολούθησε τις συναυλίες της Φιλαρμονικής στον «Όρφέα», καθώς και οι συγκινητικές εκδηλώσεις του καλλιτεχνικού κόσμου του τόπου μας, δείχνουν τη βαθειά και μεγάλη εκτίμηση και αγάπη που όλοι μας τρέφουμε για τον έξοχο Έλληνα αρχιμουσικό. Ας ευχηθούμε και ας ελπίσουμε να τον ξαναϊδούμε και πάλι κοντά μας το συντομώτερο.

Β. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Ο κινηματογράφος

Το κορμί μου σου ανήκει (The men) ταινία του Φρέντ Ζίννεμαν. Σενάριο: Κάρλ Φόρεμαν, Όπερατέρ: Ρόμπερτ ντε Γκρός, με τους: Μάρλον Μπράντο, Τερέζα Ράϊτ, Έβερεττ Σλόαν.

Η αντικειμενικότητα, ή τέλεια ειλικρίνεια είναι το μεγάλο προσόν της ταινίας αυτής του Ζίννεμαν. Κανένα ξεγέλασμα, καμμιὰ αυταπάτη πώς θα μπορέσει ποτέ να επανορθωθεί ή καταστροφή που έφερε ο πόλεμος, πώς θα μπορέσουν αυτοί οι «άντρες» (πόσος βαθύς σαρξασμός στον τίτλο και τι απέραντη άνοησία στα μυαλά αυτών που τον αλλάξαν) να ξαναγίνουν τα μεστά από δύναμη και σφρίγος παλληγάρια

που ξεκινούσαν γεμάτα όνειρα για τη ζωή. Τίποτα, ούτε ή επιστημονική αυταπάρηση του γιατρού ούτε ή άφοσίωση της αγνής κοπέλλας που είχε συνδέσει κάποτε τη ζωή της μαζί του, ούτε περισσότερο ακόμα τ' άριστεία και τα παράσημα ή οι ηλίθιες εκδηλώσεις «πατριωτικής» συμπάθειας δε θα ξαναδώσουν στους ανθρώπους αυτούς ό.τι χάσανε. Είναι καταδικασμένοι να σέρνουνε πάντα τα παράλυτα μέλη τους, να στεροούνται τη χαρά του σπιτιού, να γυρεύουν τη λησμονιά στην εφήμερη απόλαυση, στον ήλιγγο της ταχύτητας, να δέχονται τη βοήθεια των άλλων. Το μόνο που τους μένει είναι ή άταμάτητη, ή καθημερινή προσπάθεια με την άσκηση, με το άτσάλωμα της θέλησης για να μη τους συνεπάρει το σάπισμα κι' ο θάνατος.

Πλάνο με πλάνο οικοδομεί ο Ζίννεμαν τη φριχτή αυτή βεβαιότητα. Δε φωνάζει, δε διαμαρτύρεται—ή μόνη διαμαρτυρία με τη φράση «δεν έκανες τίποτα όταν τους στέλναν να σκοτωθούν» γίνεται σε στιγμές παραφοράς—όμως ο τρόπος που τοποθετεί έτσι ωμά τα πράγματα με το ακίνητο κορμί του παράλυτου, με το καρροτσάκι που σταματά μπροστά σ' ένα σκαλοπατάκι πέντε πόντων—όχι σε σκάλα, σ' ένα μικρό ανέβασμα πέντε πόντων—είναι ή ισχυρότερη διαμπτυρία που θα μπορούσε να γίνει, είναι ή ωμή, υπεύθυνη τοποθέτηση του προβλήματος στη συνείδηση του κάθε ανθρώπου: Αν θα πρέπει να επιτρέψουμε να ξαναγίνει αυτή ή φριχτή.

Η σκηνοθεσία του Ζίννεμαν είναι άδρη και αντικειμενική, το περιβάλλον του νοσοκομείου δένεται με αλήθεια κι ή ψυχολογία της ομαδικής ζωής είναι σωστή. Το ντεκουπάζ προχωρεί με γενικά πλάνα που αναδείχνουν το ομαδικό αυτό στοιχείο κι ή μαεστρική κίνηση των προσώπων κρατάει αδιάπτωτο το ενδιαφέρον μετατοπίζοντας αδιάκοπα την προσοχή απ' τον ένα ήρωα στον άλλο. Άριστουργηματική είναι ή σκηνή μετά τη μεταφορά του Τέν (Μάρλον Μπράντο) στο μεγάλο θάλαμο. Ο Μάρλον Μπράντο διαθέτει απέραντη γκάμμα εκφραστική. Η απλή, ανεπαίσθητη κίνηση του προσώπου του υποβάλλει κι' ή σύσπαση των χαρακτηριστικών του γεννάει καταιγίδες. Η Τερέζα Ράϊτ έχει στιγμές πραγματικά δυνατές. Ξεχωριστά πρέπει ν' αναφερθεί ο Έβερεττ Σλόαν που έδωσε άριστουργηματικά το ρόλο του αρχίατρου.

Μάρτυ, ταινία του Ντέλμπερτ Μάντ, Σενάριο: Πάντυ Τσαγέφσκυ, Όπερατέρ: Ζοζέφ Λά Σελλ με τους Μπέτσιν Μπλαίρ, Έρνεστ Μπόρνιν.

Επί τέλους μιὰ Άμερικανική ταινία που μιλάει για τη ζωή των απλών ανθρώπων και για τα προβλήματα που

τούς απασχολούν. Βέβαια οί άνθρωποι αυτοί αντιπροσωπεύουν μιὰ τάξη μικροαστική κι έχουν λυμένο τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς τους—ὄλο ὄλο πού τούς ενδιαφέρει εἶναι νὰ φτειαξοῦν ἓνα μικρὸ σπιτικό, νὰ κάνουν παιδιά και νὰ συνεχίσουν τὴν ἀνούσια, φυτική ζωή τους στ' ἀτάραχα, τὰ βαλτωμένα νερά τοῦ Μπρούλ—ὅμως τὸ δράμα τοῦ Μάρτυ και τῆς Κλάρας πού δὲν ἔχουν τὸ χάρισμα ν' ἀρέσουν και νὰ πετυχαίνουν στὸν ἔρωτα, πού ἀποζητοῦν κι' αὐτοὶ ἓνα σύντροφο στὴ ζωή, εἶναι γεμᾶτο ἀνθρώπια κι' ὅπως δίνεται μὲ λεπτότητα και ἀλήθεια εἶναι ἱκανὸ νὰ χαρίζει βαθειὰ συγκίνηση. Ἡ ταινία ἔχει ἀρκετὰ ἐλαττώματα—πολύς διάλογος, ἐπαναλαμβάνει φορτικὰ χιλιοειπωμένα πράγματα ὅπως τὸ ζήτημα τῆς πεθερᾶς, οἱ δευτέρου ρόλοι δὲν ἐρμηνεύονται πειστι-

κά, (εἰδικὰ οἱ δυὸ πεθερᾶς κι ὁ γόης τοῦ χοροδιδασκαλείου). Ὅμως εἶναι τόσα πολλὰ τὰ προσόντα τῆς—ἡ ἐξαίρετη, ἀπλή, ἀντικειμενικὴ ἀπόδοση τῆς ζωῆς τῶν ἀνύπαντρων και τῶν παντρεμένων τοῦ Μπρούλ, τὸ δράμα τῆς μοναξιάς στοὺς δυὸ ἥρωες, τὸ λιτό, διακριτικὸ παίξιμο τῆς Μπέτσου Μπλαϊρ κι ἡ ἐπίσης λαμπρὴ ἐρμηνεία τοῦ Ἔρνεστ Μπόρνιν πού ἐνσαρκώνει, στὴν κυριολεξία, τὸ ρόλο τοῦ, ἡ ὠραιότατη φωτογραφία τοῦ Ζοζέφ Λά Σέλλ, ἡ πρωτοτυπία στὸ θέμα—ὥστε τὰ ἐλαττώματα νὰ ξεχνιοῦνται κι' ὁ «Μάρτυ», μαζὺ μὲ τοὺς «Ἄντρες» τοῦ Ζίννεμαν, νὰ μᾶς κάνει νὰ ἐλπίζουμε (ἀμυδρὰ κάπως) σὲ μιὰ ἀνανέωση—στὸ ρεαλισμὸ—τοῦ Ἀμερικανικοῦ κινηματογράφου.

ΑΝΤ. ΜΟΣΧΟΒΑΚΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ὁ Δήμος Πειραιῶς θὰ ὀργανώσει μέσα στὸν Ὀκτώβρη τὸ «Φεστιβάλ τῶν Ἐθνικῶν ποιητῶν». Στὸ Δημοτικὸ θέατρο θὰ δοθοῦν μιὰ σειρά ὁμιλίαι γιὰ νὰ ἀναλυθεῖ τὸ ἔργο τῶν ἐθνικῶν μας ποιητῶν Σολωμοῦ, Κάλβου, Παλαμᾶ και θὰ ἀπαγγελθοῦν και ποιήματά τους. Τὸ φεστιβάλ, τὸ ὁποῖον ὀργανώνεται μὲ σκοπὸ τὴν ἐκλαίκευση τῶν κυριωτέρων ἐκπροσώπων τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, θὰ συνεχισθεῖ ὀλόκληρο τὸ χειμῶνα. Παράλληλα ἐξετάζονται οἱ λεπτομέρειαι γιὰ τὴν προκήρυξη λογοτεχνικῶν διαγωνισμῶν και οἱ δυνατότητες γιὰ ἐξεύρεση οἰκονομικῶν πόρων. Ἐξ ἄλλου ἡ εἰδικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Δήμου ἀποφάσισε νὰ μεταφέρονται μὲ εἰδικὰ αὐτοκίνητα τοῦ Δήμου λογοτεχνικά βιβλία στις διάφορες συνοικίες ὅπου, σὲ κατάλληλες αἰθουσες, θὰ ὀργανώνονται διαλέξεις ἀπὸ γνωστοὺς λογίους. Παράλληλα γιὰ τὴν εὐρύτερη διάδοση τοῦ βιβλίου θὰ ἐπακολουθήσει πώληση βιβλίων σὲ τιμὲς 50 ο]ο κατώτερες τῶν συνηθισμένων.

—Και ὁ Δήμος Ἀθηναίων φροντίζει γιὰ τὴν ἀπόκτηση καταλλήλου οἰκοπέδου γιὰ τὴν ἀνέγερσι «Στέγης Γραμμάτων και Τεχνῶν».

—Τὸ σπίτι τοῦ Γρυπάρη πού ἔχει γίνεи Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη και Μουσεῖο κινδύνευσε νὰ ἐκπονηθεῖ ἐπειδὴ ἡ κληρονόμος Ἐταιρία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν δὲν εἶχε νὰ καταβάλει τὸ φόρο κληρονομίας. Ὑστερα ὅμως ἀπὸ διαβήματα τῆς Ε.Ε.Λ. τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας ἐνέκρινε νὰ τῆς χορηγηθεῖ τὸ ὀφειλόμενο ποσό.

—Ἐπίσης ἡ ἴδια «Ἐταιρία» ἀσχο-

λήθηκε και μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἔπαυλης Ζαχαρίου στὴν Καστέλλα ἡ ὁποία δωρήθηκε τὸ 1934 γιὰ νὰ χρησιμοποιηθεῖ σὰν ἀναπαυτήριον τῶν λογοτεχνῶν μας ἀλλὰ ἀπὸ τότε και γιὰ διαφόρους λόγους ποτὲ δὲν λειτούργησε. Μέλη τῆς Ε.Ε.Λ. ἐπισκέφθησαν τὸν ὕφυπουργὸ Οἰκονομικῶν και τοῦ ζήτησαν τὴν ἐγγραφή στὸν προϋπολογισμὸ εἰδικῆς πίστωσης πού θὰ χρησιμοποιηθεῖ γιὰ τὴν ἄμεση λειτουργία τοῦ ἀναπαυτηρίου.

—Ἀπὸ τὸ Πρωτοδικεῖο Κορίνθου ἐξεδόθη ἡ ἀπόφαση πάνω στὴν αἴτηση κατασχέσεως τοῦ κληρονόμου τοῦ ποιητῆ Ἀθ. Μελαχροينوῦ γιὰ τὴν μετάφραση τῆς «Ἐκάβης» πού ἐξέδωσε και κυκλοφόρησε ὁ κ. Ν. Σκουτέρης χωρὶς τὸ ὄνομα τοῦ μεταφραστή. Τὸ δικαστήριον ἀναγνώρισε τὸ ἀδίκημα κλοπῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας ἐκήρυξε ὅμως πῶς τὸ ἴδιο εἶναι ἀναρμόδιο γιὰ τὴν κατάσχεση και τὸν καθορισμὸ ἀποζημιώσεως στὸν ἐνάγοντα και ἀποφάσισε πῶς ἀρμόδια γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ εἶναι τὰ ποινικὰ δικαστήρια. Ὑστερα ἀπ' αὐτὸ ὁ γυιὸς τοῦ Μελαχροينوῦ ἄσκησε ποινικὴ δίωξη.

—Στὴ σειρά τῶν «Ἀπάντων» τοῦ Ψυχάρη κυκλοφόρησε ὁ πρῶτος τόμος πού περιλαμβάνει τὸ «Ταξίδι» μὲ πρόλογο τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ και ἐπιμέλεια τοῦ Νικηφόρου Βρεττάκου.

—Ἐνα καινούριον ἔργο τοῦ Βάρναλη πρόκειται νὰ ἰδεῖ τὸ φῶς ὡς τὰ Χριστούγεννα. Πρόκειται γιὰ μιὰ σάτιρα τῆς ρωμαϊκῆς ἀρχαιότητος μὲ τὸν τίτλο «Δικτάτορες», γραμμὲν μὲ τὸ κέφι και τὴ γνωστὴ φινέτσα τοῦ Δάσκαλου. Τὸ ἔργο ἐκδίδουν σὲ συνεργασία οἱ ἐκ-

δοτικοί οίκοι «Πυξίδα» και «Κέδρος».

—Υστερα από τη μετάφραση της «Αληθινής απολογίας του Σωκράτη» του κλασικού αυτού αριστουργήματος της λογοτεχνίας μας, που ανάδειξε το Βάρναλη σε πανευρωπαϊκής όγκης πεζογράφο, στα αγγλικά, πληροφορούμαστε ότι έγιναν προτάσεις στο συγγραφέα από δυο γαλλικούς εκδοτικούς οίκους για τη μετάφραση του έργου και στα γαλλικά.

—Από τη Μελβούρνη έρχεται μία φωνή για τους εξόριστους λογοτέχνες: Έγινε μεγάλη συγκέντρωση των Ελλήνων της αυστραλιανής αυτής πόλης, και με ψήφισμα που έστειλαν στην Έταιρία Ελλήνων Λογοτεχνών, στην Ελληνική Κυβέρνηση κλπ., ζητούν την απόλυση του Κορνάρου και του Λουντέμη. Η έκκληση των Ελλήνων της Μελβούρνης έρχεται επίκαιρα. Γιατί από το βράχο της εξορίας, έρχεται ένα άλλο μήνυμα: ο εξόριστος ποιητής Μέμος Παναγιωτόπουλος είναι κι αυτός βαριά άρρωστος.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Η καλλιτεχνική κίνηση του καλοκαιριού.

Όλοκληρο το καλοκαίρι πέρασε για τη Θεσσαλονίκη με περιορισμένη καλλιτεχνική κίνηση, με δυο θέατρα πρόζας κι ένα μουσικό. Βέβαια, σε σύγκριση με άλλα καλοκαίρια, ίσως και τουτα θεωρηθούν αρκετά γιατί συνήθως υπάρχουν ένα θέατρο πρόζας κι ένα μουσικό... Η μακεδονική πρωτεύουσα έμεινε μακριά απ' τα ποικιλώματα φεστιβάλ των Αθηνών και της Επιδαύρου. Ούτε σκέφτηκαν και, το χειρότερο, ούτε σκέφτονται οι διάφοροι αρμόδιοι να δείξουν ένα στοιχειώδες έστω ενδιαφέρον για την δημιουργία καλλιτεχνικής και πνευματικής ζωής στη Θεσσαλονίκη. Τις προσφέρουν μόνο για λίγες μέρες —κι αυτό όχι πάντα— ότι περισσέψει απ' την Αθήνα. Έτσι, τώρα που έμεινε άστεγη ή Λυρική Σκηνή, πρόκειται να δώσει στο εκεί «Βασιλικό Θέατρο» μία σειρά μελοδραματικών παραστάσεων και το «Έθνικό» θέατρο, γυρίζοντας απ' τη Γιουουγκοσλαβία, θα επαναλάβει ως το τέλος του μηνός την «Εκάβη» και τον «Οιδίποδα Τύραννο» με την Παξινοῦ και τον Μινωτή.

Η συγκρότηση μόνιμης κρατικής σκηνής στη Θεσσαλονίκη παραμένει ακόμα στη σφαίρα των ονείρων χωρίς καμιά σοβαρή δικαιολογία. Καλή θέληση να υπήρχε και συναίσθηση των υποχρεώσεών μας κι όλα τα εμπόδια θα μπορούσαν να υπερνικηθούν. Το μακεδονικό κοινό έδειξε πως δεν υστερεί σε τίποτα απ' το κοινό της Αθήνας κι είναι σε θέση να εκτιμήσει

και να ενισχύσει ανεπιφύλακτα κάθε αξιόλογη καλλιτεχνική και πνευματική προσφορά.

Προβάλλει σήμερα λοιπόν έπιτακτικά το πρόβλημα να δοθεί κάποια προσοχή στην δεύτερη πρωτεύουσα της Ελλάδας που είναι κέντρο μεγάλων περιοχών κι η δική του νέκρα έχει την μοιραία επίδρασή της σ' ολόκληρη την Μακεδονία. Ο πνευματικός και καλλιτεχνικός κόσμος της Θεσσαλονίκης καταβάλλει κάθε προσπάθεια να είσασκουσθούν τα αιτήματά του και δεν αφήνει ευκαιρία που να μη δημιουργήσει απ' το μηδέν μια ζωντανή κίνηση, με οργάνωση διαλέξεων, εκθέσεων ζω-

Η Κα Ασπασία Παπαθανασίου στο ρόλο της Ισμήνης στην «Αντιγόνη» του Σοφοκλή.

γραφικής, —έδω πρωτοστατεί κι η «Έταιρία Μακεδονικών Σπουδών»— και με τη συγκρότηση συμφωνικής ορχήστρας ή όποια όμως δεν βρήκε ακόμα την ανάλογη κρατική συμπαράσταση για να ολοκληρώσει τα προγράμματά της.

Το φετεινό καλοκαίρι λοιπόν λειτούργησαν όπως είπαμε τρία θεατρικά συγκροτήματα στη Θεσσαλονίκη: Ο μουσικός θίασος Ρένας Ντόρο, Λειβαδίτη, Δούκα που ανέβασε διάφορες αθηναϊκές επιθεωρήσεις, ο θίασος Καρούσου (μόνο για 11|2 μήνα) που έγκαινιάσε τις παραστάσεις του με τον «Οθέλλο» του Σαίξπηρ και συνέχισε με δυο άλληνικές κωμωδίες, το «Αν δουλέψεις θα φας» του κ. Ν. Τσικουρά

και την «Απαγωγή της Σμαράγδως» του κ. Μιχ. Κουνελάκη και τέλος, ο θίασος του ζεύγους Κρινιώ Παπα—Σπύρου Μουσούρη, στο γήπεδο της ΧΑΝ που μεταβλήθηκε φέτος σε θέατρο. Ο θίασος αυτός ενισχυμένος από διαλεχτά στελέχη της πρόζας όπως η Κατ' Ασπασία Παπαθανασίου, ο κ. Β. Πάλλης, ή κ. Μαργαρίτα Λαμπρινού κ.α. ανέβασε την «Αντιγόνη» του Σοφοκλή και την «Ερωφίλη» του Χορτάτη διασκευασμένη απ' τον κ. Άλκη Παπα. Έγινε δηλαδή στη Θεσσαλονίκη μια προσπάθεια να επιβληθεί κι' εκεί ένα θέαμα με ιδιαίτερες καλλιτεχνικές αξιώσεις. Τα αποτελέσματα ήταν ικανοποιητικά κι' ως παρουσιάστηκαν ορισμένες οργανικές αδυναμίες. Η «Αντιγόνη» παίχθηκε σχεδόν επί ένα μήνα, γεγονός πρωτοφανές για την Θεσσαλονίκη. Ο τύπος και το κοινό έδειξαν μεγάλη κατανόηση στην προσπάθεια του ζεύγους Παπα—Μουσούρη και απόδειξαν ότι έχουν την διάθεση και την ικανότητα να λάβουν το νόμιμο μεριτικό τους απ' τις καλλιτεχνικές έκδηλώσεις της Αθήνας. Άς ελπίσουμε πως το «Εθνικό Θέατρο» κι' οι άλλοι παράγοντες της καλλιτεχνικής μας ζωής θα πάψουν ν' αγνοούν το χρέος τους προς την μακεδονική πρωτεύουσα και θ' αντιμετώπισουν το συντομώτερο τα κυριώτερα πνευματικά της προβλήματα. Η Θεσσαλονίκη κατά γενικήν ομολογία, είναι ώριμη να δεχτεί και να βοηθήσει κάθε συμβολή στην ανάπτυξη του εκπολιτιστικού της επιπέδου.

Γ. Σ.

ΚΥΚΛΑΔΕΣ

Το Ίερόν Ίδρυμα Ευαγγελιστρίας Τήνου μεταβίβασε το πατρικό σπίτι του Γιαννούλη Χαλεπά, στο χωριό Πύργος, στην κυριότητα της Κοινότητας Πανόρμου Τήνου, που ανάλαβε να φροντίσει για τη μετατροπή του σε μουσείο των έργων του μεγάλου Έλληνα γλύπτη.

—Ο Δήμος Μυκονίων με απόφασή του παραχωρεί κατάλληλη αίθουσα στο Δημαρχείο, για να εκθέτουν τα έργα τους Έλληνες και ξένοι ζωγράφοι. Την αίθουσα εγκαινίασε τον Αύγουστο ο ζωγράφος κ. Βασιλικιώτης που εξέθεσε τριάντα πίνακές του με μυκονιάτικα θέματα.

—Στην Άνδρο σχηματίσθηκε επιτροπή έράνου για την αγορά του πατρικού σπιτιού του Θεόφιλου Καίρη και τη μετατροπή του σε Μουσείο Καίρη.

—Στο Έμπειρίκειο Γυμνάσιο Άνδρου ο ζωγράφος κ. Δομένικος Βαρδακώστας εξέθεσε 70 πίνακές του που αποτελούν την εργασία δύο έ-

των και είναι έμπνευσμένοι από τη ζωή και τη φύση του νησιού.

ΞΑΝΘΗ

Με πρωτοβουλία της Φιλοπροόδου Ένώσεως Ξάνθης (Φ.Ε.Ξ.) άρχισε από τον περασμένο Ιούνιο μια κίνηση για τη συνέχιση των ανασκαφών στο χώρο των αρχαίων Άβδηρων, της πατρίδας του Δημόκριτου, του Πρωταγόρα, του Λευκίππου και του Άναξάρχου. Στο πρόγραμμα της αξιοποίησης του αρχαιολογικού αυτού χώρου υπήρχε σχέδιο για την ανέγερση μουσείου και τουριστικού περιπτέρου και για την κατασκευή της όδου από την Ξάνθη στα Άβδηρα. Η Φ.Ε.Ξ. συνεργάσθηκε για το σκοπό αυτό με τις οργανώσεις έπιστημόνων έπαγγελματιών και εργαζομένων της Ξάνθης και συγκροτήθηκε κοινή επιτροπή για να προχωρήσει σε συγκεκριμένες ενέργειες.

Παράλληλα κινήθηκε το ενδιαφέρον του καθηγητή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Καρανίκα και του πρύτανη κ. Καβασιάδη. Ο τελευταίος, είχε προηγούμενα προτείνει στη Γενεύη, όπου αντιπροσώπευσε την Ελλάδα στο συνέδριο των ατομικών έπιστημόνων, την τέλεση έορτής στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης για το Δημόκριτο, πρόταση που έγινε θερμά δεκτή από τους ξένους έπιστήμονες. Μετά την επιστροφή του από τη Γενεύη, ο κ. Καβασιάδης μαζί με άλλους καθηγητές του Πανεπιστημίου, τεχνικούς και άλλους αρμοδίους υπαλλήλους και με τον πρόεδρο της Φ.Ε.Ξ. κ. Παπαναστασίου έπισκέφθηκαν το χώρο των αρχαίων Άβδηρων για έπιτόπια μελέτη και άργότερα συσκέφθηκαν στην Ξάνθη με τοπικούς παράγοντες. Στη σύσκεψη αυτή ο κ. Καβασιάδης ανακοίνωσε τις ενέργειές του για την τέλεση της έορτής στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και υποσχέθηκε να κάνει τις κατάλληλες ενέργειες για την έκτέλεση των έργων που προβλέπει το πρόγραμμα των συνεργαζομένων οργανώσεων. Έπίσης θα έπιδιωχθεί να γίνει ανάδασωση του χώρου όπου θα στηθεί ή προτομή του Δημόκριτου και θα ενισχυθεί οικονομικά από το Πανεπιστήμιο ο αρχαιολόγος κ. Λαζαρίδης για να συνεχίσει τις ανασκαφές στα αρχαία Άβδηρα.

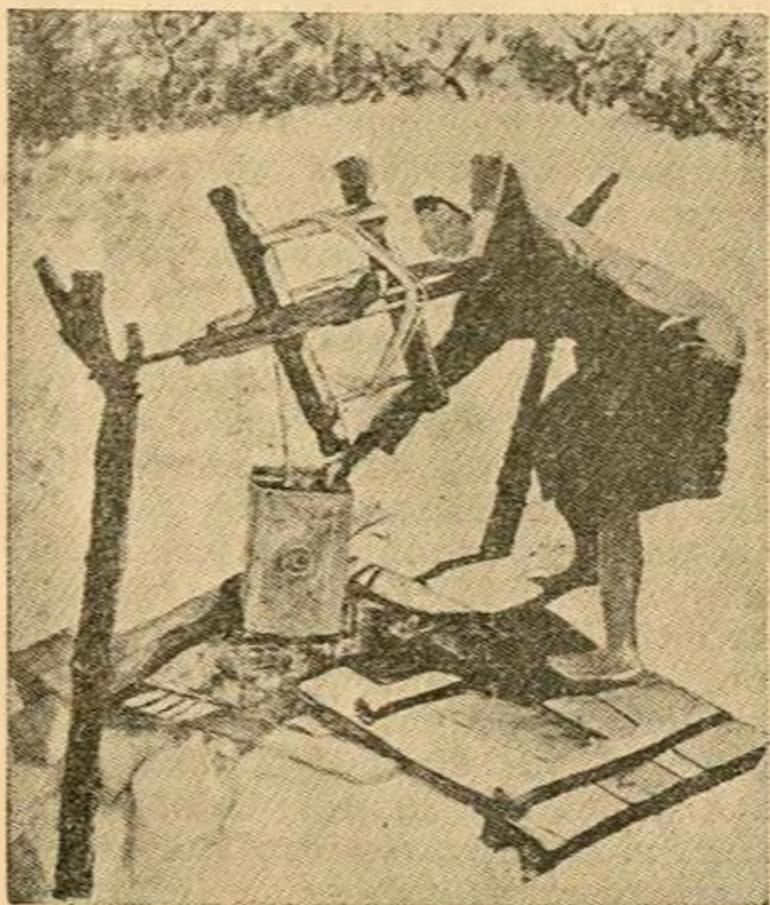
—Η Φ.Ε.Ξ. προκήρυξε διαγωνισμό μεταξύ των μαθητών των δύο τελευταίων τάξεων του Γυμνασίου και της Έκκλησιαστικής Σχολής της Ξάνθης για τη σύνταξη έκθεσης με θέμα: «Η ζωή και το έργο του Γεωργίου Βιζυηνού», Η προθεσμία για την

υποβολή των έκθέσεων λήγει στις 31
'Οκτωβρίου.

ΚΥΠΡΟΣ

Το Φρούριο της Κερύνιας, ένα από τα πιο αρχαία ιστορικά μνημεία της Κύπρου και ίσως το καλύτερα διατηρούμενο, μετατράπηκε από τις βρετανικές αρχές του νησιού σε στρατόπεδο συγκέντρωσης των πολιτικών κρατουμένων. Έκατο περίπου Κύπριοι πατριώτες κρατούνται σ' αυτό, στους ίδιους θαλάμους που χρησιμοποιούσαν οι Τούρκοι κατακτητές για τον ίδιο σκοπό.

Στή μεγάλη γέφυρα που οδηγεί στην είσοδο του Φρουρίου σουλατσάρει σήμερα ένας βρετανός στρατιώτης με το αυτόματο στο χέρι, το

Μ. Μιχαηλίδη :

Το πηγάδι.

δάχτυλο στην σκανδάλη. Μέσα στη μεγάλη αυλή του Φρουρίου είναι στρατοπεδευμένοι βρετανοί στρατιώτες.

Η χρησιμοποίηση του Φρουρίου της Κερύνιας, από τις βρετανικές αρχές κατοχής, προκαλεί σ' αυτό μεγάλες καταστροφές.

Ο πνευματικός κόσμος της Κύπρου διαμαρτύρεται κατά της μετατροπής του ιστορικού μας μνημείου σε στρατόπεδο συγκέντρωσης και κατά του τελευταίου ανελεύθερου νόμου «περί προσωποκρατήσεως» που δίνει έξουσία στην 'Αγγλική αστυνομία να συλλαμβάνει και να φυλακίζει τον κάθε πολίτη χωρίς δίκη.

'Ανάμεσα στους πολιτικούς κρατούμενους του Φρουρίου είναι και ο νέος ποιητής Νίνος Μικελλίδης που εξέδωσε πριν λίγους μήνες την πρώτη ποιητική του συλλογή «Πρώτα Φτερουγίσματα». Ο κ. Νίνος Μικελλίδης ήταν έτοιμος να εκδόσει και άλλη ποιητική συλλογή, με ποιήματα εμπνευσμένα απ' τον απελευθερωτικό αγώνα του λαού μας, όταν πιάστηκε και κλείστηκε στο Φρούριο χωρίς δίκη.

—Γύρισε στην Κύπρο, ύστερα από έφτα χρόνια απουσίας στο Λονδίνο, ο κύπριος ποιητής Τεύκρος 'Ανθίας.

Μέσα στα έφτα αυτά χρόνια ο ποιητής έγραψε κι εξέδωσε δυο βιβλία. το «Τραγουδι της Γης» που τυπώθηκε στην Κύπρο το 1952 και το «S.O.S.» που τυπώθηκε, επίσης, στην Κύπρο το 1933.

«'Ορατόριο» είναι ο τίτλος του νέου ποιητικού έργου του Τεύκρου 'Ανθίας που θα συμπληρωθεί στην Κύπρο, με θέμα παρμένο απ' το σημερινό αγώνα του κυπριακού λαού.

Στήν 'Αγγλία ο 'Ανθίας κυκλοφόρησε στα αγγλικά το «Τραγουδι της Γης», το «'Ανθρώπινο Έπος, και το παιδικό θεατρικό έργο «Ταξίδι στον 'Ηλιο». Το έργο του προσέχτηκε από γνωστούς βρετανούς συγγραφείς και κριτικούς (Κρίστοφερ Φράν, Τζάκ Λίντσεϋ, 'Αλλεϋ Χάττ). Το «'Ανθρώπινο Έπος» μεταφράστηκε στα γαλλικά από την 'Ελέν Μπουασσέν.

'Αναχώρησε για το Λονδίνο ο νέος Κύπριος ζωγράφος Μίκης Μιχαηλίδης για να παρακολουθήσει ανώτερες σπουδές. Ο κ. Μίκης Μιχαηλίδης είναι ένας απ' τους πιο εύσυνεδητους νέους ζωγράφους και ποιητές με αξιοπρόσεχτο ταλέντο. Οι πίνακές του είναι παρμένοι απ' την κυπριακή ζωή, ιδιαίτερα της υπαίθρου.

—Ο νέος ζωγράφος Λευτέρης Οικονόμου διορίστηκε φέτος καθηγητής στο Παγκύπριο Γυμνάσιο. Ο κ. Λ. Οικονόμου σπούδασε ζωγραφική στο Λονδίνο. Για το έργο του έγραψε πολύ κολακευτικά λόγια ο βρετανικός τύπος («Τάϊμς», «Νταϊηλυ Ουόρκερ» κ.ά.) ύστερα από την έκθεση που έκαμε μαζί με τον 'Αγγλο ζωγράφο Τζών Μπούουλις τον περασμένο Μάη.

—Το «Κυπριακό Θέατρο» έτοιμάζεται ν' ανεβάσει σαν πρώτο έργο της χειμερινής σαιζόν το «Βαθειές είναι οι Ρίζες» των Ντ' Ούσσώ και Γκάου.

Λ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Ι Τ Α Λ Ι Α

Μεταπολεμικές τάσεις στην Ιταλική λογοτεχνία.—Λυρικός Ρεαλισμός—Νεορεαλισμός.—Οι κατακτήσεις των νέων στη μάχη με τον «έρμητισμό».

Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1949, ὅταν ἡ Ἰταλικὴ ποίηση καὶ πεζογραφία ἀσφυκτιοῦσε μέσα στὸν κλειστὸ κι' ἀνεδαφικὸ χῶρο ἑνὸς μουχλιασμένου λογοτεχνικοῦ ἐκφραστικοῦ συστήματος, τοῦ ἐρμητισμοῦ, καὶ ὀργανωμένα συμφέροντα ἀνακήρυσσαν καὶ ἀνακηρύσσουν «μεγάλους» μέτριους ποιητὲς καὶ πεζογράφους ἀπὸ τὸ βῆμα ἰσχυρῶν ἐκδοτικῶν ὀργάνων, ποὺ διατηροῦν γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ, («Φιέρα Λετεράρια», «Ἰντέα», τῆς Ρώμης, καὶ οἱ Τρίτες σελίδες τῶν περισσότερων ἡμερησίων), ὄχι τῶν τίμιων λογοτέχνων, ἀπ' τοὺς πιὸ γνωστοὺς καὶ δοκιμασμένους τῆς Ἰταλίας, ποὺ δὲν εἶχαν προσφέρει γαῖαν καὶ ὕδωρ στὸ φασισμό, ἀντίθετα μὲ τοὺς ἐρμητικούς, ποὺ ἀπόκτησαν ἀπὸ τὸ Μουσολίνι ἀξιώματα ὑπόγραφαν ἕνα μανιφέστο, σὲ τύπο ἀνοιχτῆς ἐπιστολῆς, κι' ἐκήρυσσαν τὴν ἀνάγκη τοῦ προσανατολισμοῦ τῆς ποίησης στὸ ρεαλισμὸ καὶ στὴν καθημερινή του πραγματικότητα. Αὐτὸς ὁ ρεαλισμὸς, ποὺ τὸν ὀνόμασαν λυρικό οἱ Ἄλντο Καπάσο, Λιονέλο Φιοῦμι, Γκιουζέπε Τζερίνι, Ἐλντίπιο Γιένκο, Ἀρίγκο Μπουτζιάνι, Ἀλμπέρτο Μάκια, Ρικάρντο Μάρκι καὶ Ἀμεντέο Οὐγκολίνι, κι' ἔχει γίνῃ σήμερα πλατὺ, γόνιμο καὶ ἀκμαῖο κίνημα στὴν Εὐρώπη, κατόρθωσε μέσα σὲ πέντε χρόνια ἀγῶνων, συναγερμού καὶ διαφώτισης, νὰ στρέψει τὴ μεταπολεμικὴ Ἰταλικὴ τέχνη ἀπ' τὰ σύννεφα στὸ χῶμα τῆς γῆς, ἀπ' τὸ «κρεπούσκολο» (λυκόφως) στὸ καθαρὸ φῶς, ἀπ' τὴν ἀποκλειστικότητα στὴν κοινὴ μέθεξιν καὶ ἀπόλαυση καί, πλάι στὸ φαινόμενο τοῦ κινηματογραφικοῦ νεορεαλισμοῦ, ποὺ τροφοδότησαν οἱ μεταπολεμικοὶ πεζογράφοι καὶ σήμερα χτυπιέται λυσοσαλέα καὶ στραγγαλίζεται ἀπὸ λογοκρισίες κι' ἄλλα ἐμπόδια θανάσιμα, νὰ ἐπιτύχει τὴ συμμετοχὴ τῆς ποίησης στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ καὶ στὴν καθημερινότητά της, καὶ τὴν ἀθρόα προβολὴ τοῦ, ὡς τώρα περιφρονημένου ἀπ' τὴ λογοτεχνία, ἀπλοῦ κι' ἀνώνυμου πληθους.

Ὁ ἀγῶνας αὐτὸς τῶν Ἰταλῶν νεορεαλιστῶν, ποιητῶν καὶ πεζογράφων, ποὺ συνεχίζεται ἀμείωτα, ἀπόκτησε εὐθύς, μὲ τὰ καθολικά του προβλήματα, μέτωπα καὶ συμμάχους καὶ σ' ἄλλες εὐρωπαϊκὲς καὶ ἀμερικανικὲς χῶρες, τραχὺς ἀκόμα καὶ τώρα ἦταν

στὶς ἀρχὲς φοβερὰ δύσκολος καὶ ἀνίσσος. Ἀπ' τὴ μιὰ στέκονταν ἀντιμέτωποι μ' ἐπικεφαλῆς τὸν Οὐνγκαρέτι, καὶ τὸ σουρεαλιστὴ Μοντάλε, ὅλοι οἱ σουρεαλιστὲς, μετασουρεαλιστὲς, ἐλισθητικοὶ, ρωμαιοκαθολικοὶ καὶ ἀντιδραστικοὶ λογοτέχνες, γραμματολόγοι καὶ θεωρητικοὶ (Κάρλο Μπῶ), ὀχυρωμένοι στὰ ἀνώτατα πόστα τῆς πνευματικῆς ἱεραρχίας (ἔδρες πανεπιστημίων, ἰδρυμάτων, ὀργανισμῶν, κρατικῶν βραβείων), μὲ ὄπλα τὸν τύπο, τὸ ραδιόφωνο, τὴν παιδεία, τὸ θέατρο, τὴν τηλεόραση κι' ἄφθονα μέσα, κι' ἀπ' τὴν ἄλλη, οἱ μαχητὲς τοῦ Νέου Ρεαλισμοῦ, ποιητὲς καὶ πεζογράφοι, ποὺ ἀγωνίζονταν νὰ ρίξουν αὐτὴ τὴν *Turris Eburnea* τῆς μεταπολεμικῆς Ἰταλίας.

Τὸν πολυμέτωπο ἀγῶνα αὐτοῦ τοῦ λογοτεχνικοῦ κινήματος, ποὺ ἐκδηλώθηκε σὰν ἀνάγκη ὕστερα ἀπὸ εἰκοσάχρονο φασιστικὸ στυγερὸ σκοτισμὸ, καὶ σ' ἀνάλογη ἐκδήλωση παρουσιάστηκε καὶ στὴν Ἑλλάδα, ἐνίσχυσε πρὸ παντὸς ἡ θερμὴ Ἰταλικὴ νεότης, αὐτὴ ποὺ εἶχε ἐπιστρέψει ἀπ' τὰ πεδία τῶν μαχῶν δίχως δάφνες, γιὰ νὰ θάψει ἕνα παρελθὸν ἀμαρτωλό, καὶ ν' ἀναστήσει μιὰ νέα πατρίδα πάνω ἀπ' τὰ εἰσέματα. Αὐτὴ ἡ πνευματικὴ Ἰταλικὴ νεότης, ποὺ ἀνθοφορεῖ σήμερα τὶς πιὸ ὠραίες ἀνθρώπινες ἐλπίδες, εἶχε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή ὁ Νέος Ρεαλισμὸς ὀπαδούς του, κι' ἀπὸ τὶς πυκνὲς τάξεις τῆς στρατολόγησε τοὺς ἀξιους μαχητὲς του. Στὰ εἰρωνικὰ σχόλια τῶν στρογγυλοκαθισμένων καὶ μὲ δίχως καμμιὰ ἀνταπόκριση στὸ δημόσιο αἴσθημα «ἐρμητικῶν» ἀρνητῶν, οἱ Νεορεαλιστὲς ἀντίταξαν ἀπ' τὴν ἀρχὴ ἕνα ὀργανωμένο σχέδιο διαφώτισης κι' ἐπικοινωνίας. Μὲ μαχητικὰ καὶ πλούσια σὲ σελίδες περιοδικὰ, ποὺ τὸ κοινὸ τὰ ὑποστηρίζει, μὲ βραβεῖα ποὺ θέσπισαν καὶ θεσπίζουν γιὰ λογοτεχνικὰ ρεαλιστικὰ ἔργα, γκρέμισαν τὸ τεῖχος τῆς σιωπῆς, ποὺ οἱ «ἐρμητικοὶ» μὲ τὰ δικά τους ἐκδοτικὰ ὄργανα εἶχαν σηκώσει γύρω ἀπ' τὸνομα καὶ τὸ ἔργο παλιῶν καὶ νέων ἀξίων λογοτεχνῶν, καὶ μὲ διαλέξεις, βραβεῖα, μεταφράσεις κι' ἐπικοινωνία μὲ τὸ Ἐξωτερικόν, ἔφεραν στὸ φῶς μιὰ ἀποκαλυπτικὴ ἀλήθεια, φημωμένη μέχρι τώρα ἀπ' ὅσους εἶχαν συμφέρον νὰ μὲνει ἐνταφιασμένη. Αὐτὴ ἡ ἀλήθεια, ποὺ σήμερα δονεῖ τὴν πνευματικὴ Ἰταλικὴ ζωὴ, εἶναι πῶς ἰδιαίτερα ἡ Ἰταλικὴ ποίηση, πνιγμένη σὲ ἀξιοδράκρυτη παρακμὴ, ὡς ὅλοι ὁμολογοῦσαν, χάρη στους Νεορεαλιστὲς ξαναθάλλει στὴν κοίτη τῶν μεγάλων τῆς

παραδόσεων, μ' ένα έντελως καινούργιο και όρμητικό σφρίγος, που συχνά αφήνει κατάπληκτους τούς συντηρητικούς θεωρητικούς της Ιταλικής λογοτεχνίας.

Σήμερα, ένα πλήθος περιοδικά τυπώνονται στην Ιταλική χερσόνησο, γεμάτη από τη νέα καρποφορία. Τά σπουδαιότερα απ' αυτά, τὸ Ρεαλισμὸ Λύρικο, πὸν διευθύνει ὁ ποιητὴς καὶ κριτικὸς Ἄλντο Καπάσο, ἐπίσημος ἀπολογητὴς καὶ θεωρητικὸς τοῦ κινήματος, μαζί με τὴν ποιήτρια Τζέμα Λιτσίνι, συντάσσεται στὴ Φλωρεντία καὶ τυπώνεται ἀπ' τὸ γνωστὸ ἐκδοτικὸ οἶκο Τσεσκίνα, στὸ Μιλάνο. Τὸ περιοδικὸ αὐτὸ πὸν ἔχει πλατεῖα κυκλοφορία, τόσο στὴν Ἰταλία ὅσο καὶ στὶς χώρες τῆς λατινικῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς, ἀποτελεῖ τὸν καθαρὸ καθρέφτη τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ Λυρικοῦ Ρεαλισμοῦ στὰ πέντε χρόνια τῆς ζωῆς του καὶ τῶν ἐπιδόσεων τῶν ὁπαδῶν του, πὸν δὲν εἶναι μόνο νέοι, ὡς θὰ ἦταν εὐκολο νὰ ὑποθέσει κανένας, οὔτε μόνο Ἰταλοὶ, ἀλλὰ καὶ δόκιμοι ποιητὲς καὶ πεζογράφοι ντόπιοι καὶ ξένοι, πὸν προσχώρησαν καὶ προσχωροῦν κάθε μέρα σ' αὐτὸ τὸ κίνημα τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς ὑγείας.

Τὸ περιοδικὸ ἐξ ἄλλου Ρεαλιστὰ, πὸν τυπώνεται στὴ Νεάπολη καὶ διευθύνει ἕνας ἀπ' τούς ἡγήτορες τῆς Ἰταλικῆς πνευματικῆς ζωῆς, ὁ ποιητὴς Λιονέλο Φιούμι, μέλος πέντε εὐρωπαϊκῶν Ἀκαδημιῶν καὶ πὸν τελευταία τιμήθηκε, μαζί με τὸν Ἐλιοτ, μετὸ Βραβεῖο Διεθνούς Ποιήσεως, πὸν θέσπισε ἀπὸ τριετίας ἡ Γαλλία. Συνδιευθυντὴς στὴ Ρεαλιστὰ, περιοδικὸ με διεθνῆ ἐποπτεία καὶ κυκλοφορία, πὸν τὸ θεωρητικὸ καὶ μαχητικὸ ρόλο του ἐπωμίζεται ὁ παραπάνω παλαίμαχος ποιητὴς, εἶναι ὁ νεορεαλιστῆς πεζογράφος Ρενάτο Καναβάλε.

Στὰ περιοδικὰ τοῦ Λυρικοῦ Ρεαλισμοῦ θὰ μποροῦσα ἀκόμα νὰ προσθέσω τὴ Μπατάλια Λετεράρια, πὸν βγαίνει στὴ Μεσσήνα με διευθυντὲς τὸ Λουίτζι Βίτα καὶ Βιντσέντζο Μασκάρο, ποιητὴ καὶ νεοελληνιστὴ, κι' ἀκόμα, Λ' ἔκοντέλ Παρνάζο τῆς Νεάπολης, με διευθυντὴ τὸν Ἀρμάντο Τζορντάνο, Σελετσιόνε Ποέτικα τοῦ Νίνο Φεραού, Κουρσάλ τοῦ Ἀντζελο Γκουάτσι, Πικολίσιμο, περίφημο στὴ μαχητικότητά του, τοῦ Γκιουζέπε Μαλάρια κ. ἄ. πολλά.

Ἀνάμεσα στοὺς συγγραφεῖς πὸν ἐκδηλώθηκαν μέσα στὸ νεορεαλιστικὸ κλίμα καὶ πὸν ἀποτελοῦν μαζί με τούς ποιητὲς τὴν ἐπικρατέστερη καὶ δημοφιλέστερη λογοτεχνικὴ ἀντιπροσώπηση τῆς Ἰταλίας σήμερα, θ' ἀναφέρω τὰ τρία μεταπολεμικὰ μυθιστορήματα

τοῦ Ρενάτο Καναβάλε, «Φωτίζει ἀκόμα ὁ ἥλιος» (1948), «Οἱ γέφυρες γκρεμίζονται» (1951), μυθιστόρημα πὸν κυκλοφόρησε μ' ἐπιτυχία στ' ἀγγλικά καὶ στὴν Ἀμερικὴ, κι' εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπ' τὴν πτώση τοῦ φασισμοῦ καὶ τὴν ἤττα τῆς Ἰταλίας στὸν τελευταῖο παγκόσμιο πόλεμο (στὸν ὁποῖο ὁ συγγραφέας ἔλαβε μέρος ὡς ἔφεδρος ὑπολοχαγὸς στὸ ἀλβανικὸ μέτωπο), κι' ἀπ' τὸ σεισμὸ πὸν προκάλεσαν τὰ δυὸ αὐτὰ ἱστορικὰ γεγονότα στὸ κοινωνικὸ οἰκοδόμημα τῆς Ἰταλίας, καὶ τέλος, τὸ «Λυπηθῆτε μας!» (1955), ὅπου ἀδρά προβάλλεται τὸ δράμα τῶν λαῶν πὸν χτυπιοῦνται ἀπ' τ' ἀντιμαχόμενα κύματα δυὸ ἀντίθετων ἰδεολογιῶν, κι' ὅπου ὁ ἄνθρωπος, ἀγνοημένος, ἐκλιπαρεῖ ἔλεος. Ἐν' ἄλλο νεορεαλιστικὸ μυθιστόρημα πὸν εἶχε μεγάλη ἐπιτυχία καὶ θέμα του τὸν πόλεμο καὶ τὶς συνέπειές του, εἶναι «Τὸ μεγάλο Αὔριο» τοῦ Κωνσταντῖνο Σαβοναρόλα, ἔργο πλατεῖας ὕψους. ἀπ' τὸ ὁποῖο ὁ ἀναγνώστης ἀντλεῖ σημαντικὰ συμπεράσματα σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τῆς μοναδικῆς πνευματικῆς ἐξεργασίας τῶν ἀτόμων. Ἀκόμα τὸ θαυμάσιο πεζογράφημα τοῦ Φ. Ζ. Σιλάνου «Λαρέντου Κανάκα», τοῦ λαϊκοῦ ἥρωα τῆς Σαρδηνίας, πὸν σὰν ἄλλος Ζαπάτα, ξεσηκώθηκε στὰ 1700 με μιὰ δράκα παληκαριῶν, γιὰ νὰ λευτερώσει τὸ νησί του ἀπὸ ξενικοὺς βασιλιάδες καὶ στρατούς, καὶ πὸν ἡ ἀστικὴ ἱστορία τὸν ἀναφέρει ὡς... «ληστή»! Τὸ βιβλίο αὐτὸ τοῦ Σιλάνου, πὸν ἔχει μεγάλες ἀναλογίες με τούς σύγχρονους ἐθνικοαπελευθερωτικὸς ἀγῶνες τῶν λαῶν, κι' εἶναι γραμμένο με τόλμη καὶ καλλιτεχνικὲς ἀξιώσεις, δὲν εἶναι μόνο ἕνα πολύτιμο ντοκουμέντο, μὰ κι' ἕνα πεζογράφημα ἀπ' τὰ λίγα τοῦ εἴδους του.

Θὰ προσθέσω ἀκόμα τὰ μυθιστορήματα «Σπεράντα» τῆς Σὺλβια Μάντζι Μπονφάντι, μιᾶς ἀγνωστῆς, πὸν ξαφνικά μπῆκε στὴν πρώτη γραμμὴ τῶν νεορεαλιστῶν πεζογράφων, μετὸ βραβεῖο πὸν τῆς ἀπένειμε τὸ προοδευτικὸ ἑβδομαδιαῖο περιοδικὸ «Νόϊ Ντόνε», σὲ σχετικὸ διαγωνισμὸ πὸν εἶχε προκηρύξει, «Ὁ ἀποκλεισμένος» τοῦ Τριστάνο Βάρνι (ἐκδοσὴ Μονταντόρι) «Ἡ σάρκα, ὁ ἵππότης καὶ τὰ φθινοπωρινὰ φύλλα» (Βραβεῖο Βενετίας, 1952) τοῦ ἰδίου, καὶ, γιὰ νὰ τελειώσω, τὸ μυθιστόρημα τοῦ σικελοῦ Βιντσέντζο Μασκάρο «Οἱ πρᾶοι», πὸν κυκλοφόρησε τελευταῖα ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος «Μάγια» τῆς Σιένας καὶ σημείωσε, σὰν ὅλα σχεδὸν τὰ σικελικὰ πεζογραφήματα, μεγάλη ἐπιτυχία. Στὸ βιβλίο αὐτὸ ὁ Μασκάρο, ἀνανεώνοντας τὸ γνωστὸ ρεαλισμὸ τοῦ μεγάλου σικελοῦ συγγραφέα Τζοβάνι Βέργκα,

προβάλλει τὸν πίνακα μιᾶς φαμίλιας ξωμάχων, πού ζοῦν σ' ἓνα μικρὸ πρωτόγονο οικελικο χωριό, ὅπου βασιλεύει ἀπίστευτη φτώχεια καὶ καθυστέρηση, μὲ πρωταγωνίστρια τὴ Νατούτζα Ἀρκόντε, μιὰ κοπέλα, πού σ' ἓνα τέτοιο περιβάλλον σκότους, ἀγωνίζεται νὰ φωτιστεῖ καὶ νὰ φωτίσει τοὺς τόσους τυφλοὺς πού τὴν περιτριγυρίζουν: Τοὺς πρᾶτους καὶ τόσο βασανισμένους συχωριανοὺς της. Τὸ ἔργο ἀγοράστηκε γιὰ σενάριο καὶ δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ τὸ ἴδουμε κι' ἐδῶ ἀπὸ καμμιὰ ὀθόνη...

Θᾶπρεπε βέβαια νὰ μιλήσει κανένας καὶ γιὰ τὴν ποίηση τοῦ Ἰταλικοῦ νεορεαλισμοῦ, πού ἀνθίζει σήμερα μὲ τόσες ἐλπίδες ν' ἀνανεώσει τὸ γερασμένο λυρισμὸ τῆς γειτονικῆς χερσονήσου καὶ πού τόσο ἰδιαίτερα μᾶς ἐνδιαφέρει. Ὅμως, ἐπειδὴ κι' ὁ χῶρος δὲν μοῦ τὸ ἐπιτρέπει γιὰ σήμερα, θὰ τὸ κάνω μιὰ ἄλλη φορά.

ΡΙΤΑ ΜΠΟΥΜΗ ΠΑΠΑ

ΕΛΒΕΤΙΑ

Οἱ Διεθνεῖς Πνευματικὲς Συναντήσεις τῆς Γενεύης

Ἀπὸ τὶς 7 ὠς τὶς 17 τοῦ Σεπτέμβρη ἔγιναν φέτος γιὰ δέκατη φορά οἱ Διεθνεῖς Πνευματικὲς Συναντήσεις τῆς Γενεύης. Οἱ συναντήσεις αὐτές, πού ἔγιναν γιὰ πρώτη φορά τὸ 1946, ἔχουν γιὰ σκοπὸ νὰ φέρουν σέ πιδὸ στενὴ ἐπαφὴ τοὺς διανοοῦμενους ὅλου τοῦ κόσμου καὶ νὰ τοὺς δώσουν τὴ δυνατότητα νὰ συζητήσουν γιὰ δέκα μέρες ἓνα συγκεκριμένο ζήτημα. Τὸ θέμα πού συζητιέται κάθε χρόνο προτείνεται ἀπὸ τὴν ἑλβετικὴ ὀργανωτικὴ ἐπιτροπὴ τῶν συναντήσεων καὶ εἶναι πάντα ἀρκετὰ πλατὺ ὥστε νὰ μποροῦν νὰ πάρουν μέρος στὴ συζήτηση διανοοῦμενοι διαφόρων κλάδων. Τὰ δυὸ πρῶτα χρόνια ἡ συμμετοχὴ στὶς συναντήσεις ἦταν λίγο - πολὺ ἀντιπροσωπευτικὴ τῶν μεγάλων διεθνῶν ἰδεολογικῶν ρευμάτων. Ἔτσι, τὸ 1946, τὸ 1947 καὶ τὸ 1948 πῆραν μέρος στὶς συναντήσεις ὁ Οὐγγρος κριτικὸς Γκεόργκ Λούκακς καὶ ὁ Γάλλος συνάδελφός του Ζάν Κασσού, ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος Κάρλ Γιόσπερς καὶ ὁ Γάλλος Ἀνρί Λεφέμπρ, οἱ Ἄγγλοι Χάλντεϊν καὶ Τσάρλς Μόργκαν. Ἀπ' τὸ 1949 καὶ πέρα ὅμως, ὁ ψυχρὸς πόλεμος κυριάρχησε καὶ στὶς συναντήσεις αὐτές, ἀλλάζοντάς τους ἐντελῶς τὸ πνεῦμα, φέτος ὅμως, οἱ ὀργανωτὲς τῶν συναντήσεων ἔκαναν μιὰ πρώτη προσπάθεια νὰ τὶς ξαναφέρουν στὸν ἀρχικὸ τους δρόμο. Ἀντίθετα ἀπ' αὐτὸ πού ἔγινε τὰ τελευταῖα χρόνια, ἡ ὀργανωτικὴ ἐπιτροπὴ θέλησε φέτος νὰ συμπεριλά-

βει στοὺς ὁμιλητὲς καὶ προσκεκλημένους τῆς διανοοῦμενους πού ἀντιπροσωπεύουν ὅλα τὰ μεγάλα ἰδεολογικὰ ρεύματα.

Τὸ θέμα τῶν φετεινῶν συναντήσεων ἦταν «Ἡ κουλτούρα βρίσκεται σὲ κίνδυνο;» Οἱ ἔξη κύριοι ὁμιλητὲς ἦταν οἱ παρακάτω: Ὁ Γάλλος ἀκαδημαϊκὸς Ζώρζ Ντυαμέλ, ὁ πρῶην διευθυντῆς τῆς Γαλλικῆς Ραδιοφωνίας Βλαντιμίρ Πορσέ, ὁ Γάλλος κριτικὸς Ἀντρέ Σαμόν, ὁ Ἰταλὸς φιλόλογος Τζιάκομο Ντεβότο, ὁ Ἑλβετὸς ἱστορικὸς Ζάν ντέ Σαλις καὶ ὁ Σοβιετικὸς συγγραφέας Ἡλίας Ἐρεμπουργκ.

Μέσα στὰ πλαίσια τοῦ τόσο γενικοῦ θέματος τῶν συναντήσεων, οἱ ὁμιλητὲς ἀσχολήθηκαν ἰδιαίτερα μὲ τὰ προβλήματα πού παρουσιάζει ἡ τεράστια ἀνάπτυξη τῶν μαζικῶν μέσων ἐπικοινωνίας ὅπως τὸ ραδιόφωνο, ἡ τηλεόραση, ὁ κινηματογράφος, ὁ περιοδικὸς τύπος κλπ. Στὴν ἀρχὴ τῶν συζητήσεων, πολλοὶ ὁμιλητὲς συμφώνησαν μὲ τὸν Ζώρζ Ντυαμέλ ἐκφράζοντας τὴ γνώμη ὅτι ἡ ἀνάπτυξη τῶν μαζικῶν μέσων ἐπικοινωνίας παρουσιάζει ἓνα μεγάλο κίνδυνο γιὰ τὴν κουλτούρα. Κατὰ τὴ γνώμη τούτη τὸ ἐκπολιτιστικὸ ἐπίπεδο ἔχει πέσει τόσο πολὺ τὰ τελευταῖα χρόνια ἐπειδὴ ἡ πολὺ πλατεῖα διάδοση τῆς κουλτούρας ἀναγκαστικὰ κατεβάζει τὸ ἐπίπεδο τῆς ἐκπολιτιστικῆς ζωῆς μιᾶς χώρας. Στὶς συζητήσεις ὅμως πού ἀκολούθησαν, οἱ ὑποστηρικτὲς τῆς γνώμης αὐτῆς ἀνανκάστηκαν νὰ παραδεχτοῦν ὅτι ὁ κίνδυνος αὐτὸς δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ ἢ τὴν ἀνάπτυξη τῶν μαζικῶν μέσων ἐπικοινωνίας ἀλλὰ μάλλον ἀπὸ τὸν τρόπο πού τὰ μέσα αὐτὰ χρησιμοποιοῦνται. Σχεδὸν ὅλοι οἱ ὁμιλητὲς συμφώνησαν ὅτι ἡ τεχνικὴ πρόοδος σ' αὐτὸ τὸν τομέα μπορεῖ νὰ φέρει θαυμάσια ἀποτελέσματα γιὰ τὴν ἐκπολιτιστικὴ ζωὴ μιᾶς χώρας, πρέπει ὅμως νὰ χρησιμοποιοῦνται μὲ σκοπὸ τὴν ἐξύψωση τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ. Ὅλοι ἀνεξαιρέτα οἱ ὁμιλητὲς καταδίκασαν τὴν παραγωγὴ γκαγκστερικῶν καὶ πορνογραφικῶν ἔργων καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ραδιοφώνου γιὰ τὴν μετάδοση ἐλαφρεῖς μόνον μουσικῆς καὶ θεατρικῶν ἔργων δίχως καμμιὰ ἐκπολιτιστικὴ ἀξία, ὅπως γίνεται στὶς Η.Π.Α. καὶ σὲ μερικὰ ἄλλα κράτη.

Ἐπίσης ὁμόφωνα καταδικάστηκαν καὶ τὰ ντάιτζεστ, κόμικς καὶ παρόμοιες δημοσιεύσεις πού δηλητηριάζουν τὸ μυαλὸ τῆς νεολαίας. Ἡ ἐπίδραση τέτοιου εἴδους δημοσιεύσεων, καθὼς καὶ τοῦ ραδιοφώνου ὅπως χρησιμοποιεῖται στὶς Η.Π.Α., παρουσιάστηκε ἀνάγλυφα ἀπὸ τὸν Γάλλο καθηγητὴ Κουαντρώ

πού διδάσκει σ' ένα από τὰ μεγαλύτερα πανεπιστήμια τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν. Μιλῶντας γιὰ τοὺς φοιτητὲς τῶν ἀμερικανικῶν πανεπιστημίων, εἶπε ὅτι ἡ πείρα του τοῦ δείχνει ὅτι ἔχουν πάθει μιὰ «πραγματικὴ σκλήρυνση τοῦ ἔγκεφάλου», ἀποτέλεσμα τοῦ ἐξαιρετικὰ χαμηλοῦ ἐκπολιτιστικοῦ καὶ ἐκπαιδευτικοῦ ἐπιπέδου τῶν Ε.Π.Α.

Τὸ συμπέρασμα πού μπορεῖ νὰ βγάλει κανεὶς μετὰ ἀπὸ τὶς δέκα μέρες τῶν συναντήσεων εἶναι ὅτι ὅσο διαφορετικὴ καὶ νὰ εἶναι ἡ προέλευση τους, ὅταν οἱ βασικὲς ἐκπολιτιστικὲς ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ μας βρίσκονται σὲ κίνδυνο σὲ πολλές χώρες, οἱ διανοοῦμενοι

πού ἐμπνέονται ἀπὸ μιὰ ἀγάπη γιὰ τὶς ἀξίες αὐτὲς μποροῦν νὰ συμφωνήσουν πάνω σ' ὀρισμένα βασικὰ θέματα καὶ νὰ προσπαθήσουν μαζὺ νὰ βροῦν κούς καλύτερους τρόπους γιὰ τὴν ὑπετάσπιση τῆς κοινῆς τους ἐκπολιτιστικῆς κληρονομιάς. Καὶ ὅταν ἀκόμα δὲ μπόρεσε νὰ πραγματοποιηθεῖ μιὰ συμφωνία ἀνάμεσα στοὺς διάφορους ὁμιλητὲς, τὸ γεγονός ὅτι ὁ πραγματιστὴς φιλόσοφος ἄκουσε τὴ γνώμη τοῦ καθολικοῦ καὶ ὁ χεγκελιανὸς ἰδεαλιστὴς ἄκουσε τὴ γνώμη τοῦ μαρξιστῆ, τὸ γεγονός αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ πιὸ θετικὸ ἀποτέλεσμα τῶν Διεθνῶν Συναντήσεων τῆς Γενεύης. Δ.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

—Στὴν «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ» τῆς 15]9 ὁ κ. Π. Χάρης δημοσιεύει ἐπιφυλλίδα του μὲ τίτλο «Ἐνας ἀπολογισμὸς». Τὸ θέμα της εἶναι σχετικὸ μὲ δύο δημοσιεύματα —τοῦ ἀμερικανικοῦ περιοδικοῦ «Ἀτλάντικ» καὶ τῶν «Τάϊμς» τοῦ Λονδίνου— ὅπου παρουσιάζεται ἡ λογοτεχνία μας στὸ ἐξωτερικὸ καὶ τὰ ὁποῖα ἔδειξαν, κατὰ τὸν ἐπιφυλλιδόγραφο «πόσο πρόχειρα καὶ πόσο εὐκόλα» γίνεται αὐτὴ ἡ δουλειά, ἡ ὁποία «ζημιώνει τὴ γενικώτερη ἑλληνικὴ ὑπόθεση». Ἀπ' τὸ γεγονός αὐτό, ὁ κ. Π. Χ. παίρνει ἀφορμὴ καὶ κάνει ὁ ἴδιος ἕνα «σύντομο ἀπολογισμὸ τῆς πνευματικῆς μας δραστηριότητος» καὶ δίνει μερικὲς πληροφορίες «πού πρέπει νὰ τὶς ἔχει πρόχειρες κάθε φίλος τῆς λογοτεχνίας μας καὶ κάθε μορφωμένος».

—Ἐπίσης στὴν ἴδια ἐφημερίδα καὶ στὸ φύλλο τῆς 7]10 ὁ κ. Π. Χ. στὴν ἐπιφυλλίδα του «Ὁ μεγάλος ἔορτασμός» θυμίζει τὴν 28ῃ Ὀκτωβρίου καὶ καταλήγει «Ἀληθινὰ μεγάλες ἐθνικὲς ὥρες εἶναι ἐκεῖνες πού δὲν καρφώνονται σὲ μίαν ἡμερομηνία, ἀλλὰ περπατᾶνε, ὀλοένα προχωροῦν, ἀκολουθοῦν τοὺς λαοὺς, τοὺς μαστιγώνουν ὅταν πέφτουν σὲ λήθαργο, σὲ ἀπελπισία ἢ σὲ ὀργὴ σὰν τὴ σημερινή καὶ πολλαπλασιάζουν τὶς δυνάμεις τους στὴν ὥρα τῆς ἀνάγκης».

—Στὸ «ΒΗΜΑ» τῆς 15]9 ὁ κ. Ε. Παπανοῦτσος ὁ ὁποῖος ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἔλαβε μέρος στὶς «Διεθνεῖς συναντήσεις τῆς Γενεύης» πού ἔγιναν στὶς ἀρχὲς τοῦ μῆνα καὶ πού ἔλαβαν μέρος πνευματικοὶ ἄνθρωποι ἀπὸ πολλές χώρες τῆς Ἀμερικῆς, Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, δημοσιεύει ποιά ζητήματα συζητήθηκαν ἐκεῖ. Τὸ ἐρώτημα πού τοὺς ἐτέθη ἦταν «Ποιοὺς κινδύνους διατρέχει ὁ πολιτισμὸς μας ἀπὸ τὴν ἐκπληκτικὴ τὰ τελευταῖα χρόνια τελειοποίηση τῶν τεχνικῶν μέσων μὲ τὰ ὁποῖα

διαδίδονται οἱ ἰδέες: δηλαδὴ τοῦ Τύπου, τοῦ κινηματογράφου, τοῦ ραδιοφώνου καὶ τῆς τηλεόρασης.» Καὶ ὅπως ὑποστηρίζει ὁ κ. Ε. Π. ἡ ἀνάπτυξη αὐτῶν τῶν μέσων εἶναι μιὰ εὐλογία γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ὁ ἴδιος θέτει καὶ τὸ ἐρώτημα: «μήπως ὅμως αὐτὴ ἡ «εὐκολία» ἐνέχει καὶ κινδύνους γιὰ τὴν παιδεία καὶ τὸ ἦθος τοῦ ἀνθρώπου;» Στὴ συνέχεια τῶν ἄρθρων του ὁ κ. Ε. Π. δίνει τὶς κυριότερες ἑρσεις πού ὑποστηρίχθηκαν ἀπὸ τοὺς συζητητὲς τῆς Γενεύης.

—Ὁ κ. Γ. Φτέρης στὸ φύλλο τῆς 25]9 δημοσιεύει ἄρθρο μὲ τίτλο «Ἡ θρησκευτικὴ ἀδιαφορία» ὅπου ἀσχολεῖται μὲ τὴ στάση τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας ἀπέναντι στὸ ἐγκλημα τῆς Κοιν] πόλεως καὶ Σμύρνης. «Οἱ ἀρχηγοὶ τους —γράφει— κατάπιανε τὴ γλῶσσα τους, γιὰτὶ δὲν μποροῦν βέβαια νὰ χαρακτηρισθοῦν διαμαρτυρίες αὐτὲς οἱ ἐλάχιστες καὶ ἄτολμες ἀτομικὲς φωνὲς πού ἀκουστήκανε, ἀφοῦ καὶ «ἐκεῖθεν τοῦ Παραπετάσματος» ὁ Πατριάρχης Μόσχας Ἀλέξιος μὲ ὅλα τὰ μέλη τῆς Ρωσικῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἔστω καὶ γιὰ νὰ κάνουν πολιτικὴ (σὰ νὰ μὴν κάνουν τάχα κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά πολιτικὴ!) ἔδωσαν ἕνα θερμότατο παρὸν τὴν ὥρα αὐτὴ πού ἐδοκιμάσθη ἡ χριστιανικὴ ἀλληλεγγύη μας». Καὶ ὁ κ. Γ. Φ. καταλήγει: «ἔτσι οἱ δυτικὲς Ἐκκλησίαι, ὅπως ἀποδεικνύεται καθ' ἡμέραν ἀπὸ τὴν πείρα, ζοῦν πιά ἀπομονωμένες, ἀδειασμένες ἀπ' ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς παληᾶς θρησκευτικῆς τους ζωτικότητος. φανατικὰ συντηρητικὲς καὶ χωρὶς καμμία ἐπαφὴ μὲ τὶς καταστάσεις πού διαμορφώνονται στὴν ἐποχὴ μας».

—Στὸ φύλλο τῆς 1]10 ὁ κ. Πέτρος Πετριδης σὲ μουσικοκριτικὸ του σημείωμα μὲ τίτλο «Μεταξὺ Δύσεως—Ἀνατολῆς» διαπιστώνει ὅτι «μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους παράγοντες τῆς ζωῆς τῶν ἐθνῶν καὶ ἡ μουσικὴ ἔχει ἀπὸ πολλοῦ ἐμπλακεῖ στὶς περιπέτειες

τοῦ ὀλοκληρωτικοῦ πολέμου, θερμοῦ καὶ ψυχροῦ». Καὶ καταλήγει : «Πιστεύουμε —κι' ἡ πρόσφατη πείρα στέκεται ἐνισχυτικῆ— ὅτι, γιὰ τὴν μουσικὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς Εὐρώπης στὸ σύνολό της, στενὴ, ὡς κατὰ τὸ παρελθόν, συνεργασία μεταξὺ Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἀποβῆ θετικὰ γόνιμη».

—Στὴν «ΛΥΓΗ» ἐπιφυλλίδα τοῦ κ. Κ. Πορφύρη γιὰ τὴν Εὐανθία Καίρη, ποὺ συμπληρῶνεται τοῦ χρόνου 90 χρόνια ἀπ' τὸ θάνατό της. Προτείνει στὰ γυναικεῖα καὶ πνευματικὰ σωματεῖα νὰ μὴν παραλείψουν τὸ χρέος τους γιὰ τὸ γιορτασμὸ τῆς ἑπτεταετίας.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

ΓΕΝΙΚΑ

Δ. Β. Καὶ δίκιο ἂν ἔχετε, ἡ ἀνωθυμία ποὺ προτιμᾶτε γιὰ νὰ ἐπιτεθεῖτε ἐναντίον προσώπων, κάνει ὑποπτη τὴν καλὴ σας πρόθεση. Μὰ ἐκτός ἀπ' αὐτό, ἡ «Ε. Τ.» ἔχει ὑποχρέωση, σὲ θέματα ποὺ δὲν ἔχουν ξεκαθαριστεῖ, νὰ δημοσιεύει ὅλες τὶς ἀπόψεις ὅταν αὐτὲς εἶναι μιὰ συνεισφορά στὴ συζήτηση γιὰ νὰ πλησιάσουμε στὴν ἀλήθεια.

ΠΕΖΑ

Χαρ. Χαρ. Γιὰ τὸ «Νερό» σᾶς ἀπαντήσαμε στὸ προηγούμενο τεῦχος. Ὁ «Φωτογράφος» εἶναι καλύτερο διήγημα ἀλλὰ ὑστερεῖ σὲ σύγκριση μὲ τοὺς «Δυὸ μαστόρους». Οἱ σκηνὲς μὲ τὴν πελατσία τοῦ πλανόδιου φωτογράφου εἶναι πολὺ καλές, ἂν ἀφαιρέσει κανεὶς τοὺς ποντιακοὺς ἰδιωματισμοὺς ποὺ κουράζουν. Ἡ ἰδέα σας γενικὰ εἶναι περίφημη γιὰ διήγημα καθὼς καὶ τὸ ὕλικό τῶν παρατηρήσεων ποὺ τὴ γεμίζουν. Τὰ μειονεκτήματά του εἶναι ἡ γλώσσα, ὅπως εἶπαμε καὶ ἡ μορφὴ χρονογραφήματος ποὺ παίρνει σὲ ὁρισμένα σημεία, ἰδιαίτερα στὴν ἀρχὴ μὲ τὶς ἀλλεπάλληλες εἰκόνες μὲ φράσεις χωρὶς ρῆμα σὲ ἀτέλειωτη σειρά. Προσέξτε το. Μὲ λίγο δούλεμα μπορεῖ νὰ γίνῃ καλὸ διήγημα. Καὶ κάτι ἄλλο : Γράφετε καθαρότερα καὶ προσέξτε καὶ τὴν ὀρθογραφία, τὴ στίξη κ.τ.λ. Καὶ πιὸ μικρὰ διηγήματα, πιὸ μικρὰ—πιὸ λιτά.

Α. Α. Ε., Πάτρα.—Μπορεῖτε ἀσφαλῶς νὰ γράψετε χρονογραφημα κι' ἡ «Φυγομαχία» μὲ λίγο δούλεμα θὰ ἦταν καλὸ γραπτὸ στὸ εἶδος του. Ἔχετε εὐαισθησία, παρατηρητικότητα καὶ ἀνεση στὸ νὰ ἐκφράζεστε. Προσέξτε ὁμως τὶς φτηνὲς φιλολογικὰς εἰκόνες καὶ παρομοιώσεις. (π. χ. : «Ἄν εἶσαι αἰσθηματίας, βλέπεις στοὺς γύρω σου τὸ περιβόλι, ποὺ θὰ φυτέψῃς σήμερα ἓνα βλαστάρι τοῦ δαυτοῦ σου, γιὰ νὰ δροσισθῆς ἀφ' ἑαυτοῦ σὴν σκιά ἐνὸς δέντρου ζηλευτοῦ, ἀνασημένου μὲ τὰ νάματα

τῆς ὑποχωρητικότητος...» κλπ.). Καὶ μὴν ἀρχίζετε ποτὲ τὸ χρονογράφημα σὰ διατριβή, μὲ ἀφορισμοὺς, γενικὲς παρατηρήσεις καὶ συμπεράσματα. Προδιαθέτει ἄσχημα τὸν ἀναγνώστη. Ἐπίσης προσπαθῆστε νὰ κατακτῆσετε περισσότερη λιτότητα. Ἀλλὰ καὶ τὸ θέμα παίζει ρόλο σημαντικώτατο στὸ χρονογράφημα. Αὐτὸ τὸ δικό σας δὲν εἶναι καὶ πολὺ καυτερό. Τέλος ἡ γλώσσα σας μπορεῖ νὰ εἶναι κατάλληλη γιὰ τὴν ἑφημερίδα ποὺ προορίζεται, ἀλλὰ δὲν εἶναι συνεπής, ἀμιγῆς δημοτικῆ.

Ἐλέν. Γεωργ.—Κυπρ. Τὸ παραμῦθι σας εἶναι κατάφορτο ἀπὸ σύμβολα καὶ συμβολισμοὺς ποὺ δὲν εἶναι ἀρχετὰ διαυγεῖς καὶ βεβαιωμένοι. Π. χ. τρελλοὶ ἦταν αὐτοὶ ποὺ ἔφεραν πίσω στὴ γῆ τὴ χαρὰ καὶ τὴν ὁμορφιά ἢ κοιμισμένοι; Τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ βαρβαίνει στὸ συμβολισμό σας, ὁ ὕμνος τῆς χαρᾶς ἢ ἡ ἴδια; Κι ὕστερα πότε ἦταν ἐγκατεστημένη στὴ γῆ ἡ χαρὰ, ἢ ὁμορφιά καὶ ἡ εἰρήνη καὶ χάθηκαν; Ἀντίθετα, νομίζουμε, ἡ χαρὰ καὶ ἡ ὁμορφιά καὶ ἡ εἰρήνη εἶναι θεότητες ποὺ καταχτιῶνται ἓνα ἓνα μόριο στὴν πορεία τῆς ἀνθρωπότητος. Τέλος, γιὰ νὰ ἐκφραζόμαστε μὲ μακρινοὺς συμβολισμοὺς καὶ στὴν πεζογράφουδων ὅταν ἡ ἄμεση πραγματικότητα εἶναι τόσο πλούσια, ἀπλῆ καὶ σύγχρονα πολυσύνθετη;

Γιατ. Μαρ.—Παρνασ. Τὸ γραπτὸ σας δείχνει ὅτι ἔχετε ἐκφραστικὴ ἀνεση καὶ θὰ δημοσιευόταν ἴσως ἂν δὲν εἶχε ἔλθει ἀργὰ καὶ ἂν δὲν εἶχαμε πληθώρα συνεργασιῶν ἐπίκαιρων. Στείλτε μας κάτι ἄλλο γιὰ νὰ σᾶς ποῦμε ἐκτενέστερα τὴ γνώμη μας.

Ν. Τερζ-Θεσ)νίκη. Τὸ διήγημά σας «Πυρκαϊὰ ἢ Ἀνατολή» εἶναι ἀδύνατον νὰ δημοσιευτεῖ γιὰ λόγους ἄσχετους ἀπὸ τὴν ποιότητά του. Ἀλλὰ καὶ πέρα ἀπ' αὐτὸ ἔχουμε ἀμφιβολία γιὰ τὸ κατὰ πόσο εἶναι βιωμένα τὰ πράγματα ποὺ μᾶς λέτε. Ἡ αἰτία βρίσκεται στὸ ὅτι δὲν ἔχετε ἄμεση ἐμπειρία ἀπ' αὐτὰ ἢ στὸ ὅτι ὑπάρχει ἀδυναμία μετουσίωσης καλλιτεχνικῆς, ἢ καὶ στὰ δυὸ; Ὅπως ὅποιος τὸ γράψιμό σας παρουσιάζει πολλὰς ἀδυναμίας. Ἡ μεγαλοστομία εἶναι μιὰ ἀπ' αὐτὰς. Ἡ ἀκατάστατη γλώσσα καὶ λαθραμένη σύνταξη εἶναι ἴσως βασικότερες. Σᾶς σημειώνουμε ἐνδεικτικὰ δυὸ παραδείγματα : «Κοντὰ στὰ ξημερώματα τὰ φοβερὰ οὐρλιάσματα τῶν λογιῶν-λογιῶν θηρίων, ὁ θόρυβος τῆς κατακλυσμιαίας βροχῆς... καὶ ὁ τρομερὸς ἀγέρας, ἀποτελεῖσαν ἓνα σύνολο καταγιγίδας καὶ κοσμογαλασιᾶς, ποὺ συνεχῶς βουίζανε ὅλα τὰ γύρω δάση...» (ὑπογραμμίζουμε ἐμεῖς) Λοιπόν. 1) Λέμε : κοντὰ τὰ ξημερώματα καὶ ὄχι στὰ, γιὰ τὸ κοντὰ δὲν σημαίνει ἐγγύτητα τόπου ἀλλὰ χρό-

νου. 2) Λέμε : *λογῆς-λογῆς θηρίων* ἢ *λογιῶν-λογιῶν θηρία* καὶ ὄχι τὸ ἀντίθετο. 3) Τό : *ἓνα σύνολο καταιγίδας καὶ κοσμοχαλασιᾶς* εἶναι φοβερὰ ἐγκεφαλική φιλολογική ἐκφραση καὶ 4) τὸ πού δὲν συνδέει συντακτικὰ τίς δυὸ φράσεις. Ἔπρεπε νὰ ἦταν : *ἔτσι πού ἦ : πού ἔκανε νὰ βουίζουν κ.λ.π.* Ἄλλο : «*Ὁ νεολαῖος ἀκούοντας τίς φρικαλεότητες τοῦ πολέμου ...ἡ ὀργή καὶ τὸ μῖσος ξεχειλίζουν ἀπὸ μέσα του...*» (ὀνομαστική ἀπόλυτη).

Πρέπει ὁμως νὰ σημειώσουμε ὅτι ἡ φλογερὴ ἀγάπη στὸν ἄνθρωπο πού δείχνει τὸ γραπτὸ σας εἶναι θετικὸ στοιχεῖο στὴν τέχνη, ἀλλὰ πρέπει ἀπαραιτήτητα νὰ γίνεται τέχνη.

ΠΟΙΗΣΗ

Σαπφ. Σπαθ. : Καὶ τὰ δύο τραγούδια σας παρ' ὄλο πού εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ δυνατὰ καὶ ζεστὰ αἰσθήματα δὲν ἔχουν κατορθώσει ν' ἀποχτήσουν ποιητικὴ αὐτοτέλεια. Ἡ περισσοφυγία, ἡ ἔλλειψη οἰκονομίας καὶ ἐπαναλήψεις εἶναι ἀπὸ τίς πιὸ χαρακτηριστικὲς ἀδυναμίες τους. Καὶ πρέπει νὰ τὸ προσέξετε αὐτό.

Βαγγ. Σακκ. Ἄπ' τὰ ποιήματά σας λείπει ἐντελῶς ἔσιω καὶ ἓνας ὑποτυπώδης προσωπικὸς τόνος. Ἀπὸ τεχνικὴ πλευρὰ πάλι ἕστεροῦνε πολὺ. Παραθέτουμε μερικὸς στίχους ἀπ' τὸ ποίημα σας «*Ἀνοιξιάτικη μέρα*» γιὰ νὰ δῆτε καὶ μόνος σας πόσο δύσκολο πρᾶμα εἶναι ἡ ποίηση καὶ πόση δουλειὰ χρειάζεται :

«*Τὰ σκυλιὰ πού γαυγίζουν στὰ μαν-
[τριά, πάρα πέρα
ἐγεννήσαν μικρὰ καὶ γι αὐτὸ ὄλο φω-
[νάζουν
καὶ τὰ πρόβατα τώρα πού βόσκουν στὸ
[λιβάδι
ἐγεννήσαν ἀρνιά.*»

Παπαντ. Τρίπ. Μᾶς συγχωρεῖτε γιὰ τὴν καθυστέρηση. Θὰ σᾶς ἀπαντήσουμε γιὰ τὴν τραγωδία σας στὸ ἐπόμενο τεύχος.

Μακ. Παν. Σᾶς ἀπαντήσαμε στὸ προηγούμενο. Ἄπ' τὰ καινούργια σας τὸ «*ἔλεγα πὼς θάρχόσουνα*» εἶναι τὸ πιὸ καλὸ γιὰ εἶναι τὸ πιὸ δικό σας. Τ' ἄλλα βγαίνουνε περισσότερο ἀπὸ τὰ διαβάσματά σας. Ὡστόσο οὔτε κι' αὐτὸ εἶναι ἀκόμα ὄριμο γιὰ δημοσίευση.

Φ. Μπασ. Τὰ ποιήματά σας ἀκολουθοῦν σωστὰ τοὺς τεχνικοὺς κανόνες τῆς παράδοσης τὰ πνίγει ὁμως ἓνας ἀκαδημαϊσμός πού κάνει τὰ σύγχρονα θέματά τους νὰ φαίνονται ἀπαρχαιωμένα. Ξεχωρίζουν τὸ «*Τί νᾶναι ἡ ἀγάπη*» καὶ ὁ «*Θρῆνος τοῦ προσκυνημέν.υ.*» Ἀκόμα ὁμως χρειάζεται πολλὴ δουλειὰ καὶ μελέτη τῶν σύγχρονων ποιητικῶν ρευμάτων.

Μεμ. Δυκ. Τὰ καινούργια σας ποιή-

ματα πολὺ καλύτερα. Χρειάζονται ὁμως περισσότερη ἐπεξεργασία.

Δημ. Δειβ. Διαθέσεις ἀναλοκλήρωτες μένουν ἀκόμα τὰ ποιήματά σας. Ἔχουν ὁμως μιὰ πυκνότητα ἀξιοπρόσχητη, ἰδιαίτερο τὸ «*Χωριάτικο συνοικέσιο*».

Ἄρ. Μπρ. Βλέπετε τὰ σημαντικὰ πράγματα—καὶ μάλιστα πολλές φορές ἀπὸ μιὰ πρωτότυπη ὀπτική γωνία—καὶ θέλετε νὰ τὰ πείτε. Ἀλλὰ ὁ λόγος σας δὲν ἔχει ἀκόμα ἀποκτήσει ποιητικὸ βάρος.

Δευκ. Νεγρ. Τὸ ποίημά σας δείχνει τὸν ἄνθρωπο πού δουλεύει τὴν ποίηση σοβαρὰ καὶ συστηματικά. Σημειώνουμε : «*Εἶναι κάτι θάλασσες τραχιές, σὰν τὴν παλάμη τοῦ ἀγρότη | πού στηθοδέρονται μεροφυγίς, σὰν τίς χαροκαμένες μας μάνες | πού κουβαλᾶν στὰ κύματά τους τὴν ὀργή τους | βαθειὰ κι ἀνθρώπινη σὰν τὴ δική σας περηφάνεια.*» «*Οἱ μάνες σφίγγουν στὸ κεφάλι τους τὴ μαύρη μπόλια | γιὰ τ' ἀγέρι μυρίζει ἀκόμη θάνατο.*» Παρ' ὅλα αὐτὰ τὸ χτίσιμό ἀκολουθεῖ τόσο πιστὰ τρόπους πολὺ γνωστοὺς πού σχεδὸν χάνει κάθε πρωτοτυπία.

Σημείωση : Κάνουμε γνωστὸ στοὺς φίλους μας ὅτι στὸ ἐξῆς δὲν θὰ κρίνονται χειρόγραφα κακογραμμένα καὶ δυσανάγνωστα, γραμμένα κι ἀπὸ τίς δυὸ ὄψεις τοῦ χαρτιοῦ καὶ ἐπίσης δὲν θὰ ἀπαντᾶμε σὲ ἐπιστολὲς ἀνώνυμες ἢ με ψευδώνυμο καὶ χωρὶς διεύθυνση κατοικίας. Τέλος, τὰ χειρόγραφα, ἐγκεκριμένα καὶ μὴ δὲν ἐπιστρέφονται.

ΒΙΒΛΙΑ - ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ - ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

ΜΕΛΕΤΕΣ

Ἰωάννου Μελά : Ἱστορία τῆς νήσου Ἰκαρίας (Ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων μέχρι τῆς καταλήψεως τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων), Ἀθήναι 1955.

B. N. Metaxas : Political and social struggles during the persian and the peloponnesian wars, Archive of economic and social sciences publications, Athens 1955.

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

Γιάννη Ψυχάρη : ΑΠΑΝΤΑ—Τὸ ταξίδι μου. Πρόλογος Κωστή Παλαμά, Ἔκδοση τετάρτη, Βιβλιοεκδοτική, Ἀθήναι 1955.

Γιώργου Ι. Καραμάνου : Γέλιο σὲ τρεῖς διαστάσεις, Εὐθυμογραφήματα.

Εὐγενία Παλαιολόγου - Πετρῶνδα : Τὰ παραμύθια μου. Ἀλεξάνδρεια 1954.

ΠΟΙΗΣΗ

Βασίλη Ρῶτα : Ξένα Λυρικά (Σαίξπηρ—Μπέρνς—Μπάϋρον—Σκωτσέζικες

μπαλάντες — Σίλλερ—Μυσοῦ — Χουίτμαν), Ἴκαρος.

Σωκράτη Καψάσκη : Ἐφημερίδα, Ἀθήνα 1955.

Νταίση Τσοῦκα - Ρίτσου : Στὸ διάβα τῆς ζωῆς, Ἀθήνα 1955.

Μανώλη Ι. Μιχαλάκη : $2+2=4$, Ποιήματα, Ἐκδόσεις Φραγκούλη, Ἡράκλειο.

Ὀλγας Βότση : Ἀγέρινα, Ἀθήνα 1955.

Κώστα Ἀσημακόπουλου : Ὁ δρόμος τῶν χελιδονιῶν, Ἀθήνα 1954.

Δημήτρη Χαρίτου : Ἱστορία τοῦ Ἀπριλῆ, Ἀθήνα 1955.

Γ. Γκιώνη : Ἡ πικρὴ γέψη, Κύπρος 1955.

Ἀνδρέα Τσοῦρα : Συνομιλία μὲ τοὺς ἀνέμους, Ἀθήνα 1950—Πόλεμος, Ἐκδότης : Ἰαμβρος, Ἀθήνα.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Β. Σ. Σεργκέγιεφ : Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας, μεταφραστῆς Α. Σαραντόπουλος, Ἀθήνα.

Γ. Ουέλλς : Ἐπίτομος Παγκόσμιος Ἱστορία, μεταφρ. Ν. Ἀνδρικόπουλος, «Ἀπόλλων».

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ-ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Ἡπειρωτικὴ Ἑστία : Τεῦχος 40—

41, Αὐγουστὺς Σεπτέμβριος 1955, Ἰωάννινα. Δημοσιεύονται καίμενα τῶν : Ἄγγ. Σικελιανοῦ, Γ. Ι. Παπαγεωργίου, Γιάννη Βλαχογιάννη, Ἄγγ. Ν. Παπακόστα, Τάκη Λάππα, Ι. Π. Κουτσοχέρα, Γιάννη Δάλλα κ.ἄ.

Ἔρευνα τῆς Ἀν. Μακεδονίας, Δυτικῆς Θράκης, φύλλο 42, Σεπτέμβριος 1955. Συνεργάζονται : Ι. Καβαλιώτης, Ἄπ. Γκισδαβίδης, Σωκρ. Καραντινός, Σ. Θεοφανίδης, Κ. Καλάνης, Π. Κυριακοῦ, Κ. Ρίγλης.

Τὰ Φοιτητικὰ Γράμματα τῆς Θεσσαλονίκης : τεῦχος 4, Ἰούλιος - Σεπτέμβριος 1955. Συνεργάζονται : Κ. Σιβεριώτης, Ἴων Δραγούμης, Β. Λαούρδας, Κική Νάλτσα, Γ. Ἀνθοχωρίτης, Ν. Μπακόλας κ. ἄ.

Ἐφημερίδες : *Πάροικος* τοῦ Καίρου μὲ τακτικὴ φιλολογικὴ σελίδα, *Τὸ Βῆμα* τοῦ Λονδίνου, *Ταχυδρόμος* τοῦ Βόλου μὲ τακτικὰ φιλολογικὰ σημειώματα τοῦ Λεπτέρη Ραφτόπουλου, *Δημοκρατικὸ Βῆμα* τῆς Κέρκυρας, *Κερκυραϊκὰ Νέα*, *Ἐλεύθερη Θράκη* μὲ μόνιμη φιλολογικὴ σελίδα, *Θαρραλέος* τῆς Βέροιας, *Εὐβοϊκὸς Κήρυξ* τῆς Χαλκίδας. *Τὸ βῆμα τῆς Νέας Σμύρνης*, *Θάρρος* τῶν Καλαμῶν, μὲ κριτικὴ βιβλίου τοῦ κ. Ν. Καράμπελα.

ΛΕΩΝΙΔΑ ΜΩΡΑΪΤΗ

Ο ΓΟΡΓΟΠΟΤΑΜΟΣ

ΧΡΟΝΙΚΟ

(Ἀφιερωμένο στὸ λαὸ τῆς Κύπρου)

— Ἡ ἱστορικὴ ἀνατίναξη.

— Σελίδες ἀπὸ τὴν ἐποποιΐα τοῦ λαοῦ μας πάνω στὰ ἑλληνικὰ βουνὰ τὸν καιρὸ τῆς Κατοχῆς.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ ΚΑΙ ΠΩΛΕΙΤΑΙ
Σ' ΟΛΑ ΤΑ ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΒΑΣΙΛΗ ΡΩΤΑ

ΞΕΝΑ ΛΥΡΙΚΑ

Μόλις κυκλοφόρησε

Δραχ. 15

ΠΑΛΗΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

(Διηγήματα)

Δραχ. 25

ΚΙΘΑΡΑ ΚΑΙ ΓΑΡΟΥΦΑΛΟ

(Δίγα αντίτυπα)

Δραχ. 30

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ

(Τελευταία αντίτυπα)

Δραχ. 20

ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ Σ' ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Τὸ ἀριστούργημα τοῦ **Α. ΚΡΟΝΙΝ**

ΤΡΕΙΣ ΑΓΑΠΕΣ

Μετάφραση : **ΣΤΑΘΗ ΑΔΙΜΗΣΗ**

ΕΝΩΜΕΝΟΙ ΕΚΔΟΤΕΣ

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Χ. ΤΖ. ΟΥΕΛΛΣ

ΕΠΙΤΟΜΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑ

Είσαγωγή, μετάφραση, σημειώσεις **Ν. ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΔΟΥ**

Τὸ τελευταῖο ἔργο πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ μεγάλου ἀνθρωπιστῆ συγγραφέα. Ἀπὸ τὶς σελίδες του παρελθίνει ὁ ἀγὼνας τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὸν πολιτισμό.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΠΟΛΛΩΝ»

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΕ ΛΙΓΕΣ ΜΕΡΕΣ

ΤΑ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΣΕΧΩΦ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ—ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ : **ΚΥΡ. ΣΙΜΟΠΟΥΔΟΥ**

ΕΝΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΚΔΟΣΗ «ΠΥΞΙΔΑΣ» ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ—ΣΑΠΦΟΥΣ Ι

Ἐ οἶκος τῶν ἐκλεκτῶν ἐκδόσεων
«ΒΙΒΛΙΟΕΚΔΟΤΙΚΗ»
Κυκλοφορεῖ σὲ λίγο τὸ τελευταῖο ἔργο τοῦ

ΠΑΝΤΙ ΝΕΧΡΟΥ
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΙΝΔΙΩΝ

Τὸ βιβλίον ποὺ μεταφράστηκε σ' ὅλες τὶς γλῶσσες καὶ χαρακτηρίστηκε ἀπὸ τὴν παγκόσμια κριτικὴ ὡς τὸ ἱστορικὸ ἀριστούργημα τοῦ αἰῶνα μας, γιὰ τὴν ὀξύτερη κριτικὴ τοῦ ἀντίληψη καὶ τὸν βαθὺ ἀνθρωπισμὸ τοῦ.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΣΕ ΛΙΓΕΣ ΜΕΡΕΣ

ΒΑΝ ΓΚΟΓΚ
Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗΣ

Ἡ τραγικὴ ζωὴ τοῦ καλλιτέχνη γραμμὴν ἀπὸ ζωγράφους καὶ κριτικούς ποὺ τὸν γνώρισαν ἀπὸ κοντὰ.

Μετάφραση καὶ δοκίμιον Γ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΡΑΧ. 10

«Λογοτεχνικὴ Γωνιά»

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Β. Σ. ΣΕΡΓΚΕΓΙΕΦ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Ἡ πραγματικὴ ἀλήθεια γιὰ πρόσωπα καὶ πράγματα στὴν
Ἀρχαία Ἑλλάδα

ΠΩΛΕΙΤΑΙ ΣΤΑ ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΓΙΑΝΗ ΚΟΡΔΑΤΟΥ

(^ο Απαντα 1500 π. Χ.—1950)

Α'.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ» είναι η πρώτη στη γλώσσα μας αληθινή νεοκουμηνιευρισμένη και κριτική εξιστόρηση όλων των έκδηλώσεων (οικονομικών, κοινωνικών, ταξικών) του βίου των αρχαίων Έλλήνων. Γρομμενη ύστερα από πολυετείς μελέτες και με βάση τις αρχαίες πηγές είναι έργο πρωτότυπο στην παγκόσμια βιβλιογραφία. Ο κ. Γιάνης Κορδάτος συνθετοντας την «Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος» απ' την πρωτοελληνική εποχή ως τη ρωμαϊκή καιάκτηση, έχει οδηγό τις αρχαίες πηγές, που τις παραθέτει και τις αξιολογεί.

Η συγγραφική πρωτοτυπία του κ. Κορδάτου είναι καταφανής σε κάθε κεφάλαιο. Γ' γεγονότα σημαντικά που οι άλλοι ιστορικοί δάν τα πρόσεξαν, ή κι' αν τα πρόσεξαν τα άγνόησαν έπιτηδες, εξιστορούνται με όλες τους τις λεπτομέρειες και γίνεται μέσα στα ιστορικά τους πλαίσια ή κριτική τους αξιολόγηση.

Από την άποψη αυτή η «Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος» του κ. Κορδάτου περιλαμβάνει γεγονότα άγνωστα ακόμη και στους φιλολόγους. Γι' αυτό περιλαμβάνονται παραπάνω από 40 κεφάλαια, που δάν υπάρχουν στις ιστορικές πραγματείες των άλλων συγγραφέων.

Στα κεφάλαια αυτά εξετάζονται κι' αναλύονται: Το κοινωνικό πρόβλημα στις διάφορες φάσεις του καθώς και ή αρχαία οικονομία, οι ταξικοί ανταγωνισμοί, ή δουλοχρητική κοινωνία παράλληλα με τις πολιτικές και κομματικές αντιθέσεις.

Έτσι ό κάθε άναγνώστης έχει όχι μόνο πολύτιμο βοήθημα αλλά και θα κατατοπιστεί σε όλα τα μεγάλα προβλήματα που αντίκρουσεν ό αρχαίος κόσμος στα χρόνια της άκμης και παρακμής του.

Η «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ» του κ. Κορδάτου είναι μια άναπαυστοτική εξιστόρηση της αρχαίας Έλληνικής εποχής και παράλληλα μια ρωμαλέα σύνθεση που θα σημειώσει σταθμό στην Έλληνική ιστοριογραφία.

Για πρώτη φορά ό Έλλην άναγνώστης θα πληροφορηθεί τι έχει γραφεί για τους Προέλληνες και πρωτο-Έλληνες. Για πρώτη φορά έπίσης θα μάθει ποιοι όροι συντελέσανε ν' αναπτυχθεί ό μεγάλος Έλληνικός πολιτισμός που τον θαυμάζουν οι αιώνας. Και για πρώτη φορά θα διαβάσει σε όλες της τις λεπτομέρειες την Ιστορία των ταξικών αγώνων της Έλληνικής αρχαιότητας.

Τό κριτικό αντίκρουσμα των πηγών, ή προοδευτική θεώρηση των όρων και συντελεστών της άνανδικής πορείας του αρχαίου Έλληνικού κόσμου σε όλα τα στάδια της Ιστορίας του, πλουτίζουν τό έργο του κ. Κορδάτου και μ' ένα στοιχείο βάθους που λείπει από άλλες παρόμοιες εργασίες.

Μια μοναδική ευκαιρία να πλουτίσετε τις γνώσεις σας και να στολίσετε τη βιβλιοθήκη σας με ένα σπανίας αξίας έργο.

Προς διευκόλυση και των οικονομικώς αδυνάτων άναγνωστών μας αποφασίσαμε να κυκλοφορήσουμε τό άπαντα του κ. Γιάνη Κορδάτου σε τεύχη.

Ζητάτε κάθε Σάββατο από όλα τα πρακτορεία—βιβλιοπωλεία—περίπτερα—έφημεριδοπωλεία σε όλη την Ελλάδα τό Άπαντα του κ. Γιάνη Κορδάτου.

Προς άποφυγήν δυσκολιών αγοράζετε άνελλιπώς τό τεύχη σας. Τά προηγούμενα τεύχη ζητήστε τα στα Γραφεία μας. Διά την καλλιτεχνηκήν βιβλιοδεσίαν των τόμων έπισκεφθείτε τά Γραφεία μας.

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 5

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «20ος ΑΙΩΝΑΣ» Ν. Γ. Καραγεώργος όδ. Σοφοκλέους, 47.—ΑΘΗΝΑ.

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 10